

Univerzita Palackého v Olomouci
Přírodovědecká fakulta
Katedra rozvojových a environmentálních studií

RNDr. PhDr. Božena MARKOVIČ BALUCHOVÁ, PhD.

**Výzvy medzinárodného dobrovoľníctva na príkladoch projektov slovenských
rozvojových organizácií vo vybraných nízkopříjmových krajinách**

Dizertačná práca

Školiteľka: Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

OLOMOUC

2021

Autorské prehlásenie

Prehlasujem, že som túto dizertačnú prácu ako záverečnú prácu svojho doktorandského štúdia v odbore Medzinárodné rozvojové štúdiá na Katedre rozvojových a environmentálnych štúdií Prírodovedeckej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci vypracovala samostatne pod vedením školiteľky Doc. PaedDr. Tatiany Matulayovej, PhD. na základe vlastných výskumov a s použitím zdrojov, ktoré uvádzam v zozname literatúry.

V Aucklande dňa 31. mája 2021

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala svojmu prvému školiteľovi, Doc. PhDr. Petrovi Valčekovi, PhD., ktorý už nie je medzi nami, a to za vedenie práce, podporu i čas, ktoré mi v prvých rokoch štúdia venoval. Zároveň úprimne ďakujem Doc. PaedDr. Tatiane Matulayovej, PhD., ktorá sa ma v druhej časti štúdia ujala a najmä v záverečných fázach realizácie výskumu a finalizácie dizertačnej práce mi venovala svoj čas, energiu, kritický pohľad na tému, a ponúkla cenné podnety pre interpretáciu a aplikáciu výsledkov aj záverov v budúcnosti. Ďakujem tiež vedúcemu Katedry rozvojových a environmentálnych štúdií, doc. RNDr. Pavlovi Nováčkovi, CSc., za dlhoročnú podporu i za to, že mi umožnil spracovať takúto prácu na svojom pracovisku. Ďakujem tiež ostatným kolegom a kolegyniam na katedre, ako aj v Platforme rozvojových organizácií Ambrela, za ich pripomienky, názory a povzbudzovanie k dokončeniu štúdia. Ďakujem tiež respondentom a respondentkám môjho výskumu, profesionálom a profesionálkam z oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci v SR, s ktorými som mohla diskutovať spracovávanú tému manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva. V neposlednom rade by som tiež rada poďakovala Pavlovi Markovičovi a Petrovi Bačíkovi za technickú aj psychickú podporu, podnetnú spätnú väzbu, a pevné dvadsaťročné priateľstvá. Nesmiem zabudnúť s poďakovaním ani na svoju najbližšiu rodinu (mamku a svokru, obe sestry, manžela a dcérku), ktorá so mnou mala po celé tie roky trpezlivosť a verila mi.

ZOZNAM SKRATIEK

EÚ	Európska únia
EUAV	Dobrovoľnícka iniciatíva EÚ na vysielanie humanitárnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (EU Aid volunteers)
ESC	Európsky zbor solidarity (European solidarity corps)
EVS	Európska dobrovoľnícka služba (European voluntary service)
FAO	Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (Food and Agriculture Organization)
FG	Diskusia vo fokusovej skupine (Focus group)
GPEDC	Globálne partnerstvo pre efektívnu rozvojovú spoluprácu (Global Partnership for Effective Development Cooperation)
GLEN	Global Education Network of Young Europeans
GV	Globálne vzdelávanie
HLPF	Politické fórum na vysokej úrovni k udržateľnému rozvoju (High Level Political Forum on Sustainable Development)
HDI	Index ľudského rozvoja (Human Development Index)
HND	Hrubý národný dôchodok (GNI)
ILO	Medzinárodná organizácia práce (International Labour Organization)
IKT	Informačno-komunikačné technológie (ICT)
IOM	Medzinárodná organizácia pre migráciu (International Organisation for Migration)
IVCO	Organizácia, vysielajúca medzinárodných dobrovoľníkov, dobrovoľníčky (International volunteer cooperation organisation)
IVS	Medzinárodná dobrovoľnícka služba (International voluntary service)
MDGs	Miléniové rozvojové ciele (Millennium Development Goals)
MŠVVaŠ	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
MZVaEZ	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
OBSE	Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
ODA	Oficiálna rozvojová spolupráca (Official Development Assistance)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
DAC	OECD-DAC, Organization for Economic Cooperation and Development / Development Assistance Committee (Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj / Výbor pre rozvojovú spoluprácu)
OSN	Organizácia Spojených národov (United nations)
PMVRO	Platforma mimovládnych rozvojových organizácií
SDGs	Ciele udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals)
SAMRS	Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SlovakAid)
SR	Slovenská republika
UNDP	Rozvojový program Organizácie Spojených národov (United Nations Development Programme)
UNCTAD	Konferencia OSN pre obchod a rozvoj (United Nations Conference on Trade and Development)
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNV	United Nations Volunteers (Dobrovoľnícky program OSN)
WTO	Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization)

ZOZNAM OBRÁZKOV, DIAGRAMOV, GRAFOV

Obrázok 1: Zastúpenie nízkoprijemných krajín, do ktorých boli zo SR v roku 2015 vyslaní medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky s podporou SlovakAid. Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 2: Zastúpenie nízkoprijemných krajín, do ktorých boli zo SR v roku 2019 vyslaní medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky s podporou SlovakAid. Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 3: Identifikované výzvy, týkajúce sa 1. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 4: Identifikované výzvy, týkajúce sa 2. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 5: Identifikované výzvy, týkajúce sa 3. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 6: Vývin rozpočtov na vysielanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s podporou SlovakAid za roky 2012–2021. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 7: Identifikované výzvy, týkajúce sa 4. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 8: Odporúčania pre oblasť medzinárodného dobrovoľníctva v SR. Zdroj: vlastné spracovanie.

Obrázok 9: Skladaný graf so súčtom dobrovoľníckych pobytov v rokoch 2012–2019, poukazujúci na zastúpenie krajín vyslania. Zdroj: vlastné spracovanie.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1: Zoznam a detailný opis slovenských vysielajúcich organizácií, zapojených do dobrovoľníckeho programu pod značkou SlovakAid

Príloha 2: Charakteristika respondentov a respondentiek výskumu z výskumnej vzorky slovenských vysielajúcich rozvojových organizácií

Príloha 3: Charakteristika respondentov a respondentiek výskumu z výskumnej vzorky komunikačných partnerov a partneriek z prostredia donora (MZVaEZ SR, SAMRS) a platformy rozvojových organizácií Ambrela.

Príloha 4: Charakteristika respondentov a respondentiek výskumu z výskumnej vzorky navrátišších medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, vyslaných slovenskými vysielajúcimi organizáciami do nízkopríjmových krajín v období 2012–2020.

Príloha 5: Zoznam interných dokumentov, sprievodcov dobrovoľníctvom, metodík prípravy, a ďalších manuálov, dodaných samotnými vysielajúcimi organizáciami v SR

Príloha 6: Otázky pre diskusiu vo fokusovej skupine

Príloha 7: Otázky pološtruktúrovaného rozhovoru pre respondentov a respondentky výskumu

Príloha 8: Kódex rozvojového dobrovoľníctva (podľa PMVRO, 2012)

Príloha 9: Kódex používania obrazového materiálu a podávania správ z tzv. rozvojových krajín (podľa PMVRO, 2010)

Príloha 10: Celková kontrahovaná suma v rokoch 2012–2021 na projekty slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid (Zdroj dát: SAMRS)

Príloha 11, Tabuľka: Počet financovaných projektov slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid v jednotlivých krajinách v rokoch 2012–2019 (Zdroj dát: SAMRS)

Príloha 12, Tabuľka: Počet financovaných projektov slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid na jednotlivých kontinentoch (okrem Južnej Ameriky) v rokoch 2012–2019 (Zdroj dát: SAMRS)

ABSTRAKT

Medzinárodné dobrovoľníctvo (na Slovensku označované ako rozvojové) sa považuje za dôležitý nástroj na prekonávanie výziev v oblasti medzinárodného rozvoja. Od roku 2012 je medzinárodné dobrovoľníctvo v podobe štátom dotovaného dobrovoľníckeho programu pod značkou SlovakAid definované a využívané ako jeden z nástrojov oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR. Jeho podstatou je podpora pri naplňaní Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja v nízkopříjmových krajinách. V slovenskom kontexte sú vybraní ľudia vysielaní na tri až dvanásť mesiacov do programových a projektových krajín ODA SR, kde sú skutočne potrební – na základe dôslednej komunikácie medzi vysielajúcou a hosťiteľskou organizáciou, ako aj na základe zmapovaných potrieb miestnych komunit.

V dizertačnej práci skúmame: a.) motiváciu vysielajúcich rozvojových organizácií v SR pre realizáciu medzinárodných dobrovoľníckych projektov v nízkopříjmových krajinách pod značkou SlovakAid; b.) výzvy v prípravnej fáze dobrovoľníckeho cyklu; c.) výzvy v implementačnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, vrátane prípravy a samotného vyslania medzinárodných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok do terénu, ako aj vplyvu globálnej pandémie Covid-19 na manažovanie dobrovoľníckych projektov; d.) výzvy v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, vrátane hodnotenia a realizácie ponávratových aktivít v rámci globálneho vzdelávania na Slovensku.

Zvolený bol exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn, ktorý je viac flexibilný, participatívny a dáva dostatočný priestor na vyjadrenie samotnej skúmanej populácii v prirodzenom prostredí. V SR absentuje výskum, ktorý by sa venoval fenoménu medzinárodného dobrovoľníctva, hlavným cieľom tejto práce je teda identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkopříjmových krajinách.

Na základe diskusií fokusových skupín a pološtruktúrovaných rozhovorov so 40 respondentmi a respondentkami, zastupujúcimi okrem vysielajúcich organizácií aj navrátiťších dobrovoľníkov, dobrovoľníčky, a tiež zástupcov donora a strešnej platformy rozvojových organizácií Ambrela boli identifikované a analyzované výzvy, ktoré boli interpretované z dvoch perspektív – z pohľadu vplývajúcich spoločenských procesov a aktuálnych trendov (globalizácie, informatizácie, individualizácie, komercializácie rozvojovej práce a potrebu profesionalizácie vo vysielajúcich organizáciách), ako aj cez optiku príspevku medzinárodného dobrovoľníctva k naplňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja (v podobe transformačných partnerstiev). Súčasťou výsledkovej časti sú aj odporúčania pre prax, ktoré môžu napomôcť nastaveniu pravidiel manažovania projektov a ľudí v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva v období po odznení pandémie Covid-19.

Kľúčové slová

medzinárodné dobrovoľníctvo, manažment dobrovoľníctva, Globálne ciele trvalo udržateľného rozvoja, SlovakAid, ODA SR, vysielajúce rozvojové organizácie, nízkopříjmové krajiny, rozvojová práca, zraniteľné skupiny, pandémia COVID-19

ABSTRACT

International volunteering is considered as an important tool for overcoming challenges in the field of international development. Since 2012, international volunteering in the form of a state-subsidized volunteering program under the SlovakAid brand has been defined and used as one of the instruments of official development assistance (ODA) of the Slovak Republic. Its main goal is support in fulfilling the 2030 Agenda and the SDGs in low-income countries. In the Slovak context, selected people are sent for three to twelve months to ODA SR program and project countries, where they are really needed – based on consistent communication between the sending and host organization, as well as based on local communities needs assessments.

In this dissertation we examine: a.) the motivation of sending development organizations for the implementation of international volunteer projects in low-income countries under the SlovakAid brand; b.) challenges in the preparatory phase of the volunteering cycle; c.) challenges in the implementation phase of the volunteering cycle, including the screening and actual deployment of international volunteers in the field, as well as the impact of the global Covid-19 pandemic on the management of volunteer projects; d.) challenges in the final phase of the volunteer cycle, including the evaluation and implementation of return activities within global education framework in Slovakia.

An exploratory qualitative research design was chosen, which is more flexible, participatory and gives sufficient space to express the researched population in a natural environment. There is no research in the Slovak Republic that would focus on the phenomenon of international volunteering, so the main goal of this dissertation is to identify and understand the challenges in international volunteer management faced by Slovak development organizations implementing SlovakAid volunteer projects in selected low-income countries.

Based on focus group discussions and semi-structured interviews with 40 respondents, representing not only sending organizations but also returning volunteers, as well as representatives of the donor and the national platform for development organizations – Ambrela, challenges were identified and analyzed from two perspectives – from the perspective of influencing social processes and current trends (globalization, informatization, individualisation, commercialization of development work and the need for professionalisation in sending organizations), as well as through the perspective of the contribution of international volunteering to the 2030 Agenda and the SDGs (through transformative partnerships). The final part of the dissertation also includes recommendations for practice, which can help set the rules for managing projects and people in the field of international volunteering in the post- Covid-19 era.

Key words

international volunteering, volunteer management, SDGs, SlovakAid, ODA SR, sending organizations, IVCOs, low-income countries, development field work, vulnerable communities, pandemic COVID-19

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK.....	4
ZOZNAM OBRÁZKOV, DIAGRAMOV, GRAFOV	5
ZOZNAM PRÍLOH	6
ABSTRAKT	7
ABSTRACT	8
OBSAH	9
ÚVOD	11
1 KONCEPTUÁLNA ČASŤ PRÁCE.....	15
1.1 DEFINÍCIA A HISTÓRIA MEDZINÁRODNÉHO DOBROVOLNÍCTVA	15
1.2 DOTERAJŠIE SKÚMANIE DOBROVOLNÍCTVA.....	16
1.3 PRÍSPEVOK MEDZINÁRODNÉHO DOBROVOLNÍCTVA K NAPŔNANIU AGENDY 2030.....	20
1.4 HLAVNÍ AKTÉRI V OBLASTI MEDZINÁRODNÉHO DOBROVOLNÍCTVA.....	23
1.5 NÁRODNÝ PROGRAM MEDZINÁRODNÉHO DOBROVOLNÍCTVA V SR.....	25
1.6 JEDNOTLIVÉ FÁZY DOBROVOLNÍCKEHO CYKLU.....	28
1.6.1 <i>Prípravná fáza pre vysielajúcu organizáciu.....</i>	<i>29</i>
1.6.2 <i>Implementačná fáza pre vysielajúcu organizáciu.....</i>	<i>30</i>
1.6.3 <i>Záverečná fáza hodnotenia a ponávratových aktivít.....</i>	<i>34</i>
1.7 FAKTORY, UTVÁRAJÚCE MEDZINÁRODNÉ DOBROVOLNÍCTVO A JEHO TRENDY	37
1.7.1 <i>Globalizácia a ,otvorenie sveta‘.....</i>	<i>37</i>
1.7.2 <i>Nástup nových informačno-komunikačných technológií.....</i>	<i>38</i>
1.7.3 <i>Individualizácia u mladej generácie.....</i>	<i>39</i>
1.7.4 <i>Komercializácia v oblasti rozvojovej práce .....</i>	<i>40</i>
1.8 NAJNOVŠIE TRENDY V DOBROVOLNÍCTVE	42
1.8.1 <i>Virtuálne dobrovoľníctvo a ,miznutie času‘ .....</i>	<i>42</i>
1.8.2 <i>Volunturizmus, dobrovoľnícky alebo rozvojový turizmus.....</i>	<i>43</i>
1.8.3 <i>Potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie .....</i>	<i>44</i>
2 METODOLÓGIA VÝSKUMU	46
2.1 VÝSKUMNÝ PROBLÉM	46
2.2 CIEĽ VÝSKUMU A VÝSKUMNÉ OTÁZKY	47
2.3 VÝSKUMNÁ STRATÉGIA.....	48
2.4 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	50
2.5 POUŽITÉ VÝSKUMNÉ METÓDY.....	51
2.5.1 <i>Focus group – diskusia fokusovej skupiny.....</i>	<i>52</i>
2.5.2 <i>Pološtruktúrované rozhovory .....</i>	<i>53</i>
2.5.3 <i>Analýza dát .....</i>	<i>55</i>
2.5.4 <i>Kritériá kvality výskumu .....</i>	<i>56</i>
2.6 LIMITY A ETICKÉ ASPEKTY VÝSKUMU	57
3 VÝSLEDKOVÁ ČASŤ	60
3.1 MOTIVÁCIA PRE IMPLEMENTOVANIE DOBROVOĽNÍCKYCH PROJEKTOV	60
3.1.1 <i>Budovanie kapacít a statusu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.....</i>	<i>60</i>
3.1.2 <i>Budovanie kapacít organizácií .....</i>	<i>63</i>
3.1.3 <i>Budovanie nových partnerstiev.....</i>	<i>64</i>
3.1.4 <i>Budovanie dôvery darcov, pomoc pri monitoringu i fundraisingu.....</i>	<i>65</i>
3.1.5 <i>Súlad s prioritami ODA SR.....</i>	<i>66</i>
3.1.6 <i>Šírenie osvety a vzdelávanie v globálnych súvislostiach.....</i>	<i>67</i>
3.1.7 <i>Vplyv fenoménu globalizácie na motiváciu organizácií.....</i>	<i>68</i>
3.2 VÝZVY V PRÍPRAVNEJ FÁZE DOBROVOĽNÍCKYCH PROJEKTOV	68
3.2.1 <i>Výber lokálnej organizácie a komunikácia.....</i>	<i>68</i>
3.2.2 <i>Skúmanie potrieb danej komunity.....</i>	<i>70</i>
3.2.3 <i>Nastavenie dobrovoľníckej pozície v projekte.....</i>	<i>70</i>
3.2.4 <i>Potreba funkcie manažéra projektov a ľudí .....</i>	<i>72</i>

3.2.5	<i>Vypracovaná dokumentácia na prípravu a vysielanie</i>	75
3.2.6	<i>Vplyv fenoménu modernizácie, informatizácie na prípravnú fázu</i>	76
3.3	VÝZVY V IMPLEMENTAČNEJ FÁZE DOBROVOLNÍCKYCH PROJEKTOV	76
3.3.1	<i>Výber dobrovoľníka, dobrovoľníčky</i>	76
3.3.2	<i>Nejednotná príprava na vyslanie dobrovoľníka</i>	79
3.3.3	<i>Podceňovanie pred-výjazdového školenia</i>	81
3.3.4	<i>Podpora dobrovoľníka v teréne, mentoring, supervízia</i>	82
3.3.5	<i>Bezpečnosť v teréne</i>	83
3.3.6	<i>Vplyv pandémie Covid-19 na medzinárodné dobrovoľníctvo</i>	84
3.3.7	<i>Vplyv fenoménu komercializácie na rozvojovú prácu v teréne</i>	88
3.4	VÝZVY V ZÁVEREČNEJ FÁZE DOBROVOLNÍCKYCH PROJEKTOV	88
3.4.1	<i>Osveta a ponávratové aktivity bez stereotypov</i>	89
3.4.2	<i>Zužitkovanie transformujúcej skúsenosti, hľadanie sa</i>	92
3.4.3	<i>Udržanie si dobrovoľníka v organizácii</i>	93
3.4.4	<i>Náročnosť uzatvárania projektu</i>	96
3.4.5	<i>Vplyv fenoménu individualizácie na aktivity v záverečnej fáze</i>	98
3.5	ODPORÚČANIA PRE PRAX	98
3.5.1	<i>K teritoriálnym prioritám programu</i>	98
3.5.2	<i>Ku komunikácii programu navonok</i>	103
3.5.3	<i>K súčasnému nastaveniu programu</i>	105
3.5.4	<i>K príprave na výjazd do terénu</i>	107
3.5.5	<i>K prínosom projektu</i>	109
4	DISKUSIA	112
4.1	<i>OD GLOBALIZÁCIE CEZ MOTIVÁCIU AŽ K SOLIDARITE</i>	112
4.2	<i>OD INFORMATIZÁCIE K PROFESIONALIZÁCIÍ V ORGANIZÁCIÁCH</i>	114
4.3	<i>PANDÉMIA COVID-19 A NOVÉ TRENDY, OVPLYVŇUJÚCE IMPLEMENTÁCIU V TERÉNE</i> 116	
4.4	<i>VPLYV INDIVIDUALIZÁCIE NA IMPAKT DOBROVOLNÍCKEHO PROGRAMU</i>	119
4.5	<i>TRANSFORMAČNÁ ZMENA PRE IMPLEMENTÁCIU AGENDY 2030</i>	122
	ZÁVER	124
	LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE	127
	PRÍLOHY	149

ÚVOD

Dobrovoľníctvo sa dlhý čas považovalo iba za alternatívnu formu trávenia voľného času a ostávalo značne nedocenené. V súčasnosti je však nepostrádateľným fenoménom (nielen v sociálnych službách) a plní dôležité funkcie: posilňuje občiansku participáciu, prispieva k lepšiemu sebaurčeniu vylúčených skupín obyvateľstva, často kompenzuje chýbajúce sociálne služby, predstavuje efektívny nástroj verejnej politiky, a prispieva k demokratizácii spoločnosti. (Mlčák, Zášková, 2013) Podpora rozvoja dobrovoľníctva sa dokonca ukazuje ako jedna z možností riešenia súčasných sociálnych problémov v spoločnosti. (Matulayová, 2011)

Jednou z jeho foriem je medzinárodné dobrovoľníctvo, ktoré spočíva vo vykonávaní činnosti v prospech iných osôb alebo organizácií v nízkopříjmových krajinách, v minulosti označovaných za rozvojové, bez nároku na odmenu. Vyslaný človek svojou dobrovoľníckou službou odovzdáva priamo v teréne svoju odbornosť, 'know-how', kombináciu vedomostí, zručností aj skúseností, ale takisto v mieste svojho pôsobenia na oplátku veľa získava a rozvíja svoj potenciál. Buduje vzťahy s komunitami, organizáciami aj vládami v mieste vyslania. Tieto vzťahy tvoria pevný základ, na ktorom môžu dobrovoľníci a dobrovoľníčky vytvárať pozitívne zmeny a zlepšovať aj zručnosti, schopnosti svojich miestnych kolegov, kolegyň. (O'Brien, 2020) Každodenná dobrovoľnícka práca a interakcia tak umožňuje rozvinúť zapojeným ľuďom svoj potenciál, obohatiť ich život a zabrániť dysfunkcii. (Handy a Hustinx, 2009; Brozmanová Gregorová, 2012)

V zahraničí je viac zaužívaný termín medzinárodné dobrovoľníctvo, na Slovensku sa možno častejšie stretnúť s pojmom rozvojové dobrovoľníctvo. V oboch prípadoch však ide o to isté – o dobrovoľníctvo pre medzinárodný rozvoj, ktorý sa v medzinárodnej komunite čoraz viac uznáva ako významný nástroj na prekonávanie globálnych problémov v oblasti medzinárodného rozvoja. Je ho však ťažké definovať a ešte ťažšie merať, keďže jeho formy a spôsoby sa líšia naprieč hranicami aj kultúrami. V našom geografickom priestore môže byť tento typ dobrovoľníctva považovaný dokonca za čosi negatívne. (Ujfaluši, 2012) Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa neraz stretli vo svojom okolí s otázkami typu: „Prečo tam chodíš zadarmo pomáhať, keď by si mohol napríklad doma doučovať za peniaze?“ (Tošner a Sozanská, 2006) alebo: „Prečo letíš pomáhať niekam do zahraničia, keď my tu doma máme dostatok svojich problémov a chudobných ľudí?“ (Ujfaluši, 2012) Absolvovaný dobrovoľnícky pobyt v nízkopříjmovej krajine však prispieva nielen

samotnému vyslanému človeku, ale prináša výhody aj pre domovskú krajinu v podobe nových myšlienok, inšpirácií zo zahraničia, inovatívnych nápadov, vyšších jazykových a ďalších kompetencií, otvorenosti a tolerancii voči rozmanitosti a podobne. (Surmařová, 2019) Touto problematikou sa preto treba bezodkladne zaoberať a skúmať nielen motivácie jednotlivcov a jednotlivkyň, prínosy pobytu na zúčastnené strany dobrovoľníckeho cyklu, dosahy na hostiteľské organizácie a miestne komunity, ale aj pohľad vysielajúcich rozvojových organizácií.

Na Slovensku už desaťročia fungujú rôzne formy medzinárodnej dobrovoľníckej služby ako forma pomoci núdznym v zahraničí. Medzi priekopnícke organizácie patria členovia Platformy rozvojových organizácií Ambrela: eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí, SAVIO, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, a sú obdoba zahraničných vysielajúcich organizácií (IVCO). (Sherraden et al., 2006) V podobe misijnej a charitatívnej práce, realizovanej cirkevnými organizáciami, fungovali aj pred samotným spustením národného dobrovoľníckeho programu vysielania medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Ten vznikol na pôde slovenského ministerstva zahraničia na základe odporúčaní Platformy mimovládnych rozvojových organizácií (PMVRO, 2010, 2012, 2013) v roku 2011 a samotné vysielanie odštartovalo v roku 2012. (Baluchová, 2014) Odvtedy je medzinárodné dobrovoľníctvo definované a používané ako jeden z nástrojov Oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR. (Markovič Baluchová, 2020; MZVaEZ SR, 2020; SAMRS, 2021) Podstatou je podpora pri napĺňaní Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja v nízkopriímových krajinách, napríklad v oblasti znižovania chudoby, pomoci pri transformácii spoločnosti, zvyšovaní základného dosiahnutého vzdelania a podobne. V slovenskom kontexte sú vybraní ľudia vysielaní na tri až dvanásť mesiacov a pôsobia na rozvojových projektoch tam, kde sú skutočne potrební – na základe dôslednej komunikácie medzi vysielajúcou a hostiteľskou organizáciou, ako aj na základe zmapovaných potrieb miestnych komunít. (Markovič Baluchová, 2020)

V kontexte Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja (SDGs) môžu medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky popri iných aktivitách tiež: zvyšovať povedomie o Agende 2030 prostredníctvom miestnych kampaní a kreatívnych prístupov, a to aj v odľahlých oblastiach a u marginalizovaných populácií, a prispievať tak k „domestikácii“ týchto cieľov. Môžu tiež poskytovať technické znalosti na doplnenie základných služieb v tematických oblastiach, ktoré neboli naplnené v predošlej agende v rámci Miléniových rozvojových cieľov. (UNV, 2015) Štátom dotovaný národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid financoval

sumou 86 705 eur prvé vyslania 16 dobrovoľníkov v roku 2012, v roku 2014 to bolo už 43 dobrovoľníkov. Rok 2015 bol doteraz najsilnejší – až 45 ľudí vycestovalo do zahraničia za podpory 301 289 eur. Odvtedy má však vysielanie klesajúcu tendenciu. V roku 2016 boli podporené 31 vyslaní, v roku 2019 bolo schválených 21 žiadostí na vyslanie a v roku 2020 ministerstvo zahraničia schválilo už iba 18 dobrovoľníckych projektov. To všetko ešte výrazne skomplikoval nástup globálnej pandémie Covid-19 na jar 2020. Táto pandémia poukazuje na opodstatnenosť a dôležitosť rozvojovej spolupráce, solidarity s nízkopríjmovými krajinami a potrebu napĺňania Globálnych cieľov, ako je znižovanie chudoby, odstraňovanie nerovností a riešenie konfliktov. (Kaba, 2020) Tvárou v tvár tzv. lockdownom (obmedzeniu pohybu a uzavretiu hraníc), prísny bezpečnostným a hygienickým proti-pandemickým opatreniam, sociálnemu dištancovaniu sa vysielajúce organizácie snažia flexibilne zareagovať na meniace sa podmienky, transformovať možné aktivity, niektoré presunúť do online prostredia a nachádzať úplne nové spôsoby, ako ďalej hrať kľúčovú úlohu v zmiernovaní negatívnych dosahov pandémie v oblastiach, kde si núdzni ľudia nedokážu pomôcť sami. (O'Brien, 2020) A hoci výskumné ciele a výskumné otázky v začiatkoch tvorby výskumného dizajnu a projektu tejto dizertačnej práce nerátali s objavením tejto globálnej pandémie ako veľkej výzvy pre celý rozvojový sektor (nielen vysielajúce organizácie), musela byť neskôr do výskumu zaradená.

Národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid za dekádu fungovania prešiel mnohými, zväčša pozitívnymi zmenami, z roka na rok sa inovuje. Vysielajúce organizácie v rámci manažovania projektov však stále čelia výzvam, spojeným so všetkými fázami implementácie dobrovoľníckeho cyklu. Práve na ne bude zameraný výskum v rámci tejto práce. Po roku 1989 sa na Slovensku realizovalo viacero reprezentatívnych výskumov, ktorých snahou bolo získať prehľad o miere zapájania sa občanov a občianok do dobrovoľníckych aktivít v SR (CARDO, 2015). No takmer celkom absentuje na Slovensku výskum, ktorý by sa venoval fenoménu medzinárodného dobrovoľníctva, implementovaného slovenskými rozvojovými organizáciami v nízkopríjmových krajinách. Neexistuje metodologická kontinuita, ani dostatočný záujem zo strany zainteresovaných aktérov (vrátane donora). Aj tieto uvedené skutočnosti boli východiskom pre tvorbu dizajnu tejto práce a potrebe relevantnej odpovede na otázku: Akým výzvam čelia slovenské rozvojové organizácie počas manažovania projektov medzinárodného dobrovoľníctva v nízkopríjmových krajinách, a ako na ne reagujú v praxi? Cieľom tejto práce však nie je sumatívna evaluácia, teda hodnotenie dobrovoľníckeho programu SlovakAid. Hlavným cieľom tejto práce je identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu

medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkopříjmových krajinách. Práca by mala prispieť k pochopeniu a rozšíreniu existujúcich poznatkov v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, pretože ako už bolo spomenuté skôr, v tejto oblasti stále chýba dostatok výskumov. V tomto prípade je zvolený exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn, ktorý je viac flexibilný, participatívny a dáva dostatočný priestor na vyjadrenie samotnej skúmanej populácii v ich prirodzenom prostredí. (Levermore, 2011; Flick, 2018).

Dizertačná práca je členená do troch hlavných celkov, a to konceptuálnej časti, teda teoretických východísk, potom do metodologickej časti a výsledkovej časti, ktoré sa čiastočne prelínajú. V prvej časti sú konceptualizované kľúčové pojmy v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva a spracovaná rešerš dostupných výskumov a literatúry, ktoré umožňujú relevantné nastavenie empirickej časti. Časť teoretických východísk vychádza aj z predchádzajúcich textov autorky dizertačnej práce k danej téme (Baluchová, 2014, 2015; Markovič Baluchová, 2016, 2020). Teoretická časť nie je úplným teoretickým prehľadom o medzinárodnom dobrovoľníctve. Táto časť je štruktúrovaná s ohľadom na cieľ práce, a tomuto hľadisku je podriadený aj výber tém v nasledujúcich teoretických kapitolách. Popri definícii, histórii a hlavných aktéroch je dôležité priblížiť národný program medzinárodného dobrovoľníctva v SR a jednotlivé fázy dobrovoľníckeho cyklu v slovenskom kontexte.

V konceptuálnej časti sú opísané aj spoločenské hybné sily a faktory, utvárajúce medzinárodné dobrovoľníctvo (globalizácia, informatizácia a vplyv nových informačno-komunikačných technológií, individualizácia u mladej generácie, komercializácia v oblasti rozvojovej práce) a jeho trendy (virtuálne dobrovoľníctvo, volunturizmus, potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie), ako aj príspevok medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnym cieľom trvalo udržateľného rozvoja. Práve cez tieto dve perspektívy budú potom interpretované identifikované a analyzované výzvy vo výsledkovej časti.

Metodologická časť opisuje zvolenú výskumnú stratégiu, metódy zberu a analýzy dát, ako aj etické aspekty a kritériá kvality výskumu. V záverečnej časti sú uvedené kľúčové zistenia a koncepty, vychádzajúce z uskutočnených analýz s ohľadom na výskumné otázky. Súčasťou výsledkovej časti sú aj odporúčania pre prax, ktoré môžu napomôcť nastaveniu pravidiel manažovania projektov a ľudí v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva v období po odznení pandémie. Interpretácie výsledkov (analyzovaných výziev v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu) sú potom diskutované s teóriami iných autorov a autoriek v rámci Diskusie.

1 KONCEPTUÁLNA ČASŤ PRÁCE

V tejto kapitole možno nájsť prehľad doterajších poznatkov a teoretických východísk v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, na základe ktorých bude možné porozumieť výskumnej časti práce.

1.1 Definícia a história medzinárodného dobrovoľníctva

Medzinárodné dobrovoľníctvo je dlhodobo asociované s medzinárodným rozvojom a má za cieľ prinášať benefity hostiteľským komunitám v nízkoprijímových krajinách, v minulosti označovaných za rozvojové. Dobrovoľníctvo v oblasti rozvoja pozostáva z vykonávania aktivít v prospech iných ľudí bez nároku na odmenu, pričom vyslaní ľudia prostredníctvom svojho dobrovoľníctva odovzdávajú svoje odborné znalosti, kombináciu vedomostí, zručností a skúseností priamo v teréne (UNV, 2018). Ide o čas, ktorý venujú medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky organizovanou prácou na konkrétnom projekte alebo pre konkrétny účel mimo svojich domovských krajín. (Thompson, 2020; Lough, 2017, UNV, 2011). Daná dobrovoľnícka služba (najčastejšie organizovaná vysielajúcou organizáciou) obnáša vycestovanie dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky do nízkoprijímavej krajiny, kde pracuje pre rozvoj komunity, ochranu či obnovu životného prostredia alebo výskum bez nároku na finančnú odmenu. (Racková, 2014; UNV, 2011) Kvalifikovaní medzinárodní dobrovoľníci z vlastnej vôle a bez finančného zisku ponúkajú svoje služby a budujú vzťahy s komunitami, organizáciami aj vládami. Tieto vzťahy tvoria pevný základ, na ktorom môžu vytvárať pozitívne zmeny a zlepšovať zručnosti a schopnosti svojich miestnych kolegov a kolegýň (O'Brien, 2020; Hawkins, Verstege a Flood, 2013). Možno ho teda definovať identifikovaním piatich kľúčových charakteristík: geografický rozsah (stupeň výmeny a spolupráce za hranicami štátu); funkcia; smerovanie; úroveň zapojenia vlády; a časová škála. (Smith et al., 2005). Existujúca typológia sa zaoberá trvaním, povahou služby a stupňom „medzinárodnosti“. Finančné prostriedky na pobyt zvyčajne pochádzajú z národných alebo medzinárodných vládnych zdrojov a programy sú často jednostranné, (Sherraden et al., 2006) spojené so zahraničnou politikou ako národné vládne iniciatívy. Tak je tomu aj v prípade SR a národného dobrovoľníckeho programu.

Počiatky medzinárodného dobrovoľníctva siahajú ešte do čias zámorských objavov a kolonializmu, keď do tzv. rozvojových krajín prichádzali kresťanskí misionári. Tí

tamojším ľuďom poskytovali vzdelanie a zdravotnú starostlivosť, ale išlo o nerovný vzťah, keďže miestne komunity prijímali danú pomoc len pasívne. (McBride a Daftary, 2005; Sichel, 2006). Po druhej svetovej vojne hralo dobrovoľníctvo dôležitú úlohu pri rekonštrukcii Európy a neskôr aj v rozvoji bývalých kolónií. S pádom kolonializmu v nich bolo totiž potrebné zabezpečiť ľudské zdroje v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnych služieb. Keďže tamojšie vlády nemali dostatok vlastných vzdelaných ľudí ani peňazí, v tzv. rozvinutých krajinách postupne začali vznikať organizácie, ktoré vysielali pre tento účel na dlhodobé misie dobrovoľníkov a dobrovoľníčky – predovšetkým absolventov a absolventky univerzít, ktorí chceli vidieť svet (Plewes a Stuart, 2007). Napríklad britská Voluntary Service Overseas (VSO) bola takto založená v roku 1958 a americké Mierové zbory (Peace Corps) v roku 1961. (Gillette, 1999). Vznikajúce dobrovoľnícke organizácie však boli kritizované za paternalistické správanie, vytváranie závislosti a vnucovanie 'jedinej správnej západnej' cesty rozvoja. (Comhlámh, 2013) Organizácie na túto kritiku reagovali konštruktívne a začali nie len pracovať pre miestne komunity, ale viac spolupracovať s nimi. (McBride a Daftary, 2005; Butcher a Smith, 2010; UNV 2011). V novom tisícročí už bola pri plánovaní a implementácii aktivít dôležitá participácia, rovnocennosť a prevzatie zodpovednosti za svoj rozvoj, vlastníctvo komúnit.

V propagácii medzinárodného dobrovoľníctva, zlepšení informovanosti o jeho význame a úlohe v medzinárodnom rozvoji zohrali dôležitú úlohu Organizácia spojených národov (OSN) a Európska únia (EÚ). Vďaka OSN sa každoročne 5. decembra oslavuje Medzinárodný deň dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (UNV, 2011) a existuje program UN Volunteers (UNV). Európska únia zasa podporuje mobilitu, výmenu mládeže a financuje programy Európsky zbor solidarity – ESC, ktorý nahradil a doplnil Európsku dobrovoľnícku službu – EVS (MŠVVaŠ, 2018) a EU Aid volunteers. Zmyslom dobrovoľníckych aktivít nie je spása hostiteľských komúnit, ale vzájomná kultúrna výmena, vzájomné vzdelávanie a budovanie kapacít. (Comhlámh, 2013)

1.2 Doterajšie skúmanie dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo možno študovať na niekoľkých úrovniach (individuálnej, organizačnej a spoločenskej) a v rôznych jeho fázach (prípravnej, implementačnej, záverečnej po návrate z pobytu). (PMVRO, 2012, Bencová Utešená, 2017) Zároveň sa o jeho aspekty výskumne zaujímajú viaceré vedné odbory, vedcovia a vedkyne z oblasti sociológie a sociálnej práce, psychológie, ale tiež ekonómie

a medzinárodného rozvoja. Možno ho teda opísať ako multiformný, viacvrstvový a multidisciplinárny fenomén. (Devereux et al., 2017)

Pre túto komplexnosť však výskum nie je jednoduchý, naviac ako primárne vstupné dáta vo väčšine štúdií slúžili len obmedzené vzorky respondentov a respondentiek z konkrétnych programov, projektov alebo organizácií, aj to nie zo všetkých krajín v rovnakej miere. Potom je ťažké výsledky porovnávať a zovšeobecňovať. Najmenej poznatkov existuje o národnom a medzinárodnom dobrovoľníctve v samotných nízkopříjmových krajinách, v minulosti označovaných za rozvojové. (UNV, 2011; Racková, 2014). Od roku 2001 však uznáva Organizácia Spojených národov najmenej štyri rôzne typy dobrovoľníckych činností: vzájomná pomoc alebo svojpomoc; služba iným; participácia alebo občianska angažovanosť; a advokácia alebo vedenie kampaní (UNV, 2001). Táto rozmanitosť foriem dobrovoľníctva je zdôraznená v správach o stave dobrovoľníctva (*State of the World's Volunteerism*) z rokov 2011 a 2015 (UNV, 2011; Wallace et al., 2015) a je mimoriadne dôležitá, pretože prispieva k ukončeniu starého binárneho pohľadu na svet tzv. 'rozvinutých' a 'rozvojových' krajín. (Devereux et al., 2017)

Sociológovia a sociologičky na dobrovoľníctvo nazerajú zo spoločenského hľadiska, vo výskume ich zaujímajú sociálne faktory, ľudský a sociálny kapitál dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v prípade medzinárodného dobrovoľníctva vzťahy medzi vysielajúcou, hositeľskou organizáciou a miestnou komunitou, ako aj prínosy pre všetky zainteresované strany a tiež pre spoločnosť ako celok. Jeho využitie so všetkými tými nadobudnutými vedomosťami, zručnosťami, pôsobením v teréne a vytvorenými vzťahmi môže prispieť k riešeniu spoločenských problémov (Hustinx, Cnaan a Handy, 2010). Skúmaný bol práve rozvoj sociálnych zručností u dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate domov zo zahraničia (Cook a Jackson, 2006; Kelly a Case, 2007; Jones, 2005; Lough, 2011; Machin, 2008; Onuki, 2018; Yashima, 2010).

Medzi aspekty vnímania dobrovoľníctva v kontexte sociálnej práce možno zaradiť dobrovoľníctvo ako terapiu; samostatnú sociálnu službu; alebo ako nástroj sociálnej zmeny. (Matulayová, 2012; Payne, 2005) Práve povzbudzovanie obyvateľstva k dobrovoľníckym aktivitám v rámci komunitného vzdelávania, rozvoja a plánovania sa ukazuje ako významná aktivita sociálnych pracovníkov a pracovníčok, smerujúca k sociálnej zmene. (Matulayová, 2012) Viacerí ďalší autori (Lyons et al., 1998; Rochester, 2006, 2010; Frič a Pospíšilová, 2010) poukázali na perspektívy skúmania dobrovoľníctva v sociálnych vedách, medzi ktoré radia: neziskovú perspektívu, perspektívu občianskej spoločnosti (a angažovania sa v rámci spoločnosti), a

voľnočasovú perspektívu. (Stebbins, 2006) V posledných dvoch dekádach bol skúmaný dosah ponávratových aktivít navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti verejnej angažovanosti a na programovej aj organizačnej úrovni vzniklo niekoľko podnetných zahraničných štúdií (Allum, 2008; Jackson et al., 2005; Kelly and Case, 2007; Volunteering Matters et al., 2016; Espe, 2018; Lough a McBride, 2014; Lough et al., 2014; King, 2018).

Psychológov a psychologičky zaujímajú vlastnosti, ako aj motívy pre vyslanie na dobrovoľnícky pobyt do zahraničia. Dlhoročnou oblasťou záujmu je teda práve motivácia, a to prevažne motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Clark a Lewis, 2017; Meneghini, 2016; Okabe et al., 2019; Tiessen, 2012; Unstead-Joss, 2008), vychádzajúca z existujúcich potrieb a dispozícií dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky.

Z teórií motivácie k dobrovoľníckej treba spomenúť konceptuálny model Volunteer Process Model (VPM), ktorý spája psychologický a sociologický prístup, a zahŕňa analýzu procesu, trvajúceho v čase, na úrovni: individuálnej (psychické procesy na strane dobrovoľníka a prijímateľa); interpersonálnej (dynamika pomáhajúceho vzťahu); organizačnej (otázka rekrutácie, manažovania a udržania dobrovoľníckej sily); spoločenskej (dynamika a väzby medzi jednotlivcami a sociálnymi štruktúrami v spoločnosti). (Snyder a Omoto, 2002, 2007; Matulayová, 2012) VPM berie do úvahy rôzne psychologické znaky osobnosti a funkcie správania, súvisiace so samotnými etapami dobrovoľníckej služby: etapou pred začatím dobrovoľníckej služby (antecedents stage); etapou vlastnej dobrovoľníckej práce (experiences stage); a etapou dôsledkov (consequences stage), teda vplyvom, impaktom dobrovoľníckej služby na postoje, vedomosti a správanie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok, prijímateľov a prijímateľiek dobrovoľníckej služby a členov, členiek ich sociálnych sietí. (Snyder a Omoto, 2002, 2007)

Z psychologických teórií patrí k najviac využívaným tzv. funkčná teória, podľa ktorej ten istý skutok môže slúžiť rôznym funkciám u rôznych ľudí. Rozšíreným a vo výskumoch aj využívaným konceptom skúmania motivačnej štruktúry dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je Inventár funkcie dobrovoľníka (z angličtiny Volunteer Function Inventory – VFI). (Clary a Snyder, 1998) Podľa neho existuje šesť relatívne stabilných motivátorov, asociovaných s dobrovoľníckou prácou, a to: hodnota, funkcia spoločenského uznania, spoločenstvo, kariéra, ochrana, osobnostný rozvoj. (Matulayová, 2012; Esmond, Dunlop, 2004) Objavuje sa aj v monografii, poskytujúcej obraz o dobrovoľníctve na Slovensku a jeho vybraných dimenziách v kontexte súčasných trendov, a postavenej na empirických zisteniach z výskumu 'Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie' (Broznanová et al., 2012),

realizovaného ako súčasť Národnej kampane k Európskemu roku 2011 s podporou Európskej únie.

Ekonomovia a ekonomky sa snažia objasniť napríklad teóriami súkromných a verejných prínosov, prečo sa ľudia vlastne rozhodnú pre prácu bez nároku na mzdu; skúmajú náklady a prínosy (súkromné, verejné) dobrovoľníctva. (Ziemek, 2006; Hustinx, Cnaan a Handy, 2010). Manažovanie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok a zabezpečenie ich spokojnosti, a teda aj kontinuitu ich dobrovoľníckej práce, vedie ku zmene životného štýlu a odlišným časovým záväzkom voči dobrovoľníctvu (Alfes et al., 2015; Veludo-de-Oliveira et al., 2015), čo vzbudilo záujem kvantifikovať počet a impakt dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Hall et al., 2001; Sokolowski et al., 2001; Müller et al., 2015; Wang et al., 2016). Na preukázanie skutočného dosahu a prínosov sa však uskutočnilo len veľmi málo výskumov (Perold et al., 2013; Burns, 2015). Dôkazy, ktoré existujú, však naznačujú, že programy, ktoré prechádzajú od zastaraných modelov 'humanitárnej pomoci' smerom k modelom 'rozvojovej spolupráce', môžu mať viac udržateľné dosahy. Významný vplyv môžu mať najmä programy, ktoré rozvíjajú a spájajú vzťahy medzi medzinárodnými, národnými a miestnymi dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. (Schech, 2017).

Vysielanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ako jednu z foriem oficiálnej rozvojovej spolupráce využíva väčšina tradičných donorov. (SlovakAid, 2021) Podľa OECD sa oficiálna rozvojová pomoc (z angličtiny Official Development Assistance – ODA) poskytuje tzv. rozvojovým krajinám s cieľom podporovať hospodársky rozvoj a prosperitu prijímajúcich krajín. Tieto prostriedky musia byť zvýhodnenej povahy, pričom grantová zložka dosiahne aspoň 25 %. ODA sa delí na bilaterálnu, ktorú poskytujú vládne agentúry darcovských štátov rozvojovým krajinám (v prípade SR: SAMRS pod značkou SlovakAid), a multilaterálnu, ktorú darcovia poskytujú prostredníctvom multilaterálnych inštitúcií. (Gažovič, 2008) Realizácia aktívnej rozvojovej pomoci patrí medzi nástroje zahraničnej politiky vyspelých štátov, ktoré sa aj touto formou snažia ovplyvňovať vývoj menej rozvinutých krajín s cieľom ich pozdvihnúť. Rozvojová pomoc je zvyčajne smerovaná do krajín podľa priorit donorskej krajiny alebo skupiny združených krajín (napríklad EÚ). (Profant, 2015) Hlavným kritériom pre zaradenie do kategórie ODA je smerovanie pomoci do krajín, uvedených v priebežne aktualizovanom prioritnom zozname najchudobnejších krajín. (Rusnák et al., 2002)

Adamcová et al. (2009) uvádza, že slovné spojenie 'rozvojová krajina' bolo po prvý raz použité na zasadaní Konferencie OSN pre obchod a rozvoj v roku 1964. Väčšina rozvojových krajín (z angličtiny 'developing countries') má historickú skúsenosť

s kolonializmom a vyznačuje sa dlhoročnou závislosťou na vyspelých krajinách, nízkou ekonomickou úrovňou, chudobou, bezpečnostnými rizikami, potravinovou nesebestačnosťou, nedostatočným zdravotníctvom a vzdelávaním, zadlženosťou a nedemokratickým politickým režimom. Collier (2009) ešte dopĺňa, že viac ako miliarda obyvateľov celkovej populácie Zeme žije v tzv. rozvojových krajinách. Problémami v týchto častiach sveta sú epidémie, občianske vojny a negramotnosť, zasahujúce najviac kontinent Ázie a Afriky. S rastúcou svetovou ekonomikou je začlenenie takýchto krajín stále náročnejšie. Kategorizácia rozvojových krajín pochádza od troch významných medzinárodných organizácií: Svetovej banky, Medzinárodného menového fondu a OSN. Svetová banka však nehodnotí krajiny podľa rozvoja, ale podľa národného dôchodku; MMF nehodnotí celkovú rozvinutosť krajín, ale iba rozvinutosť ekonomík; naopak index HDI a klasifikácia UNCTAD hodnotí ľudský rozvoj ako taký. Keďže zahŕňa aj neekonomické aspekty ľudského rozvoja, možno túto klasifikáciu považovať za najkomplexnejšiu. (Brodová, 2018; Syrovátka a Harmáček, 2014) Samotná klasifikácia je dôležitá pre dané krajiny, pretože im patrí v rámci svetového obchodu rad zvýhodnení. (Syrovátka a Harmáček, 2014; Brodová, 2018; Common Characteristics of Developing / Third World Countries, 2015) V tejto práci sa nebude používať pojem 'rozvojové krajiny', ale bude nahradený za pojem 'nízkopříjmové krajiny' (Abrahams, 2019; Fernholz, 2016) Ako je už naznačené, táto práca skúma vybrané aspekty, dotýkajúce sa každej zo spomenutých perspektív, zároveň sa zameriava vo výskume aj príspevkom medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja a Agendy 2030.

1.3 Príspevok medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030

Diskusie vo vnútri organizácie OECD už v roku 1994 prízvukovali použitie rozvojových cieľov (podobných tým dnešným) a zaangažovanie verejnej mienky do zvyšovania kvality a efektivity rozvojovej spolupráce. Začala sa tvoriť medzinárodná perspektíva pre komunikačné stratégie Miléniových rozvojových cieľov (MDGs). Dôležité bolo komunikovať globálne problémy s konkrétnym riešením, preukazovaním výsledkov, napríklad progres v riešení znižovania chudoby a podobne. Tento nový prístup zlepšil komunikáciu so skeptickým názorom verejnosti na otázku rozvoja. (PMVRO, 2010)

Medzinárodné spoločenstvo na pôde OSN schválilo v septembri 2015 nový súbor priorít pre dosiahnutie udržateľného rozvoja – Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj.

(UN, 2015) Jej kľúčovými princípmi sú transformácia, integrácia a univerzálnosť. Transformačnú silu Agendy 2030 predstavuje 17 cieľov udržateľného rozvoja (z angličtiny Sustainable development goals – SDGs), rozpracovaných do 169 súvisiacich čiastkových cieľov, ktoré majú za ambíciu usmerňovať štrukturálnu politickú, ekonomickú a sociálnu premenu jednotlivých krajín sveta v reakcii na hrozby, ktorým ľudstvo dnes čelí. (Úrad vlády SR, 2017) Integračný prvok sa v Agende prejavuje ako prepojenie všetkých troch dimenzií udržateľného rozvoja: ekonomickej, sociálnej a environmentálnej. Značná univerzálnosť Globálnych cieľov tejto agendy ich najviac odlišuje od predošlých Miléniových rozvojových cieľov, ktorých prvotným zámerom bolo odstránenie extrémnej chudoby a hladu v tzv. rozvojových krajinách. (UN, 2015; Úrad vlády SR, 2017) Heslom Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj sa stal výrok ‘Leaving no one behind’, teda nenechať nikoho bokom, na okraji záujmu spoločnosti, a plnenie Globálnych cieľov očakáva od všetkých, teda aj tzv. rozvinutých štátov. (UN stats, 2016) Slovenská republika si v roku 2018 zvolila vlastný prístup k národnej implementácii Agendy 2030, ktorý premietla na národnú úroveň prostredníctvom šiestich Národných priorit implementácie Agendy 2030 (Úrad vlády SR, 2017; MIRRI, 2020) Bola tiež vypracovaná Koncepcia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí pod názvom ‘Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami’, v ktorej ide o reflexiu o možnej angažovanosti Slovenska v externom prostredí smerom k napĺňaniu cieľov udržateľného rozvoja (Úrad vlády SR, 2017), ktorá sa týka aj oblasti ODA (vrátane jej program medzinárodného dobrovoľníctva).

Čo sa týka konkrétnych druhov aktivít dobrovoľníctva pre rozvoj, medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky môžu prispieť k transformačnému plneniu cieľov trvalo udržateľného rozvoja vo všetkých tematických oblastiach (Globálne ciele 1–17) spôsobmi, ktoré sa zameriavajú na jeden alebo viac cieľov naraz. V rámci Globálneho cieľa SDG 17 sa dokonca výslovne uvádzajú dobrovoľnícke skupiny ako aktéri implementácie všetkých cieľov. (UNV SDGs, 2015) Konkrétne však môžu vyslaní ľudia poskytovať technické znalosti, napríklad v oblastiach ako zdravie (cieľ 3), vzdelávanie (cieľ 4), čistá voda a hygiena (cieľ 6), obnoviteľné zdroje energie (cieľ 7), udržateľné ekosystémy (ciele 13, 14, 15). Môžu rozvíjať zručnosti a budovať kapacity, a tým zvyšovať zamestnateľnosť najmä mladých ľudí a ľudí s obmedzeným prístupom na trh práce (cieľ 8). Dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú tiež preukázané skúsenosti s formovaním postojov a katalyzáciou zmien správania, čo platí napríklad pre otázky ako rodová rovnosť (cieľ 5), čistá voda a hygiena (cieľ 6), udržateľná spotreba (cieľ 12), opatrenia v oblasti klímy (cieľ 13)), ako aj budovanie dôvery v

rámci vzťahov, ktoré vedú k zvýšeniu sociálneho kapitálu a k posilneniu sociálnej súdržnosti (cieľ 16). (UNV SDGs, 2015)

Svetové organizácie, vysielajúce medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do zahraničia, dlho zápasili so spôsobom merania príspevku svojich dobrovoľníckych programov k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov (SDGs). Najprv vznikali malé štúdie, zamerané na názory partnerských organizácií na vplyv dobrovoľníckej práce na medzinárodný rozvoj, sprevádzané prípadovými štúdiami na úrovni krajiny, nie organizácie (Lough, 2012). Singapurská medzinárodná nadácia (SIF) si napríklad objednala výskum, zameraný na napĺňanie konkrétneho globálneho cieľa SDG 17 (Partnerstvá pre Globálne ciele) (Lough, 2016).

Skúmaný bol tiež Globálny cieľ SDG 4.7 v oblasti inkluzívneho, spravodlivého a kvalitného vzdelávania, ktorý je zameraný získať vedomosti a zručnosti, potrebných pre presadzovanie udržateľného rozvoja. (Úrad vlády SR, 2017; Bridge47, 2021) Potenciál dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zotrvať v sektore, zameranom na rozvoj aj po návrate z vyslania, je totiž vyzdvihovaný organizáciami, zapojenými do medzinárodného dobrovoľníctva aj samotnými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Práve navrátiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú potenciál naplniť SDG 4.7 a priniesť kritickú globálnu perspektívu do miestnych oblastí práce, štúdiá a každodenného života seba aj ostatných, a môžu prispievať ako aktívni občania a občianky k riešeniam globálnej chudoby a sociálneho vylúčenia. (Comhlámh, 2013, 2014)

Na konferenciách fóra International Forum for Volunteering in Development (Forum) boli v poslednom období odprezentované modely potenciálnych spôsobov merania vplyvu dobrovoľníctva na rozvoj a Globálne ciele (Buckles a Chevalier, 2012; Haddock a Devereaux, 2015; Allum, 2019) Problémom bol doteraz nielen nedostatok spoľahlivých údajov, ale aj dostupné nástroje na ich meranie. V roku 2009 pod vedením tímu z dobrovoľníckeho programu OSN: UN Volunteers (UNV) pracovala skupina členov Fóra na vývine prístupu k hodnoteniu dosahov, tzv. 'impact assessment approach'. Mapovala aktivity členov aj nečlenov fóra, čím sa budoval obraz dobrovoľníckeho odvetvia. (UNV, 2011). Dokončenie mapovania trvalo mnoho rokov a pôvodný prístup, založený na spolupráci Fóra a UNV programu sa postupne začal viac zameriavať iba na program UNV. Návrhom napríklad bolo nepoužívať pojem a nemerať 'impakt', ale radšej 'príspevok' dobrovoľníctva k rozvoju, ktorý môže byť ľahšie preukázateľný. (Allum a Onuki, 2019)

Bolo identifikovaných päť oblastí ako priorít globálnej agendy pre výskum dobrovoľníctva pre rozvoj (teda medzinárodného dobrovoľníctva a jeho prepojenia aj

vplyvu na trvalo udržateľný rozvoj), a to: užitočné teoretické rámce na pochopenie a vysvetlenie vzťahov medzi dobrovoľníctvom a rozvojom; miestne informované metódy, nástroje a procesy na pochopenie rozsahu a prínosu dobrovoľníctva ku globálnym cieľom trvalo udržateľného rozvoja; podmienky pre priaznivé prostredie, v ktorom môže dobrovoľníctvo pre rozvoj prosperovať na všetkých úrovniach; kontextové faktory, brané do úvahy pri výskume dobrovoľníctva pre rozvoj; a potreba inkluzívneho procesu na implementáciu globálnej agendy pre výskum v oblasti dobrovoľníctva pre rozvoj. Budúci vývin tejto globálnej agendy bude závisieť od aktívneho zapojenia a zodpovednosti výskumných pracovníkov, pracovníčok v oblasti dobrovoľníctva, a to na národnej a medzinárodnej úrovni. (Devereux et al., 2017)

Veľa sa hovorí medzi členmi Fóra o potrebe transformačných partnerstiev v rámci dobrovoľníctva pre rozvoj (Devereux et al., 2017; Perold et al., 2013) a v rámci nich potrebu spoločných cieľov a dôvery medzi jednotlivými partnermi. Tieto rezonujú aj v súvislosti s Globálnym cieľom SDG 16.7, ktorý má zaistiť citlivé, inkluzívne, participatívne a reprezentatívne rozhodovanie na všetkých úrovniach. Práve preto by mali byť všetci zainteresovaní partneri rovnako zapojení do výberu, alokácie a mobilizácie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok v súlade so vzájomne dohodnutými strategickými cieľmi. (Perold et al., 2013) Lough (2016b) vyzdvihol kľúčové faktory, ktoré zvyšujú reciprocitu v transformačných partnerstvách, a to: partnerstvá medzi dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami, miestnymi hostiteľskými organizáciami a komunitami; medzi miestnymi hostiteľskými organizáciami a vysielajúcimi organizáciami; a tiež vzťahy vysielajúcich organizácií s darcami.

1.4 Hlavní aktéri v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú vysielaní na dobrovoľnícke pobyty formálne vysielajúcimi organizáciami, kde pôsobia na projektoch formálne existujúcich organizácií, alebo dobrovoľníčia neformálne, keď bez záštity konkrétnej organizácie poskytujú pomoc priamo príjemcom, príjemkyniam v teréne. (Low et al., 2007) Pre medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky (vrátane tých zo SR) je však typické, že vykonávajú službu prostredníctvom formálnych organizácií. (UNV, 2011)

Vysielajúca organizácia je taká organizácia, ktorá vyvíja a organizuje dobrovoľnícke programy, pripravuje a vysielá dobrovoľníkov, dobrovoľníčky vykonávať dobrovoľnícku službu do zahraničia. (PMVRO, 2012; Racková, 2014) V minulosti medzinárodné dobrovoľnícke pobyty sprostredkovali iba neziskové či vládne organizácie. V súčasnej dobe si miesto na trhu vydobývajú aj komerčné, teda ziskové

organizácie. (Wearing a McGehee, 2013) Vládne organizácie buď riadia dobrovoľnícke programy priamo alebo nepriamo prostredníctvom dotácií pre podporované mimovládne organizácie. (Sherraden, 2008) Neziskové organizácie spravujú najväčšie množstvo dobrovoľníckych programov, nie sú však uniformné. Každá organizácia má inú veľkosť, spôsob financovania i zameranie. (Sherraden, 2008) Náboženské organizácie sú najstaršou skupinou vysielajúcich organizácií, ktoré svoje programy stavajú na hodnotách ľudskosti, spravodlivosti, láskavosti a tradíciu dávania, konania dobra. Z nich sú v SR najviac rozšírené kresťanské organizácie. Zaoberajú sa sociálnou prácou, poskytovaním základnej zdravotnej starostlivosti, vzdelávaním. (UNV, 2011).

Jednotlivé vysielajúce organizácie majú naformulované konkrétne potreby a výzvy vo vzťahu k internej metodike dobrovoľníckeho procesu, prípadne k existujúcemu sprievodcovi rozvojovým dobrovoľníctvom. (PMVRO, 2012) Ide o súbor aspektov a úkonov, ktoré musia zohľadniť počas uplatňovania postupov v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu – od jeho plánovania, prípravy projektu v organizácii; cez výber dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; ďalej cez ich prípravu na samotnú činnosť v teréne, predvýjazdové školenie, pôsobenie v hostiteľskej komunite, až po jeho hodnotenie, návrat a ponávratové aktivity.

Hostiteľská, prijímajúca organizácia je partnerom v nízkopríjmovej krajine, ktorý prijíma vyslaných ľudí. Je subjektom, pre ktorého potrebu je dobrovoľnícka služba vykonávaná, pričom najbežnejšie ide o miestnu neziskovú organizáciu. (UNV, 2011; Hindle, 2010) Hlavnou úlohou hostiteľskej organizácie je komunikácia s vysielajúcou organizáciou, formulácia potrieb, príprava dobrovoľníckeho projektu, a potom na mieste aj manažovanie ľudí v teréne. Hostiteľská organizácia by mala dobrovoľníkom a dobrovoľníčkam zabezpečiť primerané množstvo zmysluplnej práce a mentora či supervízora, ktorý im bude poskytovať podporu. Čo sa týka vplyvu dobrovoľníctva na hostiteľské organizácie, väčšina štúdií súhlasí s tým, že vyslaní ľudia môžu pomôcť v budovaní kapacít organizácií. (Lough, 2008; Hawkins, Verstege a Flood, 2013; Plewes a Stuart, 2007), čo je v súlade s cieľmi oficiálnej rozvojovej pomoci, resp. spolupráce. Aby boli však dobrovoľníci a dobrovoľníčky boli hostiteľským organizáciám prínosom v dlhodobom horizonte a ich pôsobenie bolo na mieste udržateľné, nemali by zaplňovať miesta, ktoré môžu zastávať platení miestni ľudia. (Comhlámh, 2013) Miestnych zamestnancov a zamestnankyne by mali iba dopĺňať a zdieľať s nimi svoje skúsenosti, prípadne im poskytovať rady a učiť ich efektívnejším pracovným procedúram, aby boli schopní neskôr sami zabezpečiť fungovanie organizácie a projektov. (Racková, 2014)

Dobrovoľníkom sa môže stať každý bez ohľadu na svoj pôvod, miesto narodenia, vek, pohlavie, vzdelanie, príjem či ďalšie faktory. (UNV, 2011) Zapojenie sa do medzinárodnej dobrovoľníckej služby si však vyžaduje čas, peniaze a často aj nejakú kvalifikáciu. Preto ľudia s vyšším ľudským a sociálnym kapitálom majú často väčšiu šancu stať sa dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami. (Wilson, 2000; Smith, 1994) Ľudia sa musia nachádzať vysoko nad hranicou chudoby a najprv uspokojiť svoje vlastné životné potreby (Hustinx, Cnaan a Handy, 2010), aby vôbec mohli zvažovať prispievať svojimi peniazmi a časom druhým. (Wearing a McGehee, 2013) Na toto tvrdenie poukazuje aj fakt, že najviac medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok predstavujú ľudia, pochádzajúci zo strednej alebo vyššej strednej triedy z tzv. rozvinutých krajín. (Comhlámh, 2013; Simpson, 2004; Devereux, 2008; Mendleson, 2008) Vzdelaní ľudia majú väčšiu pravdepodobnosť stať sa medzinárodnými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, pretože majú väčšie povedomie o globálnych problémoch vo svete a majú tiež znalosti (vrátane jazykových), zručnosti a skúsenosti, ktoré môžu v teréne nielen uplatniť, ale niekedy sú dokonca vstupnými predpokladmi pre vykonávanie dobrovoľníckej činnosti. (McBride, Benitez a Dans, 2003) Dobrovoľníci a dobrovoľníčky zároveň majú slúžiť nielen ako aktéri medzinárodného rozvoja, ale aj ako aktéri globálneho vzdelávania. Tvoria teda akýsi most medzi krajinami nízkopríjmovými a vysokopríjmovými. (Comhlámh, 2013)

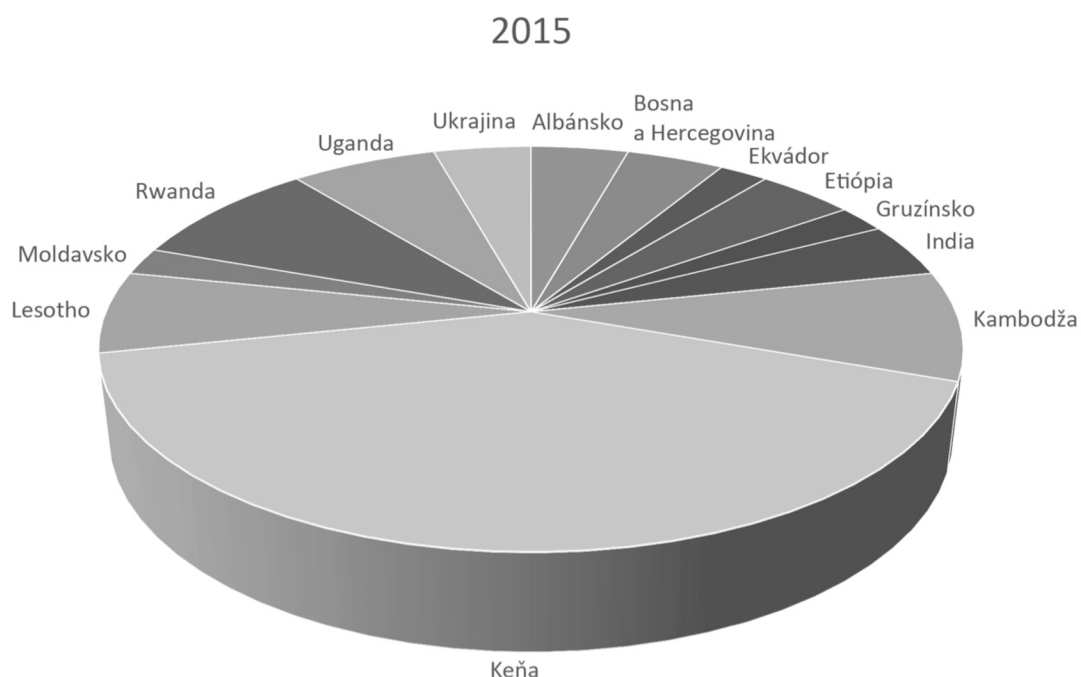
Na Slovensku v rokoch 2012–2020 manažovalo projekty medzinárodného dobrovoľníctva a s podporou SlovakAid do terénu vyslalo minimalne troch ľudí, dvanásť slovenských vysielajúcich organizácií. Sú to menovite: ADRA Slovensko, Človek v ohrození, Hnutie kresťanských spoločenstiev detí – eRko, SAVIO, Slovenská katolícka charita, Nadácia Integra, Nadácia Pontis a GLEN Slovensko, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety a Dvojfarebný svet. (ich zoznam a detailný opis je v Prílohe 1)

1.5 Národný program medzinárodného dobrovoľníctva v SR

Európska komisia vyhlásením Európskeho roku dobrovoľníctva v roku 2011 upozornila na potrebu medzikultúrneho rozvoja, posilňovania solidarity a vzájomného porozumenia národov. (SlovakAid, 2021) Dôležitosť dobrovoľníctva potvrdila aj vláda SR prijatím Zákona č. 406/2011 Z.z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čím prispela k zviditeľneniu dobrovoľníctva zo strany štátu, ale

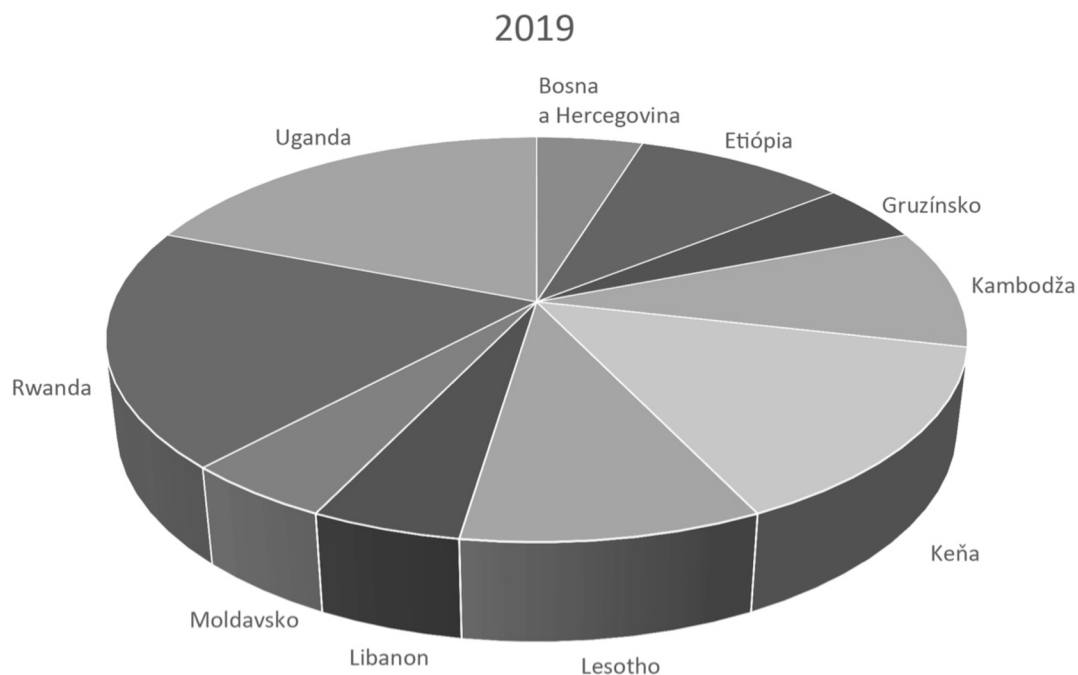
aj k zlepšeniu ochrany a bezpečnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v zahraničí v rámci rozvojových programov. Zákon č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov definuje vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ako jednu z foriem realizácie ODA SR.

Pilotný program vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pod názvom ‘Programu vysielania dobrovoľníkov a expertov dobrovoľníkov do rozvojových krajín’ pripravilo a schválilo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR na podnet Platformy mimovládnych rozvojových organizácií v roku 2012. (PMVRO, 2013) Odvtedy je medzinárodné dobrovoľníctvo (v danom zákone uvádzané ako rozvojové dobrovoľníctvo) jednou z foriem ODA SR, ktorú SAMRS pod značkou SlovakAid poskytuje. Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky (v SR označovaní ako rozvojoví dobrovoľníci a dobrovoľníci-experti) sú vysielaní ako podpora rozvojových intervencií SlovakAid do nízkopříjmových krajín podľa zoznamu Výboru pre rozvojovú pomoc v rámci Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (DAC/OECD) (OECD, 2021), primárne však do prioritných krajín aktuálne platnej Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR. (SlovakAid, 2021)

Obrázok 1: Zastúpenie nízkopříjmových krajín, do ktorých boli zo SR v roku 2015 vyslaní medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky s podporou SlovakAid. Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 2: Zastúpenie nízkopriímových krajín, do ktorých boli zo SR v roku 2019 vyslaní medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky s podporou SlovakAid. Zdroj: vlastné spracovanie

Strednodobá národná stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019–23 (SAMRS, 2019) si ambiciózne a bez adekvátneho navýšenia rozpočtu zvolila oproti 14 krajinám v minulom období až 27 teritoriálnych priorit, čím je naširoko rozkročená na západnom Balkáne, Blízkom východe, vo Východnom partnerstve EÚ, východnej subsaharskej Afrike, a stále aj v Afganistane. (Ambrela, 2020) Programovými krajinami SlovakAid sú Keňa, Moldavsko a Gruzínsko, partnerskými sú: Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Kosovo, Macedónsko, Srbsko; Bielorusko, Ukrajina; Burundi, Etiópia, Eritrea, Južný Sudán, Rwanda, Somálsko, Tanzánia a Uganda; Irak, Jordánsko, Libanon, Sýria; Afganistan.

Sektorové zameranie ODA SR vychádza z rozvojových potrieb partnerských krajín, dostupných kapacít SlovakAid, ako aj z výsledkov monitorovacích a evaluačných misií. Významným faktorom sú globálne výzvy medzinárodného spoločenstva, definované predovšetkým Globálnymi cieľmi udržateľného rozvoja. Rozvojová spolupráca SR preto napomáha pri naplňovaní národných priorit implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj partnerských krajín, ako boli prezentované počas Voluntary National Review na pôde OSN. (SAMRS, 2019) Ide o šesť sektorových priorit: kvalitné vzdelávanie, dobré zdravie, dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti, potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo, infraštruktúra a

udržateľné využívanie prírodných zdrojov, podpora tvorby trhového prostredia. V daných sektoroch vykonávajú svoju dobrovoľnícku činnosť aj vyslaní medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Mechanizmus vysielania juniorských dobrovoľníkov a seniorských expertov-dobrovoľníkov je detailne uvedený v aktuálnej koncepcii vysielania dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov a podmienky na ich vysielanie sú uvedené v aktuálnej výzve donora SAMRS / SlovakAid na každoročné predkladanie žiadostí o dotáciu na dobrovoľnícke projekty, ktoré pripravujú slovenské vysielajúce organizácie.

Tento národný program medzinárodného dobrovoľníctva má za úlohu podporovať budovanie národných personálnych kapacít, keď počas prípravy a vyslania samotní dobrovoľníci a dobrovoľníčky získajú vedomosti o krajine, jej kultúre, rozvíjajú svoje jazykové, odborné a medzikultúrne znalosti, nové praktické zručnosti, ako aj skúsenosti v rozvojovom sektore. Tiež posilňuje kapacity partnerských organizácií a miestnych komunít v nízkopríjmových krajinách – transferom vedomostí a zručností. Vytváraním inštitucionálnych vzťahov sa tiež podporuje vznik dlhodobých partnerstiev medzi slovenskými subjektmi a ich partnermi v zahraničí. V neposlednom rade má tento dobrovoľnícky program za cieľ podporovať verejnú informovanosť slovenskej širokej verejnosti o rozvojových aktivitách, a to prostredníctvom ponávratových aktivít navrátiacich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (SlovakAid, 2021)

1.6 Jednotlivé fázy dobrovoľníckeho cyklu

Každá dobrovoľnícka služba v zahraničí je určitým cyklom, ktorý zahŕňa niekoľko fáz. V slovenskom kontexte sú to nasledujúce tri fázy: prípravná, implementačná a záverečná (nazývaná tiež hodnotiacia, ponávratová), ktoré sa však miestami prekrývajú a prepájajú. Ide teda o veľmi spojitý a dynamický proces. (PMVRO, 2012) Na to, aby organizácie dosiahli požadovanú kvalitu dobrovoľníckeho projektu a vysoký stupeň profesionalizácie manažovania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, potrebujú poznať a uviesť do praxe konkrétne nástroje riadenia projektov a ľudí (PMVRO, 2012; Baluchová, 2015; Bencová Utešená, 2017): plánovanie a príprava dobrovoľníckeho programu (vrátane komunikácie s partnermi;); príprava organizácie na činnosť s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami (vrátane zabezpečenia funkcie manažéra alebo manažérky dobrovoľníckeho programu v organizácii); zabezpečenie financovania programu; vyhľadávanie, nábor záujemcov a záujemkýň o medzinárodné dobrovoľníctvo; výber dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; príprava

a vyškolenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; zabezpečenie zmluvných vzťahov s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a písomnej dokumentácie; starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky priamo v teréne (motivovanie, monitoring a mentoring); hodnotenie a uzavretie dobrovoľníckeho projektu (vrátane prípravy a realizácie ponávratových aktivít). Už tím zahraničných autorov (Rochester et al., 2010) zadefinoval pre dobrovoľníctvo v 21. storočí zoznam vyššie uvedených položiek, ktoré by stratégia manažovania dobrovoľníkov, dobrovoľníčok obsahovať. (Siekelová, 2020) V slovenských podmienkach by mal nasledovať Kódex rozvojového dobrovoľníctva (Príloha 8). (PMVRO, 2012) Manažmentom ľudských zdrojov a organizačným správaním sa zaoberali aj ďalší autori v SR (Alexy et al., 2004; Mráčková, 2009; Mydlíková, 2004).

Tu treba zdôrazniť, že pri nasledujúcom opise jednotlivých fáz ide iba o výber vybraných aspektov cyklu na malej ploche a s ohľadom na ciele výskumu tejto práce. Podrobne sú opísané všetky fázy cyklu so svojimi záväzkami a povinnosťami pre zainteresované strany aktérov v jednotlivých manuáloch dobrovoľníctva – napríklad v 60-stranovom komplexnom sprievodcovi z dielne PMVRO (2012) alebo v ďalších manuáloch z dielne slovenských organizácií (Bencová Utešená, 2017; SAVIO, SKCH, VŠSA; Príloha 5)

1.6.1 Prípravná fáza pre vysielajúcu organizáciu

Čo sa týka samotnej **prípravy dobrovoľníckeho projektu**: vysielajúca organizácia vyhľadáva, pripravuje a robí akvizíciu dobrovoľníckeho projektu v spolupráci s partnerskou organizáciou – potenciálnou hosťiteľskou organizáciou dobrovoľníckej činnosti v konkrétnej nízkopríjmovej krajine a využíva pritom kontakty, skúsenosti a odporúčania aktérov z príslušných teritórií. (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017, eRko, SKCH, Príloha 5)

Vysielajúca organizácia by mala mať vypracovanú alebo aktualizovanú príslušnú metodiku a štandardy v rámci vlastného dobrovoľníckeho programu na vysielanie mladých ľudí do zahraničia. (PMVRO, 2012; Comhlámh, 2013) Môže sa inšpirovať zahraničnými manuálmi medzinárodného dobrovoľníctva (ALIANZA POR LA SOLIDARIDAD, 2017; IFRC, 2019; ADICE, 2020; VSA, 2019, Príloha 5), ale lepšie je mať vzhľadom na špecifické požiadavky donora a slovenský kontext vlastného sprievodcu. (Bencová Utešená, 2017, VŠSA, SAVIO, SKCH, Príloha 5) V rámci neho by potom mala vedieť posúdiť odborné, organizačné, personálne a finančné kapacity na plánovanie, výber, prípravu a školenie, vysielanie a vedenie

dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v nízkopriľmových krajinách, ako aj na ich ponávratové aktivity. Zároveň by mala disponovať človekom, ktorý by sa venoval manažovaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a vybraných kandidátov a kandidátky by sprevádzal celým cyklom medzinárodného dobrovoľníctva. Takýto manažér alebo manažérka by tiež mali reálne posúdiť uskutočniteľnosť, realizácie-schopnosť plánovanej dobrovoľníckej služby v nízkopriľmovej krajine. Často sa manažérmi a manažérkami dobrovoľníckych programov stávajú ľudia, ktorí v minulosti sami absolvovali dobrovoľnícku službu v nízkopriľmovej krajine. (PMVRO, 2012; Comhlámh, 2013)

Dobrovoľnícke projekty zvyčajne nadväzujú svojim zameraním na aktuálne alebo plánované projekty rozvojovej spolupráce v daných nízkopriľmových krajinách, kde vysielajúca organizácia dlhodobo pôsobí, alebo tam má vytvorenú spoluprácu s potenciálnou hosťiteľskou organizáciou a miestnou komunitou. (SlovakAid, 2021) Výber partnera závisí od konkrétnych odborných, organizačných a personálnych kapacít, ako aj schopnosti prijať a viesť medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Pripravovaný projekt dobrovoľníckej služby by mal odrážať jednu alebo viaceré globálne témy, a pomáhať napĺňať ciele a politiky ODA SR. Projekty, žiadajúce o podporu zo schémy SlovakAid, sú časovo ohraničené na obdobie 3 až 12 mesiacov. Podporujú teritoriálne a sektorové zameranie ODA SR za účelom dosiahnutia efektivity a koherentnosti poskytovanej pomoci. (SlovakAid, 2021; MZVaEZ SR, 2020)

1.6.2 Implementačná fáza pre vysielajúcu organizáciu

Hoci by sa mohlo zdať, že výber dobrovoľníka či dobrovoľníčky patrí do prvej, prípravnej fázy dobrovoľníckeho cyklu, nie je tomu tak. V slovenskom kontexte patrí **výber** dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na konkrétny pobyt až do implementačnej fázy cyklu medzinárodného dobrovoľníctva. (PMVRO, 2012) Vysielajúca organizácia najprv zverejní raz do roka (alebo podľa potreby) informáciu o aktuálnych ponukách pre záujemcov a záujemkyne o dobrovoľnícku službu v nízkopriľmových krajinách a nábor zrealizuje s využitím dostupných komunikačných kanálov. Potenciálnym záujemcom a záujemkyniam je potrebné dať dostatočný časový priestor na zhodnotenie svojich schopností, sformulovanie motivácie a prípravu žiadosti. Počas samotného výberového stretnutia formou osobného pohovoru treba mať už odkomunikované nároky na dobrovoľníkov, spísané kritériá výberu (ukončené vysokoškolské štúdium, jazyková pripravenosť, príslušný vek, požadovaná

kvalifikácia a aktívna práca v oblasti komunitného rozvoja, sociálnych aktivít, rozvojovej spolupráce atď.) a posúdené zaslané materiály od uchádzačov a uchádzačiek. (Baluchová, 2015; Koubek, 2004)

Počas posudzovania motivačného listu, aj počas samotného pohovoru, treba venovať pozornosť dôvodom, prečo chce daný človek vycestovať na takýto pobyt do nízkopríjmovej krajiny. Motiváciu možno definovať ako hybný motor, ktorý aktivuje, udržiava a riadi ľudské správanie a v očiach ostatných mu dáva zmysel (Nakonečný, 1996). Je iniciovaná stavom nerovnováhy medzi tým, čo človek má a čo chce mať, alebo tiež medzi tým, kým je a kým chce byť. (Toman, 2010) Problematikou motivácie k dobrovoľníctvu sa zaoberajú aj výskumné tímy v našom regióne (Tošner a Sozanská, 2006; Frič a Pospíšilová, 2010; Matulayová, et al., 2017). Z výskumov vyplýva, že čistý altruizmus alebo egoizmus je vzácny a motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa nachádza niekde na spojnici týchto dvoch extrémov (Low et al., 2007; Hindle, 2010; Grabowski, 2013; Sichel, 2006; Wearing a McGehee, 2013; Tomazos a Butler, 2012). Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú motivovaní túžbou priniesť pozitívnu zmenu, ale zároveň aj smädom po dobrodružstve. (Sichel, 2006) Proces motivácie je procesom aktivovania vnútorných predpokladov, usmerňujúcich činnosť človeka na určitý cieľ jeho snaženia. (Nakonečný, 1992) Manažéri a manažérky sa často dostávajú do situácií, kde nie je jednoduché získať ľudí pre zapojenie sa do procesu rozhodovania, podieľania sa na riešení problémov. Je dôležité pochopiť, prečo sa človek správa tak, ako sa správa, a čo konkrétne ovplyvňuje jeho správanie. Pochopiť príčiny motivácie, poznať možnosti jej ovplyvňovania, prípadne poznať metódy usmerňovania, či zmeny motivácie, je pre efektívne manažovanie ľudí a využitie ľudského potenciálu veľmi dôležité. (Baluchová, 2015)

Pre manažérov a manažérky je počas vstupných pohovorov a neskôr počas manažovania ľudí v teréne dôležité sledovať, resp. **odhaliť potenciálne patologické motívy**, ako sú: súcitiť, vedúci k degradácii prijímateľov a prijímateľiek pomoci; neprimeraná a zbytočná zvedavosť; služba, prameniaca z pocitu povinnosti, morálneho záväzku; snaha niečo si zaslúžiť; túžba obetovať sa (tzv. sebazničujúce typy); osobné nešťastie, závislosti, s ktorými si človek nevie dať rady a preto chce v dobrovoľníckej službe hľadať rovnováhu (tzv. kompenzácie). (Mračková, 2009) K patologickým motívom možno radiť aj osamelosť a z nej prameniacu túžbu po priateľstve; pocit vlastnej dôležitosti a nenahraditeľnosti; nedostatok sebaúcty a s tým spojenú túžbu stretnúť ešte „úbohejších“ ľudí; panovačnosť, túžba ovládať iných a uplatňovať svoj vplyv. (Baluchová, 2015) Na druhej strane sú tu aj náboženské motívy pre dobrovoľnícke poslanie, prepájajúce dobrovoľnícku činnosť so zmyslom,

presahujúcim každodenné povinnosti. Ideály prosociálneho správania možno nachádzať v kresťanskej aj budhistickej tradícii. Opravdivosť, s akou mnohí dobrovoľníci a dobrovoľníčky vnášajú do svojho života prítomnosť Boha a duchovných princípov, je často určujúcim prvkom, cez ktorý vnímajú vlastné bytie i svet okolo. Duchovnosť a náboženstvo zohráva významnú úlohu v živote dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, majú tak motivačný charakter pre voľbu dobrovoľníckej činnosti či neskôr povolania. (Nová, 2018; Ambros, 2013)

Po ohlásení mien vybraných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok prijímateľskej strane dobrovoľníckej činnosti v cudzine, manažér alebo manažérka vyhodnocuje výberový proces dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a oznámi výsledok príslušnému donorovi (SAMRS / SlovakAid) so žiadosťou o uvoľnenie schválených finančných prostriedkov – na realizáciu predvýjazdovej prípravy, vyslania vybraných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do cudziny, ako aj vedenia v teréne. Podľa pokynov donora sa potom zabezpečuje logistická a administratívna časť, ako povinná zdravotná prehliadka, očkovanie, získavanie víz, podpisovanie zmlúv a kódexov podľa aktuálneho Manuálu donora. (SlovakAid, 2021)

Po úspešnom výberovom procese nasleduje **samotná predvýjazdová príprava** dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Treba definovať rozsah práv, povinností a zodpovednosti dobrovoľníka, vysielajúcej organizácie a prijímateľa dobrovoľníckej činnosti, ako aj upresniť aktivity, ktoré bude vykonávať dobrovoľník či dobrovoľníčka a za akých podmienok. V spolupráci s vybraným človekom a školiacim tímom odštartuje plán individuálnej prípravy, poprípade skupinovej prípravy. Nemožno zabudnúť na donorom vyžadovanú zazmluvnenú spoluprácu organizácie s vybranými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami na základe zmluvy o dobrovoľníckej činnosti. (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017)

Príprava dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by mala obsahovať dve zložky. Vo všeobecnej sa oboznámi s poslaním, organizačnou štruktúrou, prevádzkovým poriadkom a svojou rolou v organizácii, ale tiež so svojimi možnosťami, záväzkami a obmedzeniami. V druhej, odbornej príprave sa užarába s konkrétnymi úlohami a predstavami, preto je dôležité pracovať s dobrovoľníkom individuálne. (Tošner a Sozanská, 2002)

Často sa však zo strany vysielajúcej organizácie podceňuje alebo úplne vynecháva proces orientácie v rámci prípravy na pobyt, ktorý by mal zabezpečiť manažér alebo manažérka. Môže ísť o formu tréningu, inštruktáže, kvalifikačnej prípravy prostredníctvom takých aktivít, ako sú: adaptácia (orientácia); prehľbovanie kvalifikácie (doškolenie); rekvalifikácia (preškolenie). (Kachaňáková, 2003)

Zabezpečené a povinné je od roku 2014 jednotné jednodňové predvýjazdové školenie zo strany donora, zamerané na prípravu konkrétneho človeka na dobrovoľnícku službu v cieľovej nízkopríjmovej krajine. (SlovakAid, 2021) Budúci dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa na ňom dozvedia viac o pôsobení v kultúrne odlišnom prostredí hostiteľskej krajiny; s princípmi rozvojovej práce s prihliadnutím na ochranu pri práci a bezpečnosť v teréne. (SlovakAid, 2021)

Popri monitoringu a evaluácii celého dobrovoľníckeho cyklu, netreba zabúdať ani na evaluáciu tréningu, a samotného prípravného a vzdelávacieho procesu (v rámci vysielajúcej), ktoré by malo prebiehať obojstranne – overením nadobudnutých vedomostí u budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (formou rozhovoru či testovania vedomostí: pred tréningom a po tréningu), zároveň odovzdaním spätnej väzby prípravnému tímu (tvárou tvár, či písomne: anonymne). (Community tool box, 2013; Fee et al., 2014)

Priebeh **samotnej dobrovoľníckej služby** v nízkopríjmovej krajine je rovnako dôležitou časťou dobrovoľníckeho cyklu pre všetky zúčastnené strany cyklu – vyslaného človeka, vysielajúcu aj hostiteľskú organizáciu. S pôsobením v teréne sú spojené aj ďalšie termíny, ako: zabezpečenie výbavy, podpora, mentoring alebo supervízia dobrovoľníka či dobrovoľníčky – na diaľku zo Slovenska, ale aj prostredníctvom človeka z partnerskej organizácie, ktorý sa nachádza priamo v mieste výkonu dobrovoľníckej práce. (PMVRO, 2012) Na pravidelnej báze prebieha monitoring činnosti dobrovoľníka či dobrovoľníčky v cieľovej krajine; pričom podávanie priebežnej správy z dobrovoľníckeho pobytu na mesačnej báze je vyžadované nielen donorom, ale aj ostatnými aktérmi v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva. (Tošner a Sozanská, 2002) Manažér alebo manažérka z vysielajúcej organizácie tiež na diaľku facilitujú a usmerňujú riešenie prípadných konfliktov, a to v spolupráci s prijímateľskou stranou dobrovoľníckej činnosti i všetkými zúčastnenými aktérmi. (Bednařík, 2003) O postupe riešenia konfliktu rozhoduje stupeň a charakter konfliktu. Napríklad partnering môže byť používaný ako prevencia konfliktu v konkrétnom prípade, alebo i ako štandardná metóda prevencie sporov vôbec. (Kusá, 2006) Keď prejde dobrovoľník alebo dobrovoľníčka kvalitným výcvikom na tému predchádzania nereálnym očakávaniam a nedorozumeniam medzi vyslaným človekom a aktérmi na prijímajúcej strane, eliminuje sa tým riziko možných konfliktov na pracovisku. (Tošner a Sozanská, 2002) Dôležitá je existencia sociálnej opory (nielen v stresových či krízových situáciách), ktorá sa vymedzuje ako pomoc, podporný vzťah človeku v záťažovej situácii jeho okolím a druhými ľuďmi. (Křivohlavý, 2001; Surmařová, 2019) Křivohlavý (2001)

vo svojej knihe opisuje štyri základné druhy opory – inštrumentálnu, informačnú, emocionálnu a hodnotiacu. Pri odovzdávaní sociálnej opory je viac než kvantita dôležitá poskytovaná kvalita, čo sa týka aj podpory a mentoringu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Má potom preukázateľne vplyv nielen na duševné zdravie, ale aj na schopnosť zvládať stres, adaptovať sa v prostredí, rozvoj odolnosti a utváranie sociálneho kapitálu, sociálnych interakcií). (Brumovská a Málková, 2010)

Úspešná zahraničná adaptácia a samotné pôsobenie dobrovoľníka či dobrovoľníčky v teréne záleží od toho, ako dobre sa človek v práci dokáže učiť zo svojich skúseností a nakoľko zapadne do nového, multikultúrneho prostredia. Kompetencie v oblasti medzikultúrneho učenia sú rozdelené do niekoľkých skupín. (Yamazaki a Kayes, 2004) Prvú tvoria medziľudské kompetencie (budovanie vzťahov s druhými, zručnosť riešiť konflikty, medzikultúrna vnímavosť, otvorenosť voči novej kultúre); druhú tvoria informačné kompetencie (nachádzať zmysel v nových skúsenostiach, porozumenie neverbálnej komunikácii, schopnosť reflexie); tretiu tvoria analytické kompetencie (umenie pracovať s komplexnými informáciami v inom jazyku). Potom sú tu ešte kompetencie jednania (nebyť pasívny, preberať iniciatívu, rozvojové učenie, kultúrna prispôsobivosť, zvládanie stresu, emocionálna zrelosť). (Yamazaki a Kayes, 2004; Nová, 2018)

Už počas pobytu a vedenia vyslaného človeka na diaľku musí manažér alebo manažérka myslieť aj na prípravu povinných ponávratových aktivít, do ktorých sa musia (povinne na žiadosť donora) zapojiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky po svojom návrate. Preto je dôležité, aby si manažujúci človek udržiaval prehľad o tom, čo a ako presne robia ľudia, vyslaní v mene danej organizácie. (Community tool box, 2013) Môže tiež poveriť svojho dobrovoľníka či dobrovoľníčku vyhľadávaním a akvizíciou potenciálnych prijímateľských organizácií dobrovoľníckej činnosti, ktorí majú dostatočné odborné, organizačné a personálne kapacity na hosťovanie zahraničných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v budúcnosti.

1.6.3. Záverečná fáza hodnotenia a ponávratových aktivít

Záverečná fáza v slovenskom kontexte realizácie projektov medzinárodného dobrovoľníctva pozostáva z vyhodnotenia projektu, realizácie ponávratových aktivít, vyúčtovania pobytu a sfinalizovania záverečnej správy z grantu. Súčasťou správy má byť aj zoznam, prípadne fotodokumentácia ponávratových aktivít (foto-výstavy alebo premietania záberov z dobrovoľníckeho pobytu, účasť na tematických podujatiach, vystúpenia v médiách, prednášky na školách atď.). Ich príprava a realizácia je

dôležitou súčasťou celého dobrovoľníckeho cyklu, hoci sú zaradené do poslednej fázy cyklu. (PMVRO, 2012) Počas informovania o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti treba aplikovať zásady Kódexu používania obrazov a podávania správ (Príloha 9) (Baluchová, 2014; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008), aby fotografie z nízkoprijmových krajín rešpektovali základné ľudské práva, nedehtonostovali zobrazovaných ľudí a nemanipulovali verejnou mienkou. (PMVRO, 2012)

Hodnotiace stretnutie vo vysielajúcej organizácii by sa malo udiat' za účasti všetkých aktérov, ktorí sa podieľali na príprave a vyslaní dobrovoľníkov či dobrovoľníčok na dobrovoľnícku službu. Manažér alebo manažérka z vysielajúcej organizácie na základe absolvovaného stretnutia potom posúdi vplyv a prínosy dobrovoľníckej služby pre vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčku, na vysielajúcu organizáciu, na prijímateľskú stranu dobrovoľníckej činnosti v cudzine, ako aj na miestnu komunitu. Doteraz boli identifikované štyri úrovne vplyvu dobrovoľníctva na fungovanie a pôsobenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate – osobná; komunitná; v rámci existujúcich organizácií a štruktúr; a prostredníctvom zavedenia nových iniciatív. Ako príklady aktivít po návrate možno uviesť: kampaň, podporu miestnych charitatívnych organizácií, komunitnú prácu na miestnej úrovni, dokonca ovplyvňovanie zmeny v rámci politiky. (Clark a Lewis, 2017)

Dôležité je zakomponovať získané zručnosti, poznatky a skúsenosti z dobrovoľníckej služby do interpretácie otázok globálnych výziev a medzinárodného rozvoja, ako aj ich transferu do rôznych praktických aspektov ponávratového života dobrovoľníka či dobrovoľníčky. (PMVRO, 2012) Neskôr možno navrátiťšich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky zapájať do ďalších projektov organizácie – v úlohe koordinátorskej, manažérskej, komunikačnej, mentorskej, a motivovať ich, aby zotrvali v danej organizácii – interne alebo externe.

Mohlo by sa zdať, že dobrovoľník či dobrovoľníčka dáva viac, než prijíma, ale podľa teórie rovnosti by takýto stav bol neudržateľný. Ľudia by sa do medzinárodného dobrovoľníctva nezapájali, keby pre nich nebolo prínosné. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky síce obetujú svoj čas, časť peňazi a pohodlia, na druhú stranu im táto skúsenosť môže priniesť nezabudnuteľné zážitky, osobný aj profesijný rozvoj. (Pearce a Coghlan, 2008; Koontz a Weihrich, 2007) Skúsenosť je pritom tým prínosnejšia, čím viac zodpovedá motiváciám a očakávaniam dobrovoľníka a dobrovoľníčky zo začiatku projektu. (Snyder a Omoto, 2009)

Jedným z najčastejšie uvádzaných prínosov dobrovoľníctva je zlepšenie mäkkých aj tvrdých zručností (Jones, 2005; Sherraden, 2008; Lough, 2008). Mäkké sa vzťahujú k sociálnej a emočnej inteligencii, pozostávajú z intrapersonálnych

a interpersonálnych zručností. Tvrde sa vzťahujú ku konkrétnej oblasti, napríklad k IT zručnostiam alebo projektovému manažmentu. V priebehu svojej dobrovoľníckej služby dobrovoľníci a dobrovoľníčky nadobudnú medzikultúrne kompetencie, zahŕňajúce porozumenie v odlišných typoch spoločnosti a kultúrnej rozmanitosti, zároveň sa osobne stretnú s niektorými z globálnych problémov, napríklad s príjmovou nerovnosťou a chudobou. Takýto stret im pomôže lepšie pochopiť zložitosť rozvojových problémov, nerovností a vzťahov medzi nízkoprijmovými a vysokoprijmovými krajinami (Jones, 2005), ako aj svoj osobný príspevok k ich zmierneniu. Kontakt s ľuďmi a myšlienkami, s ktorými by sa doma nestretli, im tiež dáva možnosť cvičiť si svoju schopnosť počúvať, rešpektovať odlišnosť a citlivo pristupovať k potrebám druhých. Osobný kontakt s odlišnými kultúrami umožní vyslaným ľuďom zbaviť sa predsudkov, stereotypov, premýšľania o svete zažitým spôsobom. Získajú tým globálnu perspektívu a kritický pohľad na informácie, podávané médiami. (Jones, 2005)

Prínosom (zároveň motiváciou), ktorý dobrovoľníctvo ponúka, je zvýšenie zamestnateľnosti (umenia pohybovať sa na trhu práce). Odvíja sa od vedomostí, zručností a postojov jednotlivcov, jednotlivkyň a od toho, ako ich vedia používať a prezentovať konkrétnemu zamestnávateľmi a v konkrétnom kontexte práce, o ktorú sa uchádzajú. (Rothwell a Charleston, 2013) Dobrovoľníctvo môže pomôcť pri získaní práce absolventom, absolventkám, ale aj pri postupe v odbore tým skúsenejším. (Hindle, 2010; ILO, 2011; Low et al., 2007) Medzinárodná dobrovoľnícka skúsenosť v nízkoprijmovej krajine je pre ľudí, ktorí chcú pracovať v oblasti medzinárodného rozvoja, doslova nevyhnutnosťou. Môže im slúžiť ako odrazový mostík k ich kariére v sektore. (McBride, Lough a Sherraden, 2010; Racková, 2014)

Manažér musí na záver vyhodnotiť nielen záverečnú fázu, ale celý cyklus dobrovoľníckeho projektu a snaží sa zakomponovať nadobudnuté poznatky a skúsenosti do rozvoja dobrovoľníckeho programu (a konkrétnej metodiky) v danej vysielajúcej organizácii. O spôsobe, akým medzinárodné dobrovoľnícke skúsenosti formujú samotné organizácie, sa venovalo pomerne málo výskumov (Nelson a Child, 2016), pre vysielajúce organizácie je to však zásadná otázka. Vysielajúce organizácie vidia úspech vyslaní v budovaní dlhodobých vzťahov s partnerskými organizáciami, poskytovaní pozitívnych dobrovoľníckych skúseností a v podpore efektívnej práce smerom k trvalo udržateľnému rozvoju. Partnerské organizácie vidia význam dobrovoľníckych projektov v posilnení svojich vlastných inštitucionálnych kapacít a medzinárodnej reputácii. Navrátiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky to považovali za príspevok k priamej službe núdzným, prijímateľom a prijímateľkám pomoci v teréne.

(Nelson a Child, 2016) V zahraničnej literatúre v súvislosti s vyhodnotením záverečnej, hodnotiacej fázy cyklu (a meraním impaktu pobytu) boli identifikované aj pojmy, ako aktívne občianstvo, občianska angažovanosť a globálne občianstvo. (Comhlámh, 2018)

1.7 Faktory, utvárajúce medzinárodné dobrovoľníctvo a jeho trendy

V predchádzajúcich častiach bolo zadefinované a opísané medzinárodné dobrovoľníctvo, jeho vývin, vymenované jeho znaky, formy. Vďaka tomu je teraz možné identifikovať a analyzovať, aké faktory utvárajú jeho aktuálnu podobu a aké trendy formujú. (Graff, 2002) Tie sú výsledkami procesov, ako globalizácia, informatizácia, komercializácia či individualizácia. Výskumne sa im venovali na prelome tisícročí hneď niekoľkí autori (Bauman, 1999, 2002; Beck, 2007; Giddens, 1998; Mezřický, 2003). Postindustriálna spoločnosť a jej procesy totiž ovplyvňujú a zasahujú aj oblasť medzinárodného dobrovoľníctva. Štruktúrny kontext dobrovoľníctva spočíva ako v individuálnej životnej situácii, tak aj vo vzťahu k subjektívnemu odrazu sociálnych štruktúr, ako aj v inštitucionálnom alebo organizačnom prostredí, v ktorom sa realizuje samotná dobrovoľnícka činnosť. (Hustinx, 2001)

Z dostupnej literatúry je možné identifikovať nasledujúce spoločenské procesy, fenomény a hybné sily, vďaka ktorým sa medzinárodné dobrovoľníctvo v tomto tisícročí vyvíja. Možno hovoriť najmä o globalizácii, informatizácii s využitím nových informačno-komunikačných technológií, ďalej individualizácii u mladej generácie, komercializácii v oblasti rozvojovej práce.

1.7.1. Globalizácia a ,otvorenie sveta‘

Podľa Giddensa (2013) sa svet vďaka globalizácii stáva výrazne prepojeným, zároveň aj ľudia, spoločenstvá a celé národy sa stávajú viac previazané a tiež na sebe závislejšie. Týmto ,otvorením sveta‘ sa dostalo do popredia viacero nových fenoménov, vrátane samotného medzinárodného dobrovoľníctva. Globalizácia prispela k rozvoju, alebo pokroku v oblasti ekonomiky, vedy a techniky, kultúry, prispela tiež ku skvalitneniu života poskytnutím novým možnosťami pre ľudstvo.

Na globalizáciu sa dá nahliadať aj z inej perspektívy, ktorá sa zameriava na negatívne dôsledky tohto procesu (rozšírenie chudoby, zvýšenie násillia v spoločnosti, viac

prejavov konzumnej spoločnosti). (Siekelová, 2020; Kudláčová, 2007) problémy, súvisiace s procesom globalizácie, rozčleňuje na ekologické (odcudzenie človeka od prírody, ignorácia zmeny klímy), ekonomické a sociálne (nižšia kvalita života, zmeny funkcie rodiny, migrácia obyvateľstva), a etické a náboženské (negatívne formovanie názorov a postojov, rozpad tradičných hodnôt, novovznikajúce etnické a kmeňové problémy).

Vzostup medzinárodného dobrovoľníctva v 21. storočí umožnila kombinácia hneď niekoľkých faktorov, spojených s globalizáciou. Jedným z nich je **globálna mobilita osôb** (Sichel, 2006), ktorú umožňujú narastajúce **príležitosti k cestovaniu**, vyplývajúce predovšetkým z kratšieho času a dostupnosti prepravy, ako aj nižších nákladov na dopravu. Medzi ďalšie faktory možno zaradiť **nárast voľného času** počas štúdia či flexibilnej práce a tiež **záujem o globálne záležitosti**, napojený na ľahšie dostupné informácie z celého sveta (Randel et al., 2004).

S globalizáciou tiež súvisí okrem rastúcej prepojenosti sveta aj nutnosť udržiavať dobré **vzťahy v rámci celej globálnej komunity**. Medzinárodné dobrovoľnícke pobyty by mali prispievať k pozitívnym vzťahom vysoko-príjmových s nízkopríjmovými krajinami, ale tiež po návrate z pobytu ku globálnemu vzdelávaniu a budovaniu zručností, znalostí občanov a občianok. Nie náhodou sú takéto pobyty **podporované a sponzorované priamo vládami** po celom svete (Jones, 2004), obzvlášť v štátoch Európskej Únie, severnej Ameriky či Austrálie. Aj to pravdepodobne prispelo k tomu, že najmä u mladých ľudí sú medzinárodné dobrovoľnícke pobyty stále viac obľúbené a vyhľadávané. S pohodlným prístupom k informáciám online (Merrill, 2006) rastú aj konkrétne možnosti dobrovoľníckych príležitostí, zahrňujúce dokonca pobyty, šité vysielaným ľuďom na mieru.

Prepojenie na proces globalizácie by bolo možné nájsť aj v rozklade prirodzených miestnych a národných spoločenstiev (Siekelová, 2020) a informatizácii spoločnosti, o ktorých však bude reč v nasledujúcich kapitolách.

1.7.2 Nástup nových informačno-komunikačných technológií

Spojenie cez mobilné telefóny a cez počítače vďaka internetu umožňuje rýchle **šírenie informácií** aj do najviac vzdialených častí sveta. (Lewis, 2006). Takéto prepojenie šetrí vysielajúcim organizáciám, ako aj potenciálnym dobrovoľníkom, dobrovoľníckam náklady i čas – **uľahčuje a zrýchľuje ich komunikáciu**. Na webových stránkach, v rôznych fórach a na sociálnych sieťach (Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram a podobne) sa každý deň objavujú **nové výzvy a ponuky**. Do

zahraničia vyslaní ľudia, pracujúci ďaleko od domova, môžu takto pomerne ľahko, lacno a v reálnom čase komunikovať so svojimi blízkymi.

Informatizácia, inovácie a pokrok v oblasti IKT (informačno-komunikačných technológií) neznamenaajú iba zmenu v organizácii práce, ale aj zmenu životných štýlov, sociálnych charakteristík, foriem spolužitia atď. (Beck, 2011). Berúc do úvahy kontext, v ktorom dobrovoľníctvo prebieha, opísali autori Evans a Saxton (2005) trendy, súvisiace s procesom modernizácie spoločnosti, týkajúce sa **demografie**, a následne ovplyvňujúce dobrovoľníctvo, ako napríklad: zmena v štruktúre rodiny a domácností (nárast bezdetných, jedno- až dvoj-členných domácností); nárast vzdelanostnej úrovne mladej generácie; starnutie populácie; nárast možností výberu nielen z pracovných a dobrovoľníckych ponúk vďaka novým technológiám. (Siekelová, 2020)

Táto dostupnosť rôznych druhov technológií ovplyvňuje nielen spôsob objavenia a reagovania na dobrovoľnícke ponuky, ale aj samotný dobrovoľnícky výkon v teréne. Podľa Gálikovej Tolnaiovej (2007) čoraz častejšie dochádza k nahradeniu ľudského kontaktu technológiami a k **oslabeniu záujmu o nové kultúry**, sociálne väzby a celkovo medziľudskú komunikáciu v hostiteľskej krajine, čoho výsledkom je **rastúca kyberkultúra**. Macháček (2008) a Ondrejko (2002) konštatujú, že predovšetkým mládež ako sociálnu skupinu zasahuje najviac významne proces modernizácie (a následne individualizácie), čo môže vykresliť **nežiadúci obraz súčasnej mladej generácie** ako egocentrickej, ľahostajnej, nevšímavej, materialistickej (Hustinx, 2001).

Samozrejme, nové informačno-komunikačné technológie aj pomáhajú v klasickej dobrovoľníckej práci. Pomocou mobilného telefónu alebo počítaču s internetovým pripojením si ľudia môžu vymeniť potrebné informácie, odovzdávať inštrukcie, úlohy, rady; sledovať pokrok či **konzultovať a riešiť problémy**. Pomoc možno dokonca poskytovať aj **online bez nutnosti vycestovať** či sa osobne stretávať. (UNV 2011; Racková, 2014) Online dobrovoľníctvo, ktoré sprostredkúva napríklad OSN prostredníctvom programu UN Volunteers bude podrobne opísané a analyzované v nasledujúcich kapitolách.

1.7.3 Individualizácia u mladej generácie

Hustinx (2001) individualizáciu (ako kultúrny fenomén postmodernej spoločnosti) považuje za najväčšie ohrozenie súčasnej podoby dobrovoľníctva – z dôvodu možnej znižujúcej sa solidarity medzi občanmi. Individualizácia sa dá charakterizovať ako

proces **oslabovania významu tradičných hodnôt a uvoľňovanie sociálnych väzieb**. Možno doslova hovoriť o ‚zameraní sa na seba‘ (Kosová, 2015), pričom dochádza k odklonu až strate tradičných hodnôt. V tomto procese dochádza k nárastu významu **individuálnych rozhodnutí, k orientácii na osobné a individuálne záležitosti**. Jedinec je samostatným aktérom, ktorý zodpovedá za svoj vlastný život. Individualizácia síce prináša ľuďom väčšiu slobodu, ale zároveň väčšiu zodpovednosť a neistotu (Hustinx, 2001; Coghlan a Noakes, 2012).

Individualizácia v oblasti rozvojového dobrovoľníctva tiež ovplyvňuje **výber organizácie, konkrétnych činností i motivácie** dobrovoľníkov, dobrovoľníčok. V minulosti si ľudia vyberali konkrétnu organizáciu, zodpovedajúcu ich viere či ideológii. Dnes si vyberajú organizáciu podľa svojich vlastných záujmov a správajú sa viac spotrebiteľsky, pragmaticky, vyberavo, menej lojálne (Hustinx, 2001). Potrebujú flexibilné organizácie, ktoré im ponúknu individualizované príležitosti, zodpovedajúce ich motiváciám a očakávaným prínosom. Aby maximalizovali svoj osobný prínos, dané pobyty si vyberajú na základe analýzy prínosov a nákladov. Dobrovoľníctvo pre mladú generáciu znamená **kombináciu solidarity a osobného rozvoja**. (Racková, 2014)

1.7.4 Komericializácia v oblasti rozvojovej práce

Väčšina medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pochádza z vysoko-príjmových krajín, teda väčšinou zo západnej materialistickej kultúry, založenej na neoliberalnej ideológii, ktorá ovplyvňuje profesionálnu rozvojovú prax, vrátane medzinárodného dobrovoľníctva. Prináša jeho komercializáciu, privatizáciu, komodifikáciu a kompetitívnosť (Coghlan a Noakes, 2012; Vodopivec a Jaffe, 2011). Významnými aktérmi v rozvojovej praxi aj v poskytovaní dobrovoľníckych pobytov sú dnes mimovládne, neziskové organizácie, súkromné inštitúcie a komunity. Vplyvom zmienenej privatizácie sa do rozvojových intervencií môže zapojiť aj široká verejnosť (Racková, 2014) s novými nápadmi a iným pohľadom na medzinárodný rozvoj, pričom by nemalo ísť iba o prenos technických zručností, ale o ľudský rozvoj, budovanie vzťahov a súdržnosti – ako jednotlivcov, jednotlivkyň, tak aj komunit a celých národov. Implementácia projektov rozvojovej spolupráce má byť založená na hodnotách, ako sú spravodlivosť, solidarita, rovnosť, vzájomná dôvera a sloboda (UNV, 2011). Vyslaní dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú možnosť zamerať sa na nemateriálnu stránku rozvoja a prispieť k participácii, blahobytu a posilneniu komunit v nízkopríjmových krajinách. V porovnaní s profesionálnym, terénnymi rozvojovými

pracovníkmi a pracovníčkami však majú menšiu šancu zanechať v miestnej komunite a na mieste vyslania viditeľne pozitívny a trvalý impakt (Sherraden, 2008; Devereux, 2008; Keesbury, 2003).

Negatívnou stránkou privatizácie je aj komercializácia a komodifikácia rozvoja a medzinárodného dobrovoľníctva. Mimovládne rozvojové organizácie, pôsobiace uprostred **tvrdjej ekonomickej reality** privatizovaného odvetvia, navyiac **plného konkurencie**, môžu byť ťažko skúšané a občas neschopné udržať sa svojich altruistických hodnôt a princípov (Wearing a McGehee, 2013). Nejedna vysielajúca či prijímajúca organizácia v zahraničí preto využije šancu obchodného využitia dobrovoľníctva a nechá si za svoje služby účtovať vysoké poplatky (Plewes a Stuart, 2007). Ide tak o **komercializáciu dobrovoľníctva** (Coghlan a Noakes, 2012). Pomocou rôznych marketingových stratégií potom organizácie **súperia o potenciálnych dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok – uisťujú ich, že môžu miestnym komunitám priniesť pozitívnu zmenu (i bez toho aby niečo vedeli). (Sichel, 2006; Vodopivec a Jaffe, 2011; Randel et al., 2004). Vyššie uvedené javy tak umožňujú pôsobiť i organizáciám, ktoré sú **neprofesionálne**, a ktorých predstava o dosahovaní rozvoja môže byť výrazne skreslená (Vodopivec a Jaffe, 2011; Simpson, 2004). **Obsadzovanie kvalifikovaných pozícií nekvalifikovanými** dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami môže vyvolať problémy vo vzťahoch s komunitou, ako aj v zážitku samotných vyslaných ľudí. Napríklad učiteľské pozície sú často v rámci programov **rozvojového turizmu, volunturizmu** (Palacios, 2010) obsadzované krátkodobo pôsobiacimi mladými ľuďmi, ktorí nemajú s výučbou žiadne predchádzajúce skúsenosti a pedagogický smer ani neštudovali (viac o fenoméne volunturizmu v nasledujúcich kapitolách).

Mimovládne organizácie, ktoré do nízkopríjmových krajín vysielajú ľudí vďaka finančným schémam jednotlivých vlád a oficiálnym vládnym programom, majú väčšiu zodpovednosť voči donorom, a je preto viac pravdepodobné, že budú dbať nato, aby ich projekty boli transparentné a vykazovali pozitívne výsledky. (Sherraden, 2008; Coghlan a Noakes, 2012).

Medzinárodné dobrovoľníctvo v novom tisícročí **podľahlo aj komodifikácii**, resp. produktizácii, teda premene toho, čo normálne nie je tovarom (komoditou), na tovar, produkt, predmet výmeny (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Vodopivec a Jaffe (2011) tvrdia, že potenciálni dobrovoľníci či dobrovoľníčky si kupujú dobre marketingovo propagovaný produkt, tzv. **„dobrovoľnícky balíček“** (obsahujúci vyzdvihnutie na letisku, dopravu na projekt, zaistenie ubytovania, ale aj zábavy

formou výletov atď.), čo opäť pripomína rozvojový turizmus, o ktorom bude reč v nasledujúcich kapitolách.

1.8 Najnovšie trendy v dobrovoľníctve

Trendom v oblasti dobrovoľníctva sa venujú viacerí autori (vo svete Hustinx, 2001; Merrill, 2003; Evans, Saxton, 2005; Rochester et al., 2009; v ČR Frič a Pospíšilová, 2010; v SR Brozmanová Gregorová et al., 2012, a ďalší). Sú dôsledkom vyššie opísaných procesov globalizácie, komercializácie rozvoja, modernizácie spoločnosti a individualizácie, pričom výsledkom sú potom zmeny vo vzorcoch dobrovoľníctva. Autori Evans a Saxton (2005) identifikovali ďalšie (doteraz neopísané) trendy, ktoré môžu v najbližších desiatkach rokov ovplyvniť obraz dobrovoľníctva vo svete. Ide napríklad o **nárast tzv. ‘znalostných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok’**, ktorí kladú väčší dôraz na výber takých dobrovoľníckych činností, ktoré naplnia ich očakávania (pracovné skúsenosti, uplatnenie svojich zručností, nové kontakty) (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Ďalej ide o **nárast tzv. ‘cause-driven’** (vecne stimulovaných) a k poklesu ‘time-driven’ (časovo stimulovaných) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí si ponuky naozaj zväžia, aby naplno využili čas, venovaný dobrovoľníctvu. Možno tiež pozorovať nárast aktivizmu medzi dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami a snahy **dosiahnuť zmeny v spoločnosti** zapojením sa do výchovy k aktívnemu občianstvu. V niektorých krajinách ide o synonymum občianskej angažovanosti (Merrill, 2003).

1.8.1. Virtuálne dobrovoľníctvo a ‚miznutie času‘

Narastajúci **trend virtuálneho dobrovoľníctva** už vo svojich prácach identifikovali napríklad autori (Ellis, 2005; Merrill, 2003; Esmond, 2010; Frič a Pospíšilová; 2010, Rochester, 2018). Zhodujú sa v tom, že ide o jeden z najviac narastajúcich trendov, ktorý sa bude do budúcnosti čoraz viac rozširovať. Rochester (2018) ho definuje ako ‚dobrovoľníctvo v digitálnej spoločnosti‘ a označuje ho za radikálnu zmenu spôsobu vykonávania dobrovoľníctva, spôsobené práve vplyvom ‚digitálnej spoločnosti‘. V súčasnosti sa tvorí celá nová generácia digitálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, primárne pod značkou UN Volunteers. V období pandémie Covid-19 od jari 2020 si mohli všetci aktéri v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva tento trend naplno otestovať.

S nárastom a neustálym obklopením najrôznejšími technológiami sa však ľudia

stávajú ‚chudobní na čas‘. Ide o trend s označením ‚**zmiznutie času**‘ (Merrill, 2002; Esmond, 2010; Siekelová, 2020). Rastie preto obava z poklesu času, ktorý ľudia budú ochotní venovať dobrovoľníctvu – bez rodiny a svojich blízkych. Zákonite sa objavujú odporúčania vysielajúcim organizáciám, aby zväžili nadizajnovanie dobrovoľníckeho **programu pre celé rodiny** (Ellis, 2005). Tiež sa objavuje trend krátkodobého, alebo epizodického dobrovoľníctva (Macduff, 2005; Ellis, 2005, Handy et al., 2006; Rochester et al., 2010), ktorý bude mať stúpajúcu tendenciu.

1.8.2 Volunturizmus, dobrovoľnícky alebo rozvojový turizmus

Merrillová (2003) na základe štúdia aktuálnych trendov uvádza, že samotný pojem ‚dobrovoľníctvo‘ má v jednotlivých častiach sveta rôzne vysvetlenie a ponímanie. Preto nikoho neprekvapí, že si ho niektorí môžu zamieňať s rozvojovým turizmom či altruistickým turizmom (Sichel, 2006). Volunturizmus je súčasťou tzv. North-South spolupráce medzi krajinami vysoko-príjmovými, teda rozvinutými a nízko-príjmovými, teda rozvojovými (Comhlámh, 2013; Plewes a Stuart, 2007). Tento dobrovoľnícky turizmus (z anglického ‚voluntourism‘) spája klasické medzinárodné dobrovoľníctvo a cestovateľský zážitok do exotickej krajiny. Pramení zo spojenia túžby cestovať a prania konať dobro. (Hustinx, Cnaan a Handy, 2010; Jones, 2004) Účastníci a účastníčky slobodne, vo svojom voľnom čase a na krátky čas vycestujú z domova a očakávajú, že si takýto pobyt naplno užijú. Zároveň prijímajú záväzok prispieť svojim časom a dobrovoľníckou ‚prácou‘ v prospech núdznych bez nároku na mzdu (Tomazos a Butler, 2012).

Označenie volunturizmus možno **odlíšiť od klasického medzinárodného dobrovoľníctva** na základe dĺžky trvania, motivácie vyslaných ľudí aj organizácie, pre ktorú dobrovoľníčia. Pre volunturistov a volunturistky sú dôležité **egoistické motivácie**, ako napríklad túžba spoznať exotickú krajinu a novú kultúru, vylepšiť si životopis a podobne. (Wearing a McGehee, 2013; Simpson, 2004). Štúdia TRAM (2008) odhadovala, že v roku 2007 takto vycestovalo 1,6 milióna mladých a hodnota volunturistického trhu sa pohybovala v rozmedzí 1,7 až 2,6 miliardy dolárov. Volunturizmus nie je obľúbený iba medzi mladými ľuďmi vo vysokoškolskom veku, ale aj medzi ľuďmi, ktorí si **dávajú prestávku vo svojej kariére** a chcú prežiť zmysluplnú dovolenku (Tomazos a Butler, 2012).

Kritika tejto formy dobrovoľníctva je na mieste. Podľa Sherraden (2008) môže byť volunturizmus v nízko-príjmových krajinách škodlivý tým, že **uprednostňuje záujmy dobrovoľníkov**, dobrovoľníčok nad záujmami hostiteľských komunit. Takto

vyslaní ľudia z vyspelých západných krajín sú stereotypne vnímaní ako príslušníci 'nadradenej rasy', čiže elita (Comhlámh, 2013). Vytvárajú sa tak neekvivalentné vzťahy medzi miestnou komunitou a dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami. Volunturizmus na globálnej úrovni reprodukuje spoločenskú štruktúru a **posilňuje existujúce nerovnosti, prehľbuje stereotypy**. Dobrovoľníci, dobrovoľníčky zo západných krajín si vďaka vyslaniu zvýšia svoju **zamestnateľnosť** a vzrastú na spoločenskom rebríčku. No ľudia z navštívených nízko-príjmových krajín však **nemajú rovnakú šancu stať sa** podobnými medzinárodnými dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami a posilniť tak svoju zamestnateľnosť. Ide teda o reprodukciu sociálnej nerovnosti (Sherraden, 2008; Comhlámh, 2013).

Volunturizmus však môže byť aj prospešný – ako hostiteľským, tak aj vysielajúcim komunitám, a to tým, že **sprostredkúva kultúrnu výmenu**, pri ktorej je budovaný tzv. preklenovací (z angličtiny 'bridging') **sociálny kapitál**. (Racková, 2014; Putnam, 2000). Vysielajúca komunita získa na svoju stranu ľudí s medzinárodnou skúsenosťou a **povedomím o globálnych problémoch**, ako aj so schopnosťou jednať s ľuďmi z odlišnej kultúry (Devereux, 2008). Hostiteľská komunita zasa získa pracovnú silu, **krátkodobé doplnenie personálu** a nepriamo jej dobrovoľníci, dobrovoľníčky pomáhajú prostredníctvom stimulácie **lokálnej ekonomiky** (zabezpečenie adekvátneho ubytovania, stravovania, voľnočasovej zábavy) (Lough, 2008). Po návrate domov navyše niektorí na svojom okolí zdieľajú svoju skúsenosť, **zviditeľňujú problémy**, s ktorými sa stretli a zháňajú finančnú podporu pre svoje bývalé hostiteľské organizácie.

1.8.3 Potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie

Autori Evans a Saxton (2005) a Merrillová (2003), vychádzajúc zo štúdia trendov v dobrovoľníctve, poukázali na rastúcu **potrebu** profesionalizácie riadenia, **manažmentu dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok, pluralistického prístupu k ich náboru, ako aj na uvedomenie si a uznanie prínosov dobrovoľníctva – nielen v prospech jednotlivca, jednotlivkyne, ale aj v prospech komunity a celej spoločnosti. Ide o 'nutný dôsledok' všetkých vyššie spomenutých trendov. (Siekelová, 2020) V rámci manažmentu by organizácie mali rozumieť samotným dobrovoľníkom, dobrovoľníčkam; reagovať na zladenie potrieb a očakávaní vlastnej organizácie, ako aj potrieb dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Brozmanová Gregorová et al., 2014). Efektívny manažment môže prispieť k celkovému skvalitneniu dobrovoľníckych činností.

Autori Rochester, Paine a Howlett (2010) definovali zoznam položiek, ktorými by sa mala každá organizácia, rozvíjajúca **stratégiu manažovania** a práce s dobrovoľníkmi, dobrovoľníkmi zaoberať. Ide o výber, tzv. skríning; rovnaké možnosti; opisy dobrovoľníckej práce, usmernenia; pravidelná podpora a supervízia; možnosť hovoriť o problémoch a klásť otázky; zabezpečenie zdravia a bezpečnosti pri dobrovoľníckej práci atď.. (Siekelová, 2020)

Výsledkom nových trendov sú zmeny v (klasických, tradičných verzus moderných, nových, tzv. reflexívnych, viac individualizovaných) vzorcoch dobrovoľníctva, ktorým sa venujú viacerí autori (Hustinx, 2001; Hustinx a Lammertyn, 2003; Haddad, 2006; Frič a Pospíšilová, 2010 a iní). Trendy však nie sú stabilné, čiže aj organizácie, pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi, si musia vedieť uvedomiť tieto spoločenské trendy a flexibilne zareagovať (Esmond, 2010). Len tak možno vidieť a uchopiť budúcnosť dobrovoľníctva, vrátane toho medzinárodného v SR.

2 METODOLÓGIA VÝSKUMU

V tejto časti práce je odprezentovaný výskumný problém, sformulovaný cieľ, hlavná a čiastkové výskumné otázky; ďalej je tu predstavená výskumná stratégia, voľba exploratívneho kvalitatívneho výskumného dizajnu, a následne konkrétny výskumný súbor, metódy zberu a analýzy dát, ako aj etické aspekty a kritériá kvality výskumu.

2.1 Výskumný problém

V predchádzajúcich častiach textu bolo naznačené, že téma dobrovoľníctva (aj toho medzinárodného) sa dostáva do popredia záujmu, a to ako v rovine teoretického, tak aj praktického skúmania. Je ovplyvnené rôznymi faktormi a spoločenskými procesmi, ktoré boli opísané vyššie. Aspekty, ktoré ovplyvňujú dobrovoľníctvo, je možné skúmať napríklad prostredníctvom tzv. dimenzií dobrovoľníctva, ktorých skúmaním sa možno potom priblížiť k celkovému obrazu o dobrovoľníctve, k jeho špecifikám a charakteristikám. Doterajšie výskumy sa takto zameriavali na skúmanie motívov a štýlov dobrovoľníctva s cieľom opisu prevládajúcich obrazov a vzorcov dobrovoľníctva mladých ľudí, ako aj prínosu týchto aktivít pre miestne komunity v prijímateľských komunitách či dokonca pre celú spoločnosť.

V našom regióne však nie je zaznamenaný výskum, zameraný na vysielajúce organizácie, ich motivácie, manažment dobrovoľníkov a najmä výzvy počas implementácie dobrovoľníckych projektov v praxi. Z tohto dôvodu bol stanovený tento výskumný problém nasledovne: Výzvy medzinárodného dobrovoľníctva slovenských rozvojových organizácií, ktoré realizujú vo vybraných nízkopříjmových krajinách, a to najmä v súvislosti s prebiehajúcimi spoločenskými procesmi (globalizácia, informatizácia, individualizácia a komercializácia), novými trendmi v oblasti dobrovoľníctva a cez optiku napĺňania Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja.

Treba sa ešte pozastaviť pri samotnom pojme výzva (z angličtiny ‚challenge‘), ktorý je v slovenských lexikografických príručkách spracovaný pomerne stručne – uvádzajú sa iba dva základné významy: ‚vyzvanie‘, napr. výzva do boja; alebo ‚naliehavá potreba‘, napríklad ekologická výzva súčasnosti. Podľa širšieho kontextu môže slovo výzva zodpovedať jednému či druhému významu (alebo obom), lebo toto spojenie sa používa v súvislosti s vyzvaním popasovať sa s nejakým problémom, vyskúšať svoje sily, aj vtedy, keď je osoba konfrontovaná s naliehavou potrebou niečo urobiť a podobne. (JULŠ, 2013; KSSJ, 2003) Predstavuje situáciu, ktorej treba čeliť,

vyrovnať sa s ňou, pričom si dané riešenie situácie vyžaduje veľké duševné alebo fyzické úsilie, aby bolo jej splnenie úspešné. (MacMillan dictionary, 2021; Beghetto, 2018) Výzva testuje schopnosti človeka, v prípade tejto práce manažéra alebo manažérku dobrovoľníckeho projektu vo vysielajúcej organizácii pri implementovaní jednotlivých fáz cyklu. Výzvami, dilemami aj príležitosťami v medzinárodnom dobrovoľníctve sa zaoberali Trau (2015), Graff (2002) a Haddock a Devereux (2016).

2.2 Ciel' výskumu a výskumné otázky

Hlavným cieľom výskumu je identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkopříjmových krajinách. Pôjde teda o identifikáciu a porozumenie výzvam, ktoré sa objavujú v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu, realizovaného v rámci oficiálneho národného programu vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníkov-expertov z dielne MZVaEZ SR – a to od jeho zrodu v roku 2011 až po rok 2021 (vrátanie nástupu a vplyvu pandémie Covid-19).

Hlavná výskumná otázka teda znie: **Akým výzvam čelia slovenské rozvojové organizácie počas manažovania projektov medzinárodného dobrovoľníctva v nízkopříjmových krajinách, a ako na ne reagujú v praxi?** Predpokladá sa identifikovanie bariéry, ako aj stimulov v manažovaní dobrovoľníckych projektov zo strany vysielajúcich organizácií v SR, a to z pohľadu troch skupín stakeholderov: vysielajúcich organizácií, navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, aj strany donora.

Čiastkové výskumné otázky sa týkajú konkrétnych troch fáz dobrovoľníckeho cyklu, a to z pohľadu troch skupín stakeholderov, zapojených do implementácie projektov medzinárodného dobrovoľníctva v slovenskom kontexte:

1. Aká je motivácia v samotných vysielajúcich rozvojových organizáciách v SR pre realizáciu medzinárodných dobrovoľníckych projektov v nízkopříjmových krajinách pod značkou SlovakAid?
2. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v prípravnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, a ako na ne reagujú?
3. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v implementačnej fáze dobrovoľníckeho cyklu (počas prípravy a samotného vyslania medzinárodných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok), a ako na ne reagujú? Ako zasiahla do implementácie projektov pandémie Covid-19?

4. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu (počas hodnotenia a realizácie ponávratových aktivít v rámci globálneho vzdelávania) na Slovensku, a ako na ne reagujú?

V konceptuálnej časti sú predstavení hlavní aktéri (tzv. stakeholderi) medzinárodného dobrovoľníctva, opísané jednotlivé fázy dobrovoľníckych projektov v SR, faktory a trendy, ovplyvňujúce jeho priebeh a manažovanie. **Poznávacím cieľom** tejto práce je obohatiť oblasť dobrovoľníctva v SR o samostatnú kategóriu medzinárodného dobrovoľníctva, a opísať vybrané aspekty, jeho priebeh, zapojených aktérov, jednotlivé fázy manažmentu v SR, hybné spoločenské sily a faktory vplyvu, ako aj prepojenie s Agendou 2030 a Globálnymi cieľmi trvalo udržateľného rozvoja.

Na základe poznatkov a doterajších výskumov, opísaných v konceptuálnej časti a po sformulovaní hlavného výskumného cieľa spolu s hlavnou výskumnou otázkou, vznikli čiastkové výskumné otázky a ich operacionalizáciou okruhy otázok pre zástupcov a zástupkyne stakeholderov v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva. Úlohou empirickej časti je nachádzať odpovede na tieto otázky u konkrétnych reprezentantov a reprezentantiek organizácií, identifikovať dané výzvy, analyzovať ich a na ich základe vytvoriť odporúčania pre prax – pre manažovanie dobrovoľníckych projektov vysielajúcimi organizáciami i fungovanie celého dobrovoľníckeho programu z dielne MZVaEZ SR, ktorá môžu byť aplikovateľné v organizáciách celonárodne. **Empirickým cieľom** tejto práce je teda identifikovať výzvy rozvojových organizácií podľa fáz dobrovoľníckeho projektového cyklu v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, analyzovať ich a opísať, ako ich riešia samotné vysielajúce organizácie v SR. **Aplikačným cieľom** práce je pomocou získaných výsledkov a poznatkov prispieť k zefektívneniu procesu manažovania medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v slovenských organizáciách – sformulovaním odporúčaní pre prax (pre donora národného dobrovoľníckeho programu i samotné vysielajúce organizácie v SR) – s dôrazom na identifikované výzvy a reálne potreby aktérov dobrovoľníckeho cyklu.

2.3 Výskumná stratégia

Fenomén medzinárodného dobrovoľníctva má celý rad rovín, pôsobí naprieč spoločenskými štruktúrami, ovplyvňuje medziľudské interakcie aj individuálne prežívanie, a sám je ovplyvňovaný rôznymi spoločenskými hybnými silami a faktormi. Spolu s interdisciplinárnym rámovaním výskumného projektu, relatívnou novosťou a stále nedostatočným zmapovaním, potrebou pružného prístupu a

zohľadnenia všetkých oblastí, v ktorých sa dobrovoľníctvo pre rozvoj objavuje a prejavuje, padla voľba na exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn. (Flick, 2018; Nyklová a Moree, 2021).

V rámci teoretického základu kvalitatívneho výskumu realita neexistuje sama od seba, nezávisle od jej pozorovateľov a pozorovateľiek, ale je neustále konštruovaná v procese sociálnej interakcie. Vhodný priestor na vyjadrenie poskytuje práve kvalitatívny výskum, definovaný ako proces hľadania porozumenia, ktorý je založený na rôznych metodologických tradíciách skúmaného (sociálneho alebo ľudského) problému, pričom výskumník alebo výskumníčka vytvára komplexný, holistický obraz, analyzuje rôzne typy textov, informuje o názoroch účastníkov a účastníčok výskumu, a realizuje toto skúmanie v prirodzených podmienkach. (Hendl, 2008; Reichl, 2009)

Charakteristike kvalitatívneho výskumu sa venovalo niekoľko autorov a autoriek (Marshall, Rossmann, 2011; Hendl, 2008; Švaříček, Šed'ová et al., 2007; Dušková a Šafaříková, 2015). Charakteristické pre neho je to, že v centre pozornosti je človek, ľudia, poprípade miesta, v ktorých ľudia realizujú sociálne interakcie. Kontext je dôležitou súčasťou celého výskumu. Problém, vytýčený kvalitatívnym výskumom, nie je nikdy tak úplne ohraničený. V priebehu výskumu môže dochádzať k vývinu skúmaných situácií a zúčastnených ľudí, aj k modifikácii výskumných otázok. Ide o tzv. flexibilný typ výskumu. (Dušková a Šafaříková, 2015)

Táto dizertačná práca sa snaží „mapovať terén“ a porozumieť tomu, ako vnímajú fenomén medzinárodného dobrovoľníctva a proces manažovania jeho cyklu (vrátane jeho fáz, aspektov a faktorov vplyvu, ako aj súčasných výziev) primárne jeho manažéri a manažérky vo vysielajúcich organizáciách, ale i ďalší stakeholderi. Kvalitatívna výskumná stratégia pomáha odkryť význam ich subjektívnych pohľadov (Disman, 2000).

Samozrejme, existujú kritické hlasy aj isté nevýhody kvalitatívneho výskumu v zmysle, že je subjektívny; nedá sa ľahko replikovať; získané poznatky sa nemusia dať zovšeobecniť. V tomto prípade však prevažujú výhody, ako napríklad: umožnenie skúmania procesov v prirodzenom prostredí i s ohľadom na ich dynamiku; citlivé zohľadnenie kontextu; poskytnutie podrobných informácií o dôvodoch objavenia sa daného fenoménu a jeho explorácie; pričom výsledkom môže byť hĺbkový opis, porozumenie skúmaného javu alebo navrhnutá teória. (Dušková a Šafaříková, 2015; Hendl, 2008)

Pri realizácii tohto kvalitatívneho výskumu došlo po voľbe výskumného problému a sformulovaní hlavnej a čiastkových výskumných otázok k: výberu osôb s bohatou

základňou informácií; hľadaniu spoločných a/alebo rozdielnych znakov v poskytnutých údajoch; získanie kategórií javov, ich spresňovanie, prijímanie nových, poprípade vylúčenie nevhodných kategórií; identifikácia spoločných znakov a pravidelností; a na záver vysvetlenie, pochopenie javov. (Švec, 1998; Siekelová, 2020)

2.4 Výskumný súbor

Predmetom skúmania je vzhľadom na výskumný cieľ práce medzinárodné dobrovoľníctvo (a výzvy v jeho jednotlivých fázach cyklu) a objektom skúmania (komunikačnými partnermi, partnerkami, teda respondentmi a respondentkami výskumu) sú v tomto prípade ľudia, ktorí pôsobia v oblasti rozvojovej spolupráce v SR, presnejšie v oblasti prípravy a vysielania medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do nízkopříjmových krajín, a to na rôznych úrovniach (donor, zastupiteľský úrad, strešná organizácia rozvojových organizácií, vysielajúce organizácie, bývalí dobrovoľníci a dobrovoľníčky atď.).

Výber respondentov a respondentiek bol vykonaný kombináciou zámerného výberu s cieľom získať čo najbohatšie informácie (Hendl, 2005) a teoretického vzorkovania podľa spresňujúceho sa cieľa výskumu (Řiháček a Hytych, 2013). Validita vzorky je založená na 'členstve v známej skupine' (Disman, 2000).

Výskumná vzorka pozostávala z troch skupín participantov a participantiek. V prvej časti výskumu tvorili výskumnú vzorku predstavitelia a predstaviiteľky vysielajúcich rozvojových organizácií v SR, ktorí aktívne pripravovali a vysielali medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do nízkopříjmových krajín cez národný dobrovoľnícky program MZVaEZ SR pod značkou SlovakAid. Konkrétne išlo o manažérov a manažérky, poprípade koordinátorov a koordinátorky dobrovoľníctva a ďalších príslušných projektových manažérov a manažérky v organizácii, ktorí mali bohaté skúsenosti s výberom, prípravou, školením a celkovým vedením dobrovoľníkov a dobrovoľníčok – pred, počas i po návrate z pobytu domov.

Pri tejto výskumnej vzorke boli stanovené konkrétne kritériá pre zahrnutie do výskumu: Participant alebo participantka musí mať minimálne ročnú skúsenosť s aktívnym manažovaním projektov medzinárodného dobrovoľníctva, podporených zo schémy SlovakAid. Organizácia, v ktorej participant alebo participantka pôsobili, musela v rokoch 2012–2020 pod značkou SlovakAid vyslať minimálne troch medzinárodných dobrovoľníkov alebo dobrovoľníčky do zahraničia. Celkový počet účastníkov a účastníčok v prvej vzorke predstavuje číslo 26 – (devätnásť vo

fokusových skupinách a sedem v pološtruktúrovaných rozhovoroch), z čoho bolo sedemnást' žien a deväť mužov. Pri výbere týchto participantov a participantiek bola naplnená snaha o totálny, úplný výber, teda výber všetkých jednotiek cieľovej populácie, keďže sa výskumu zúčastnili zástupcovia a zástupkyne všetkých súčasných aj v minulosti aktívnych vysielajúcich organizácií v SR.

Výskumná vzorka v druhej časti výskumu, kde už išlo výlučne o pološtruktúrované rozhovory, bola utvorená bývalých medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí boli vyslaní zo SR do nízkopříjmových na svoj pobyt.

Kritériá pre zahrnutie do tohto výskumu boli nasledovné: Participant alebo participantka musí mať minimálne trojmesačnú zahraničnú skúsenosť s vyslaním na pobyt v rámci projektu medzinárodného dobrovoľníctva. Participanta alebo participantku museli byť na výjazd pripravení a vyslaní slovenskou rozvojovou organizáciou, realizujúcou projekt za podpory zo schémy SlovakAid v rokoch 2012–2020. Pri výbere týchto participantov a participantiek bolo uplatnené pravidlo nasýtenosti, teda zber dát bol ukončený vtedy, keď už výskumníčke neprinášal nové zistenia (Skutil et al., 2011). Celkovo boli rozhovory realizované s ôsmimi bývalými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, pozostávajúcimi z dvoch mužov a šiestich žien.

Výskumná vzorka v tretej časti výskumu, ktorej realizácia pozostávala takisto z pološtruktúrovaných rozhovorov, bola tvorená komunikačnými partnermi a partnerkami z prostredia ďalších stakeholderov v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, ktorí majú vo svojom pracovnom portfóliu aj tému medzinárodného dobrovoľníctva, konkrétne z ministerstva zahraničia a donorskej agentúry SAMRS, zo ZÚ v Nairobi a Kišiihove, a zo strešnej platformy vysielajúcich rozvojových organizácií Ambrela. Celkovo boli rozhovory realizované so šiestimi komunikačnými partnermi a partnerkami, pozostávajúcimi z dvoch mužov a štyroch žien.

Rámcová charakteristika respondentov a respondentiek výskumu je prehľadne uvedená v tabuľkách ako Príloha 2 až 4, pričom reálne mená sú zastúpené skratkami KP (komunikačný partner, partnerka) s poradovým číslom 1 až 40.

2.5 Použité výskumné metódy

Voľba kvalitatívnej metodológie len zdôrazňuje fakt, že v rámci medzinárodného dobrovoľníctva v SR ide o doteraz neprebádanú problematiku. Kvalitatívny výskum je vhodnou stratégiou vtedy, keď ide o exploráciu nových situácií a problémov, ktoré môžu byť až následne skúmané kvantitatívne (Hendl, 2005).

V kvalitatívnom výskume je používané široké spektrum metód zberu dát. Autori

Brewer a Hunter (1989) uvádzajú, že triangulované meranie sa snaží presnejšie určiť hodnoty skúmaného javu tak, že ich pozoruje z rôznych metodologických hľadísk.

Výskumná časť dizertačnej práce pozostávala z troch častí, ktoré disponovali tromi výskumnými vzorkami a dvoma výskumnými metódami. Na získanie empirických údajov bola v prvej časti výskumu použitá metóda diskusie vo fokusových skupinách. Ďalšie dáta pre analýzu a interpretáciu boli v dvoch ďalších výskumných vzorkách zbierané metódou pološtruktúrovaných rozhovorov.

Hlavná časť výskumu sa uskutočňovala koncom na prelome rokov 2020–2021. Tomu predchádzala predbežná časť výskumu, ktorá zahŕňala ‘desk research’, štúdium zahraničnej literatúry s cieľom oboznámiť sa s aktuálnym stavom výskumu dobrovoľníctva vo svete – vďaka obdobiu stáže v ADRA Slovensko v roku 2018 a od roku 2019 práce v Platforme rozvojových organizácií – Ambrela. Vďaka týmto pozíciám bolo možné dlhodobo pozorovať samotných členov Ambrely – slovenské vysielajúce organizácie – v ich práci, podávaní žiadostí o grant SlovakAid, príprave vysielaných ľudí, aj realizácii ponávratových aktivít dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v SR. V roku 2020 už nasledovalo štúdium 67 interných dokumentov, sprievodcov dobrovoľníctvom, metodík prípravy, monitorovacích správ z projektov, bezpečnostných a ďalších manuálov (ich zoznam je uvedený v Prílohe 5) – dodaných samotnými vysielajúcimi organizáciami, oslovenými k účasti na výskume – s cieľom oboznámiť sa s formou manažovania dobrovoľníckych projektov v SR.

2.5.1 Focus group – diskusia fokusovej skupiny

Metóda diskusie fokusovej skupiny (z angličtiny ‘focus group’) bude prvotnou metódou tohto výskumu. Poskytuje možnosť dať dohromady skupinu vybraných účastníkov a účastníčok (v tomto prípade: manažérov a manažérok z vysielajúcich organizácií), nechať ich interagovať a podeliť sa o svoje skúsenosti s manažovaním dobrovoľníckych projektov na výskumníčkou zadanú tému. Táto metóda umožňuje nepretržitú diskusiu (Morgan, 2001) a posilňuje vytváranie nových myšlienok i tém, ktoré by pri inej metóde, napríklad u pološtruktúrovaných rozhovoroch, mohli zostať nepovšimnuté. Fokusová skupina (Hennick, 2007) dokáže zhromaždiť viac nápadov za jedno jediné stretnutie.

Kolektív českých autorov (Švaříček a Šed'ová et al., 2007) uvádza, že podstatou je téma, tzv. ohnisko, ktoré sa odvíja od výskumného problému, a tiež od otázok výskumníčky. V rámci tohto výskumu boli účastníkom a účastníčkam fokusových skupín predstreté štyri okruhy tém (organizačná motivácia pre realizáciu

medzinárodného dobrovoľníctva, výzvy a ich možné riešenia v troch fázach dobrovoľníckeho cyklu – v prípravnej, implementačnej a záverečnej fáze), plus možnosť formulácie odporúčaní pre prax (Príloha 6). Cieľom bolo: získať od nich definíciu, identifikáciu výziev vo vlastných organizáciách; vypočuť si zdieľané skúsenosti z implementácie dobrovoľníckych projektov so zástupcami a zástupkyňami ostatných vysielajúcich organizácií v SR; získať možné spôsoby riešenia týchto výziev v praxi, aj možné odporúčania pre budúcu implementáciu; vypočuť si názor na realizáciu takéhoto výskumu a motivovať ich k účasti v ďalších častiach výskumu. Pri používaní metódy fokusových skupín (Morgan, 2001) sa zdôrazňuje rola moderátorky, od ktorej závisí priebeh aj úspech samotnej diskusie. Mala by účastníkov a účastníčky zapájať do diskusie, pomáhať im vo vyjadrovaní názorov, ale ich výpovede zároveň nehodnotiť, neriadiť.

Online diskusií vo fokusových skupinách (v priemernom trvaní 70 minút) sa zúčastnilo devätnásť zástupcov a zástupkyň z ôsmich vysielajúcich organizácií v SR, ktoré realizovali v rokoch 2012–2020 dobrovoľnícke projekty s podporou SlovakAid a v danom období vyslali minimálne troch ľudí do terénu. (ich zoznam je v Prílohe 2) Sú to menovite: ADRA Slovensko, Človek v ohrození, Hnutie kresťanských spoločností detí – eRko, SAVIO, Slovenská katolícka charita, Nadácia Integra, Nadácia Pontis a GLEN Slovensko. (detailný opis a zoznam organizácií je v Prílohe 1)

So siedmimi zástupcami a zástupkyňami ďalších vysielajúcich organizácií (ako Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety a Dvojfarebný svet), ktoré neboli schopné sa zapojiť do fokusových skupín, boli neskôr realizované pološtruktúrované rozhovory. Snaha totiž bola mať vo výskume zastúpené naozaj všetky vysielajúce organizácie v SR.

2.5.2 Pološtruktúrované rozhovory

Ďalšou metódou zberu dát, implementovanou v priebehu kvalitatívneho výskumu, bolo použitie pološtruktúrovaných rozhovorov. Hlavné typy rozhovorov/interview sú neštruktúrované, štruktúrované a pološtruktúrované, pričom sa líšia predovšetkým v príprave otázok a v spôsobe ich kladenia. (Reichel, 2009)

Podstatou rozhovoru (z angličtiny ‘interview’) je pomocou otvorených otázok, ktoré kladie výskumníčka participantovi alebo participantke v osobnom kontakte, zachytiť výpoveď, týkajúcu sa skúmanej problematiky, a to v jej prirodzenej podobe. (Švaříček

a Šed'ová et al., 2014) Vychádza z vopred pripraveného zoznamu okruhov a otázok, pričom poradie otázok nemusí byť striktné stanovené. Môže formulácie čiastočne modifikovať, ale je dôležité, aby boli prebrané všetky. (Reichel, 2009)

Zásady intenzívnych rozhovorov odporúčajú viesť otvorený, ale riadený rozhovor, v ktorom hovorí najmä respondent či respondentka, a ktorého využitie je v súlade aj s predpokladaným využitím zakotvenej teórie (Charmaz, 2006). Takýto pološtruktúrovaný rozhovor (cez online aplikáciu Skype alebo Zoom) umožňuje vďaka interakcii výskumníčky s respondentom alebo respondentkou exploračii problému a získanie spontánnych vyjadrení o skúmanom fenoméne. (Bryman, 2008)

Začiatok rozhovorov pozostával z vytvorenia bezpečnej, neformálnej atmosféry na kladenie otázok. Po predstavení názvu dizertačnej práce, cieľov výskumu, sa komunikačnému partnerovi alebo partnerke vysvetlil cieľ daného rozhovoru, pričom niekoľkokrát zaznelo ubezpečenie o zachovaní anonymity. Musel byť zaistený informovaný súhlas, povolenie ku zhotoveniu audio-vizuálneho záznamu rozhovoru. Zoznam a poradie otázok pološtruktúrovaného rozhovoru je uvedené v Prílohe 7.

V priemere išlo o 60-minútové audio-vizuálne rozhovory so siedmimi zástupcami a zástupkyňami tých vysielajúcich organizácií (ako Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety a Dvojfarebný svet), ktoré neboli schopné sa zapojiť do fokusových skupín.

Priestor na vyjadrenie názoru na manažovanie dobrovoľníckych projektov slovenskými vysielajúcimi organizáciami bol pre úplnosť daný aj ďalším dvom výskumným vzorkám. Pološtruktúrované rozhovory v online priestore boli vedené aj so štyrmi zástupcami a zástupkyňami zriaďovateľa a donora dobrovoľníckeho programu na pôde MZVaEZ SR (a ľudom, pracujúcim v SAMRS, na ZÚ Kišiňov a Nairobi), ako aj s dvoma expertným zástupcami, resp. zástupcom a zástupkyňou iniciátora tohto dobrovoľníckeho programu z Platformy rozvojových organizácií Ambrela.

Nezabudlo sa ani na tretiu výskumnú vzorku, ktorou sú ôsmi bývalí medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky, vyslaní siedmimi slovenskými vysielajúcimi organizáciami do nízkoprijímových krajín pod značkou SlovakAid v rokoch 2012–2020. Všetky výskumné vzorky mali počas rozhovoru možnosť odpovedať na ten istý súbor predpripravených otázok, týkajúcich sa výziev vysielajúcich organizácií pri manažovaní dobrovoľníckych cyklov, akurát každý komunikačný partner či partnerka otázku zodpovedali zo svojho pohľadu, a z vlastnej skúsenosti. V individuálnych rozhovoroch boli formou otvorených (a na odpovede nadväzujúcich, resp.

doplňujúcich) otázok rozvíjané štyri hlavné témy, kopírujúce štyri čiastkové otázky výskumu (uvedené v kapitole 2.2), na záver zostal priestor na formulovanie odporúčaní pre prax. Aj týmto respondentom a respondentkám je komunikovaná anonymita v rámci výskumu.

2.5.3 Analýza dát

Druh kvalitatívnej analýzy sa vyberá podľa toho, ako sa s dátami pracuje a čo je v danom výskume dôležité. V tomto prípade pôjde o tematickú analýzu, ktorej hlavným cieľom je opísať a interpretovať hlavné témy, trendy, ktoré sa v dátach objavujú. Výskumníčka v dátach hľadá a nachádza odpovede na svoje výskumné otázky, pričom sa začína otvoreným kódovaním a následným kategorizovaním. Kódy môžu byť vytvárané deduktívne (na vopred daných otázkach) alebo induktívne (až druhotne pri čítaní, vynáraní textov). (Dušková a Šafaříkova, 2015)

Všetky nahrávané záznamy z diskusií fokusových skupín a pološtruktúrovaných rozhovorov ostanú uložené na disku počítača, čím sa zabezpečí ich dôvernosť a anonymita). Pred začiatkom samotnej analýzy musia byť najprv doslovne prepísané. Technika doslovnej transkripcie je vlastne prevod hovoreného slova z rozhovoru alebo diskusie fokusovej skupiny do písomnej podoby, pričom ide o časovo veľmi náročnú, no pre vyhodnotenie dát nevyhnutnú procedúru. (Hendl, 2005)

Prepisy boli opakovane prečítané, aby bolo možné ponoriť sa do poskytnutých údajov, čím sa začne analýza údajov – rozdelenie textu na tematické jednotky podľa významu. V prepisoch sa budú hľadať ‘kódovateľné momenty‘ (Boyatzis, 1998). V procese kódovania sa treba zamerať na tri hlavné kroky: postrehnutie relevantných javov; zhromaždenie príkladov týchto javov; ich následná analýza za účelom hľadania spoločných črt, rozdielov, pravidielností, vzorcov. (Glaser a Strauss, 2007)

Kódy boli vytvorené najskôr na úrovni každého prepisu a po získaní prvých kódov sa začne s porovnávaním prepisov a organizovaním kódov do kategórií. Kódy, ktoré zrejme patria k rovnakej funkcii, budú spojené. (Green et al., 2007) Dobrý kód obsiahne kvalitatívnu bohatosť dát; vysvetľuje jeho aspekty, a je tak použiteľný v analýze. Každý kód má svoje označenie, ktoré má význam pre skúmaný jav. Kategória predstavuje niekoľko kódov, ktoré patria do rovnakej funkcie, skupiny. Opisuje vzory, ktoré možno pozorovať v dátach. Matrix môže byť skonštruovaná v tematickom kódovaní (Reichel, 2009), kde jedna os reprezentuje konkrétny prípad a druhá os predstavuje témy. Nové informácie a nové chápanie dát vzniká pri procese tematickej analýzy – ide o nové kódy, nové kategórie a nové koncepty, ktoré slúžia

ako odpovede na výskumné otázky. S výsledkami otvoreného kódovania sa dá ešte pracovať neustálym porovnávaním, hľadaním podobností a rozdielov. (Švaříček a Šed'ová, 2007). Výklad kódovaných a kategorizovaných dát (interpretácia a diskusia o vytvorených kódoch a kategóriách) je potom ďalší krok, ktorý znovu vedie k rozšíreniu materiálu. (Šafaříková, 2013) Práve kódovanie však vo veľkej miere ovplyvňuje interpretáciu nadobudnutých dát. Ide naozaj o konfrontáciu s veľkým objemom textu, ktorý je treba analyzovať, interpretovať a poukázať na zaujímavosť a relevantnosť získaných dát. (Švaříček a Šed'ová, 2007)

2.5.4 Kritériá kvality výskumu

Pozornosť treba venovať kritériám kvality zrealizovaného výskumu. Možno sa pridržovať všeobecne používaných a akceptovaných kritérií kvalitatívneho výskumu podľa autorov Švaříček et al. (2007), Silverman (2005). Kritérium dôveryhodnosti výskumu možno naplniť technikou reflexie kolegov a kolegýň, ktoré bolo zabezpečené pravidelnými konzultáciami so školiteľkou dizertačnej práce. Dôveryhodnosť výskumu tiež zvyšuje technika správneho výberu, ako aj technika starostlivého výberu účastníkov a účastníčok výskumu (Siekelová, 2020), ktorí musia mať bohaté skúsenosti so skúmaným javom, v tomto prípade manažovaním projektov medzinárodného dobrovoľníctva. Dôveryhodnosť celého výskumu tiež zvyšuje uvádzanie priamych citácií. Z techník, zabezpečujúcich prenositeľnosť výskumu (Švaříček a Šed'ová, 2007), boli použité tieto: zdokumentovanie celého výskumného procesu (vrátane zdôvodnenia výberu zvolených metód), opísanie limitov výskumu (ktoré nasleduje v ďalšej podkapitole), a tiež prepojenie výsledkov a záverov výskumu s odbornou literatúrou (ktoré nasleduje v časti Diskusia).

Creswell (2007) predstavuje ďalšie kritériá kvality v kvalitatívnom výskume (v súlade s overovacími stratégiami), ktoré boli zohľadnené pri dizajnovaní tohto výskumu a počas realizovania jeho fáz. Okrem už spomínanej konzultácie s inými výskumníkmi, výskumníčkami a reflexivity je to napríklad: dlhodobé pôsobenie v oblasti výskumu (dlhší pobyt v teréne rozvojovej práce, ako aj v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva); triangulácia (rôzne typy výskumnej vzorky a rôzne metódy zberu dát – v tomto prípade tri výskumné vzorky a dve hlavné metódy zberu dát: diskusia fokusových skupín, pološtruktúrované rozhovory, doplnené o pozorovanie); a aj detailné objasnenie etických aspektov, úskalí a limitov vopred.

Validita, alebo správnosť odpovedá na otázku, či je skúmané skutočne to, čo bolo cieľom skúmania (Disman, 2008) V prípade skúmania fenoménu medzinárodného

dobrovoľníctva a jeho výziev sa k validite dát prispelo tým, že bol jav skúmaný z perspektív troch rôznych aktérov, troch rôznych výskumných vzoriek. Zároveň boli výsledky a závery výskumu, zdieľané s tými respondentmi a respondentkami, ktorí o ne prejavili záujem. Tým, že ich vzali na vedomie, pripojili sa k nim, zvyšuje validita dát. Reliabilita, alebo spoľahlivosť a presnosť zasa ukazuje, ako presná je daná metóda skúmania – ide o technickú kvalitu výskumného postupu. Reliabilný je taký výskumný postup, ktorý pri opakovanom použití za rovnakých podmienok poskytuje rovnaké výsledky. Pre zaistenie spoľahlivosti, reliability počas diskusií vo fokusových skupinách a individuálnych rozhovorov je potrebná: konzistencia otázok (nutnosť overovania si, ako otázkam rozumejú respondent a respondentky); presný prepis nahrávok (pre uchovanie pôvodných nazbieraných dát, aj spomenutie si na rôzne aspekty rozhovoru); (Silverman, 2005; Miovský, 2006) a napokon konzistencia pri kódovaní (zachovanie konzistencie v zaradovaní vecí pod jednotlivé kódy). (Švaříček, Šedová et al., 2007) Všetky vyššie vymenované postupy boli počas tohto výskumu dodržané.

2.6 Limity a etické aspekty výskumu

Počas celej realizácie výskumu boli dodržiavané potrebné etické zásady. (Dušková a Šafaříkova, 2015) Od začiatku bolo všetkým 40 účastníkom a účastníčkam výskumu zdôrazňované, že ich účasť je dobrovoľná. Práve získaný informovaný súhlas slúžil k potvrdeniu ich dobrovoľnej účasti vo výskume. Na niektoré otázky napríklad nemuseli odpovedať (podľa vlastného uváženia, špecifickej citlivosti témy).

Pred samotným súhlasom boli respondenti a respondentky – ako diskusií vo fokusových skupinách, tak aj pološtruktúrovaných rozhovorov dostatočne informovaní o ich úlohe v rámci výskumu, o jeho zámere a cieľoch, ako aj časovej alokácie a forme zberu dát v online priestore.

Pre potreby analýzy boli diskusie a rozhovory nahrávané ako audio-vizuálny záznam priamo v aplikácii zoom. K tomu bol opäť potrebný informovaný súhlas s nahrávaním a následným použitím rozhovoru či diskusie na výskumné účely. Pred samotným nahrávaním však boli participanti a participantky oboznámení s účelom nahrávania, a ďalším postupom spracovania dát. Tiež boli uistení, že bude zachovaná ich anonymita, že citácie, použité z ich výpovedí budú označené iba skratkou KP (komunikačný partner, partnerka) a číslom. Preto sa pri spracovaní dát neuvádzajú nikde žiadne mená participantov a participantiek diskusií fokusových skupín ani pološtruktúrovaných rozhovorov. U 26 respondentov a respondentiek z prvej

výskumnej vzorky je uvedená iba ich domovská vysielajúca organizácia a funkcia, u druhej výskumnej skupiny z prostredia ministerstva zahraničia a platformy organizácií je postup podobný. V prípade tretej výskumnej vzorky nie sú uvedené ani vysielajúce organizácie ôsmich navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, keďže spolu s krajinou vyslania, dĺžkou trvania a dátumom vyslania by už bolo ľahké identifikovať daných vyslaných ľudí po mene. Treba však venovať pozornosť tomu, aby ostali v anonymite, aby ich výpovede a reakcie, analyzované a ako citácie použité v dizertačnej práci, neohrozili samotnú existenciu dobrovoľníckeho programu, poprípade vzťahy medzi donorom a jednotlivými vysielajúcimi organizáciami, ako aj medzi organizáciami a svojimi bývalými dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami.

Keďže sa niektorí participanti a participantky počas realizácie výskumu zaujímali o možnosti nahliadnutia na konečné výsledky a závery práce, konkrétne údaje a časti práce im boli zverejnené v online priestore.

V tejto časti je však potrebné pozrieť sa okrem etických aspektov výskumu (Hammersley a Atkison, 1995), aj na jeho limity a úskalia. V prvom rade treba priznať úlohu výskumníčky pri interpretácii údajov. Aj keď išlo o pokus o dosiahnutie objektivity a dôveryhodnosti napríklad konzultáciami s inými výskumníkmi a výskumníčkami, interpretácia údajov vychádza z vlastných osobných a kultúrnych skúseností autorky práce. Významným limitom je tiež skreslenie poznania prostredníctvom vnímania reality samotnými respondentmi a respondentkami. Doterajší stav poznania problematiky medzinárodného dobrovoľníctva v SR však neumožňoval využitie iných metód so schopnosťou objektívne zmapovať tento fenomén. Keďže sa práca zaoberá manažovaním konkrétneho typu dobrovoľníctva (dekády fungovania pod národným dobrovoľníckym programom MZVaEZ SR), základný súbor pre výskum bol malého rozsahu. Vybraná skupina respondentov a respondentiek však predstavuje reprezentatívnu vzorku, nakoľko ide o zástupcov a zástupkyne všetkých organizácií v SR, aktívne a pravidelne vysielajúcich dobrovoľníkov do zahraničia pod značkou SlovakAid. Informácie, získané od troch výskumných vzoriek respondentov a respondentiek (naviac v prípade prvej výskumnej vzorky šlo o úplný výber zo všetkých aktívnych vysielajúcich organizácií) rôznymi výskumnými metódami podľa čiastkových výskumných otázok, boli dostatočné pre zameranie cieľa tejto dizertačnej práce, ako aj jej exploračného charakteru.

Za posledný limit pri realizácii výskumu počas skupinových diskusií a pološtruktúrovaných rozhovorov možno považovať aj nahrávanie zberu dát, teda zhotovovanie audio-vizuálneho materiálu. Účastníci a účastníčky diskusií aj

rozhovorov boli o tvorbe záznamu informovaní, súhlasili s jeho výrobou aj použitím, no aj tak mohli byť niektoré podnetné postrehy ku konkrétnym otázkam nevypovedané, vypovedané v náznakoch, alebo dopovedané až skončení záznamu (vo verzii 'off record').

3 VÝSLEDKOVÁ ČASŤ

V tejto kapitole možno nájsť identifikované a analyzované výzvy medzinárodného dobrovoľníctva vo vybraných nízkopříjmových krajinách, týkajúce sa slovenských rozvojových organizácií, a to tak, ako ich videli respondenti a respondentky výskumu. Jednotlivé kapitoly sú zostavené a nazvané podľa čiastkových výskumných otázok, týkajúcich sa konkrétnych troch fáz dobrovoľníckeho cyklu v slovenskom kontexte. Posledná kapitola sa týka odporúčanií pre prax, ktorá tiež patrí do výsledkovej časti, nakoľko boli dané podnetné odporúčania sformulované práve na základe výpovedí komunikačných partnerov a partneriek výskumu.

3.1 Motivácia pre implementovanie dobrovoľníckych projektov

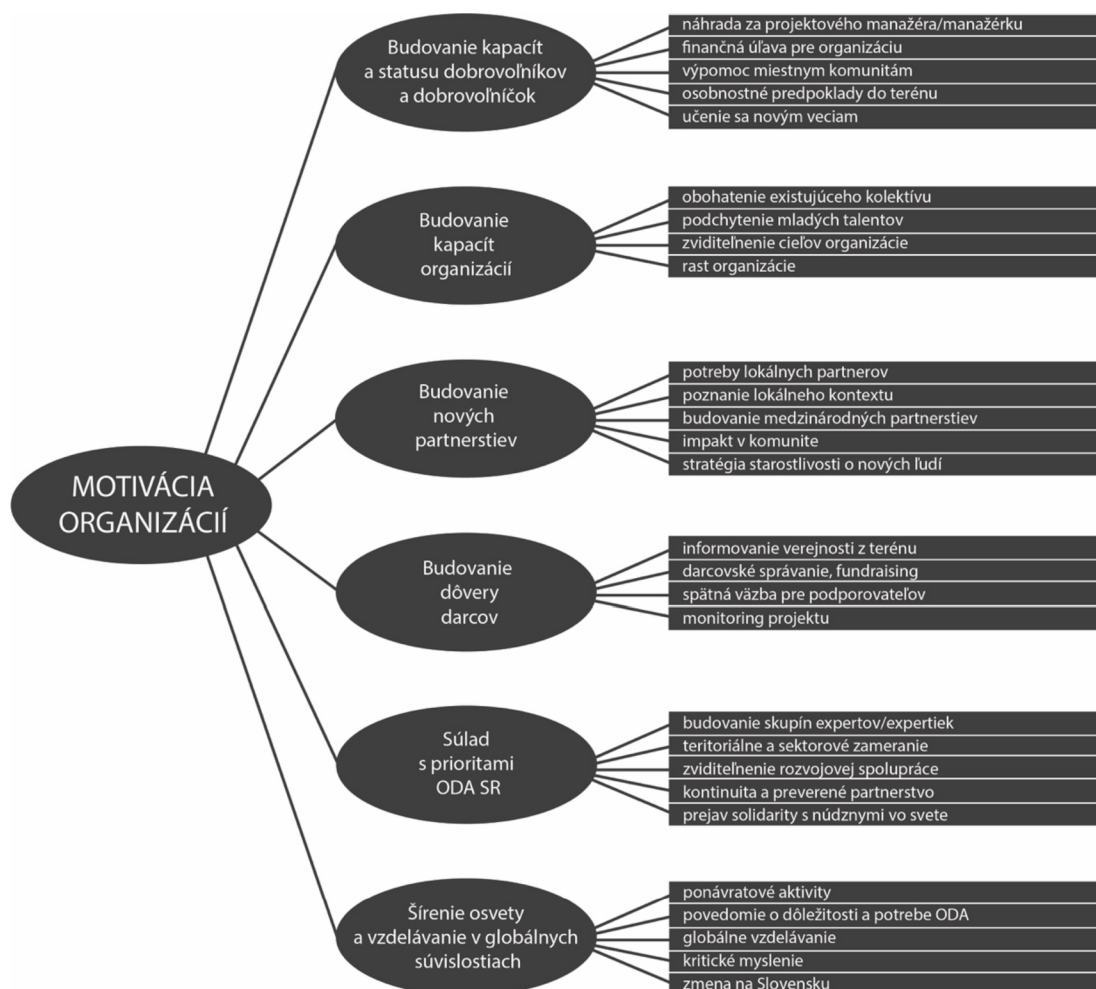
V nasledujúcich podkapitolách bude identifikovaná a analyzovaná motivácia tímov vo vnútri slovenských rozvojových organizácií, ktoré na Slovensku pripravujú a do nízkopříjmových krajín vysielajú medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky cez oficiálny dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid už takmer celú dekádu. Ide o dôvody, motívy a pohnútky, ovplyvnené externými aj internými faktormi. (Ryan a Deci, 2000) Pochopiť motiváciu (Sedlák, 2001), poznať možnosti jej ovplyvňovania, prípadne poznať metódy usmerňovania či zmeny motivácie je pre efektívne vedenie ľudí na dobrovoľníckych projektoch a využitie ľudského potenciálu veľmi dôležité.

3.1.1 Budovanie kapacít a statusu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Vyslanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by malo sledovať **princíp neprebratia práce miestneho personálu** (SlovakAid, 2021), nemajú teda slúžiť ako náhrada za zamestnancov a zamestnankyne prijímateľskej organizácie. Napriek tomu sa medzi vysielajúcimi organizáciami objavuje aj dôvod vyslania – čiastočná náhrada alebo podpora projektového manažéra alebo terénneho rozvojového pracovníka priamo na mieste realizácie rozvojového projektu. Ak má dobrovoľník, vybraný na základe svojich zručností, schopností, ukončeného vzdelania i nejakých pracovných skúseností, za sebou kvalitnú prípravu a tréning, môže byť prínosom – ako pre lokálnu, tak aj pre vysielajúcu organizáciu a v určitej miere môže v teréne nahradiť projektového manažéra. (KP31) Budujú sa tak jeho kapacity a zlepšujú osobnostné predpoklady na prácu v teréne. Naopak, ak sa nevenuje dostatočná pozornosť jeho

výberu a príprave, tak sa môže stať, čo povedie k frustrácii samotného dobrovoľníka, a tým aj k poškodeniu reputácie príťažou pre obe strany organizácie. (KP31)

Motiváciou organizácie môže byť aj finančné odľahčenie pri personálnych nákladoch na projekte. Dobrovoľník organizácii prináša finančnú úľavu, keďže náklady, spojené s jeho vysielaním a fungovaním v hostiteľskej krajine, sú hradené z grantu ministerstva zahraničia. (KP33) Organizácia získava ľudí na plnenie úloh, ktoré by inak nemohli uskutočniť z nedostatku vlastných kapacít. (KP35)

Obrázok 3: Identifikované výzvy, týkajúce sa 1. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Motiváciou pre vyslanie je tiež výpomoc miestnym zamestnancom a zamestnankyniam v stabilných projektoch: „V Ugande i Rwande máme svojich miestnych pracovníkov, tieto miestne štruktúry sú fungujúce. Pracujeme na tom, aby sme ich ešte posilnili, takže vybraných dobrovoľníkov posielame robiť klasické dobrovoľníctvo v rámci našich fungujúcich centier. Pomáhajú v zabehnutých aktivitách, prinášajú do procesu svoje inovatívne nápady, zároveň sa sami veľa učia.” (KP21)

3.1.1.1 Jedinečná zahraničná skúsenosť a príležitosť

Slovenské vysielajúce organizácie sa zhodujú v tom, že je náročné nájsť kvalitných terénnych rozvojových a humanitárnych pracovníkov či pracovníčky v krajine, ktorá sa takejto príprave zatiaľ systematicky nevenuje (napríklad ponukou tematického študijného odboru či špecifickou prípravou). Je ťažké nájsť nových zamestnancov, ktorých možno vyslať rovno do terénu, preto tieto dobrovoľnícke projekty sú dobrý spôsob, ako si môže čosi terénnu prácu človek vyskúšať v praxi. Pri dobrovoľníckom projekte na vyslanom človeku neleží až taká veľká zodpovednosť za implementáciu aktivít, ale pritom sa na nich podieľa. (KP6)

Po medzinárodnom dobrovoľníctve je stále dopyt, ktorý sa v posledných mesiacoch (počas pandémie Covid-19) ešte zvýšil. Cez pandémiu sa konkrétnym vysielajúcim organizáciám na týždennej báze ozývajú mladí ľudia e-mailom, že chcú byť vyslaní do terénu. Keď je takýto proces manažérsky kvalitne vedený a neposilní stereotypy o pomoci v zahraničí, ale práve naopak ich pomáha búrať, tak po takejto skúsenosti v navrátišších ľuďoch ostáva posilnený zmysel a cit pre spoluprácu. (KP20) Motív poskytovania takejto inej, jedinečnej skúsenosti druhým opísala jedna z respondentiek výskumu nasledovne: „Z vlastnej skúsenosti viem, že je to užitočná skúsenosť, ktorá na Slovensku ešte pred desiatimi rokmi nebola. Bolo by fajn, keby aj iní ľudia majú túto imú, jedinečnú príležitosť a skúsenosť – vycestovať a vidieť na vlastné oči, ako život v takej krajine (nie typicky dovolenkovej destinácii) vyzerá a konfrontovať to s informáciami, ktoré človek dostáva doma. Ak sa k tomu pridá ešte kontext globálneho vzdelávania, ide o požadovaný alebo želateľný multiplikačný efekt.” (KP10)

3.1.1.2 Formovanie osobnosti a hodnôt u mladého človeka

Medzinárodné dobrovoľníctvo môže byť formatívne pre mladých, v odbore zatiaľ neskúsených ľudí, ktorí ešte študujú alebo práve doštudovali na vysokej škole. Takíto mladí ľudia sú vysielaní napríklad organizáciami: eRko, SAVIO, Slovenská katolícka charita. Medzi ciele vyslania možno zaradiť: zlepšovanie pracovných zručností, formovanie hodnôt a životných vízií mladých ľudí alebo študentov, pomoc miestnym komunitám alebo posilnenie projektového personálu kontraktora SAMRS na mieste. Uvedené ciele majú vplyv na obdobie vyslania, trvanie a do istej miery aj na výber prijímajúcej krajiny. (KP32) Pre mladých ľudí vo veku 18 až 25 rokov to môže byť život transformujúca skúsenosť. Ide doslova o určitú hodnotu a konkrétny zážitok, ktorý nie je porovnateľný s inými životnými udalosťami: „Nie je to ako dovolenka, z ktorej si urobíme pár fotiek a zabudneme, hneď na to plánujeme ďalšiu. Je to niečo,

čo sa ľudí dotýka, a zmena príde najmä cez zmenu srdca. Takže túto transformáciu skúsenosť ponúkame mladým ľuďom a je po nej dopyt.” (KP20)

Saleziánske organizácie sú zamerané na výchovu mladých, zahraničná dobrovoľnícka služba je veľmi dôležitá a podstatná časť takejto výchovy. Pre väčšinu z vyslaných mladých ľudí je to zážitok na celý život, ktorý ich posunie smerom k zodpovednosti, túžbe pracovať pre spoločnosť, čo sú pozitívne zmeny, ktoré by sme chceli vidieť u každého občana. Samotné vyslanie je zavŕšením celej ročnej výchovy a formačnej prípravy: *„Človek sa stane zrelším a zodpovedným zapojiť sa do spoločnosti, to je asi najviac podstatný dôvod, prečo to robíme. Tá konkrétna pomoc v teréne je až druhoradá. Lebo pravda je taká, že onen dobrovoľník miestnej komunite za tých pár mesiacov možno až tak veľmi nepomôže. Musí prv spoznať kultúru, jazyk, miestne pomery a zvyklosti. Na začiatku je časté, že je dokonca skôr určitou záťažou pre nášho partnera a komunitu, ktorá ho musí sprevádzať, vysvetľovať mu, čo a prečo funguje. Ale napriek tomu to robíme, lebo pre obe strany to má význam.“ (KP18)*

3.1.2 Budovanie kapacít organizácií

Medzinárodné dobrovoľníctvo tiež slúži na obohatenie existujúceho (projektového) kolektívu, ako aj na budovanie organizačných a iných kapacít lokálnych partnerov a ich pobočiek v teréne. Vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí už vedľa, ako funguje humanitárna pomoc a rozvojová spolupráca, najmä z pohľadu projektového a finančného manažmentu, vysielala napríklad Človek v ohrození či ADRA Slovensko. Môže ísť aj o špecifickú podporu projektových aktivít cez vysielanie špecialistov, napríklad lekárov, ošetrovateľov, zdravotné sestry (ako v prípade VŠ sv. Alžbety) alebo výskumníkov, výskumníčok (ako v prípade SFPA). Tam už často ide o vysielanie dobrovoľníkov-expertov. (KP32)

Nejde iba o vhodnú a výhodnú formu budovania kapacít jednotlivcov, jednotlivkyň, ale celých tímov. ‘Learning by doing‘ je v tomto prípade výborný spôsob učenia sa a predpoklad kvalitných programov v organizácii. Je to tiež dobrý spôsob, ako si organizácia môže vychovať potenciálnych zamestnancov a zamestnankyne. (KP31) Možno hovoriť doslova o podchytení si mladých talentov, pretože dobrovoľník, ktorý už má s konkrétnym projektom predošlé skúsenosti, môže naň byť neskôr vyslaný už ako expert, platený terénny koordinátor aktivít. (KP7) Ako opisuje konkrétnu skúsenosť jedna z respondentiek výskumu: *„Ide o výchovu mladých vychádzajúcich hviezd slovenskej rozvojovej spolupráce, ktorí si zažijú kontakt s terénom, komunikáciu s partnermi humanitárnych a rozvojových projektov a zaskúbia sa v tej*

terénnej práce. Cez príbehy takto vyslaných ľudí to potom spätne pomáha ako účinné PR, propagácia aj našej vlastnej organizácii.” (KP4) Vyslanie dobrovoľníka či dobrovoľníčky umožňuje organizácii zviditeľniť svoje ciele. Verejným náborom kandidátov a kandidátok cez sociálne siete tak vždy komunikuje viac, než len samotné otvorené pozície. Úspešný dobrovoľnícky program môže otvoriť budúce možnosti pre samotnú organizáciu. Mnoho absolventov a absolventiek dobrovoľníckeho programu získalo rozhľad, skúsenosti so životom a prácou v rôznorodých krajinách sveta a vďaka tomu naďalej pôsobia v slovenských alebo zahraničných mimovládnych rozvojových organizáciách. (KP11)

Vyslanie dobrovoľníka teda prispieva k rastu celej organizácie: *„Jeden náš dobrovoľník písal reporty o deťoch, ktoré boli v našom programe adopcií na diaľku. Tým, že to robil načas a v správnej forme, si získal obľubu u nás i u partnera, čím výrazne prispel k rastu oboch organizácií. Aj vďaka tomu teraz rozširujeme adopčný program do ďalšej krajiny.” (KP18)*

3.1.3. Budovanie nových partnerstiev

Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky (juniorskí aj tí seniorskí, expertní) sú vysielaní posilniť konkrétne projekty na základe potrieb lokálnych partnerov v konkrétnych nízkopříjmových krajinách, ide teda o **princíp vnímavosti k potrebám partnerských krajín**. Rozvojová organizácia by mala vysielat' dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do krajín, kde už pôsobí, resp. plánuje nejaký čas pôsobiť. Dobrovoľnícky program by mal reflektovať na lokálne potreby konkrétnej nízkopříjmovej krajiny – čím dlhšie tam organizácia pôsobí, tým lepšie pozná lokálny kontext a potreby lokálnej komunity. Prináša to synergiu s jej aktivitami, ktorá umožňuje špecializáciu organizácie v jednotlivých oblastiach a najmä v jednotlivých lokálnych spoločensko-kultúrnych, politických a sociálnych kontextoch. (KP28)

Jedným z prínosov a tiež dôvodov realizácie dobrovoľníckych projektov je budovanie medzinárodných partnerstiev a následná možnosť spolupráce na spoločných projektoch v teréne. (KP37) Prítomnosť dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky môže smerovať k vybudovaniu dlhoročného a kvalitného partnerstva, viditeľnému impaktu v danej komunite: *„Kedysi sme mali projekt v Tanzánii – šlo o pilotný projekt a z našich zdrojov sme za desaťtisíc eur vysadili 450 ovocných stromov. Osvedčilo sa nám to, tak sme napísali projektovú žiadosť o grant od SlovakAid, a už to bolo 10-tisíc stromov za grant 200-tisíc eur. Miestni ľudia to vrelo prijali. Ostatní partneri a iní donori videli, že sa oplatí ísť do väčšieho projektu, tak potom nastúpili naši*

partneri z Nemecka a tí pripravili projekt za milión eur. My sme v tom taký predskokan.” (KP18) Je to o tom, ako sa učí organizácia spolupracovať s niekým úplne cudzím a z úplne iného sveta. Takto sa dva kultúrne odlišné svety vlastne stretávajú a potrebujú nájsť spoločnú stratégiu, ako sa postarať o nejakého tretieho človeka – vymyslieť logistiku, mať pre neho plán práce, udržať ho aktívneho a v bezpečí. A to sú rozhodnutia a dohody, ktoré vznikajú na vzdialenosť tisícok kilometrov. (KP39)

3.1.4 Budovanie dôvery darcov, pomoc pri monitoringu i fundraisingu

Vysielajúce rozvojové organizácie, ktoré vo vianočnom či veľkonočnom období realizujú na Slovensku niekoľkotýždňové celonárodné zbierky na pomoc núdzným v zahraničí, oceňujú prínos dobrovoľníka či dobrovoľníčky pri reportovaní, informovaní verejnosti o situácii priamo v teréne. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo vyslania realizujú. Dobrovoľník, ktorý je komunikačne zručný, a vie pracovať s textom, audio-vizuálnymi prostriedkami a so sociálnymi médiami, tak môže výrazne pomôcť s propagáciou aktivít a budovaním dôveryhodnosti a dôvery u darcov, a to za pomerne nízke náklady. Slovenskí darcovia a darkyne vidia radi slovenský prvok v kampaniach a príklady konkrétnych slovenských ľudí pri ušľachtilej práci v teréne. Potom majú aj väčšiu ochotu prispieť a pravidelne prispievať, ovplyvnené je ich darcovské správanie. (KP31) Absolvovaný dobrovoľnícky pobyt prehĺbuje u vyslaného človeka, jeho rodiny a okolia záujem o dobročinnosť, konanie dobra, čo sa potom odzrkadľuje v podpore charity i doma. (KP38)

Tento motív objasňuje na konkrétnom príklade verejnej zbierky pomoci jeden z respondentov výskumu: *„Každoročne robíme veľkú zbierku na pomoc konkrétnej rozvojovej krajine. Náš miestny partner odtiaľ nám však nie je vždy schopný dodať také (zväčša digitálne – audio, video) podklady, aké naša verejnosť potrebuje vidieť. Tak to robí práve dobrovoľník – pomáha s PR, pri propagácii zbierky a fundraisingu, ukazuje – na čo konkrétne, ako a kde budú vyzbierané peniaze použité. Keď tam je nejaký Slováč, ktorý to, čo vidí, proste svojím spôsobom aj zreferuje, tak aj na Slovensku tomu ľudia viac veria a potom sú ochotní prispieť.“ (KP18)* Vyslaný dobrovoľník je akoby ambasádorom daného projektu. Cez svoje zážitky a vlastnú skúsenosť hneď po návrate z pobytu vie odovzdať prvotnú spätnú väzbu pre podporovateľov zbierky tu na Slovensku. Aby vedeli, čo sa realizuje v zahraničí vďaka ich darom, a že to má význam. V tom je prínos a zároveň aj motivácia, prečo sa tomu venovať. (KP12)

Dobrovoľnícky pobyt môže byť okrem vhodného nástroju fundraisingu, PR aj veľmi dobrý nástroj monitoringu projektu. Napriek tomu, že vysielajúca organizácia každoročne uskutočňuje týždňové evaluačné cesty do konkrétnej krajiny, nie je to nič oproti tomu, keď tam má daná organizácia niekoho stále prítomného na celé tri mesiace. Okamžite má oveľa lepší náhľad na to, ako sa daný projekt vyvíja, a aké sú tam reálne potreby, ktoré aktivity prinášajú ten želaný dosah. Na základe takéhoto monitoringu potom vie upravovať implementáciu i celý zámer. (KP16)

3.1.5 Súlad s prioritami ODA SR

SAMRS na svojej stránke uvádza, že na Slovensku zatiaľ nie je možné získať vysokoškolské vzdelanie v odbore medzinárodných rozvojových štúdií, a preto je medzinárodné dobrovoľníctvo jeden zo spôsobov budovania skupín expertov a expertiek v tejto oblasti a s praktickými skúsenosťami. (SlovakAid, 2021) Dodržiava sa pritom **princíp súladu s cieľmi Oficiálnej rozvojovej spolupráce Slovenskej republiky (ODA SR)**, čím dobrovoľnícky program pomáha naplňať ciele a politiky ODA SR, podporuje jej teritoriálne a sektorové zameranie za účelom dosiahnutia efektivity a koherentnosti poskytovanej pomoci. Budujú a posilňujú sa tým rozvojové a humanitárne projekty vysielajúcich organizácií. Samozrejme to prináša aj zviditeľnenie rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci. (KP27)

Svoje rozvojové zámery ako dôvod realizácie dobrovoľníckych projektov potvrdzujú aj zástupkyne konkrétnych vysielajúcich organizácií. Dobrovoľnícke projekty prepájajú s partnermi tam, kde už realizujú alebo chcú realizovať rozvojový projekt. (KP3) Pripravujú dobrovoľnícke projekty s organizáciami, s ktorými spolupracovali, alebo s ktorými práve spoločne pripravujú projektovú žiadosť o grant od SlovakAid. Dobrovoľníkov dobrovoľnícky posielajú do existujúcich centier, ktoré dlhodobo pod ich vedením v zahraničí fungujú. (KP22) Dôležitá je práve spomínaná kontinuita a preverené partnerstvo: „*S miestnym partnerom v Keni sme mali rozbehnuté rozvojové aktivity v už od roku 2010. On mal zároveň skúsenosti so sprevádzaním a zapájaním dobrovoľníkov zo západných krajín do svojich aktivít aj mimo nášho projektu. Tak sme spolu vytvorili projektové žiadosti o grant od SlovakAid. Naši prví dobrovoľníci potom šli do dobre zabehnutého systému, nie do niečoho, čo by sme museli tvoriť na zelenej lúke.*“ (KP16)

3.1.6 Šírenie osvety a vzdelávanie v globálnych súvislostiach

Dobrovoľnícky cyklus nekončí návratom dobrovoľníka či dobrovoľníčky domov z nízkopríjmovej krajiny. Aby celé tie mesiace, ktoré formovali vyslaného človeka, boli úspešne zavŕšené (nielen v záverečnej správe z grantu pre donora: SlovakAid), mali by medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky absolvovať ponávratové aktivity. Ich forma aj obsah sú ponechané na rozhodnutí vysielajúcej organizácie, no zväčša ide o vzdelávaciu prednášku o navštívenej krajine a aktivitách projektu, doplnenú o premietanie fotiek alebo videí z terénu s možnosťou povzbudenia potenciálnych záujemcov a záujemkýň k rozhodnutiu prihlásiť sa na podobný pobyt. Môže ísť takisto o vystúpenie v televízii či rozhlase, zorganizovanie verejnej diskusie, účasť na tematickom evente, uverejnenie série blogov, vytvorenie kvízu či náučnej foto-knihy.

Nie všetci vyslaní ľudia študovali medzinárodné vzťahy a mali pred odchodom vedomosti o humanitárnej pomoci či o medzinárodnom rozvoji. No často nielen prijímajúca, ale aj vysielajúca organizácia uvítala ich ‚pohľad zvonka‘, keď dôjde nejaký mladý človek s množstvom nezaujatých dobrých nápadov. (KP22) Viaceré z nich je potom možné zapracovať aj po návrate na Slovensko v prednáškach o pobyte: *„Aj po návrate domov sa stále učia, konfrontujú s nami zažitú rozvojovú realitu, ktorú potom môžu (očistenú od stereotypov) na Slovensku ďalej šíriť. To povedomie o dôležitosti a potrebe ODA robíme vlastne pre obidve strany – pre tú východoafrickú, aj tú slovenskú. Vedieť porovnať tú realitu, podeliť sa o svoje svedectvá vo farnostiach, a vysvetliť, že to funguje, a možno inak, ako pozná verejnosť z TV obrazoviek, je kľúčové.“* (KP21)

V niektorých vysielajúcich organizáciách je daný výjazd do nízkopríjmovej krajiny iba jednou časťou z ročného cyklu, v rámci ktorého je snaha vytvoriť komunitu ľudí, ktorí svojim neskresleným pohľadom na globálne témy (vrátane rozvojovej tematiky) prispievajú k zmene na Slovensku aj v celej EÚ. To bola je ich hlavná motivácia a dôvod manažovania takýchto projektov: *„Mladi ľudia prv dostali intenzívny tréning v oblasti globálneho vzdelávania, kritického myslenia a medzikultúrnej komunikácie, potom si zažili to dobrovoľníctvo v teréne. Keď sa vrátili späť domov, tak tam bolo očakávanie, že spracujú svoju skúsenosť a stanú sa aspoň dočasne lektormi globálno-vzdelávacích aktivít na školách. Cieľom bolo posunúť ďalej tú svoju skúsenosť na Slovensku.“* (KP8)

3.1.7 Vplyv fenoménu globalizácie na motiváciu organizácií

Počas identifikácie a analýzy motívov vysielajúcich organizácií a ich dôvodov pre implementáciu pravidelných cyklov medzinárodného dobrovoľníctva sa často objavuje odkaz na hybnú silu súčasnej prepojenosti sveta a fenoménu **globalizácie**. Bez možnosti cestovania, získavania informácií o globálnych problémoch na odľahlých kontinentoch, myslenia v globálnych súvislostiach, a bez nastavenia zahraničnopolitickej stratégie krajiny a priorít ODA SR tvorcami politik, by takýto dobrovoľnícky program nebol vlastne možný. Ten umožňuje mladým absolvovať prvú takúto zahraničnú skúsenosť, ale tiež rozvíja talenty **znalostných dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok, poprípade expertov, čím sa budujú vlastné kapacity v SR. (Broznanová et al., 2018; Siekelová, 2020) Okrem toho dochádza k budovaniu kapacít organizácií (formou posilnenia miestneho personálu a pokračovania v rozvojových zámeroch), ako aj k budovaniu nových medzinárodných partnerstiev. Následné zviditeľnenie rozvojovej spolupráce ako reakcie SR na globálne výzvy a globálno-vzdelávacie aktivity môžu smerovať k častejším **prejavom solidarity** s núdznymi vo svete, aktívnemu občianstvu, participácii na rozhodovacích procesoch a k ďalším zmenám v spoločnosti, tak ako to už niekoľko posledných rokov vidieť v zahraničí. (Comhlámh, 2018)

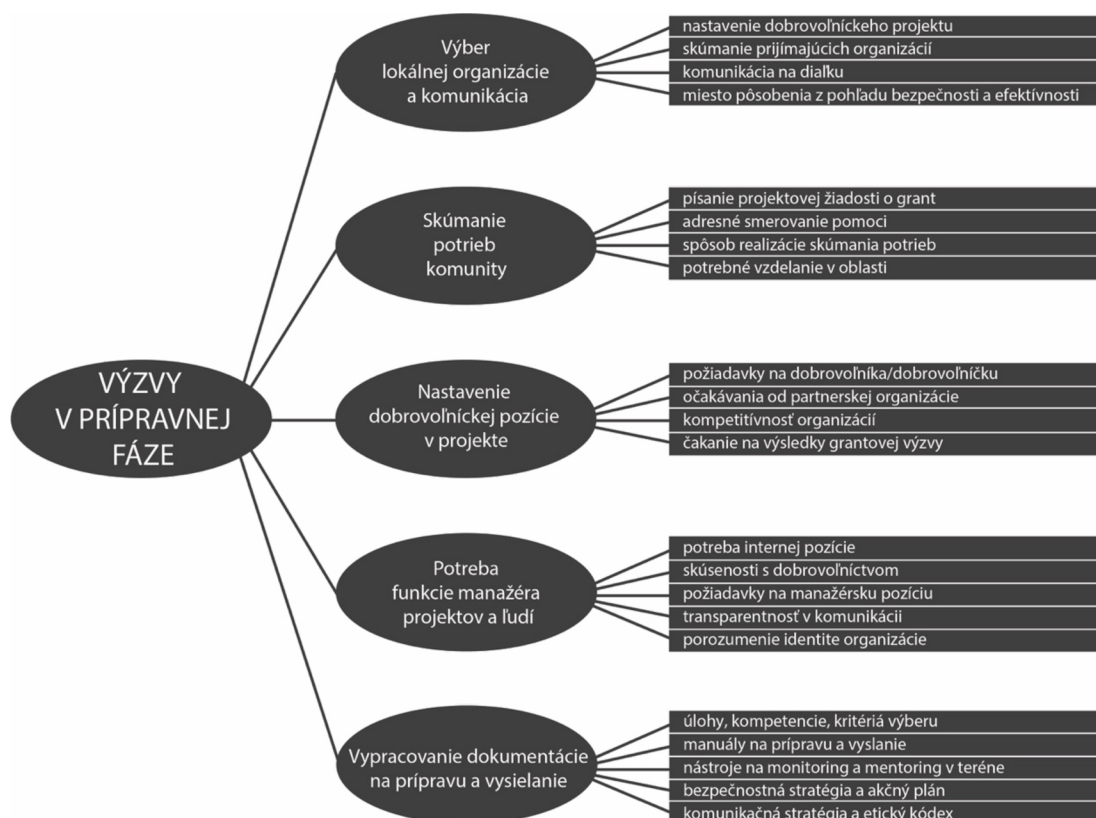
3.2 Výzvy v prípravnej fáze dobrovoľníckych projektov

Prípravná fáza má viacero atribútov (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017), ktoré so sebou môžu priniesť isté komplikácie. Tieto komplikácie sa nemusia prejavíť hneď na začiatku, v tomto prípade je však dôležité myslieť pár krokov vopred – je dôležité včas odhadnúť, aký vplyv môžu mať rozhodnutia v prípravnej fáze na neskoršiu implementáciu celého projektu počas vyslania samotného dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky. Respondenti a respondentky výskumu identifikovali a opísali najväčšie výzvy prípravnej fázy, ktoré sú v tejto podkapitole rozdelené nasledovne, počnúc výberom samotnej partnerskej organizácie.

3.2.1 Výber lokálnej organizácie a komunikácia

Ako prvú výzvu v prípravnej fáze možno identifikovať správny výber lokálnej organizácie v konkrétnej krajine. Je dôležité uistiť sa, že miestna organizácia nemá od budúceho dobrovoľníka či dobrovoľníčky nerealistické očakávania, a zároveň sa uistiť, že daná organizácia bude mať pre tohto človeka dostatok práce. Ruka v ruka

s touto výzvou ide aj nastavenie dobrovoľníckeho projektu tak, aby bol pre miestnu komunitu čo najviac užitočný. (KP28) Partner v partnerskej krajine poskytne dobrovoľníkovi zázemie a podporu počas jeho vyslania, prípadne doplnenie financovania, hoci dotácia na dobrovoľnícke projekty od SlovakAid obvykle pokrýva 100 % financií projektu. (KP27) Všetko však závisí od vzájomne odkomunikovaných a vyjednaných podmienkach medzi vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou.

Obrázok 4: Identifikované výzvy, týkajúce sa 2. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka financovania projektu nie je podľa respondentiek výskumu najväčšia výzva, tou je práve výber kvalitnej partnerskej organizácie: „Peniaze sa vždy nájdu, ale dôležité je, či bude mať ten dobrovoľník čo robiť, či ho vysielame do stabilnej prosperujúcej organizácie, alebo do takej, čo sotva prežíva – treba komunikovať a spoznať, aká je v nej aktuálna situácia.“ (KP39) Výzvou, resp. problémom vysielajúcich organizácií je skôr nedostatok času, venovaného skúmaniu potenciálnych prijímajúcich organizácií a budovaniu nových partnerstiev. Výber partnera často ide skôr ‚po pamäti‘ alebo na základe minulej skúsenosti, aj keď spolupráca nemusí byť vždy efektívna. (KP37)

Komunikácia na diaľku medzi vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou je v prípravnej fáze ďalšou výzvou. Keď sa vyberie zodpovedný partner, potom je ľahšie dohodnúť si s ním všetky detaily, ujasniť si očakávania od vysielaného kandidáta, zabezpečiť ubytovanie a mentora. (KP22) Partner sa vyberá aj s ohľadom na najvhodnejšie miesto pôsobenia (vhodnú projektovú lokalitu, pobočku organizácie) pre vysielaných dobrovoľníkov z pohľadu bezpečnosti a efektívnosti. (KP29)

3.2.2 Skúmanie potrieb danej komunity

Ďalšou výzvou podľa respondentov a respondentiek výskumu v rámci prípravnej fázy je samotné skúmanie potrieb lokálnej komunity a partnerskej organizácie v teréne, a následné napasovanie aktivít dobrovoľníckeho projektu na ne, aby nedošlo ku sklamaniu u žiadnej zo zúčastnenej strany (vrátane samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčky). Náročné je i samotné plánovanie a písanie projektovej žiadosti o grant, aby bol projekt priamo a adresne smerovaný na pomoc lokálnym skupinám a organizáciám v nízkopríjmových krajinách a naozaj tam, kde je to potrebné a prospešné. Dobrovoľník by mal vedieť dostatočne prispieť k zlepšeniu života lokálnej komunity a dostatočne svojou prítomnosťou prispieť k rozvoju cieľovej skupiny. (KP27) Výzvou potom je, akým spôsobom dané organizácie ono skúmanie potrieb realizujú, čo naznačuje aj jedna z respondentiek výskumu: „*Problém je, že v samotných organizáciách chýbajú ľudia, ktorí by mali vzdelanie v oblasti efektívnej rozvojovej spolupráce, participatívnych metód v komunitnom rozvoji, a teda neovládajú ani osvedčené postupy, ako sa takýto ‚needs assessment‘ v teréne vlastne vykonáva.*“ (KP33)

3.2.3 Nastavenie dobrovoľníckej pozície v projekte

Faktorom, ktorý ďalšie výzvy v prípravnej fáze ovplyvňuje, je (po výbere partnera v konkrétnej krajine a odčítaní potrieb komunity) aj nastavenie samotnej pozície dobrovoľníka či dobrovoľníčky – či vysielajúca organizácia potrebuje na konkrétny projekt človeka s pedagogickým, zdravotníckym, technickým či manažérskym vzdelaním a zameraním. V praxi sa často stáva, že ponúkaná dobrovoľnícka pozícia (pre jej zameranie alebo zvolenú krajinu) je pre potenciálnych uchádzačov a uchádzačky takpovediac ‚nezaujímavá‘, alebo naopak až príliš lákavá. To môže mať za následok situáciu, keď vysielajúca organizácia na niektorú vyhlásenú pozíciu získa tridsať životopisov, na inú zase iba dva. (KP28) Počas písania projektu treba dbať na to, aby boli predložené aktivity a požiadavky na vyslaného človeka spísané

zrozumiteľne a realisticky, aby potom organizácia v inzeráte opísaného človeka dokázala nájsť, a aby zasa u partnerov nevzbudzoval ďalšie očakávania – či už v oblasti ponúkanej expertízy alebo dodatočných financií. (KP12)

3.2.3.1 Nastaviť správne obdobie a dĺžku trvania

Nastavenie pracovnej náplne vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčky závisí aj od obdobia a dĺžky vyslania. Najmä u krátkodobých pobytov (počas letných prázdnin) treba nastaviť správne komunikáciu a realistické očakávania od partnerskej organizácie: *„V našej organizácii sa dlhodobo zameriavame na vysielanie mladých ľudí, zväčša vysokoškolákov medzi dvoma semestrami alebo ročníkmi, na trojmesačné pobyty, aby mali šancu pozrieť sa do terénu a možno tým smerom potom orientovať tematicky zvyšok svojho štúdia. Tak musí byť nastavená aj náplň junior dobrovoľníka. Ako niekoľko ďalších organizácií, ktoré pripravujú mladých ľudí na vysielanie takmer celý rok, tak aj my máme trochu problém s jarným termínom dobrovoľníckej výzvy zo strany donora – z hľadiska nášho interného cyklu výberu a prípravy nám to nesedí.“* (KP12) Takíto juniorskí dobrovoľníci zväčša pomáhajú miestnym organizáciám v partnerských krajinách s administratívou, písaním grantových žiadostí, s marketingom a PR, poprípade s doučovaním. Zároveň sa zdokonaľujú v medzikultúrnej komunikácii, jazykových zručnostiach, spoznávajú ľudí v novej kultúre. (KP13)

Pri písaní samotných projektov a žiadostí o grant na vyslanie sa tu objavuje ešte vzájomná kompetitívnosť medzi vysielajúcimi mimovládnyimi organizáciami, ktorá sa vzhľadom na znižujúcu tendenciu podporených vyslaní zo strany donora bude ešte viac prejavovať: *„Ako vysielajúce organizácie si vzájomne konkurujeme, nie sme schopné sa dohodnúť na prioritách – kto koho a kde najviac potrebuje vyslať. V celoslovenskom kontexte si akosi nevieme zdefinovať konkrétne priority. Tak sa v posledných rokoch stáva, že namiesto dvoch reálne potrebných pozícií a projektov píše jedna organizácia aj desať projektových žiadostí, a to pre viaceré teritoriálne aj sektorové priority.“* (KP20) Proces písania projektových žiadostí je pritom časovo i ľudsky náročný, najmä ak vysielajúca organizácia funguje takisto na dobrovoľníckej báze – na tvorbe projektov sa podieľajú vo voľnom čase popri svojich vlastných zamestnaniach na plný úväzok. (KP8)

3.2.3.2 Čakať v neistote na výsledok

Väčšina vysielajúcich organizácií uviedla pri prípravnej fáze v rámci dobrovoľníckeho cyklu výzvu, resp. úskalie: niekoľko-týždňové až niekoľko-mesačné čakanie na výsledky grantovej výzvy a zverejnenie schválených a neschválených žiadostí o dotáciu na vyslanie. A následne po zverejnení: nemožnosť zariadenia alternatívneho financovania na vopred odkomunikovaný a pripravený dobrovoľnícky projekt. „Nevieme, či môžeme s financiami na dobrovoľníka počítať. Ak grant nedostaneme, tak treba zvažovať, ako ten dobre napísaný projekt upraviť a či ho podať znova. Každý z nich si totiž vyžaduje veľmi detailnú špecifikáciu pre konkrétnu krajinu, partnera a projekt, a tá sa každým rokom môže podľa potrieb a očakávaní meniť. Niektoré projekty fungujú tak, že v ktorejkoľvek časti roka a fáze projektu tam môže dobrovoľník prísť a pomôcť s aktivitami partnerovi. Naše projekty sú trošku iného rázu, majú vymedzené trvanie a špecifickú naplň práce podľa partnerov. Keď sa nestihnú zrealizovať v daný rok, ich opodstatnenie končí.“ (KP6) Narýchlo vymyslieť alternatívu financovania tak, aby sa stihol vyslať daný človek, je náročné. Niektoré žiadosti z daného roka sa naozaj nedajú zrecyklovať a podať znova. Neistota počas čakania na výsledok je pre projektové tímy demotivujúca a frustrujúca. (KP9) Navyiac v začiatkoch tohto dobrovoľníckeho programu bolo zaužívané, že organizácia žiadala o grant už s priloženým životopisom predvybraného človeka. Tomu však nevedeli nič garantovať. Procesy schvaľovania trvali niekoľko mesiacov a nakoniec sa mohlo stať, že medzitým sa dobrovoľník či dobrovoľníčka potrebovala zariadiť inak a od výjazdu odstúpila. (KP16)

3.2.4 Potreba funkcie manažéra projektov a ľudí

Väčšina respondentov a respondentiek výskumu sa zhodla na tom, že v istom momente vedenie identifikovalo potrebu a prišlo k rozhodnutiu: zriadiť v organizácii internú pozíciu manažéra, manažérky alebo koordinátora, koordinátorky dobrovoľníckych projektov. (KP12) Vzhľadom na počet aktuálne schvaľovaných projektov to však nepostačuje na vytvorenie pracovnej pozície na plný úväzok (výzvou je práve finančné pokrytie takéhoto človeka). Preto táto úloha často pripadá na projektového manažéra pre danú nízkopříjmovú krajinu, do ktorej sa vedenie chystá dobrovoľníka či dobrovoľníčku vyslať. (KP13) V nasledujúcich podkapitolách budú identifikované (aj príkladmi doložené) kritériá a požiadavky, ktoré by mal takýto človek v organizácii naplňať. Ide napríklad o skúsenosť s dobrovoľníctvom,

projektovým manažmentom aj manažmentom ľudských zdrojov, disponovanie komunikačnými a mentorskými zručnosťami a schopnosť riešiť konfliktné situácie.

3.2.4.1 Predpoklady pre výkon manažovania dobrovoľníctva

Vybraný človek, ktorý má v danej vysielajúcej organizácii na starosti manažovanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok musí mať určité predpoklady na úspešné plnenie takejto funkcie, napríklad skúsenosti s nejakou formou dobrovoľníctva, ktorý má určitú štruktúru a venuje sa ako vedeniu takýchto projektov, tak aj vedeniu ľudí v nich. Mal by byť schopný manažovať program počas celého jeho projektového cyklu, čo v tomto prípade predstavuje samotné písanie projektu (žiadosti o grant), komunikáciu s lokálnou organizáciou v rozvojovej krajine, výber vhodných kandidátov a kandidátok, do istej miery aj ich prípravu, školenie, monitoring projektu, mentoring a/alebo komunikáciu počas ich vyslania, a po návrate napísanie záverečného reportu a celkového vyhodnotenia projektu. (KP28)

Čo sa týka ďalších kvalít a predpokladov na úspešné vedenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok počas vyslania v teréne: *„Mal by byť jednoznačne kritický, no aj chápaný, a hlavne zaangažovaný do aktivít dobrovoľníka počas celého dobrovoľníckeho projektu. Z mojej skúsenosti boli koordinátori viac aktívni a nápomocní len vtedy, keď išlo o nejaký problém, inak s dobrovoľníkom neudržiavali pravidelný kontakt.“* (KP33) Prítomnosť manažéra (hoci iba na diaľku, online) sa teda vyžaduje v úlohe konzultanta alebo mentora aj v iných situáciách, ako len pri riešení konfliktov. Mal by byť prítomným oporným bodom doma na Slovensku, o ktorý sa môže vyslaný človek kedykoľvek oprieť, a s ktorým môže konzultovať prípadné problémy a morálne dilemy, ktorých býva v ďalekých a kultúrne odlišných krajinách dostatok. (KP39)

Čo sa týka samotnej práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, by mal takýto manažujúci človek disponovať dostatočnou mierou asertivity, ale zároveň dostatočnou mierou empatie. Tieto dva faktory sú pre prácu s vyslanými ľuďmi kľúčové. Nedostatok alebo prebytok jednej z týchto vlastností prináša obvykle isté problémy alebo nedorozumenia. (KP28)

Už bola spomenutá potrebná prítomnosť a intervencia zo strany manažéra v prípade riešenia konfliktov na projekte. Takýto človek by mal vedieť pracovať pod tlakom a aj v strese vedieť s chladnou hlavou riešiť ad hoc situácie. Vysielaní dobrovoľníci sa v nízkoprijímových krajinách môžu ocitnúť v neprijemnej situácii (prírodná katastrofa alebo pandémie koronavírusu) a je potrebné dobrovoľníka bezpečne dostať späť na

Slovensko. (KP27) Musí teda rátať s čímkoľvek a dopredu myslieť na to najhoršie, čo by sa mohlo stať. Nezatvárať pred problémami oči, ale skôr mať predstavu a plán, čo treba vtedy robiť: *„Osobne som zažila dve úmrtia dobrovoľníkov. Jeden počas samotnej misie zomrel z dôvodu podcenenia bezpečnosti, druhá zomrela počas tréningu pred samotným vyslaním. V oboch prípadoch sa väčšia skupina dobrovoľníkov nachádzala na jednom mieste a bolo potrebné riešiť ich vzniknuté traumy, vrátane zabezpečenia psychológov, čo bolo úlohou manažéra.“* (KP31)

3.2.4.2 Súlad s hodnotami organizácie

Dobry manažér či manažérka by mal rozumieť nielen zámerom a štruktúre dobrovoľníckeho programu, ale aj kultúrnym, etnickým, kmeňovým, náboženským a ďalším rozdielom v mieste realizácie projektu, aby tieto informácie mohli byť efektívne tlmočené v rámci organizácie a najmä vyslaným ľuďom. Transparentnosť v komunikácii je dôležitá pre vytvorenie a udržanie dôvery, dôležitej najmä, ak sa projekt manažuje na diaľku. (KP39)

Rozumieť ľudskej motivácii je užitočnou schopnosťou pri dosahovaní cieľa organizácie a vyhýbaní sa rizikám. Ďalšou z výziev i požiadaviek na manažéra je porozumieť identite samotnej organizácie. Ilustruje to na konkrétnom príklade jeden z respondentov výskumu: *„Porozumieť identite eRka ako Hnutia kresťanských spoločenstiev detí, hodnotovému nastaveniu a identifikácia s nami je dôležitá – ako pri práci koordinátora dobrovoľníckych projektov, tak aj pri výbere budúcich dobrovoľníkov. V daných východoafrických krajinách ide pri implementácii projektov a komunikácii o našich ambasádorov. Daný človek by nás mal ako ‚eRkár‘ teda vedieť reprezentovať.“* (KP12)

Túto výzvu ďalej svojím príkladom z praxe rozvádza aj ďalší respondent výskumu z kresťansky orientovanej vysielajúcej organizácie: *„Manažérom rozvojových dobrovoľníkov bol doteraz vždy salezián. Každý z nás prešiel 8-ročnou prípravou (súčasťou je pedagogika, práca s mladými) a všeobecne sme zameraní hlavne na výchovu mladých. Prípady zneužívania detí z prostredia športu, ale i cirkvi, na nás vyvíjajú neustály tlak profesionalizovať sa a vzdelávať v oblasti prevencie, intervencie, komunikácie. Keď chce niekto z nás pracovať s mladými, musí predložiť nespočet dokumentov, aby k tomu dostal povolenie.“* (KP18)

Ak je vysielajúca organizácia aktívna aj v oblasti výchovy k občianstvu a globálneho vzdelávania, snaží sa svoj tím viesť ku globálnej predstavivosti v rámci svojej identity a hodnotového nastavenia. Výzvou organizácie potom je porozumieť globálnym

mocenským štruktúram a tomu, kto sme a prečo v zahraničí realizujeme dobrovoľnícke projekty. Dobrý manažér by mal vedieť pribrzdiť premotivovaných ‚dobrovoľníkov‘ a rozšíriť ich predstavivosť o tom, že nejdú niekomu pomáhať svojou správnu ‚európskou cestou‘, ale skôr spolupracovať s niekým (v zmysle partnerstva), a uvedomiť si, ako jednoducho môžu pôsobiť paternalisticky a mesiášsky. (KP25)

3.2.5 Vypracovaná dokumentácia na prípravu a vysielanie

Tak ako v predošlej kapitole, aj tu sa väčšina respondentov a respondentiek zhodla na tom, že v istom momente bolo v ich organizácii potrebné vytvoriť potrebnú dokumentáciu (vzor zmluvy, vzor monitorovacej správy, etický kódex organizácie, komunikačnú a bezpečnostnú stratégiu, manuál vyslania, resp. sprievodcu medzinárodným dobrovoľníctva pred vyslaním ako podklad k pred-výjazdovému školeniu a podobne – ich zoznam je uvedený v prílohe 5). Zástupcovia a zástupkyne piatich organizácií priznali, že v začiatkoch dobrovoľníckeho programu nemali k dispozícii nič z toho. To potvrdzuje jedna z respondentiek výskumu: *„V začiatkoch sme mali nejaké rámcové predstavy, čo ten dobrovoľník môže robiť, ale nemali sme spísané úlohy, kompetencie, kritériá výberu dobrovoľníka. Všetko bolo široko zadefinované, nemali sme žiadnu dokumentáciu, vnútorné dokumenty. Aj z toho potom pramenilo nepochopenie pri plnení úloh v teréne, a o to náročnejšia komunikácia so zúčastnenými stranami.“* (KP14)

Niektoré zo slovenských vysielajúcich organizácií sa inšpirovali v rámci medzinárodnej siete, do ktorej patria (ADRA, Caritas), alebo v rámci konzorcia pre iný typ dobrovoľníckych programov, a dokumentáciu si dopracovali. Inšpirovali sa napríklad procesmi, ktoré sa uplatňujú v rámci iniciatívy EU Aid Volunteers, do ktorej sú zapojení. (KP2) Pri potrebnom procese certifikácie organizácií sa totiž pripravilo veľa nástrojov na vysielanie, monitorovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a ich podporu v teréne. Tie možno adaptovať a využívať aj v slovenskom dobrovoľníckom programe. (KP3) Ako príklad uvádza respondentka výskumu spísané usmernenia, týkajúce sa bezpečnosti počas vyslania do terénu: *„Máme vypracovanú bezpečnostnú stratégiu a akčný plán. Ten obnovujeme, pričom dobré je ho mať vypracovaný nielen pre konkrétnu krajinu vyslania, ale aj konkrétne miesto vyslania – čím presnejšie, tým lepšie. V Libanone je totiž situácia iná v údolí Biká, ako v meste Bejrút. Tiež je rozdiel, do ktorej časti Arménska, Gruzínska či Moldavska dobrovoľníka vyšleme. Máme tiež podrobný manuál toho, ako sa má*

dobrovoľník mentorovať, takže podľa toho sa snažíme stanoviť podrobný plán a nasledovať ho.“ (KP4)

3.2.6 Vplyv fenoménu modernizácie, informatizácie na prípravnú fázu

Spomedzi hybných síl v súčasnej, ‘digitálnej’ spoločnosti, ktoré ovplyvňujú medzinárodné dobrovoľníctvo alebo dobrovoľníctvo pre rozvoj, sa najviac prejavuje **informatizácia a využívanie informačno-komunikačných technológií (IKT)**. (Comhlámh, 2013) Vďaka najnovším technickým vymoženostiam prebieha medzikultúrna komunikácia medzi slovenskou vysielajúcou organizáciou a partnerom v nízko príjmovej krajine v reálnom čase. Zjednodušuje sa kontakt, výber organizácie, skúmanie potrieb miestnej komunity aj prediskutovanie a nastavenie samotnej dobrovoľníckej pozície.

V tejto fáze sa objavuje potreba funkcie manažéra či manažérky v organizácii, manažujúceho ako dobrovoľnícke projekty, tak aj ľudí v nich. Nastavenie takejto pozície, ako aj príprava a aktualizácia potrebnej dokumentácie (a postupovanie podľa nich), prispieva k **profesionalizácii** všetkých zúčastnených strán.

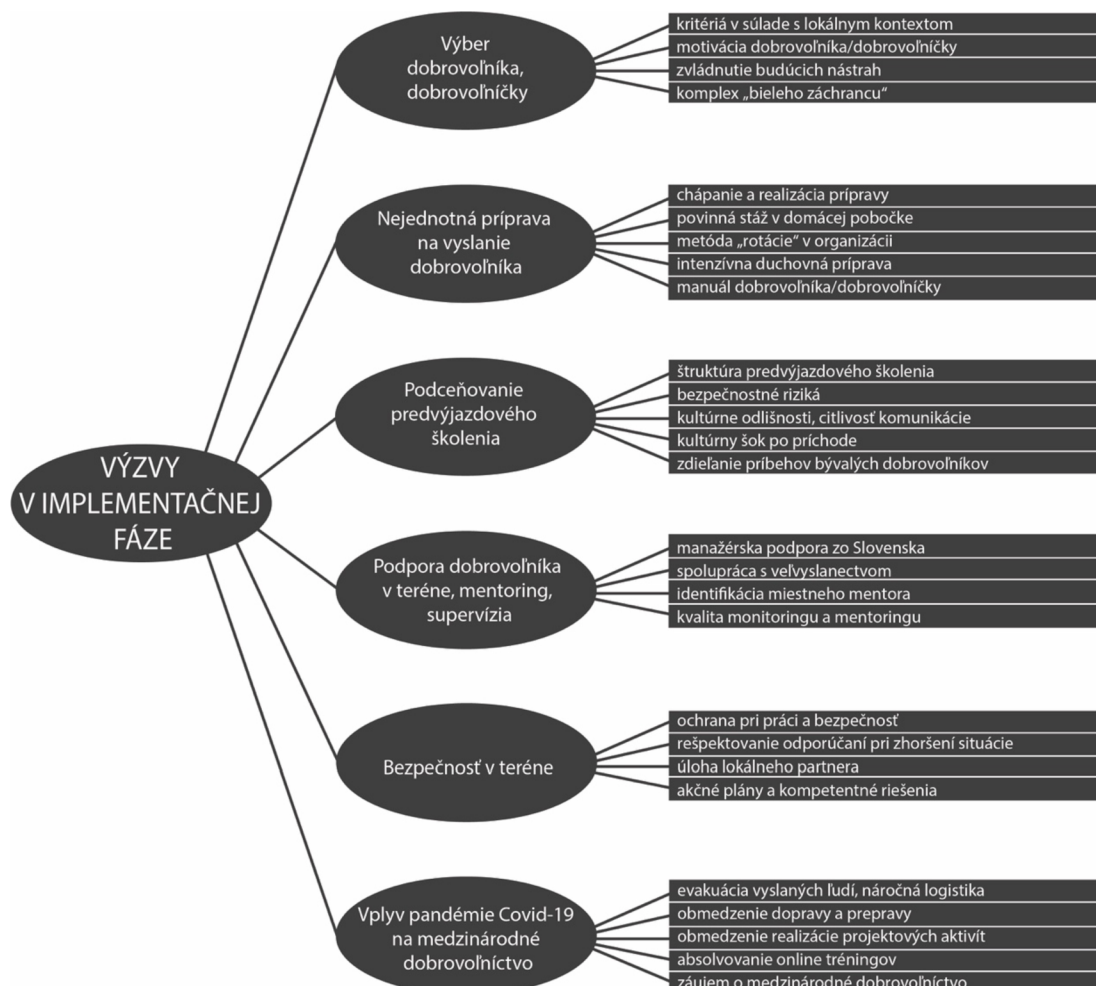
3.3 Výzvy v implementačnej fáze dobrovoľníckych projektov

Určujúcou výzvou pre implementačnú fázu projektu nie je ani tak samotné vyslanie do terénu, ale samotný výber a príprava dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Aj napriek tomu, že sa táto fáza zdá byť pomerne jednoduchá (viacerí respondenti a respondentky ju označili za najmenej náročnú v rámci celého cyklu), je nesmierne komplexná.

3.3.1 Výber dobrovoľníka, dobrovoľníčky

Pri výbere dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky je potrebné dbať na množstvo detailov, ako napríklad: nastavenie kritérií pre výber vyslaného človeka v súlade s lokálnym kontextom (na základe jazykových znalostí, odborných znalostí, predošlých skúseností v rozvojovom kontexte a podobne), nastavenie kritérií pre výber dobrovoľníka či dobrovoľníčky v súlade s očakávaniami organizácie: *„Treba sa uistiť, že má dobrovoľník od vyslania realistické očakávania a je oboznámený so špecifikami krajiny vyslania, má tiež dostatočné jazykové znalosti. Je tiež potrebné dbať aj na ľudský faktor a charakter danej osoby, čo je však pomerne komplikované a nie vždy sa dá správne odhadnúť. No treba vedieť odčítať, aká je motivácia*

dobrovoľníka na prihlásenie sa na projekt.“ (KP28) Nájst’ správneho kandidáta či kandidátku na dobrovoľnícku pozíciu je náročné, a stáva sa aj to, že ak sa vysielajúcej organizácii nepodarí nájsť vhodného človeka na dobrovoľnícke vyslanie, musí sa odstupovať od schválenej dotácie. (KP27)

Obrázok 5: Identifikované výzvy, týkajúce sa 3. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.3.1.1 Odhalenie motivácie pri pohovore

Niektoré vysielajúce organizácie majú vytvorenú stratégiu, ako viesť rozhovory s kandidátom či kandidátkou na dobrovoľnícku pozíciu, a ako identifikovať ich motívy. Niektoré organizácie si k pohovorom prizývajú aj psychológa či psychologičku, aby jeho spôsobilosť kvalitatívne otestovali. Počas takýchto rozhovorov vedia ľudí spoznať a odporučiť im, či je táto skúsenosť pre nich, alebo nie. (KP18)

Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka bez patologických motívov pre vyslanie má väčší cit a predpoklady zvládnuť nástrahy, ktoré ho čakajú v danej krajine. Vie sa dobre popasovať so situáciou a podmienkami v partnerskej krajine. Musí to byť človek,

ktorý je dostatočne empatický a vedomý si toho, čo dobrovoľnícke vyslanie obnáša. (KP27) Ako identifikovala jedna z respondentiek výskumu, viera je jednou z pohnútok, prečo absolvovať ‚misiu‘ v nízkopríjmovej krajine: *„Často je u našich záujemcov prítomná kresťanská motivácia, chcú ísť na misiu a konať dobro. Vedia, že budú pôsobiť v centrách, ktoré prevádzkujeme v spolupráci cirkevnými inštitúciami v danej krajine. Vyberáme do nich zrelého človeka, ktorý si nejde riešiť nejaké svoje osobné problémy, neuteká pred ničím. Mal by mať už určité skúsenosti a osobnú zrelosť. To je vlastne prevencia všetkých problémov, ktoré môžu nastať potom.“* (KP20)

Ako už bolo naznačené, pri výbere môže zohrať úlohu aj otázka viery, náboženstva a nastavených hodnôt, čo organizácie vopred so záujemcami a záujemkyňami komunikujú. Je potrebné vedieť, či ide o nábožensky založené hostiteľské organizácie, aj aké náboženstvo prevláda v regióne, aké sú tam kultúrne normy a tradície. Dôležité je, aby sa vyslaní ľudia počas svojho pobytu nepúšťali do aktivít proti hodnotám daných organizácií či komunit, ktoré by mohlo narušiť vybudované partnerstvo aj implementáciu projektu. (KP22)

Ak výber prebehne správne, má daný projekt i vybraný človek potenciál zvládnuť prípadné budúce nástrahy. Je však dôležité, aby si boli dobrovoľníci a dobrovoľníčky vedomí toho, že idú na dobrovoľnícke vyslanie s istými povinnosťami a aktivitami, nie na fakultatívny výlet. (KP30) Na pohovoroch s kandidátmi a kandidátkami sa pri identifikácii a analýze ich motivácie často skloňuje termín ‚volunturizmus‘, teda rozvojový alebo dobrovoľnícky turizmus, s ktorým sa medzinárodné dobrovoľníctvo často zamieňa. (Sherraden, 2008; Lough, 2008)

Primárny záujem o vycestovanie do neznámej, exotickej krajiny mladí ľudia nepopierajú: *„Každý sa nám do ročného cyklu hlásil hlavne kvôli tej trojmesačnej sťaži, nik nechcel byť dáky multiplikátor v globálnom vzdelávaní. A to bola práve výzva pre nás – prihlásených mladých ľudí s nejakým komplexom ‚bieleho záchrancu‘ odhadnúť, počas prípravy si utriať pojmy a pred odchodom v ňom odbúravať tie predošlé nastavenia.“* (KP8) Niektoré krajiny sú viac populárne, ako iné, keď dôjde na prihlasovanie sa na dobrovoľnícke pobyty. Jedna respondentka výskumu uvádza, ako je to v jej organizácii s krajinami vyslania v rámci vyhlásených dobrovoľníckych ponúk: *„Najrýchlejšie máme obsadení Rwandu a Ugandu, lebo to je skrátka Afrika. Do Albánska a na Ukrajinu sme hľadali vhodných ľudí dlhšie. Veľmi zdĺhavé hľadanie to bolo tiež u krajín, ako Moldavsko a Gruzínsko, čo sú programové krajiny ODA SR, a mali sme v nich veľmi kvalitne nastavené projekty.“* (KP4)

3.3.1.2 Nastavenie výberového procesu v organizácii

Niektoré vysielajúce organizácie aplikujú pri výbere medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok rovnaké postupy, klasické výberové konanie, ako pri výbere iných zamestnancov a zamestnankýň. Vyhlásia inzerát na webovej stránke a sociálnych sieťach organizácie, po uplynutí uzávierky na zasielanie životopisov a motivačných listov nasleduje preštudovanie zaslaných dokumentov a pozvánka na interview, rozhovor s členmi tímu.

Jeden z respondentov výskumu identifikoval nízky záujem o ním vypísané dobrovoľnícke výzvy: *„O naše veľmi špecifické pozície nie je až taký záujem. Nehlásia sa nám mladí ľudia, čo si snažia pokryť výpadok zo školy, tzv. ‚gap year‘, a pre starších takýto pobyt zasa už nie je finančne atraktívny. Idú do toho jedine v rámci tzv. ‚sabatikalu‘. Možno sa zdajú byť naše kritériá a požiadavky v inzeráte nastavené prívyso, ale aspoň to odradí volunturistov.“* (KP6)

V rámci pohovoru s pozvanými uchádzačmi a uchádzačkami je testovaná pohotovosť na otázky a načrtnuté situácie z terénu, niekedy je výberové konanie doplnené formou simulácie (ako riešiť nepríjemnú situáciu, bezpečnostné riziko či konkrétny konflikt v teréne). Manažér či manažérka sa pýta na vzdelanie, vedomosti, dôvod prihlásenia sa do výberového procesu, aj očakávania od pobytu. Je tiež dôležité hneď na prvom stretnutí dotknúť sa v časti o motivácii a očakávaniach fenoménu ‚syndrómu Bieleho spasiteľa‘, častého spasiteľského komplexu európskych ľudí. (KP33)

Súčasťou výberového procesu je aj zverejnenie (a prípadné zdôvodnenie) výsledkov – férové a transparentné komunikovanie akceptovania aj zamietnutia žiadostí, poprípade rozhodnutia: koho a prečo do terénu uprednostniť a podobne. (KP39)

3.3.2 Nejednotná príprava na vyslanie dobrovoľníka

Príprava na vyslanie dobrovoľníka i dobrovoľníčku nie je jednotne stanovená donorom, každá vysielajúca organizácia ju chápe a realizuje inak. Napríklad v ADRA Slovensko musí vybraný uchádzač alebo uchádzačka absolvovať povinnú orientáciu a minimálne 1- až 2-mesačnú stáž v jej bratislavskej kancelárii. Každý jeden zamestnanec alebo zamestnankyňa s vybraným človekom absolvuje rozhovor o svojej práci a úlohách v organizácii. Oboznámi sa tak s rozpočtami, písaním a kontrolou projektov, etickým kódexom, PR a komunikačnou stratégiou, bezpečnostnými opatreniami a viac ho to pripraví na samotnú prax. (KP3) Takáto metóda ‚rotácie‘ v organizácii je osvedčená, dôležitá je však časová alokácia na takúto prípravu – nie všade trvá orientácia dva mesiace, zväčša je to iba pár informačne nabitých dní. (KP6)

V Slovenskej katolíckej charite pozostáva príprava z dvoch víkendových stretnutí, ktoré sú spojené aj s intenzívnou duchovnou prípravou: *„Rozvojová, misijná a charitatívna práca sa v niektorých témach prekrývajú, preto našich dobrovoľníkov pripravujeme na pobyt aj duchovne, keďže budú pôsobiť v cirkevnom prostredí, a veľmi si to pochvaľujú. Zabezpečuje to pre nás jedna rehoľa v Nitre. V čase pandémie prebieha takáto príprava v skrátenom móde online, ale nepodceňujeme ju.“* (KP20)

Organizácia SAVIO pripravuje svojich budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky v ročnom cykle, kde je mladým ľuďom predstavený duchovný, zvaný Preventívny systém dona Bosca (SAVIO, 2019). Po oboznámení sa s Preventívnym systémom dona Bosca má skupina mladých ľudí v rámci prípravy na programe samostatnú tému dobrovoľníctva, práce s komunitou, venujú sa budovaniu vzťahov aj reakcii na kultúrny šok. Majú tiež zdravotnícku a psychologickú prípravu, prípravu na fungovanie práce s deťmi. (KP19)

V niektorých ďalších organizáciách spočíva príprava v stretnutí s bývalými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a odovzdávaní si vzájomných informácií, ktoré však môžu byť neúplné a nepostačujúce: *„Obdržali sme neúplné informácie a manuál dobrovoľníka, ktorý mal však ďaleko od reality. Nevedela som, z čoho bude pozostávať moja náplň práce. Kto by išiel na dobrovoľnícky pobyt do Indie, keby vopred vedel, že namiesto práce v teréne ho čaká iba nahadzovanie údajov o deťoch do počítača? Osem hodín denne ťukať do klávesnice môžem aj doma, to predsa nedokáže pomôcť miestnej komunite.“* (KP38)

Ak sa aj príprava vybraného kandidáta či kandidátky na Slovensku nepodcení, vyslaní ľudia stále prichádzajú so skreslenými predstavami o hostiteľskej krajine, cieľoch projektu a s prílišnými očakávaniami. Ako uviedla jedna z respondentiek výskumu: *„Mladí ľudia sú nastavení na to, že napríklad v Južnom Sudáne či i Keni žijú všetci v chudobe, deti umierajú na uliciach, všetkých treba zachrániť. To je presne ten spasiteľský syndróm Bieleho záchrancu z Európy a koncept Afriky ešte z tých 60.–70. rokov minulého storočia. Po prvej prechádzke miestom pobytu zoskratujú, a najradšej by šli vo voľnom čase do slamu a krmili tam deti z vlastných úspor. Keby si prečítali pred odchodom nejaké štúdie o súčasnej situácii, možno by im to viac pomohlo.“* (KP26)

Zmieniť treba ešte výzvu, týkajúcu sa získavania víz na pobyt v hostiteľskej krajine. Takmer vždy je u dobrovoľníckeho pobytu, dlhšieho ako tri mesiace, problém s vízami a ich predlžovaním. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú totiž primárne vysielaní do zahraničia na cestovné víza ako turisti a turistky, čo ale začína byť

v niektorých krajinách problém, a sú tam pri implementácii projektov viac-menej ‚ilegálne‘. (KP31)

3.3.3 Podceňovanie pred-výjazdového školenia

Tak ako príprava, tak aj školenie pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky si organizujú vysielajúce organizácie vo vlastnej réžii. Povinné je iba jedno jednodňové školenie, realizované donorom SAMRS (pod značkou SlovakAid). Všetky vysielajúce organizácie i oslovení bývalí dobrovoľníci, dobrovoľníčky sa však zhodujú v tom, že nie je postačujúci. Jedna z respondentiek výskumu toto tvrdenie vysvetľuje na príklade: *„Málo organizácií si uvedomuje dôležitosť predvýjazdového školenia, jeho štruktúru podceňuje, bezpečnosti a bezpečnostným pravidlám sa nevenuje dostatočne. Stále je možné sledovať dobrovoľníkov aj terénnych pracovníkov, ktorí na sociálnych sieťach verejne uverejňujú viaceré fotografie, kde vidno, ako sa vystavujú rôznym bezpečnostným rizikám (napríklad nosenie nevhodného oblečenia pre daný kultúrny kontext, nosenie drahých vecí do terénu, čím sa vystavujú riziku krádeže či násilia úplne zbytočne). Na tieto prešľapy by mali byť pripravení počas onoho školenia.“* (KP31)

Tréning pred odchodom nesmie byť podceňovaný, mal by mať svoju stabilnú štruktúru a dotknúť sa kultúrnych odlišností, citlivej komunikácie, bezpečnosti v teréne, projektového manažmentu, ale aj samotnej témy rozvoja a princípov slovenskej rozvojovej spolupráce. Z prijímania mediálnych obsahov majú ľudia totiž skreslený pohľad na dobrovoľníctvo. Príprava na možné nástrahy, počnúc kultúrnym šokom po príchode, by sa nemala oddaľovať na čas príjazdu do terénu. (KP39) Podobnú výzvu identifikovala aj respondentka, ktorá školenie zo strany donora neabsolvovala, iba zo strany vysielajúcej organizácie, a to nepostačovalo: *„Moja vysielajúca organizácia sa zamerala skôr na zdieľanie príbehov bývalých dobrovoľníkov a pracovníkov z terénu. Privítala by som však školenie o kultúre, do ktorej dobrovoľník vstupuje, a normách, ktoré musí vzhľadom na tamojšie prostredie poznať a dodržiavať, aby neurazili miestnu komunitu. Taktiež mi chýbalo bezpečnostné školenie a téma hygieny, aby sa predchádzalo chorobám aj nedorozumeniam.“* (KP34) So zdieľaním príbehov z terénu a so zapájaním bývalých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa však dá pracovať aj efektívne. Vždy po návrate dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z terénu je možné zozbierať informácie z miesta projektu, ako aj všetkých chýb, ktoré sa vyskytli. Spoločne je potom možné napísať

v organizácii novú verziu manuálu pre budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, aby ich dané miesto pobytu a realizácie projektu nevystrašilo. (KP22)

3.3.4. Podpora dobrovoľníka v teréne, mentoring, supervízia

Počas samotného vyslania je dôležité dodržiavať **partnerský prístup a rešpekt k miestnej kultúre**. Všetky zúčastnené strany konajú tak, aby sa vzájomná komunikácia a činnosť dobrovoľníka alebo experta-dobrovoľníka niesla v tomto duchu. K tomu prispieva plynulá komunikácia a podpora zo strany manažéra či manažérky zo Slovenska. Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka musí cítiť, že sa v akejkoľvek situácii môže na vysielajúcu organizáciu spoľahnúť. Riešenie prípadných konfliktov musí byť tiež promptné, najlepšie v spolupráci s veľvyslanectvom a zastupiteľským úradom v danej partnerskej krajine. (KP27) Manažérske vedenie a podpora by mala byť prítomná a citeľná i na diaľku: *„Ten samotný terén (nespevnené cesty, chýbajúca infraštruktúra, príprava pokrmov, absencia pitnej vody ši splachovacích záchodov) je jeden veľký kultúrny šok. Na to sa ich snažíme čo najlepšie pripraviť pred odchodom, ale veľa z toho treba potom ešte pripomínať počas pobytu.“* (KP22)

Túto časť podpory v teréne bola doplnená o výzvu: identifikovať miestneho mentora, kouča (prípade potreby až mediátora) ako formu opory a pomoci pre vyslaných ľudí v hostiteľskej krajine. Šlo by o človeka, ktorý by nebol súčasťou organizácie, ale na ktorého by sa mohli ako na neutrálnu osobu obrátiť v prípade potreby, prosby o pomoc či radu. Túto funkciu môže zastupovať napríklad slovenský kňaz v danej oblasti. (KP20)

V tejto časti implementácie projektu je dôležitá pravidelná komunikácia dobrovoľníka či dobrovoľníčky s vysielajúcou organizáciou. Tá musí byť pripravená aj na možnosť projekt upraviť podľa aktuálnych potrieb a monitoringu plnenia aktivít, ale tiež v konkrétnych prípadoch projekt predčasne ukončiť. V každom prípade je dôležité komunikáciu neprerušovať. Jedna z respondentiek danú výzvu ilustruje svojou skúsenosťou z pobytu: *„Môj koordinátor, ktorý ma vybral a vyslal, zo svojej pozície odišiel (ani nie po troch mesiacoch môjho pobytu v Keni), a ja som zrazu zostala bez ‚backupu‘. Nemala som s kým riešiť aktivity či spory v organizácii, v ktorej som dobrovoľníčila. Napríklad to, že som do terénu medzi miestnych šla len jeden jediný raz, ostatok času som písala prapodivné projektové žiadosti. Sama som podliehala istým stereotypom o krajine, do ktorej som šla, hoci som si myslela, že som ten najotvorenejší človek na svete.“* (KP39) Komunikácia s vysielajúcou organizáciou na

Slovensku by pritom bola benefitom – ako pre tú organizáciu, tak aj pre danú dobrovoľníčku v smerovaní projektu. (KP34)

Jedna z funkcií, ktoré by mal manažér či manažérka dobrovoľníctva naďalej plniť, je kvalitný mentoring, zisťovanie ich potrieb, zručností a motivovať k tomu, aby vyslaní ľudia z pobytu vyťažili pre seba i organizáciu maximum. (KP37) Netreba v tomto prípade zabúdať na osobné potreby vyslaných ľudí (napríklad v oblasti socializácie, športu a kultúrneho vyžitia). Je potrebné brať ohľad aj na sociálne väzby a spoločenský život dobrovoľníka – aby nedošlo ku skratom. Ak je napríklad vyslaný v náročnom prostredí, v odľahlej oblasti a sám – bežná prax je absolvovanie dovolenky (napríklad v intervaloch predĺžených víkendov každé tri mesiace pobytu). S formami psychohygieny a spoločenského vyžitia treba u ľudí v teréne počítat', inak sa zvýši frekvencia konfliktov pri realizácii projektov. (KP31)

3.3.5 Bezpečnosť v teréne

Čo sa týka bezpečnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v teréne, vysielajúca organizácia spolu s lokálnym partnerom na mieste vyslania zabezpečí potrebnú ochranu pri práci a bezpečnosť dobrovoľníkov, dobrovoľníčok. V prípade náhleho zhoršenia bezpečnostnej situácie v krajine by mala vysielajúca organizácia aktívne situáciu komunikovať a rešpektovať odporúčania, vyplývajúce zo situačného spravodajstva zastupiteľského úradu Slovenskej republiky, akreditovaného v príslušnej krajine a na MZVaEZ SR. (KP29)

Vysielajúce organizácie sa primárne nesnažia vysielat' ľudí tam, kde im hrozí zvýšené riziko nebezpečenstva. Jeden z respondentov výskumu k výzve bezpečnosti uvádza: „*Vysielame dobrovoľníkov tam, kde im nič nehrozí. Štatistiky však ukazujú, že najviac bezpečnostných incidentov sú v podstate bežné veci, ktoré sa môžu stať aj na Slovensku, ako dopravná nehoda na mieste, odcudzenie pasu a peňazí, a podobne.*“ (KP6) Tu je dôležitá úloha lokálneho partnera, ktorý by mal slovenskú organizáciu transparentne informovať a situáciu na mieste riešiť. Ak ide o dlhodobé vzťahy, tak sú zainteresované strany schopné a ochotné vzniknuté situácie kompetentne riešiť. (KP18)

Vzhľadom na aktuálnu pandemickú situáciu, ktorá vládne vo svete, je práve vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok najväčšou výzvou pre všetky zúčastnené strany.

3.3.6 Vplyv pandémie Covid-19 na medzinárodné dobrovoľníctvo

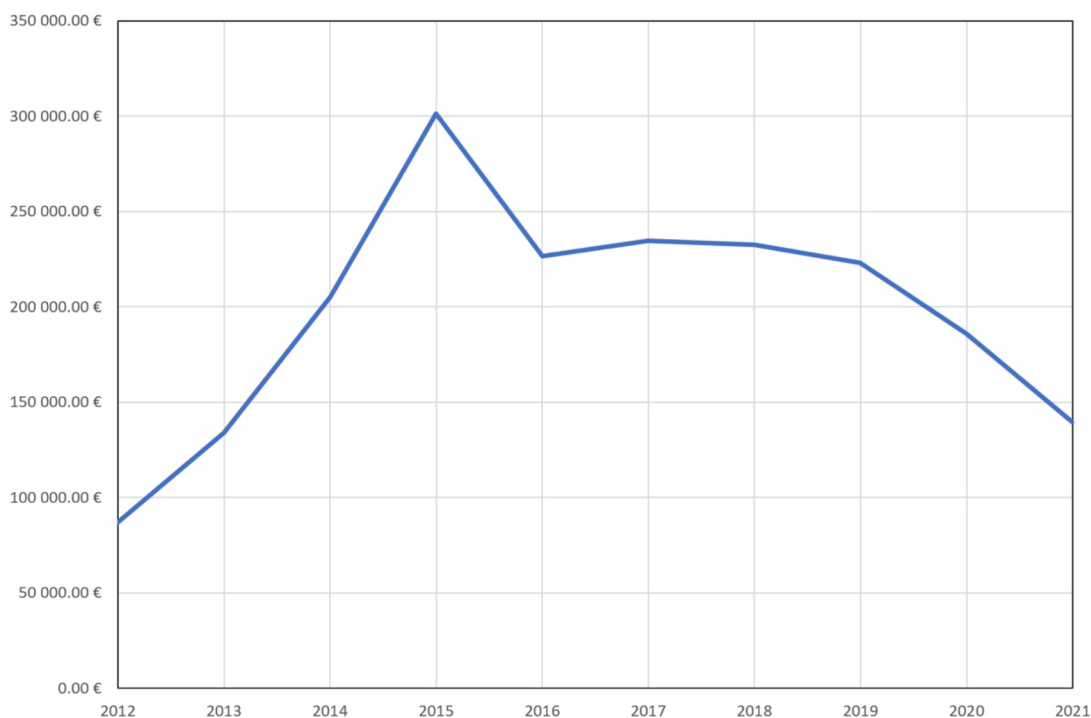
Pandémia ovplyvnila vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pomerne intenzívne. Vysielanie bolo v roku 2020 na určitý čas pozastavené. Zároveň projekty podliehali aj schváleniu vyslania zo strany zastupiteľských úradov SR. V prípade nesúhlasného stanoviska, dobrovoľníčka či dobrovoľník vyslaný byť nemohol.

Jedna z výskumu identifikuje situáciu v konkrétnej programovej krajine ODA SR ako nevyspytateľnú a neprehľadnú: *„Pre africké krajiny, ktoré má náš zastupiteľský úrad na starosti, sme na dlhé obdobie úplne pozastavili vysielanie dobrovoľníkov. Situácia okolo pandémie COVID-19 v Keni, vrátane ďalších krajín akreditácie ZÚ Nairobi, je veľmi neprehľadná a zároveň nevyspytateľná vzhľadom na nízku úroveň zdravotníckej starostlivosti. Negatívny vývin sme predpokladali aj v kontexte nekontrolovateľného šírenia novej juhoafrickej mutácie vírusu a takmer nulovej dostupnosti očkovania v regióne.“* (KP29)

3.3.6.1 Evakuácia vyslaných ľudí, náročná logistika

Počas prvej vlny pandémie bolo veľmi ťažké dobrovoľníkov a dobrovoľníčky evakuovať späť na Slovensko. Mnohí z nich zostali uviaznutí na letiskách, ich lety boli zrušené. Obmedzovanie leteckých spojení z a do SR, resp. EÚ značne komplikovalo repatriáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Práve evakuácie, repatriácie a okamžité návraty (vrátane povinných karantén) boli pre vysielajúce organizácie najväčšou výzvou na jar 2020, keď naplno prepukla pandémia Covid-19. Potvrďuje to jedna z respondentiek výskumu: *„V počiatočnej fáze bolo nutné riešiť návrat (evakuáciu) už vyslaných dobrovoľníkov, ktorí sa zrazu ocitli v neľahkej situácii, nakoľko ich domovská krajina uzavrela hranica a aerolinky hromadne rušili lety. V neskoršej fáze pandémie negatívne ovplyvnila vyslanie nových dobrovoľníkov, či už vo forme schválenia malého počtu projektov z pôvodnej alokácie, alebo vo forme neodporúčania dobrovoľníkov vyslať zo strany príslušných zastupiteľských úradov.“* (KP28)

Pokles rozpočtu bol identifikovaný ako ďalší problém, pričom ide o výrazný pokles schválených dobrovoľníckych projektov. V roku 2019 bolo prihlásených 58 dobrovoľníckych žiadostí, z ktorých bolo schválených iba 21 v celkovej výške 223 051 eur (v porovnaní s 31 schválenými žiadosťami pred roka). V roku 2020 bolo schválených 18 projektov vo výške 185 760 eur a v roku 2021 už iba 12 schválených žiadostí v hodnote 139 520 eur. (KP32)

Obrázok 6: Vývin rozpočtov na vysielanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s podporou SlovakAid za roky 2012–2021. Zdroj: vlastné spracovanie.

V prvých mesiacoch po prepuknutí pandémie zaznamenali vysielajúce organizácie zvýšený nápor práce v súvislosti so zmenami v rozpočtoch projektov, logistike ukončení aktivít a návratov vyslaných ľudí do SR. Jeden z respondentov výskumu vtedajšie pracovné tempo opisuje nasledovne: *“V marci až apríli 2020 sme sa takmer nezastavili, bola to intenzívna robota, náročná na psychiku jednotlivcov. Museli sme na diaľku komunikovať s dobrovoľníkmi, partnerom, ambasádou v danej krajine, zároveň žiadať o schválenie navýšenia cien leteniek u donora. V Etiópii to šlo vcelku ľahko. Čo sa týka Ugandy, tak tam to bolo náročnejšie. Krajina sa chystala zatvárať letecký priestor, čakalo sa na prejav prezidenta. Keďže sa mali na neurčito zatvárať základné, stredné aj učňovské školy, na ktorých pôsobíme, tak aj keby tam naši dobrovoľníci ostali ďalšie dva mesiace (do konca ich projektu), reálne by už nemali na čom a kde pracovať. Preto sme ich stiahli domov.”* (KP12)

3.3.6.2 Transformácia aktivít v teréne

Niektoré dobrovoľnícke výjazdy sa v roku 2020 neuskutočnili vôbec, resp. boli odložené, a tí, ktorí vycestovali, mali značne obmedzené možnosti realizácie svojich projektových aktivít – pre dodržiavanie pandemických opatrení. (KP30) Šlo konkrétne o znížený počet účastníkov a účastníčok na plánovaných tréningoch,

povinné rozostupy v triedach, zdržiavanie sa v sociálnych bublinách, absencia osobného kontaktu pri potrebe online tréningov, nemožnosť absolvovania online tréningov pre znížený prístup k internetu, obmedzená možnosť monitoringu a podobne.

Vysielajúce organizácie poukázali aj na odklon pôvodných a transformáciu existujúcich aktivít na nové, týkajúce sa osvetu a zamedzenia šírenia koronavírusu v komunitách: *„Komunikácia s partnerom bola komplikovaná, snažili sme sa upraviť implementáciu projektov tak, aby sme chránili pracovníkov aj miestnych obyvateľov. Rôzne vzdelávacie aktivity a psychosociálna podpora rodín s deťmi sa zmenili zo dňa na deň na humanitárne aktivity. Naši ľudia sa snažili podporiť mentálne zdravie, šíriť osvetu a správne hygienické návyky.“* (KP5)

Pre každého človeka (nielen zainteresovaného do implementácie dobrovoľníckeho cyklu) bol nástup pandémie nečakanou a novou situáciou. Jeden z respondentov výskumu opisuje dosah pandémie na konkrétny projekt: *„Nevedeli sme, čo to pre nás znamená, ako dlho to bude trvať, ako rýchlo a kde sa to bude šíriť. Po zavretí našich detských centier tá pracovná náplň našich dobrovoľníkov už jednoducho nemohla byť naplnená. Museli sme prerušiť aktivity a dobrovoľníčky poslať domov. Z praktického logického hľadiska, nielen bezpečnostného. Online vyučovanie a starostlivosť ‚na diaľku‘ o tieto deti neprichádzala v úvahu.“* (KP21)

3.3.6.3 Otázka návratu do terénu po odznení pandémie

Miera globálnej chudoby vzrástla po prvý raz od roku 1998. Odhaduje sa, že do konca roku 2021 bude do extrémnej chudoby zatlačených ďalších 150 miliónov ľudí, ktorí budú žiť z menej ako 1,90 dolára na deň. (CONCORD, 2021) Nejde len o stratu dosiahnutého pokroku, ale aj o neprimerané negatívne dôsledky na životy a živobytie ľudí, pričom najviac ich pociťujú ženy a dievčatá. (Kaba, 2021) Situácia si žiada intervenciu, a s ňou aj postupný návrat do terénu a obnovu aktivít.

Keď to pandemická situácia dovolí, vyšlú slovenské organizácie do nízkopříjmových krajín kandidátov a kandidátky, na ktorých získali grantovú podporu od SAMRS ešte v roku 2020. Respondent výskumu argumentuje potrebou komunity: *„Deti rýchlo rastú, nemôžu dlhodobo ostať mimo našich vzdelávacích centier. Rozhodli sme sa, že obnovíme po Novom roku chod projektov, čo sa vlastne aj stalo. Dobrovoľníci prídu, keď budú centrá otvorené. Nemohli sme však dlhšie čakať na rozhodnutia, povolenia a usmernenia od donora. Potrebovali sme tých ľudí už dostať naspäť do terénu, takže*

momentálne budeme mať na mieste dvoch ľudí z vlastných finančných zdrojov, a uvidíme, čo a kedy reálne využijeme z grantov od SAMRS.“ (KP21)

Keďže v nízkoprijímových krajinách je monitorovanie situácie, ako aj meranie počtu prípadov nákazy či obetí Covid-19 komplikované, je ťažké predvídať rozhodnutia konkrétnych vlád v súvislosti s pandemickými opatreniami. Komplikovaný je presun aj v rámci samotných krajín, miestni ľudia a terénni pracovníci sa nesmú presúvať medzi okresmi, nesmú používať prostriedky hromadnej dopravy a podobne. Od toho závisí implementácia humanitárnych a rozvojových (vrátane dobrovoľníckych aktivít) v tej-ktorej krajine. Situáciu v Libanone opisuje jedna z respondentiek: *„Naši spolupracovníci a psychológovia sa nemôžu napríklad presúvať cez okresy. Každý deň môže vláda vydať úplný zákaz vychádzania v krajine. Banky sú zatvorené, kolíše mena, zvyšuje sa cena potravín, materiálov a služieb, a do toho prídu ešte protesty občanov. Snažíme sa naše aktivity prispôbovať danej situácii, čo však zvyšuje náklady, a vyvíja tlak na personál, vo vnútri tímu organizácie, ako aj na vzťahy s miestnou komunitou.*“ (KP5)

3.3.6.4 Zvýšený záujem o medzinárodné dobrovoľníctvo

Vyššie roka trvajúca pandémia Covid-19 a nemožnosť cestovať do zahraničia v mladých ľuďoch paradoxne posilnila túžbu zakúsiť medzinárodné dobrovoľníctvo po odznení pandémie. Vysielajúce organizácie registrujú v posledných mesiacoch nárast záujmu o vyslanie a dobrovoľnícke pobyty: *„Čakal by som, že ten záujem o takéto výjazdy akože klesne, ale nikdy sme nemali viac e-mailov od ľudí a mien v databáze záujemcov, ako teraz. Pribudlo nám takto tristo e-mailov. Neviem, či im tá možnosť cestovania natoľko chýba, alebo v nich túžbu po konaní dobra naštartovala solidarita počas pandémie doma. My sa tomu záujmu tešíme. No dúfam, že rozumejú tomu, aké je to s pandemiou v tých chudobnejších krajinách neprehľadné a nie celkom bezpečné.*“ (KP12)

Pri pohľade na pandemickú situáciu vo svete je však obozretnosť na mieste. Vysielajúce organizácie nedisponujú informáciami a predpoveďami o šírení rôznych variantov vírusu. Zároveň si treba uvedomiť, že zdravotná starostlivosť v nízkoprijímových krajinách je väčšinou nižšia a rýchlosť vakcinácie nižšia, ako v SR. Aktuálne vyslanie by sa nemuseli stretnúť s pozitívnym prijatím. (KP5)

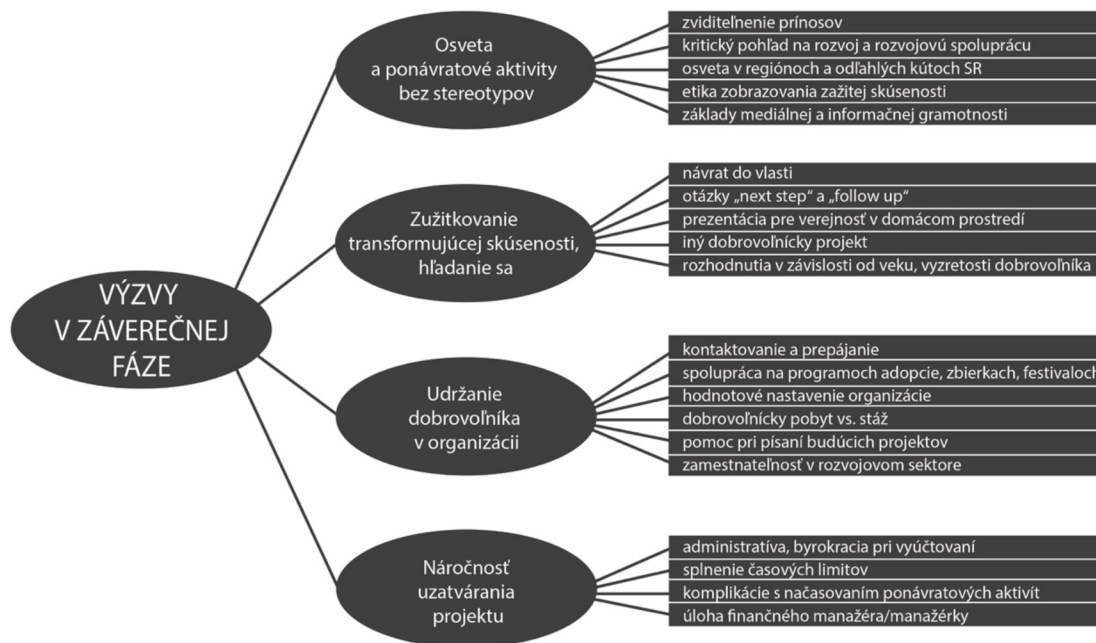
3.3.7 Vplyv fenoménu komercializácie na rozvojovú prácu v teréne

Spomedzi hybných síl sa v implementačnej fáze prejavuje aj komercializácia rozvoja, **produktizácia či komodifikácia** daného dobrovoľníckeho pobytu. Vysielajúca organizácia totiž niekedy pripravuje celý pobyt na mieru pre vyslaného človeka ako istú formu ‘dobrovoľníckeho balíčka’ na kľúč. S tým sa spája potreba včasného odhalenia motívov ľudí pre vycestovanie do nízkopríjmovej krajiny počas výberu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, aby štátom dotované medzinárodné dobrovoľníctvo nebolo **zamieňané s dobrovoľníckym turizmom**, volunturizmom do exotической krajiny. (Racková, 2014; Morgan, 2009) Potreba kvalitnej prípravy a predvýjazdového školenia prispieť k zmierneniu kultúrneho šoku, bezproblémovej implementácií aktivít v teréne a neprehlbovanie komplexu Bieleho spasiteľa. Po vyslaní je potom podpora dobrovoľníka či dobrovoľníčky v teréne realizovaná formou pravidelnej komunikácie, zasielania reportov a mentoringu, pričom sa dbá na ochranu a bezpečnosť pri práci v teréne.

V rámci implementačnej fázy a jej úskalí nebolo možné nespomenúť **vplyv pandémie** Covid-19, ktorá vo veľkej miere ovplyvnila fungovanie medzinárodného dobrovoľníctva. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020) V komunitách, kde je kvalitné pripojenie k internetu, by malo nabráť na význame trend **virtuálneho dobrovoľníctva** a zapájania IKT do implementácie. V nízkopríjmových krajinách však ide primárne o neplánovanú transformáciu aktivít, ktorá môže mať vplyv na znížené financovanie aktivít, zvýšené konflikty na projekte, cez-časy a následnú prepracovanosť, ako aj medziľudské vzťahy v rámci tímov aj medzi stakeholdermi navzájom.

3.4 Výzvy v záverečnej fáze dobrovoľníckych projektov

Cyklus medzinárodného dobrovoľníctva nekončí návratom vyslaného človeka na Slovensko. Dôležitú časť záverečnej fázy projektového cyklu predstavujú okrem vyúčtovania grantu a hodnotenia impaktu aj ponávratové aktivity v zmysle osvety dobrovoľníckej činnosti, a s nimi sa spája nespočet výziev, ktoré vo výskume identifikovali respondenti a respondentky.

Obrázok 7: Identifikované výzvy, týkajúce sa 4. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.4.1 Osveta a ponávratové aktivity bez stereotypov

Navrátiťsi dobrovoľníci a dobrovoľníčky organizujú a zúčastňujú sa na podujatiach, podporujúcich myšlienku medzinárodného dobrovoľníctva a realizujú aj ďalšie aktivity v rámci globálneho vzdelávania – na školách, vo farnostiach, na festivaloch, v komunitných centrách. Fungujú ako tzv. ambasádori a ambasádorky zmeny, ktorí doma šíria osvetu, bojujú s predsudkami i stereotypným zobrazovaním napríklad témy migrácie – snažia sa cez osobnú skúsenosť a zažité príbehy z terénu poopraviť verejnú mienku k tejto téme, oboznámiť okolie s témou rozmanitosti, citlivosti voči iným kultúram. (KP2)

Ponávratové aktivity, ktoré sú dobre naplánované a cielené, vedú zvýšiť vizibilitu významu a výsledkov rozvojovej spolupráce, zároveň priblížiť konkrétnej cieľovej skupine priamo nadobudnuté vedomosti a skúsenosti s prácou v nízkoprijímovej krajine. Keďže ide o štátom dotovaný program, je dôležité verejne zviditeľniť prínosy v oblasti zahraničnopolitických aktivít SR, vrátane rozvojovej spolupráce a dobrovoľníckeho programu. (KP27)

Jedna z respondentiek dokonca z celého dobrovoľníckeho cyklu považuje ponávratovú fázu za najdôležitejšiu: „Oveľa dôležitejšie ako príprava alebo realizácia je tá ponávratová fáza. Po návrate na Slovensko nás vyslali do škôl robiť prezentácie o navštívenej krajine, diskutovať so študentmi, ale mohlo toho byť ešte oveľa viac. Jednoducho je dôležité, aby si všetky tie odbúrané stereotypy, tie zážitky

a zžitie sa s inou kultúrou, s inými ľuďmi, zvykmi a určite aj s tými neprijemnými situáciami, ako aj s predsudkami z druhej strany, človek nenechal len pre seba. Inak sa nepriblížime k rešpektovaniu rozmanitosti a inakosti ani za makové zrnko. Nesmie tá skúsenosť ostať len v nás.“ (KP39)

3.4.1.1 Kritický pohľad na rozvoj a rozvojovú spoluprácu

Dôležitá je nielen forma ponávratových osvetových aktivít, ale aj obsah, a na jeho zostavenie dobrovoľníkom či dobrovoľníčkou by sa mali vysielajúce organizácie takisto zamerať. Inak môže dôjsť k skreslenému opisu skúsenosti alebo dehonestácii či stereotypizácii komunity v nízkoprijmovej krajine: *„Pri diskusných večeroch o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti je dôležité, aby si vysielajúca organizácia pozrela dobrovoľníkovu prezentáciu vopred a dala mu spätnú väzbu nielen na formu, ale aj obsah. Aby si tak predišlo stereotypizácii lokálnej komunity a nevedomému rasizmu, a tým pádom aj celkovej degradácii dobrovoľníckeho programu.“ (KP37)*

Navrátiť ľudia potrebujú ešte pred prípravou samotných ponávratových aktivít detailné hodnotiace stretnutie vo vysielajúcej organizácii. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú totiž prvých pár týždňov po návrate z pobytu mimoriadne kritický pohľad na domovskú spoločnosť, porovnávajú životné podmienky a globálne výzvy v SR a hostiteľskej krajine. Pozerajú sa na vysielajúcu organizáciu cez projekt, na ktorom sa podieľali. Majú potrebu realizovať svoj vlastný projekt, nasmerovať niekam energiu, ktorú z pobytu získali. Zároveň však prichádzajú s otázkou, názorom i spätnou väzbou v jednom: prečo žiadnych ľudí z nízkoprijmových krajín neprijme SR na podobný pobyt recipročne. (KP9) Dobrovoľníci a dobrovoľníčky vnímali tento problém a potrebu dekolonizovať (Palacios, 2010) nízkoprijmové krajiny z dialógov s ľuďmi v partnerských organizáciách. Jedna z respondentiek identifikuje úskalie možného neo-kolonializmu nasledovne: *„Vo vzduchu visel názor, že sme opäť iba kolonializovali tieto krajiny tým, že naše organizácie tam vysielajú samých bielych ľudí. Dostali sme spätnú väzbu: prečo nejakého dobrovoľníka odtiaľ takto neprijmeme u nás, aby sa naučil tie znalosti, ktoré reálne potrebuje, ako ‚funding‘, vytváranie komunit, partnerstiev...“ (KP9)*

Ďalšou identifikovanou výzvou a potrebou bolo posielat' navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčky viac do regiónov a odľahlých kútov SR, kde sa domáci možno ešte nemali možnosť stretnúť s človekom-migrantom a pochopiť tento fenomén, ktorý je priamo prepojený s rozvojom a rozvojovou spoluprácou. Jeden z respondentov to ilustruje na príklade: *„Naši bývalí dobrovoľníci sú pre nás veľmi vzácní ľudia, ktorí*

majú túto zahraničnú skúsenosť, čerstvý pohľad na rozvoj a pochopenie pre charitu, ktorý na Slovensku začína chýbať. Cez počúvanie dobrovoľníckych príbehov a podporovanie misií v zahraničí môžu domáci lepšie pochopiť cudzie kultúry a rozhodnúť sa podporiť alebo ísť rovno pomáhať do zahraničia. Posielame preto bývalých dobrovoľníkov do farností v malých mestách a dedinách, a tam majú za úlohu informovať o tom, čo sa deje vo svete, a ako sa možno zapojiť do účinnej pomoci.“ (KP18)

Navrátiť ľudia buď po návrate na základe zažitej a zreflektovanej skúsenosti uveria zmyslu rozvojovej práce v teréne, alebo sa udeje presný opak: zostanú demotivovaní – nie v zmysle, že by ich práca na projekte nebavila, ale skôr v zmysle, že rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc nemajú zmysel a danej komunite v rozvoji nepomáhajú. (KP28)

3.4.1.2 Etika zobrazovania zažitej skúsenosti

Informovanie o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti a zverejňovanie foto, audio či video materiálu z navštívených nízkopříjmových krajín s dobrým úmyslom, sa nemusí vždy stretnúť s porozumením, keď dobrovoľník alebo dobrovoľníčka nenasleduje odporúčania z etického kódexu – Kódexu používania obrazového materiálu a podávania správ (PMVRO, 2010; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008). Môže sa stať, že keď sa nebude klásť dostatočný dôraz na citlivosť pri informovaní a zobrazovaní ich skúseností, bude daný prejav zdieľaný nevyváženým spôsobom. (KP14)

Niektoré vysielajúce organizácie upozorňujú vyslaných ľudí na etiku zobrazovania situácií, ľudí a krajín. Podávajú im presné inštrukcie, ako fotografovať lokálnych ľudí s prihliadnutím na zraniteľné skupiny (najmä deti), a akým spôsobom potom fotografie šíriť, verejne propagovať, aby sa nepodával falošný obraz o obyvateľoch a obyvateľkách v krajine. (KP22)

Respondentka z konkrétnej vysielajúcej organizácie dokonca dodáva, že dobrovoľník či dobrovoľníčka pred vyslaním podpisuje, že bude konať v súlade s etickým kódexom organizácie: *„V programe EU Aid volunteers každý dobrovoľník podpisuje etický kódex: čo môže a nemôže v krajine vyslania robiť, zaznamenávať, čo je prijateľné, čo nie je prijateľné a v rámci tohto sa uvádzajú tie etické normy v rámci komunikácie – ako by sme robili fotky a kde ich postavali... Toho sa pridriavame aj u domáceho programu.“ (KP1)*

Identifikovaná bola aj potreba zakomponovať základy mediálnej a informačnej gramotnosti, ako aj citlivej komunikácie do každého štátom dotovaného programu: „Pri našej príprave a komunikácii s dobrovoľníkmi sme si dávali pozor na ‚White saviour complex‘, upozorňovali sme pri tréningoch na štrukturálny rasizmus a kolonialistickú minulosť, ktorú v rozvojových krajinách stále cítia. Myslím, že takéto mediálne tréningy by mali byť prítomné v každom takomto štátom dotovanom programe.“ (KP8)

3.4.2 Zujitkovanie transformujúcej skúsenosti, hľadanie sa

V prípade pozitívneho zážitku, ktorý si priniesol dobrovoľník či dobrovoľníčka z vyslania, sa bude mať tendenciu k podobnej skúsenosti vrátiť a vyskúšať si aj iný dobrovoľnícky projekt či program. Pokiaľ je vo veku, že ešte stále študuje a nemusí si hneď hľadať prácu, je veľká pravdepodobnosť, že sa zapojí do ďalšieho dobrovoľníckeho vyslania. V prípade pokročilého veku býva problém skĺbiť dobrovoľnícke aktivity so stálym zamestnaním opakovane. (KP30)

Od veku tiež závisí, aký bude mať takýto pobyt na vyslaného človeka vplyv – hodnotovo a kariérne. Návrat domov znamená ďalší veľký kultúrny šok: po návrate domov často nasleduje hľadanie sa (otázky ‚next step‘ a ‚follow up‘). Preto niektoré organizácie organizujú hodnotiace stretnutie, pohovor, aby sa spolu spätne pozreli na pobyt, zodpovedali otázky, zorganizovali osvetové podujatia, komunikovali záverečnú správu. (KP22) Tento ponávratový kultúrny šok opisuje jedna z respondentiek: „Pokiaľ sú to takí, ktorí si vybavili iba voľno v práci, a potom po návrate hneď naskočia do toho pracovného rytmu, tam je výzva skôr udržať ten kontakt. Tým mladším nevieme dať podporu na ten prechodný čas (finančne alebo inak), aby v tomto medziobdobí zorientovania sa, hľadania sa a rozhodovania: ‚čo ďalej‘, neostali sami. Musia si rýchlo nájsť prácu a bývanie v SR, keď všetko pred odchodom pustili. Alebo sa vrátiť k rodičom a začať odznova, čo nie je ľahké.“ (KP20)

Ďalším krokom po návrate do krajiny je väčšinou povinná prezentácia pre verejnosť v domácom prostredí, pričom si prerozprávaním vlastného príbehu môžu utriať myšlienky. Napríklad v organizácii SAVIO podľa vlastného prieskumu až 60 % navrátiivších ľudí za najťažšiu časť celej misie považuje práve opätovný návrat do vlasti. Preto by mala organizácia poskytovať aj stretnutie s psychologičkou, pokiaľ by sa objavila potreba individuálnej konzultácie či terapie. (KP18)

3.4.3 Udržanie si dobrovoľníka v organizácii

Ďalšou identifikovanou výzvou v rámci záverečnej fázy je teda to, ako skúsenosť v nízkoprijímavej krajine daného človeka vyprofiluje. Je ťažké odhadnúť ako dobrovoľnícky projekt človeka ovplyvní. Prioritou je udržať si navrátiťšieho človeka v organizácii, hoci skúsenosti respondentov a respondentiek sú rôzne: *„Mne napríklad chýbalo po návrate trošku také nasmerovanie, zorientovanie sa vo svete nezisku, nemala som pocit, že by nás niekto chcel udržať v sektore, všetko bolo viac-menej na nás a našej šikovnosti. Do určitej miery je to dobre, ale kontakty a prepojenia sa samému ťažko získavajú. U vlastnej organizácie by som ocenila napríklad informácie o voľných pozíciách v sektore, prípadne doškolenie, že čo sa bude od človeka vyžadovať na pohovoroch, taký ponávratový mentoring trošku, a tiež networking by bol super.“* (KP36)

Nie vždy je tu však snaha organizácie o udržanie si takéhoto človeka a budovanie si ďalšieho vzťahu po návrate. Vysielajúca organizácia môže mať rôzne dôvody preto, že prestane komunikovať so svojim človekom z terénu. Môže ísť napríklad o interné konflikty, reštrukturalizáciu tímu a podobne. Zároveň aj načasovanie a časová náročnosť hrajú rolu pri pokračovaní v lokálnom dobrovoľníctve a ďalšej spolupráci. Ak program predstavuje ročný záväzok, je veľmi náročné pre človeka, ktorý sa po návrate hneď vracal do práce, alebo pokračoval v štúdiu, aby bol naďalej v takomto dlhodobom a intenzívnom kontakte. (KP8)

V rámci udržiavania vzťahov a kontaktu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami aj po ich návrate môže ako príklad slúžiť spolupráca na programe adopcie na diaľku či tematických prednášok na univerzite. (KP7) Pomôcť môžu pri organizovaní a propagovaní verejnej zbierky tvorbou videa, posterov, webstránky. Vtedy už často ide o neformálny vzťah na priateľskej báze. (KP1) Jedna z respondentiek opäť identifikovala hodnotové nastavenie a identifikáciou s identitou organizácie pre ďalšie možné pokračovanie dobrovoľníctva: *„Chceme si ho udržať i po aktivitách po návrate. Z praxe nám vychádza, že je to lepšie, keď ten dobrovoľník má vybudované v sebe hodnoty, ktoré sa zhodujú s našimi, a má vzťah s našou hlavnou víziou, misiou, ideou – či už sa to objaví predtým, alebo až počas pobytu. Potom je ochotný sa zapojiť aj do ďalších našich aktivít.“* (KP13)

3.4.3.1 Zamieňanie si dobrovoľníckeho pobytu so sťažou

Jednou z výziev, ktorú v tejto fáze identifikovali vysielajúce organizácie, bolo nedostatočné povedomie o existencii dobrovoľníckeho programu. Niektoré

respondentky zvýraznili problém, že samotní navráťivší dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa touto skúsenosťou verejne neprezentujú. Dôvodom, prečo takúto skúsenosť nepovažujú za míľnik vo svojom živote či osobnostnom vývine, môže byť nedostatočne nadobudnutý ‚ownership‘ a nevybudovaný ‚ambasádorský engagement‘. To sa priamo odráža v neochote zapájať sa do ďalších aktivít organizácie po návrate. (KP8) S podobným postrehom sa pridáva jedna z respondentiek výskumu: *„Dobrovoľníctvo akoby stratilo tu príťažlivosť, ktorú malo koncom minulého storočia. Keď som išla na vysokú školu, tak si pamätám, že mňa sa pýtali, že v ktorých organizáciách dobrovoľničím. Aj keď som išla do prvého zamestnania. Ale teraz sa tam taká otázka hádam ani nevyskytuje na tých pohovoroch. Pre nich to bolo, ako keby išli na Erasmus+ pobyt a po ukončení semestra chcú naspäť doma na Slovensku fungovať s priateľmi. Čo tam po nejakom ďalšom vzdelávaní a šírení osvety. Ľudia si to do životopisu dajú pomedzi semester či dva cez Erasmus+, a to je všetko. Pričom aktívne dobrovoľníctvo o charaktere človeka veľa vie manažérovi napovedať.“* (KP9) Zamieňanie dobrovoľníctva so stážou Erasmus+, poprípade s vyplnením obdobia medzi štúdiami, resp. štúdiom a prácou – tzv. ‚gap year‘ (Soderman a Snead, 2008), čo nemusí automaticky znamenať ambíciu zostať v sektore. Situácia by bola iná, keby sa program aktívnejšie orientoval a angažoval profesionálov a profesionálky, nie študujúcich či ‚hľadajúcich sa‘. (KP25)

V rámci ponávratového vyhodnotenia pobytu, vplyvu na zapojených aktérov cyklu, ale aj ďalšie individuálne smerovanie človeka, by mal manažér alebo manažérka programu preskúmať aktuálne potreby a plány navráťivšieho človeka. Ako to opisuje jeden z respondentov výskumu: *„Na rovinnu sa vždy pýtam aj otázku, že aké majú plány napríklad po návrate. Lebo ak je niekto absolventom a vieme, že už má za sebou stáž v Holandsku, štatisticky je tam dosť šanca, že pôjde ďalej do zahraničia. To je potom výzva – ako si ho udržať, aby sa zapojil do prípravy tých ďalších dobrovoľníkov alebo do našich zbierok na pomoc núdzny.“* (KP12) Výzvou tiež je, čo týmto ľuďom po návrate vlastne ponúknuť. Navyiac ak vysielajúca organizácia funguje tiež na dobrovoľníckej báze a nejakú odmenu, platenú pozíciu alebo nejaký kariérny rast nedokáže zabezpečiť. (KP10)

3.4.3.2 Pomoc pri písaní budúcich projektov

Zapojenie navráťivších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok bolo možné aj formou prizvania k písaniu nového rozvojového projektu a zdieľania aktuálnej informácie z terénu. Všetky postrehy o komunite i partnerovi možno zväčša zužitkovať do

nového dobrovoľníckeho či rozvojového projektu a na základe toho vedieť efektívnejšie lobiť za konkrétne aktivity, upravovať ich tak, aby mali čo najväčší dosah. (KP16)

Niektorí dobrovoľníci a dobrovoľníčky tvorili aktualizovanú verziu sprievodcu medzinárodným dobrovoľníctvom v konkrétnej organizácii. Hneď po návrate vypracovali doplnenie k manuálu pre budúceho dobrovoľníka a v rámci hodnotiaceho pohovoru mohli dať alebo nedáť odporúčanie, či na miesto opäť vyslať človeka do budúcnosti. (KP22)

Jeden z respondentov konkrétne uvádza formy zaangažovania navrátiťšieho človeka do tvorby projektov: *„Pokiaľ si spolu sadneme hodnotovo, pomáhajú nám pri organizácii nášho festivalu Jeden svet alebo podobne. Keď sme trebárs s človekom v Moldavsku boli spokojní, a my teraz plánujeme nový projekt v tej krajine, je zapojený do písania alebo ho prípadne oslovíme s pracovnou ponukou koordinátora. Veľa vecí sa takto ujasní hneď pri prvom debriefingu, ktorý robíme pre všetkých zamestnancov, ktorí sa vracia z terénu. Takto sa snažíme v podstate získať rôzne nové, nepoznané informácie, ktoré sú cenné pri príprave nového projektu.“* (KP6)

3.4.3.3 Zamestnateľnosť v rozvojovom sektore

Málo organizácií si môže dovoliť dobrovoľníka či dobrovoľníčku hneď po návrate zamestnať vo svojom tíme. Viaceré vysielajúce organizácie vidia v tejto fáze výzvu a potrebu zlepšiť systematický prístup k práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Ich inklinácia k sektoru je totiž dosť priama, výzvou organizácie teda je systematicky s nimi pracovať, aby sa stali jej riadnymi alebo pridruženými kolegyňami, kolegami. (KP24)

Ak nejde priamo o ponuku zamestnania v organizácii, odporúčanie na partnerské humanitárne či rozvojové organizácie môže byť tiež cestou, ako človeka udržať v sektore: *„Jedna z našich bývalých dobrovoľníčok s nami doteraz ide na každé podujatie, ktoré organizujeme. Po skončení projektu sa chcela zamestnať ako učiteľka na medzinárodnom projekte a dobrovoľnícka skúsenosť jej k tomu dopomohla. My sme jej dali pozitívne referencie. Je našou ambasádorkou doteraz, aj dlho po skončení sme ju brali ako súčasť tímu, hoci nebola ozajstnou platenou zamestnankyňou.“* (KP14)

3.4.4 Náročnosť uzatvárania projektu

Medzi výzvami v poslednej, záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu sa často spomínala aj administratíva, resp. byrokracia, spojená s vyúčtovaním projektu – v krátkom časovom období po návrate dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Výzvou je splnenie časových limitov, keďže uzávierka na zrealizovanie ponávratových aktivít a uzavretia projektu bola v minulosti takmer nezrealizovateľná.

3.4.4.1 Komplikácie s načasovaním aktivít

Do mesiaca bolo podľa požiadavky donora potrebné uzatvoriť projekt, čo kolidovalo s rôznymi termínmi a náročne sa v organizáciách plnilo. Konkrétnu skúsenosť uvádza respondentka: *„Ešte donedávna to bolo tak, že do tridsiatich dní od návratu dobrovoľníka bolo treba spraviť ponávratové aktivity, prednášky pre verejnosť, aj celé vyúčtovanie. Bolo na to málo času a potom sa robili tie aktivity zbytočne narychlo a nemalo to požadovaný efekt. Od minulého roka 2020 sa to našťastie zmenilo a predĺžila sa lehota na uzatvorenie projektu na dva mesiace. To tiež nie je dosť, ale lepšie, ako doteraz.“* (KP1)

Čas nebol jediným úskalím pri uzatváraní projektu, komplikovaná bola logistika ponávratových aktivít a forma vyhodnotenia pobytu, a to najmä vtedy, keď organizácia nemala vytvorenú stratégiu. Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka museli dané ponávratové aktivity vymýšľať sami, lebo neexistoval vopred vytvorený plán ponávratových aktivít – ako majú vyzerieť, komu majú byť určené. Jediným kritériom kvality bol čas a možnosť zdokumentovania, aby bola vyplnená položka v záverečnom reporte. (KP33)

Niekedy nebola chyba na strane organizácie, ale v nedostatku času a sústredenia zo strany samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčky, ako to opisuje ďalšia respondentka: *„Robili to ako nejakú povinnú jazdu, lebo bolo na to málo času. Vrátili sa domov z projektu a prv sa zvitali s mamou, babkou, kamarátmi, nemali v hlave pomyslenie na organizovanie aktivity na škole, to bolo pre nich vyslovene zatažujúce hneď po návrate. Paradoxne až dlho, možno pol roka alebo rok po skončení projektu si utriasli myšlienky, spísali skúsenosť a sami zorganizovali nejaké premietania a prednášky.“* (KP7)

Tematické podujatia, kde by sa vystúpenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tematicky i zámerom hodili, boli zväčša načasované na obdobie veľkých kresťanských sviatkov (Vianoce, Veľká noc), kedy mali vysielajúce organizácie vyhlásené svoje verejné zbierky, alebo na prelom jari/leta (Deň Afriky, Deň utečencov a utečeniiek). Jeden

respondent uvádza príklad časovej kolízie nasledovne: „*Naši dobrovoľníci sa vracali domov koncom leta, vyreportovať projekt bolo treba na jeseň, teda začiatkom školského roka. My sme ich prítomnosť a zdieľanie skúseností (s podporou SlovakAid) potrebovali počas vianočného obdobia, keď sme potrebovali pomocť s kampaňou a realizovali sme veľkú kolednícku zbierku. Tam mali svedčiť svojim svedectvom alebo tým príbehom z terénu, aby tým podporili poslanie celej organizácie. To sa nám však už do záverečnej správy z grantu nerátalo, lebo bolo po termíne.*“ (KP12)

3.4.4.2 Detailné vyúčtovanie pobytu

Na to, koľko práce sa počas implementácie celého dobrovoľníckeho cyklu, a najmä pri vyúčtovaní v záverečnej fáze, vyžaduje od finančného manažéra, sú vyčlenené prostriedky na jeho pozíciu z grantu nedostatočné. Vysielajúce organizácie považujú za veľkú výzvu nájsť financovanie na finančného manažéra. Náročnosť jeho práce ilustrovala na príklade jedna z respondentiek: „*Veľmi málo financií šlo na slovenského finančného manažéra, ktorý možno strávil nad tým oveľa viac času, ako my ostatní v tíme. Najmä na záver grantu to bolo náročné. Kvôli našim dennodenným presunom a ubytovaniam na rôznych miestach, na ktorých naše projektové školy v Keni sídlili, mal ten finančný manažér oveľa viacej roboty. Vyúčtovať bolo treba každú jazdu taxikom či zdieľanou motorkou. Museli sme mať všetky zozbierané bločky pre finančného manažéra (až 125 bločkov niekedy), pretože inak to nebolo preplatené.*“ (KP16) Čím viac zozbieraných bločkov z terénu bolo, tým viac účtovania, skenovania, vypisovania tabuliek a výkazov, plus tlač a odovzdávanie v papierovej podobe, to znamenalo. (KP1)

Podľa Aidwatch (Ambrela, 2020) došlo k navýšeniu položky ‚koordinácia a administrácia‘ z celkového rozpočtu z 5 % (2018) na 7 % (2019), no stále to situáciu veľmi nerieši. Okrem početnej dokumentácie sa niektorí respondenti zamýšľali aj nad finančnými limitmi, alokovanými na konkrétne dobrovoľnícke pobyty, s ktorými nebolo možné (vzhľadom na krajinu a mesto vyslania) hýbať. Financie na dobrovoľníka či dobrovoľníčku tak v niektorých prípadoch nepostačovali: „*Tá mesačná alokácia na dobrovoľníka občas naozaj nestačí. Také Nairobi je veľmi drahé mesto, čo sa týka presunov, stravovania, ubytovania. Paradoxne si väčšina ľudí v SR myslí, že sa v Keni za babku odstravuje a ubytuje, ale v podstate je to podobné, ako Slovensko. Projekt sa realizoval na 12-tich školách po celom regióne, čiže sme boli nútení sa presúvať a nie každá škola má vlastné ubytovanie. Potom tá cena najlacnejšieho hotela bola pre nás stále vysoká, o strave, doprave nehovoriac.*“ (KP17)

3.4.5 Vplyv fenoménu individualizácie na aktivity v záverečnej fáze

Spomedzi hybných síl v spoločnosti, ktoré ovplyvňujú rozvojové dobrovoľníctvo, sa v záverečnej fáze najviac prejavuje **individualizácia**. Navrátiť sa dobrovoľník alebo dobrovoľníčka reflektuje zažitú skúsenosť a v príprave ponávratových aktivít užitočne svoj kritický pohľad na tému rozvoja. Pri reflexii transformujúcej skúsenosti a plánovaní svojich ďalších krokov (zamestnateľnosti a uplatnenia sa v organizácii či v sektore) by mal mať na zreteli etiku zobrazovania a citlivosť podávania správ z navštívenej krajiny a konkrétnej komunity, aby ním opisovaná skúsenosť nespádala pod fenomén **marketingu chudoby**, (Baluchová, 2014) prehľbovania stereotypov, existujúcich nerovností, a neokolonialistických predstáv. Vyslaný človek s **egoistickou motiváciou** vyťaží zo svojho pobytu maximum, a je na organizácii, ako túto čerstvú skúsenosť využije pre seba, udrží si dobrovoľníka v organizácii. Pokiaľ daný človek vníma výjazd do terénu ako formu dobrovoľníckeho turizmu (volunturizmu), formu semestrálnej stáže v rámci štúdia alebo ako prestávku vo svojej kariére, 'gap year' (Lyons et al., 2012) medzi školou a prácou, môže byť jeho zotrvanie v organizácii krátkodobé.

3.5 Odporúčania pre prax

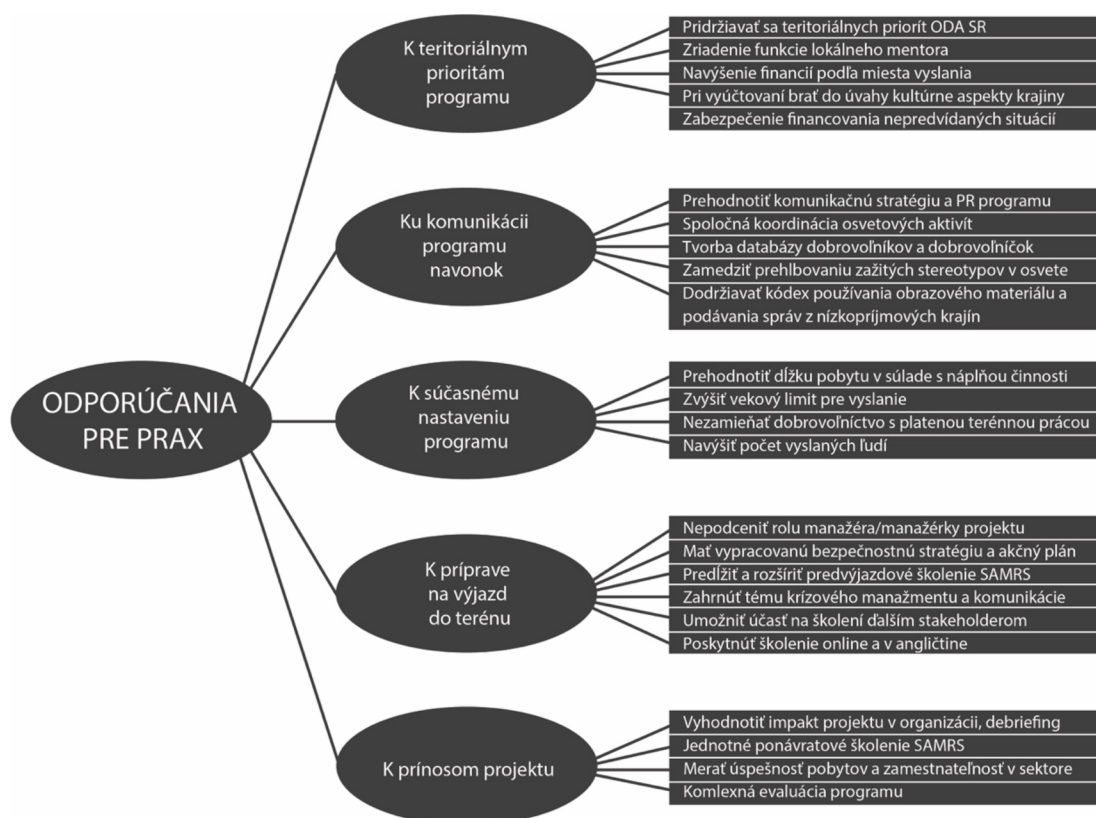
Po identifikácii spoločenských fenoménov a faktorov, ovplyvňujúcich medzinárodné dobrovoľníctvo, identifikácii a analýze výziev v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu, a odsledovaní konkrétnych trendov, je možné spísať odporúčania pre prax. V tejto časti teda budú naformulované odporúčania, ktoré by putovali primárne smerom k donorovi v snahe zlepšiť fungovanie a efektivitu tohto dobrovoľníckeho programu, ale aj dovnútra samotných vysielajúcich organizácií, ktorých manažment úspešnosť implementácie výrazne ovplyvňuje.

3.5.1 K teritoriálnym prioritám programu

Nejasný vzťah k programovým a projektovým krajinám ODA SR možno ilustrovať na príklade Kene podľa hodnotenia Aidwatch 2019 (Ambrela, 2020). Napriek tomu, že Keňa je programová krajina, tak zo 16 žiadostí o dotáciu na vyslanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok boli schválené iba tri. Aj pri zohľadnení toho, že dobrovoľnícky program slúži aj pre iné ako programové a projektové krajiny (Príloha 11, Príloha 12), ide o veľmi nízke číslo. Vzhľadom na počet slovenských mimovládnych rozvojových

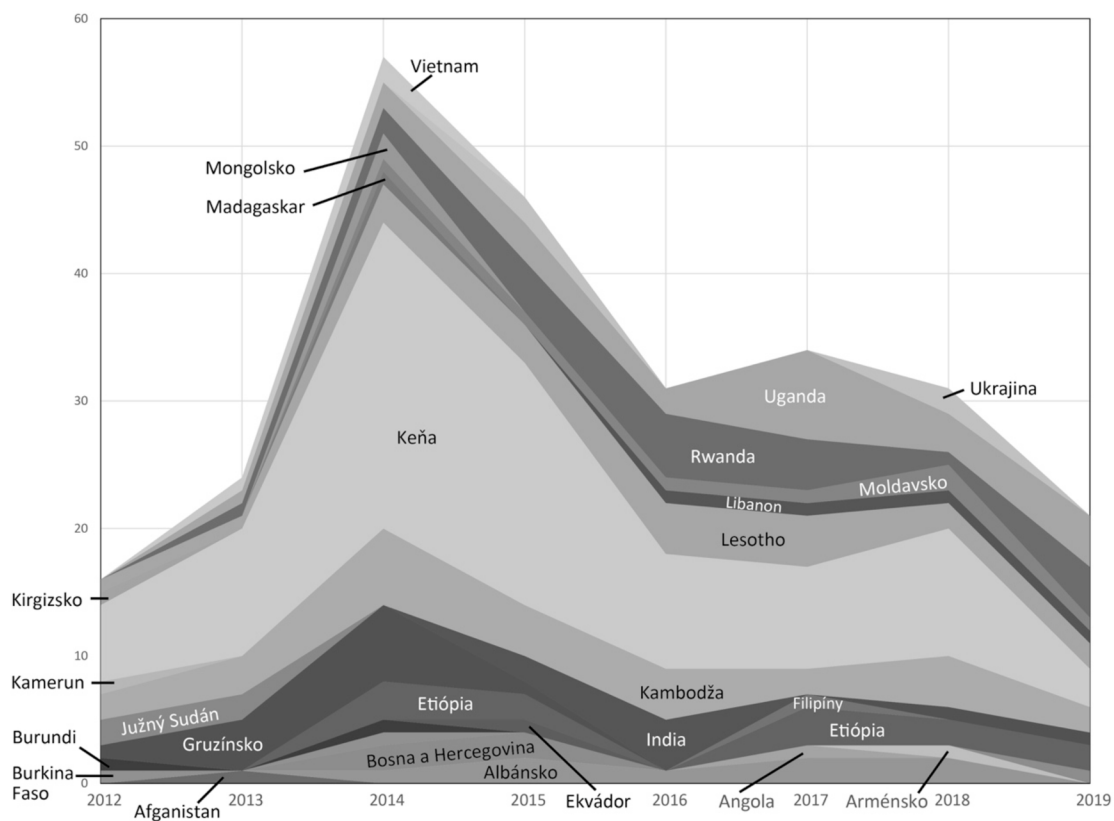
organizácií, pôsobiacich v Keni, by malo byť toto číslo schválených vyslaní určite vyššie (KP32).

Obrázok 8: Odporúčania pre oblasť medzinárodného dobrovoľníctva v SR. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.5.1.1 Pridržiavať sa teritoriálnych priorit ODA SR

Vyššie uvedený príklad Kene ako programovej krajiny nastoľuje otázku strategického vzťahu dobrovoľníckeho programu k programovým krajinám SlovakAid vo všeobecnosti. Ešte treba uviesť, že o ďalšie dve programové krajiny bol v roku 2019 nízky záujem. Preto do Gruzínska a Moldavska bol vyslaný iba jeden dobrovoľník. Jednej z vysielajúcich organizácií sa dokonca stalo, že museli vrátiť niektoré odsúhlasené projekty, lebo nevedeli nájsť človeka, vhodného človeka na dobrovoľnícku pozíciu. Išlo najmä o projekty v rámci Európy, pričom dlho hľadali dobrovoľníka napríklad do Moldavska, Gruzínska, čo sú programové krajiny ODA SR. Zato africké krajiny, ako Rwanda a Uganda, boli obsadené okamžite. (KP4)

Obrázok 9: Skladaný graf so súčtom dobrovoľníckych pobytov v rokoch 2012–2019, poukazujúci na zastúpenie krajín vyslania. Zdroj: vlastné spracovanie.

Jedno z odporúčaní respondentov teda bolo pridržovať sa podpory projektov v prioritných krajinách ODA SR a vopred definovaným oblastiam podpory v zmysle sektorových priorit. (KP37) Jeden z respondentov výskumu to ilustruje pohľadom do mapy sveta: „Keď sa pozriete na mapu krajín so schválenými projektmi u západných krajín, tak to vyzerá krajšie, keď majú veľké organizácie projekty v päťdesiatich krajinách sveta – má to lepši vizuálny efekt, akoby šlo o širšie pokrytie. U nás by sme sa však mali pridržovať tých programových krajín ODA SR, ktoré máme, keď ich už máme.“ (KP12)

3.5.1.2 Zriadenie funkcie lokálneho mentora

V rámci prevencie, ale aj riešenia prípadných konfliktov na dobrovoľníckom projekte bolo vysielajúcimi organizáciami formulované odporúčanie zriadiť inštitút alebo funkciu lokálneho mentora. Ako kouč, mentor, poprípade mediátor by mohol byť v prípade potreby nablízku vyslaným mladým ľuďom a byť im oporou priamo

v teréne. Podmienkou je, aby nepatril do tímu partnerskej organizácie, čím by mal na predkladanú situáciu nezávislý, neutrálny, nezainteresovaný a nezaujatý pohľad: *„Mohol by to byť pokojne miestny kňaz s koučingovými schopnosťami a/alebo psychologickým výcvikom, identifikovaný zastupiteľským úradom alebo miestnou diecézou. Poznal by však dobre prostredie, bol by viac poruke, čím by pomohol rýchlejšie, ako my od stola.“* (KP20)

Vysielajúca organizácia zo SR ponúka diaľkový mentoring i supervíziu, nepodceňuje úlohu manažérskej úlohy doma, avšak v istých situáciách nemusí poznať kontext, príčiny a priebeh konfliktu, nemusí úplne porozumieť kultúrnemu šoku či frustrácii vyslaného človeka. Miestny mentor by vedel počúvať, klást' otázky a snažiť sa situáciu zmierniť či riešiť na mieste, v čom by spočívala jeho úloha. (KP1)

3.5.1.3 Navýšenie financií podľa miesta vyslania

Finančné limity v aktuálnej dobrovoľníckej výzve sú nastavené jednotne, čo znamená že má organizácia rovnaké možnosti pri finančnej alokácii na projekt v Moldavsku, aj na projekt v Libanone. Cenová hladina v týchto dvoch krajinách je však veľmi rozdielna a mesačné náklady na život dobrovoľníka či dobrovoľníčky napríklad v Bejrúte sú omnoho vyššie, ako v Kišiňove. (KP28) Aj donor si túto disponibilnú alokáciu, určenú na daný rok pre program uvedomuje ako limitujúci. Každoročne sa v rámci možností snaží reagovať na odporúčania a podnety zo strany prijímateľov finančnej dotácie, čo sa napríklad odrazilo vo zvýšení sumy a alokácie na vyslanie dobrovoľníka (1500 eur na mesiac u juniorského dobrovoľníka a 1900 eur na mesiac u dobrovoľníka-experta). (KP27)

Možno uviesť príklad z praxe od jednej z respondentiek výskumu na dokreslenie odporúčania nemať nastavené sumy na projekt jednotne, ale podľa krajín vyslania: *„Keď má prijímajúca organizácia na Ukrajine dve kancelárie – v Kyjeve a na východe Ukrajiny – treba si vopred premyslieť, kam bude dobrovoľník vyslaný. Prenájom bytu na východe Ukrajiny sa môže pohybovať v sume 100–200 eur na mesiac, v Kyjeve je to však až 600–800 eur na mesiac, čo môže výrazne zaťažiť rozpočet na vyslanie.“* (KP31) Ďalšie takéto príklady boli uvedené vo výzvach v predošlých podkapitolách.

Ambrela vypočítala potrebný fond pracovného času (Ambrela, 2019) všetkých zainteresovaných zamestnancov a zamestnankyň v konkrétnom prípade dobrovoľníckeho pobytu pri 12-mesačnom vyslaní (príprava prijímajúcej organizácie: 3 hodiny; administratíva, výberové konanie: 10 hodín; zmluvy: 4 hodiny; 2-mesačná

stáž a príprava na vyslanie: 45 hodín; koordinácia počas pobytu: 258 hodín, ponávratové aktivity, záverečná správa: 44 hodín), čo predstavuje 403 osobohodín, teda približne 50 dní. (Ambrela, 2020) Tento výpočet a uvedené príklady podporujú odporúčanie: navýšiť náklady na koordináciu a administráciu projektu.

3.5.1.4 Pri vyúčtovaní brať do úvahy kultúrne aspekty krajiny

Už bolo spomenuté, že podmienky pre vysielajúcu organizáciu (čo sa týka koordinácie a administrácie projektu) nie sú nastavené a ohodnotené priaznivo. Predloženú časovú náročnosť, ktorú tím na čele s manažérom či manažérkou dobrovoľníctva vynakladá, berie vedenie organizácie často skôr ako investíciu do budúcich projektov, hradené z iných strán, ktoré môže navrátiť dobrovoľník alebo dobrovoľníčka s čerstvými postrehmi a informáciami z terénu odovzdať a zužitkovať pri ich tvorbe. (KP22, KP23)

Donor by však mohol vziať v úvahu infraštruktúru, kultúrne pomery a situáciu v krajine pri kontrole a schvaľovaní administratívnej a finančnej časti záverečnej správy z grantu. Zjednodušená by bola administratíva projektu, zároveň by prebiehala vyvážená komunikácia na základe rešpektu, ale aj vzájomnej dôvery. Ilustrovať možno toto odporúčanie na konkrétnom príklade jednej z respondentiek výskumu: *„Bolo celkom náročné až otravné ukladať si každý jeden bloček počas celého pobytu v Keni za každú vec, čo som si kúpila. Len preto, aby som to všetko potom predložila na Slovensku účtovníčke. Za tých sedem mesiacov som nazbierala pekne hrubý štôp papierov, ktoré som so sebou ťahala na Slovensko. A získať bloček od predavačky ovocia na miestnom trhu alebo od taxikára počas presunov na projekte bolo, samozrejme, nemožné.“*

Zároveň by bolo vhodné vyčleniť položku v projekte na zabezpečenie financovania nepredvídaných situácií, ktoré nepokrýva poistenie. Môže ísť napríklad o situácie, keď treba dobrovoľníkov a dobrovoľníčky častejšie sťahovať (pre nevyhovujúce podmienky ubytovania, vlámanie sa do ubytovacej jednotky), alebo predčasne evakuovať kvôli obavám z možného konfliktu počas volieb či pouličných nepokojov. (KP31) Pandémia koronavírusu otestovala limity, flexibilitu rozpočtov, zároveň ukázala na opodstatnenie takéhoto odporúčania.

3.5.2 Ku komunikácii programu navonok

Príležitosti dobrovoľníctva je potrebné viac akcentovať vo verejnom priestore a celkovo v systéme fungovania verejnej správy. MZVaEZ by na seba mohlo vziať úlohu lídra najmä voči MŠVVaŠ SR, ktoré je potrebné motivovať, aby sa viac zaoberalo integráciou témy dobrovoľníctva (vrátane toho medzinárodného) v sektore školstva. Tým by sa mohlo zlepšiť fungovanie aj tohto dobrovoľníckeho programu, nakoľko by získal viac pozornosti, záujmu a možno aj viac finančných prostriedkov. (KP24) Keď už bude tá pozornosť a záujem dostatočný, musí byť vytvorená a otestovaná záväzná komunikačná stratégia v záujme transparentnej komunikácie a zvýšenia povedomia o dobrovoľníckom programe, ako aj o ODA SR a celej značke SlovakAid, ktoré je zatiaľ nedostatočné. (KP33)

3.5.2.1 Prehodnotiť komunikačnú stratégiu a PR programu

K desiatemu výročiu by tento štátom dotovaný dobrovoľnícky program mohol dostať viac uchopiteľné meno, alebo by v prípade nemožnosti premenovania mal byť propagovaný a prezentovaný širokej verejnosti pod iným názvom. (KP37) Samotným pozíciám a otvoreným výzvam na dobrovoľnícke vyslania laická verejnosť nevenuje pozornosť, nakoľko sa ich predstava o dobrovoľníctve spája prevažne s tradičným a prevažne národným dobrovoľníctvom. Takéto zahraničné vyslanie však daného človeka rozvíja osobnostne, aj nadobudnutými zručnosťami, vedomosťami, skúsenosťami, no táto pridaná hodnota nie je potenciálnym uchádzačom a uchádzačkám známa a komunikovaná. Názov a spôsob, akým je program prezentovaný navonok, by mohol byť vylepšený. (KP37)

Celkovo sa o značke SlovakAid a opodstatnení ‚aid‘ sektora stále málo hovorí medzi obyvateľmi a obyvateľkami, z ktorých daní je vlastne ODA SR financovaná. Slováci a Slovenky takejto forme pomoci nízkoprijmovým krajinám, a teda cudzincom, cudzinkám (a už vôbec nie ľuďom na úteku či migrujúcim) nerozumejú. Vo všeobecnosti však súhlasia s vynakladaním prostriedkov na pomoc núdzným v zahraničí. (Eurobarometer, 2005, 2007, 2013) *„O SlovakAid sa stále hovorí len v akejsi bubline, navyše pomerne úradníckym štýlom. Napriek tomu, že program aj značka spadá pod ministerstvo zahraničia, zmenená komunikačná stratégia by zvýšení pozornosti (a následnej podpory) u oficiálnej rozvojovej spolupráce prospela.“* (KP39) Bez vhodného komunikovania témy smerom k slovenskej verejnosti, bude mať o ňu záujem iba veľmi úzky, špecifický okruh ľudí a potom sa nemožno čudovať, že ten väčší okruh nebude podporovať zahraničnopolitické aktivity

SR a posielanie ľudí, expertízy či peňazí do zahraničia. Dôvodom je argument, že aj doma v SR je možné pozorovať narastajúcu chudobu, nerovnosti, sociálne vylúčenie a potrebu pomoci. (KP1) Vedieť dostať do popredia úspešné príklady z praxe, pozitívne ‚hope-based‘ príbehy, vysvetliť prínos ODA, je odporúčanie nielen pre donora, ale aj pre PR oddelenia samotných vysielajúcich organizácií.

Spoločnou koordináciou osvetových aktivít a propagovania programu by sa zvýšil záujem ODA SR (vrátane vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok). Zatiaľ je slovenský virtuálny priestor viac zásobovaný propagáciou európskych dobrovoľníckych programov (EVS, ESC, EU Aid volunteers), a slovenské organizácie nie sú natoľko viditeľné. (KP9) Jednotný komunikačný kanál môže uľahčiť mladým ľuďom vyhľadávanie dobrovoľníckych ponúk a pochopenie dôvodov pre takéto vyslanie. (KP1) V rámci šírenia osvetu o medzinárodnom dobrovoľníctve musí donor aj vysielajúce organizácie byť na rovnakej strane úsilia. Preto koordinácia osvetových aktivít o ODA SR môže začať práve od spoločných aktivít v oblasti osvetu tohto dobrovoľníckeho programu. (KP28)

3.5.2.2 Tvorba databázy dobrovoľníkov

Vytvorenie databázy, resp. databáz by mohla byť jedna z foriem koordinovaného úsilia v oblasti osvetu o medzinárodnom dobrovoľníctve, čím by napomohla zvýšiť verejnú informovanosť o tomto programe. Jedna databáza by slúžila pre potenciálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, ktoré by mohli vysielajúce organizácie v prípade potreby a vhodnej ponuky kontaktovať. Vysielajúce organizácie by si tak vedeli rýchlejšie alebo lepšie vybrať svojich kandidátov a kandidátky, a vyslať ich oveľa skôr. (KP3)

Druhá databáza by pozostávala z kontaktov a krátkych príbehov navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre možnosť spätného kontaktovania (KP30) v prípade obdobných dobrovoľníckych ponúk, pracovných príležitostí, zapojenia sa do odborných diskusií, mediálnych vystúpení, tvorby politik či účasti na tematických eventoch.

Táto databáza by mohla byť pomôckou pre potenciálnych či budúcich vyslaných ľudí tým, že by si v nej mohli pozrieť vysielajúce organizácie, schválené projekty vyslania, príklady ponávratových aktivít, alebo by vďaka písomnému, či audio alebo video rozhovoru s bývalým dobrovoľníkom či dobrovoľníčkou pochopili význam takéhoto dobrovoľníctva, prekonali strach, zostavili si vlastnú motiváciu, aj nabrali inšpiráciu. (KP37)

3.5.2.3 Zamedziť prehľbovaniu zažitých stereotypov v rámci osvety

Súčasťou reformovanej komunikačnej stratégie by mal byť aj etický kódex, ktorý by v súvislostiach vysvetľoval dôležitosť dodržiavania základných pravidiel počas reportovania zažitých situácií z nízkoprijmových krajín: „*V rámci informovania o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti po návrate domov do SR si treba dať pozor na to, aby neboli v ponávratových prednáškach či diskusiách reprodukované a dokonca prehľbované stereotypy o ‚spasiteľských komplexoch‘ a kolonialistické predstavy našimi potomkami z európskeho ‚bieleho kontinentu‘.*“ (KP9)

Vysporiadavanie sa so svojim viac či menej skrytým rasizmom až počas projektových aktivít v partnerskej krajine môže uškodiť hosťiteľskej organizácii, ako aj celej komunite prijímateľov pomoci. Na to by mala myslieť vysielajúca organizácia počas výberového procesu na dobrovoľnícku pozíciu a odhaľovania motivácie mladých ľudí pre takýto pobyt. V rámci prípravy a školenia pred výjazdom by sa mal každý odchádzajúci človek oboznámiť s Kódexom používania obrazového materiálu a podávania správ z nízkoprijmových krajín, ktorého sa mimovládne rozvojové organizácie v EÚ pridávajú už od roka 2006, v SR od roku 2010. (PMVRO, 2012) „*Vyslať do terénu človeka, ktorý má potrebu všetkých okolo seba zachraňovať a sám bojuje s predsudkami, prehľbuje stereotypy, môže poškodiť reputáciu celého programu. Takéto veci by sa dali odbúrať, keby bolo globálne vzdelávanie zahrnuté do študijných osnov naprieč všetkými stupňami a typmi škôl.*“ KP10

3.5.3 K súčasnému nastaveniu programu

Úskalím, na ktoré vysielajúce organizácie pri súčasnom nastavení programu upozorňujú, je popri finančných limitoch v zmysle nákladov v mieste pobytu a načasovaní grantovej výzvy dĺžka trvania vyslania. Stále sa v komunite diskutuje o adekvátnej dĺžke trvania, hoci donor SAMRS v poslednej výzve na základe spätnej väzby od členov Ambrely upravil dĺžku dobrovoľníckeho vyslania na minimálne 3 mesiace (z pôvodných 6) a maximálne 12 mesiacov. Dĺžka expertného vyslania je minimálne 1 mesiac a maximálne 3 mesiace. (KP27)

3.5.3.1 Prehodnotiť dĺžku pobytu v súlade s náplňou činnosti

Z praxe vyplýva, že väčšiu úspešnosť majú projekty, ktoré majú trvanie minimálne šesť mesiacov. Odôvodňuje sa to udržateľnosťou a tým, že práca dobrovoľníka má väčšiu pridanú hodnotu, ak tam pôsobí dlhodobo (deväť až dvanásť mesiacov). Pri

niektorých špecifických projektoch je však dostačujúca aj krátkodobá intervencia, v rozmedzí napríklad 3–4 mesiace. (KP28) Tieto špecifiká treba dôkladne ozrejmiť v projektovej žiadosti.

V samotnom koncepte vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok môže byť trendom, ale zároveň limitom vysielanie na krátkodobé pobyty, čo nemusí mať vždy pozitívny vplyv na celkové fungovanie projektu: *„Každý dobrovoľník má iné predstavy o tom, akým smerom by sa mal projekt uberať, má tiež inú kvalifikáciu. Po prvých pár mesiacoch zorientovania sa na projekte sa rozhodne zaviesť akúsi zmenu v projekte, no onedlho musí odísť. Dobrovoľník, ktorý príde po ňom, má možno úplne inú predstavu o tom, ako by daný projekt mal napredovať a takto to ide dookola. Zároveň je to veľmi chaotické pre lokálnych zamestnancov projektu.“*

Vyslaný dobrovoľník býva v niektorých prípadoch vysielaný organizáciou na projekt skôr ako terénny koordinátor, logista. Náplňou práce aj dĺžkou pobytu je reálne skôr zamestnanec, pričom jeho náklady sú hradené z dobrovoľníckeho programu. Niektoré slovenské (väčšinou kresťansky orientované) organizácie sa však dlhodobo zameriavajú práve na juniorské dobrovoľníctvo a poskytnutie prvej terénnej skúsenosti mladým ľuďom. Podľa nich aj tri mesiace počas alebo po štúdiu na vysokej škole môžu výrazne ovplyvniť životnú dráhu takto vyslaného človeka a jeho nazeranie na svet. Preto odporúčajú ponechať možnosť vycestovania aj na tri mesiace. (KP12)

3.5.3.2 Zvýšiť vekový limit pre vyslanie

Na stránke SlovakAid sú uvedené dve základné podmienky podpory vysielania dobrovoľníka a experta-dobrovoľníka – vek od 18 rokov a slovenská štátna príslušnosť vysielaného človeka (SlovakAid, 2021). Tie organizácie, ktoré sa dlhodobo zameriavajú práve na juniorské dobrovoľníctvo, by však pokojne zvýšili stanovený minimálny vekový limit pre vyslanie na 21 rokov. Hoci ich motiváciou je umožnenie prvej terénnej skúsenosti mladým ľuďom po alebo počas vysokoškolského štúdia a primárne nie podpora humanitárnych alebo rozvojových projektov v ich projektových krajinách, určitá zrelosť vyslaných ľudí je potrebná. (KP12)

Ďalšie organizácie by odporúčali nastaviť minimálny vek vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčky na 25 rokov – nech už majú za sebou štúdium, nejaký pobyt v zahraničí a sú osobnostne zrelší, aby vedeli lepšie reagovať na nepredvídané situácie. (KP26) Európske dobrovoľnícke programy, dostupné aj pre obyvateľstvo SR, sa venujú dobrovoľníckym pobytom ľudí vo veku od 18 do 30 rokov. Tento slovenský

dobrovoľnícky program (ak má navyiac v sebe obsiahnuté aj expertné dobrovoľníctvo) by sa malo zamerať na ľudí vo veku minimálne 25 rokov, ktorí majú záujem podeliť sa so svojimi odbornými vedomosťami a zručnosťami, „know-how“ v konkrétnej oblasti. (KP33)

3.5.3.3 Navýšiť počet vyslaných ľudí

Zaznel aj pozoruhodný názor k počtu samotných vyslaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorý by sa mal mnohonásobne zvýšiť v záujme šírenia povedomia o medzinárodnom dobrovoľníctve a opodstatnení ODA SR: „*Je chybou vysielat' ročne iba 20 dobrovoľníkov. Keby sa ten paušál zvýšil (a dobre spropagoval) – napríklad na sto ročne – viac študentov by šlo cez prázdniny do zahraničia, aj viac absolventov by sa zaujímalo o takúto skúsenosť. Za tých desať rokov by sme mali vyslaných tisíc ľudí, pričom sú ich vyslaním ovplyvnené celé ich rodiny, školy, farnosti, dediny, mestá. Viac ľudí by doma potom zákonite bralo vážnejšie aj celú tú tému rozvojovej spolupráce a Agendu 2030. Verím, že nejaká časť z nich by sa nadchla pre rozvojovú spoluprácu a charitu, chceli by pracovať v tých organizáciách, alebo by si zakladali vlastné organizácie, poprípade nejaké sociálne podniky, ktoré sa venujú tiež rozvojovým témam.*“ (KP17) Takýmto spôsobom by viac efektívne a na väčšej ploche dochádzalo k šíreniu povedomia o medzinárodnom dobrovoľníctve u širšej verejnosti.

Potom je na mieste otázka, ako by sa s navýšenou konkurenciou vysporiadali súčasné organizácie, ak by to kompetitívne vnímali, a či by sa zvýšil aj rozpočet na dané vyslanie. (Príloha 10) Vzájomnou komunikáciou a koordináciou aktivít by mohlo časom dôjsť k ustáleniu záujmu o štátne dotácie či pozornosť médií.

3.5.4 K príprave na výjazd do terénu

Ľudský kapitál, s ktorým možno pracovať aj v rovine nemateriálnej, resp. duchovnej, nielen ekonomickej, vystupuje ako tvorivý aktér spoločnosti. (Ugroczy, 2008) Pri správnej motivácii, vedení dobrovoľníkov, dobrovoľníčok a otvorenej, transparentnej komunikácii s nimi, je ľudský kapitál zdrojom úspechu a efektivity každej organizácie. V rámci dobrovoľníckeho cyklu je každá fáza dôležitá a pre manažujúceho človeka náročná. Úroveň prípravy pred výjazdom sa však najčastejšie odrazí na implementácii projektu v teréne.

3.5.4.1 Nepodceniť rolu manažéra / manažérky projektu

Východiskom kvalifikovaného rozhodovania manažmentu v organizácii je plánovanie, nielen to personálne. Odporúčaním vysielajúcich organizácií je nepodceniť rolu manažéra alebo manažérky v dobrovoľníckom cykle, ktorý je vzhľadom na veľkosť organizácie odkázaný na kumulovanie viacerých pracovných funkcií a naplní do jednej (od písania projektu, cez výber vhodného kandidáta, jeho prípravu, mentoring v teréne, konzultáciu pri aktivitách a podobne).

S manažérskou pozíciou v organizácii ide ruka v ruke potreba tvorby, aktualizácie a dodržiavania interných predpisov a manuálov, týkajúcich sa procesov v oblasti vedenia projektov aj vedenia ľudí v organizácii.

Organizácia by mala mať zozbierané a spísané nejaké pravidlá, z čoho pozostáva ich dobrovoľnícky projekt, aké fázy má a kto má za ktorú z nich v organizácii zodpovednosť. Od procedúry výberového konania, vedenia pohovoru, zostavenia dobrovoľníckej zmluvy, cez manuál (potrebný pre prípravu a tréning pred výjazdom), bezpečnostnú stratégiu, komunikačný plán, etický kódex, až po hodnotiaci dotazník, vzor monitorovacej či záverečnej správy (ich zoznam je v prílohe 5).

Objavuje sa vyslovene odporúčanie mať vypracovanú bezpečnostnú stratégiu s akčným plánom, ktorý niektoré z vysielajúcich organizácií už uplatnili počas evakuácie v prvej vlne pandémie Covid-19: „Organizácia by mala mať zostavený a spísaný postup o tom, akým spôsobom postupovať v prípade nebezpečenstva, ako komunikovať v krízovej situácii. Aby mladý človek, plný nadšenia v novej krajine, nebol nútený sám sa konfrontovať s kritickými situáciami, ako znásilnenie či ozbrojený únos. Skrátka manažér musí mať pripravený materiál s najhorším scenárom a procesmi, čo vtedy robiť. A vedieť to urobiť.“ (KP15)

3.5.4.2 Predĺžiť a rozšíriť pred-výjazdové školenie

Od roku 2014 prebieha jednotná predvýjazdová príprava dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z dielne SAMRS v podobe jednodňového školenia pred výjazdom. V tento pilotný rok sa v piatich moduloch mohli dozvedieť komplexné informácie o rozvojovej spolupráci, princípoch a prioritách ODA SR; o komunikácii v kultúrno odlišnom prostredí hostiteľskej krajiny; o projektovom manažmente v konkrétnej komunite; o ochrane a bezpečnosti pri práci v teréne; (Nemcová, 2014) a tiež aj o informovaní, princípoch zobrazovania rozvojovej problematiky v médiách (Baluchová, 2015), čo bola jeho najdlhšia a najširšia podoba (formálne i obsahovo). V súčasnosti sa predvýjazdové školenie zameriava primárne na bezpečnosť

a bezpečnostné riziká počas dobrovoľníckej činnosti v nízkoпрíjmovej krajine, a jeho dĺžka nie je postačujúca. (KP4)

Väčšina vysielajúcich organizácií odporúča tematicky rozšíriť a časovo predĺžiť predvýjazdové školenie, organizované donorom pre všetkých vybraných kandidátov a kandidátky, keďže sa v rozsahu 6–8 hodín nedá povedať všetko o aspektoch dobrovoľníckeho vyslania. Niektoré organizácie organizujú podobné intenzívne prípravné stretnutia v trvaní 2–4 dní, dokonca až 2–4 víkendových stretnutí. (KP12, KP19) K tomu sa pridáva obsahové odporúčanie: do obsahu zaradiť aj tému krízového manažmentu a komunikácie v konflikte (nielen vzhľadom na pandemickú situáciu). (KP4)

3.5.4.3 Umožniť účasť na školení ďalším stakeholderom

V prípade spomínaného jednodňového školenia pred výjazdom z dielne SAMRS bolo sformulované odporúčanie: povoliť toto školenie absolvovať aj v online podobe, pričom by sa cieľová skupina rozšírila okrem vysielaných ľudí aj o tímy z vysielajúcich a prijímajúcich organizácií. Pre súčasných manažérov či manažérky projektov takéto školenie doposiaľ neexistuje. (KP7)

Keďže hostiteľské organizácie komunikujú primárne po anglicky, muselo by dané školenie prebiehať online a v angličtine. Bolo by však vhodné, keby partnerské organizácie videli, aký základ k téme získavajú vysielaní ľudia v SR pred odchodom na projekt. Tiež by dostali možnosť sieťovania, budovania partnerstiev, výmeny skúseností a možnosť spoznať slovenský kontext. Prijímajú totiž slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky k sebe na projekt, avšak často bez znalosti slovenskej kultúry.

Spoločným absolvovaním takéhoto školenia (aspoň v online podobe, ak nie tvárou tvár v podobe interkultúrnej výmeny či študijnej cesty) by boli partneri neskôr menej zaskočení pri kultúrnych rozdieloch, riešení nedorozumení či konfliktov na pracovisku. Citlivejšie by komunikovali a budovali si vzťah, založený na vzájomnom rešpekte, pochopení a úcte. (KP4)

3.5.5 K prínosom projektu

Tak, ako je potrebné poznať motiváciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pred výjazdom na pobyt, tak je dôležité poznať prínosy dobrovoľníckeho pobytu po návrate vyslaného človeka na Slovensko. Dôležité je nezamerať sa iba na čísla ako na

hlavné ukazovatele úspešnosti projektu. Čísla sa jednoducho prezentujú, ale aj rovnako ľahko zneužívajú. (KP35)

Počet rozdistribuovaných potravinových balíčkov, zriadených školských záhrad či vyškolených komunitných pracovníkov, pracovníčok neznamená celkový prínos. Môže znamenať okamžitú pomoc pre miestnu komunitu, ale nesignalizuje to automaticky aj markantný prínos pre vysielajúcu organizáciu či samotného dobrovoľníka, dobrovoľníčku. Na vytvorenie trvalej zmeny treba dlhodobú stratégiu, presahujúcu jedno volebné obdobie (a jedno vyslanie). Preto by sa priority mali nastavovať podľa dôsledne určených kritérií – od urgentných krátkodobých po stabilné dlhodobé.

3.5.5.1 Vyhodnotiť impakt projektu v organizácii

Tak ako je pred odchodom dobrovoľníka v réžii donora zorganizované povinné jednodňové predvýjazdové školenie, tak by v podobnom duchu mohlo byť zorganizované aj ponávratové jednotné hodnotiace školenie, a to opäť z dielne SAMRS. Toto odporúčanie ponúka navrátiť ľuďom prejsť si dôslednou reflexiou po návrate a rozdiskutovaním či podchytením tých dôležitých vecí, ktoré budú formovať ich ďalšie kroky. (KP8) Nie každá organizácia totiž takéto individuálny či skupinový ‚debriefing‘ v rámci záverečnej časti cyklu robí. Pokojne by do tohto hodnotenia mohla byť zahrnuté aj príslušné veľvyslanectvo SR, poprípade zastupiteľský úrad v mieste vyslania, čím by sa zároveň zintenzívnila komunikácia a prehĺbila spolupráca s nimi. (KP18)

Zatiaľ nedochádza k monitoringu týchto projektov zo strany donora, projekt sa uzatvára zaslaním a schválením záverečnej správy z grantu. Je individuálne na každej organizácii, či a do akej miery sa reálne venuje vyhodnoteniu pobytu po návrate. Odporúča sa však po ukončení dobrovoľníckeho pobytu a uzatvorení celého cyklu udeliť navrátiť ľuďom z terénu certifikát o absolvovaní takehoto programu. Môže to byť pre nich atraktívny stimul pokračovania v dobrovoľníctve pre organizáciu, preukázané docenenie ich činnosti, ale i cenný bod do budúceho povolania. (KP17) Certifikáty by sa mohli odovzdávať na navrhovanom ponávratovom školení alebo na výročnom stretnutí bývalých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, kde sa verejne ocení ich pôsobenie a prehĺbi sieťovanie i udržiavanie kontaktov v rozvojovej komunite.

Ďalšie odporúčanie sa týka preverovania reálnych kapacít organizácií: „*Nikto zatiaľ do hĺbky neskúma profil a štruktúru vysielajúcich či prijímajúcich organizácií – či majú požadované kapacity vybraných ľudí si pripraviť a mentorovať.*“ (KP22) Tak sa

môže stať, že sa na jednom mieste v rovnakom čase nachádza niekoľko medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí čelia podobným problémom, do terénu nechodia, ich predstavy o realizácii projektu sa rozchádzajú s požiadavkami partnerskej organizácie. (KP39) Je opäť na manažérovi alebo manažérke vysielajúcej organizácie (a v ďalšom pláne i na donorovi), aby vedel takéto situácie riadiť a monitoring zabezpečiť – v záujme efektívneho dosahu projektov na všetky zúčastnené strany.

3.5.5.2 *Merat' úspešnosť programu a zamestnateľnosť v sektore*

Pod pojmom zamestnateľnosti sa chápe schopnosť nájsť si prvé zamestnanie na trhu práce. (Hirst, 2001) Z tohto pohľadu môže byť rozvíjanie základných zručností z oblasti zamestnateľnosti u juniorských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok súčasťou projektov medzinárodného dobrovoľníctva. Po absolvovaní takéhoto dobrovoľníckeho cyklu v zahraničí (v rámci vyhodnotenia pobytu a nadobudnutých zručností i skúseností) by mohli byť mladí ľudia pripravení a schopní vybrať si a tiež udržať zamestnanie v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce, a tiež zvládať prechody medzi rôznymi pozíciami.

Dobrovoľnícky program zatiaľ supluje získaním praktických skúseností a zručností z terénu absenciou univerzitného štúdia medzinárodných rozvojových štúdií v SR. (SlovakAid, 2021) Potom je však dôležité vhodným spôsobom zistiť a vyhodnotiť, či je tam (a aká je) tá pridaná hodnota pre štát a rozvojový sektor: *„U čísla viac ako dvesto vyslaných ľudí je už potrebné identifikovať a analyzovať to, kde tí ľudia po návrate v SR skončili, či mal program želaný efekt a investícia do budovania kapacít v rozvojovom sektore sa vrátila.“* (KP8)

V tomto prípade bude vhodné a do budúcnosti potrebné vypracovať komplexnú evaluáciu desaťročného trvania programu s tým, že by sa už v niektorých prípadoch podľa kompetenčného profilu dobrovoľníka, dobrovoľníčky dal impakt už aj merať (Fee et al., 2014). Kvantifikovať mieru zamestnateľnosti a uplatnenia v sektore by bolo možné, ak by sa napríklad u dvesto bývalých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zrealizoval kvantitatívny výskum použitím metódy dotazníka so zatvorenými otázkami a možnosťami s číselnými škálami. Komplexná evaluácia je posledným, ale mimoriadne dôležitým a aktuálnym odporúčaním pre donora celého programu.

4 DISKUSIA

V nasledujúcich časti budú prepájané a porovnávané výsledky z analyzovaných dát tejto práce s výskumami domácich a zahraničných autorov či autoriek. Najviac aktuálnych štúdií k téme medzinárodného dobrovoľníctva pochádza z dielne, resp. na objednávku fóra International Forum for Volunteering in Development (Forum) a programu UN Volunteers (UNV). Devereux v roku 2008 poznamenal, že proaktívne štúdie hodnotenia zo strany vysielajúcich rozvojových organizácií a ich platforiem sú skôr výnimkou (VSO, 2015; Allum, 2019) ako pravidlom. Aj dnes stále dominujú hodnotenia, ktoré iniciujú donori. (Allum a Onuki, 2019) Motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Clark a Lewis, 2017; Meneghini, 2016; Okabe et al., 2019; Tiessen, 2012; Unstead-Joss, 2008) patrí medzi najviac preskúmané dimenzie dobrovoľníctva, a to vo svetovej, ako aj v domácej literatúre.

Identifikované a analyzované výzvy sú tu interpretované z dvoch perspektív – z pohľadu vplyvu spoločenských procesov a aktuálnych trendov (globalizácie, informatizácie, individualizácie, komercializácie rozvojovej práce a potrebu profesionalizácie vo vysielajúcich organizáciách), ako aj cez prizmu príspevku medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja (v podobe transformačných partnerstiev).

4.1 Od globalizácie cez motiváciu až k solidarite

Počas hľadania odpovedí na prvú výskumnú otázku v tejto práci však zámer nesmeroval k motivácii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. V tomto výskume boli identifikované a analyzované motívy vysielajúcich organizácií pre implementáciu pravidelných cyklov medzinárodného dobrovoľníctva. Zjavný bol vplyv hybnej sily a fenoménu **globalizácie**, a následného myslenia v globálnych súvislostiach, nasledovania zahraničnopolitickej stratégie krajiny a priorit ODA SR. Prostredníctvom vyslaní do nízkoprijmových krajín sa rozvíjali nielen talenty **znalostných dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok a budovali individuálne ľudské kapacity v SR, ale aj kapacity na úrovni organizácií, aj v rámci medzinárodných partnerstiev.

Až v posledných rokoch začali zahraničné štúdie zohľadňovať perspektívy organizácií (aj to viac hostiteľských) v oblasti skúseností s medzinárodnými dobrovoľníkmi a vplyvu dobrovoľníckej služby na lokálne komunity (Irie et al., 2010; Lough et al., 2010; Schwinge, 2011). Tie naznačujú, že má takýto pobyt má potenciál pozitívne

ovplyvniť ako dobrovoľníkov, dobrovoľníčky, tak aj príjemcov a hostiteľské komunity, a zároveň aj vysielajúce a hostiteľské organizácie. Z pohľadu hostiteľských organizácií však dosiahnutie pozitívnych dosahov závisí od množstva individuálnych a inštitucionálnych faktorov (Sherraden, Lough a McBride, 2008), ako potrebu vedenia ľudí, zladenia pobytu s prioritami organizácie, budovania vzťahov v mieste pôsobenia, pričom nemožno opomenúť ‘kritický hlas z Juhu‘ na tvorbu fungujúcich dobrovoľníckych intervencií.

Je tiež dôležité identifikovať kritické faktory, ktoré pomôžu organizáciám spresniť svoje programy a zefektívniť dosah vyslania. (Perold et al., 2012) Konkrétne faktory, vplývajúce na slovenský program medzinárodného dobrovoľníctva, boli opísané v konceptuálnej časti tejto práce, a spolu s identifikovanými a analyzovanými výzvami a trendmi v implementácii dobrovoľníckych projektov boli nakoniec pretavené do odporúčaní pre prax.

V rámci identifikovaných a analyzovaných motívov slovenských organizácií, prečo vlastne realizujú konkrétne dobrovoľnícke projekty v zahraničí, zaznievali aj konkrétne príklady ponávratových globálno-vzdelávacích aktivít, osvety o dôležitosti ODA a snaha budovať darcovské správanie, vyjadriť solidaritu s núdznými a dosiahnuť zmenu na Slovensku. Prínosom dobrovoľníctva pre spoločnosť je bezpochyby posilnenie občanov a občianok v sociálnej súdržnosti, nadväzovaní a posilňovaní vzťahov dôvery a porozumenia medzi ľuďmi (Igazová, 2016).

Pod vplyvom globalizácie a náhlych spoločenských zmien sa ľudia častejšie dostávajú do zložitých životných situácií, stávajú sa na sebe vzájomne viac závislými. Dobrovoľníctvo môže v dnešnej postmodernej dobe napomôcť: v udržiavaní a posilňovaní práve takých hodnôt, ako sú súdržnosť, záujem o druhých a služba iným ľuďom; v uplatňovaní práv a zodpovednosti jednotlivcov, jednotlivkyň ako súčasti istej komunity, v realizácii svojho ľudského potenciálu; a napokon v prepojení ľudí (napriek rozdielom), aby sme mohli žiť v zdravých, udržateľných komunitách a aby sme mohli spoločne usilovať o nájdenie nových riešení pre spoločné úlohy a utváranie nášho kolektívneho osudu. (IAVE, 2015) Práve formou medzinárodného dobrovoľníctva napomáhajú dobrovoľníci a dobrovoľníčky budovať väčšie porozumenie z hľadiska rôznych krajín a kultúr v rámci medzikultúrneho dialógu, pomáhajú tiež napríklad migrantom a migrantkám svojou činnosťou zapojiť sa do miestnych spoločenských, a tým prispievať ku kultúrnemu rozvoju. (Brozmanová Gregorová, Marček, Mráčková, 2009) K častejším **prejavom solidarity** s núdznými vo svete, aktívnemu občianstvu, a medzikultúrnemu porozumeniu podľa výsledkov tohto výskumu dochádza práve vtedy, keď sa efektívne zviditeľňuje rozvojová

spolupráca spolu s úspešnými príkladmi projektov medzinárodného dobrovoľníctva prostredníctvom globálno-vzdelávacích aktivít v SR.

Správa generálneho tajomníka OSN o integrácii dobrovoľníctva do budúcej dekády, ktorú predniesol v roku 2015 na Valnom zhromaždení OSN, zdôraznila ako hybnú silu práve príspevok dobrovoľníckych programov k zabezpečeniu mieru a rozvoja. Pričom dôležitá bola forma podpory začlenenia čo najväčšieho počtu ľudí na okraji spoločnosti do tohto procesu, teda inklúzia. Podľa tejto správy je potrebná silná dobrovoľnícka infraštruktúra pre zabezpečenie začlenenia marginalizovaných ľudí. (UNV, 2018) Sociálna inklúzia a medzinárodné dobrovoľníctvo ako činiteľ sociálneho začlenenia, je popri expanzii a inováciách jedným z globálnych trendov, ktorý identifikoval tím programu UNV. Jeho úspešnosť úzko súvisí aj s medzinárodným záväzkom prispieť 0,7 % (v prípade SR: 0,33 %) HND na najmenej rozvinuté krajiny do roku 2030 v záujme pomôcť vylúčeným a najzraniteľnejším komunitám. (Kaba, 2020)

4.2 Od informatizácie k profesionalizácii v organizáciách

Informačno-komunikačné technológie a inovácie sú dnes jednou z hlavných síl, formujúcich medzinárodné dobrovoľníctvo. Digitálna infraštruktúra a sociálne médiá spôsobili, že dobrovoľnícke programy sa stali menej statické a prilákali nové, netradičné spoločenské skupiny. Krátkodobé a online dobrovoľníctvo sa stáva čoraz väčšou realitou, dobrovoľnícka infraštruktúra sa preto musí týmto zmenám prispôbiť. (UNV, 2018) Aj identifikovaných a analyzovaných výziev prípravnej fázy dobrovoľníckych cyklov v SR vyplýva, že v tejto 'digitálnej' spoločnosti je medzinárodné dobrovoľníctvo ovplyvňované **informatizáciou a využívaním informačno-komunikačných technológií (IKT)** a rôznych inovácií. (Perold et al., 2020) Vďaka najnovším technickým vymoženostiam prebieha medzikultúrna komunikácia medzi slovenskou vysielajúcou organizáciou a partnerom v nízko príjmovej krajine v reálnom čase. Zjednodušujú sa tak všetky časti, spadajúce pod prípravnú fázu, ako kontaktovanie a výber partnerskej organizácie na diaľku, skúmanie potrieb miestnej komunity, nastavenie samotnej dobrovoľníckej pozície a konzultácie pri písaní projektovej žiadosti o grant.

V tejto fáze sa však objavuje aj potreba ukotvenej funkcie manažéra či manažérky v organizácii, manažujúceho ako dobrovoľnícke projekty, tak aj ľudí v nich. Nastavenie takejto pozície prispieva k **professionalizácii** v manažmente dobrovoľníctva. Existuje hneď niekoľko slovenských a zahraničných autorov a autoriek, ktorí sa zaoberajú

manažmentom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Mydlíková, 2002; Tošner a Sozanská, 2002; Hatoková et al., 2009, Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009)

Na Slovensku sa trend organizovaného vedenia (prevažne národných) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok objavil so vznikom prvých dobrovoľníckych centier a programov, zameraných na prácu s ľuďmi. Na Slovensku sú dostupné viaceré školenia k manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. To však neznamená, že sa zo zapojených mladých ľudí do dobrovoľníckych aktivít potom stanú profesionálni zamestnanci či zamestnankyne. Minimalizujú sa však riziká z neusmernenej spontánnej činnosti. (Brozmanová Gregorová, 2012) Pod profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami rozumieme zavedenie nástrojov profesionálnej manažérskej práce a využívania týchto nástrojov v organizácii. Zväčša platí, že čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. (Brozmanová Gregorová, 2011; Siekelová, 2020) Ide o trend, ktorý sa v zahraničí objavuje už niekoľko dekád. (Rochester, 1999; Macduff et al., 2009, Meijs a Hoogstad, 2001; Meijs a Ten Hoorn, 2008) Zo zamestnania sa stáva profesia, čo znamená, že na pozíciách manažérov, manažériek dobrovoľníckych programov pracujú platení zamestnanci a zamestnankyne.

Snaha o profesionalizáciu tejto práce má nasledujúce dôvody (Gay, 2000): očakávanie vlády a spoločnosti zvyšujúcej sa kvality služieb, poskytovaných dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami; dosiahnutie pozitívnej praxe pod vplyvom a využitie zdrojov na manažovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s čo najväčším efektom; zabezpečenie prospechu z dobrovoľníctva pre príjemcov pomoci, ale tiež zmysluplnej a príjemnej skúsenosti pre samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; príspevok k sociálnej inklúzii. (UNV, 2018)

Treba však nájsť v organizáciách vhodnú mieru vedenia projektov a ľudí, aby dobrovoľníctvo bolo síce dobre organizované a manažované, ale zasa aby nebolo príliš byrokratické. (Gaskin, 2003) Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je aj o tom, ako vie organizácia v rámci manažmentu dobrovoľníctva kombinovať voľbu a kontrolu, flexibilitu a organizovanosť, neformálnosť, výkonnosť a osobnú a profesionálnu podporu. (Brozmanová Gregorová, 2011)

S profesionalizáciou súvisí aj tvorba potrebná dokumentácia, spísané interné smernice a stratégie, ktoré v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva treba potom sledovať v jednotlivých fázach dobrovoľníckych projektov. Ich absencia a tvorba sa objavila medzi výzvami, identifikovanými respondentmi a respondentkami

slovenských rozvojových organizácií v tomto výskume. Neexistuje jeden jediný správny a vyhovujúci model manažovania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorý by mohli uplatňovať všetky organizácie. Existuje niekoľko národných i medzinárodných manuálov a sprievodcov dobrovoľníctva, ktoré môžu využiť a inšpirovať sa nimi organizácie, pôsobiace v dobrovoľníckych a rozvojových odvetviach. (ADICE, 2019; VSA CID, 2017; VA Canada, 2001; VA Canada, 2015; PMVRO, 2012) Od roku 2019 sú však svetové organizácie, implementujúce projekty medzinárodného dobrovoľníctva vyzývané, aby sa pridali ku Globálnemu štandardu pre dobrovoľníctvo pre rozvoj z dielne fóra IVCO (VSA, 2019), čím by potvrdili, že ich procesy sú v súlade s osvedčenými rozvojovými postupmi a cieľmi trvalo udržateľného rozvoja. Tento dokument poskytuje štandardy, ktoré posilnia nielen výsledky projektov v praxi, ale poskytnú tiež starostlivosť a ochranu dobrovoľníkom a dobrovoľníčkam v teréne, ako aj komunitám v nízkopříjmových krajinách. (Perold, 2019)

Je tiež namieste otázka, či profesionalizácia dobrovoľníctva bude viac odrádzať alebo povzbudzovať organizácie a zapojených ľudí k účasti na dobrovoľníckych projektoch, najmä pokiaľ ide o spontánne, amatérske, nekoordinované a aj krátkodobé, epizodické angažovanie sa v pomoci druhým (ako tomu bolo napríklad počas tzv. utečeneckej krízy v roku 2015). (UNV, 2011; Igazová, 2016) Príliš vysoká hranica požiadaviek na dobrovoľníctvo môže vytlačiť účasť a vylúčiť určité skupiny. Na druhej strane, publikovanie špecializovaných požiadaviek a poskytovanie odbornej prípravy môže dobrovoľníctvo zatriť, prilákať kvalifikovanejších dobrovoľníkov, dobrovoľníčky a pravdepodobne zlepšiť výsledky. (UNV, 2018)

4.3 Pandémia Covid-19 a nové trendy, ovplyvňujúce implementáciu v teréne

Dbáť na bezpečnosť počas vyslania musí každý jednotlivec či jednotlivkyňa sám za seba, vysielajúca organizácia však zodpovedá za: vhodný výber vysielaného človeka, prepojenie s partnerskou organizáciou, a tiež podporu pred aj priamo počas dobrovoľníckeho pobytu v cudzine. Dôležitá je teda príprava a zaškolenia pred samotným výjazdom. (Jančovič, 2012; Bencová Utešená, 2017; PMVRO, 2012) Ako vyplynulo z identifikovaných výziev slovenských organizácií počas tohto výskumu, predvýjazdové zaškolenie je síce jednotné jednodňové v réžii donora, no obsahovo nie je postačujúce, no a príprava vysielaného človeka je na individuálnom zvážení a v réžii samotnej organizácie. Niekde prebieha formou niekoľkotýždňovej

intenzívnej stáže v kancelárii (ADRA Slovensko), formou niekoľkodňovej rotácie po oddeleniach (ČvO), alebo aj v podobe niekoľkých víkendových stretnutí počas celého roka (SAVIO, eRko, SKCH). V odporúčaníach pre prax odznelo, že obsah školenia by sa nemal podceňovať, mal by sa tematicky rozšíriť a časovo predĺžiť, zároveň ponúknuť v online podobe aj participujúcim organizáciám. Počas neho by sa budúci dobrovoľníci a dobrovoľníčky mali dozvedieť informácie o princípoch rozvojovej spolupráce, prioritách slovenskej ODA; o medzikultúrnej citlivosti a potrebných kompetenciách v kultúrne odlišnom prostredí hostiteľskej krajiny. (Bencová Utešená, 2017; PMVRO, 2012) Ďalej by mali porozumieť základom projektovému manažmentu a komunitnej práce. Akcentovať treba zásady ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci v teréne; a tiež pravidlá informovania o zažitej skúsenosti a zobrazovania rozvojovej problematiky v médiách. (Baluchová, 2014)

Vplyvom **komercializácie rozvoja, produktizácie či komodifikácie** daného dobrovoľníckeho pobytu však môže dôjsť k nedorozumeniu počas prípravy mladého človeka na pobyt vysielajúcou organizáciou, ktorého predstava výjazdu môže spočívať v očakávaní ‘dobrovoľníckeho balíčka’ na kľúč. Aby ešte pred samotných odchodom na miesto vyslania nedošlo k zamieňaniu si medzinárodného dobrovoľníctva s dobrovoľníckym turizmom (Bučko a Sláviková, 2013; Racková, 2014), volunturizmom do exotickej krajiny. Výzvy v implementačnej fáze zvýraznili potrebu kvalitnej prípravy a predvýjazdového školenia v snahe zmierniť kultúrny šok, zabezpečiť bezproblémovú implementáciu aktivít v teréne a neprehľbovať komplex Bieleho spasiteľa. (Profant, 2020; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008; PMVRO, 2012)

Keď sa človek nakoniec dostane do samotnej nízkopríjmovej krajiny, musí prekonať kultúrny šok a prispôbiť sa novému prostrediu, ako aj ohrozeniam, ktoré tam číhajú. Na pandemický scenár však nebol pripravený nik zo zúčastnených strán. Od marca 2020 sa bolo treba v súvislosti s pandémiou COVID-19 prispôbiť bezpečnostným obmedzeniam, vládnym nariadeniam a neustálym zmenám, ktoré zároveň spôsobovali veľký tlak na všetkých aktérov dobrovoľníckeho manažmentu. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020) Slovenské organizácie v súvislosti s touto pandémiou a jej vplyvom na implementačnú fázu dobrovoľníckych cyklov identifikovali výzvy, doplnené ilustráciou konkrétnych príkladov z terénu i možných foriem riešení, z ktorých najviac vypuklé boli: obmedzenie pohybu, dopravy a prepravy osôb a materiálov, obmedzené možnosti pôsobenia v krajine a náhla transformácia doterajších projektových aktivít, náročná logistika a potreba repatriácií osôb, nápor na finančný manažment i manažment ľudských zdrojov.

S rovnakými výzvami sa potýkali aj iné medzinárodné dobrovoľnícke organizácie. (O'Brien, 2020) Dobrovoľnícky program The Peace Corps, financovaný vládou Spojených štátov, uskutočnil v polovici marca 2020 najväčšiu hromadnú evakuáciu viac ako 7 300 amerických dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zo 61 krajín sveta, pretože konkrétne krajiny vyslania uzavreli svoje hranice a medzinárodné letecké spoločnosti zrušili lety. Agentúra už v minulosti realizovala evakuácie svojich ľudí napríklad počas vojny v Iraku alebo vypuknutia epidémie eboly na africkom kontinente, nikdy však neodvolala naraz všetkých svojich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. (Lieberman, 2020) Pretože títo ľudia sa stali počas svojho vyslania súčasťou miestnych komunit, ktoré podporovali a mapovali tam lokálne potreby, je dôležité, aby s prijímateľmi pomoci ostali v kontakte. Pracujú preto 'na diaľku' a poskytujú online podporu na svojich projektoch. (VSO International, 2020; Človek v ohrození, 2020) Slovenské organizácie, pracujúce so zraniteľnými (väčšinou migrantskými a utečeneckými) komunitami v súvislosti s bezpečnostnými opatreniami a nariadeniami, uviedli, že ich klienti a klientky nemohli opustiť svoje osídlenia, neformálne osady. (Ambrela, 2020) Takže po vypuknutí pandémie bolo veľa ich projektov pozastavených a priamy prístup k cieľovým skupinám projektov bol prakticky nemožný. Pokračovanie vo vzdelávacích, zdravotníckych či psychosociálnych aktivitách cez internet bolo nemožné, nakoľko dané skupiny obyvateľstva nemajú prístup k internetu. Niektoré zahraničné organizácie uviedli ako riešenie tohto problému návrat k **starším a osvedčeným metódam a stratégiám komunikácie**, ako je výroba a tlač plagátov, využívanie televízneho a rozhlasového vysielania na účely verejného vzdelávania, ako aj používanie reproduktorov, pripevnených na nákladné vozidlá, zvažujúce odpad, na šírenie informácií o správnej hygiene a dodržiavaní preventívnych opatrení v snahe zabrániť šíreniu vírusu. (Perold et al., 2020)

Sektor zdravotníctva dostal prednosť pred ostatnými, rovnako dôležitými sektormi, ako je zabezpečenie bezpečnej vody a sanitácie, podpora lokálneho farmárstva. Ale aj v samotnom sektore zdravotníctva sa aktivity sústredili hlavne na prevenciu a boj proti COVID-19. (Kaba, 2020) Veľkí donori presmerovali svoje zdroje a prostriedky takisto do programov na prevenciu a boj s pandemiou. Hoci sa teraz zdravotná a zdravotnícka starostlivosť sústreďuje na pandémiu koronavírusu, riešenie ostatných ochorení, ako malária, ebola, cukrovka, akútna podvýživa a podobne nesmie ísť do úzadia. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020)

V zahraničí sa dostali do popredia okrem trendu **virtuálneho dobrovoľníctva** dostal aj iný typ dobrovoľníctva – namiesto vysielania Sever–Juh došlo k nárastu podpory

miestnych komunit prostredníctvom vyslaní Juh–Juh, a to najmä v ázijsko-pacifickom regióne. Tento typ dobrovoľníctva môže byť rozhodujúcim faktorom pre nastavenie cesty inkluzívneho, odolného aj viac ekologického zotavenia tohto regiónu po pandémie COVID-19. (UNV, 2020; Perold et al., 2020; O'Brien, 2017)

Pandémia ovplyvnila skúsenosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na individuálnej aj interpersonalnej úrovni. Mimovládne organizácie, implementujúce dobrovoľnícke programy sa snažia transformovať a inovovať svoje modely a spôsoby práce. To sa odráža vo vyššom pracovnom zaťažení a riziku vyhorenia, zvýšenej komunikácii s menej viditeľnými výstupmi, ale aj vo zvýšenom výskyte konfliktov na pracovisku a v teréne. (Perold et al., 2020; Markovic, Kimuli, 2020)

Paradoxne práve globálna pandémia COVID-19, možno ešte viac ako predchádzajúce globálne krízy, poukazuje na opodstatnenosť rozvojovej spolupráce vrátane medzinárodného dobrovoľníctva, solidarity s nízkoprijímovými krajinami a naplňania globálnych cieľov, ako sú znižovanie chudoby, odstraňovanie nerovností a riešenie konfliktov. (Kaba, 2020; Perold et al., 2020) No práve systém rozvojovej spolupráce ODA SR bude patriť medzi oblasti, ktoré zasiahnu ekonomické škrty v budúcoročnom štátnom rozpočte SR najviac, čo sa už viditeľne odrazilo na zníženom počte schválených dotácií na vyslanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre roky 2020 a 2021.

4.4 Vplyv individualizácie na impakt dobrovoľníckeho programu

Bennett (2006) vo svojom výskume potvrdil súvislosť medzi spokojnosťou dobrovoľníka či dobrovoľníčky s prácou v organizácii a spokojnosťou príjemcov, príjemkyne pomoci danou organizáciou. Z výsledkov národného výskumu manažmentu dobrovoľníctva v britských organizáciách (Machin a Paine, 2008) vyplýva, že najčastejším dôvodom, prečo prestali dobrovoľníci a dobrovoľníčky v organizácii pôsobiť, boli osobné dôvody. Výskum však ukázal, že prekážkou môže byť aj nefungujúce vedenie ľudí v organizácii a slabé možnosti o udržanie, zapájanie do chodu organizácie.

Spôsob, ako udržať dobrovoľníka či dobrovoľníčku v organizácii po návrate z pobytu, bola identifikovaná slovenskými organizáciami ako veľká výzva v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu. V momente po príchode na Slovensko sa prejavuje silná spoločenská hybná sila **individualizácie**, na ktorú je naviazaný trend **egoistickej motivácie**. Mladý človek vyťaží zo svojho pobytu maximum (pre svoj osobný rast a budúcu kariéru), a je na organizácii, ako túto jeho čerstvú skúsenosť využije pre

seba a udrží si ho v organizácii. Výsledky výskumov (Devereux, 2008; Sherraden, Lough a McBride, 2008) naznačujú, že čím je pobyt v teréne kratší, tým je prínos relatívne väčší pre dobrovoľníka či dobrovoľníčku, ako pre hostiteľskú organizáciu a miestnu komunitu.

V odporúčaníach pre prax sa objavuje návrh potrebného hodnotiaceho debriefingu a jednotného ponávratového školenia, aby navrátiaci človek dokázal zreflektovať zažitú skúsenosť a v ponávratových aktivitách využiť svoj kritický pohľad na tému rozvoja. Zároveň by bol na takomto podujatí verejne ocenený a bol by mu odovzdaný certifikát, ktorý by mohol podnietiť jeho záujem o pokračovanie v spolupráci. Ocenenie a uznanie totiž patrí k posledným, ale nemenej dôležitým prvkom riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Brozmanová Gregorová et al., 2012) Pokiaľ však svoje vyslanie vníma ako formu dobrovoľníckeho turizmu (volunturizmu) alebo formu semestrálnej stáže, poprípade tzv. 'gap year' medzi školou a prácou, môže byť jeho zotrvanie v organizácii krátkodobé. Náročná situácia v práci či v rodine po návrate alebo nedostatok času môže patriť takisto medzi bariéry, súvisiace s individualizáciou a zvyšujúcimi sa nárokmi na čas človeka, jeho mobilitu a flexibilitu. (Brozmanová Gregorová et al., 2012)

V zahraničí i na Slovensku bol skúmaný rozvoj sociálnych zručností u dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate (Cook a Jackson, 2006; Kelly a Case, 2007; Jones, 2005; Lough, 2011; Machin, 2008; Onuki, 2018; Yashima, 2010). Dobrovoľníctvo zohráva dôležitú úlohu pri zamestnateľnosti (Racková, 2014), keď mladí ľudia hľadajú zamestnanie a uplatnenie na trhu práce. Absolvovaná dobrovoľnícka činnosť môže posilniť ich sebadôveru, poskytnúť im prístup k sieťam pracovných možností a kontaktov na zamestnávateľov. Môže byť príležitosťou k rozvoju zručností, očakávaných na trhu práce (Brozmanová Gregorová, Marček, Mráčková, 2009), či k rozvoju pracovných návykov a interpersonálnych schopností, potrebných predovšetkým v oblastiach pomáhajúcich profesií. (Gregorová et al., 2012).

Personalistom a personalistkám na Slovensku však stále chýba uvedomenie si hodnotu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na trhu práce, a u samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zasa uvedomenie si vlastnej hodnoty na trhu práce. (Lago, 2005) Musia si uvedomiť, že dobrovoľníctvo predstavuje základný blok pre ich život, kariéru, osobný rast aj rozvoj, a získavaním medzinárodných skúseností, ponorením sa do inej kultúry a jazyka získavajú prepotrebné zručnosti a vedomosti pre prácu v dnešnej globálnej ekonomike. (Voigts, 2017) Inak to majú s validizáciou dobrovoľníckych skúseností v krajinách s rozvinutejšou infraštruktúrou dobrovoľníctva, napríklad v USA, vo Veľkej Británii či v Austrálii, kde môžu vďaka

absolvovanej dobrovoľníckej skúsenosti ukončiť skôr svoje formálne vzdelávanie alebo si vylepšiť kariérny rast. (Brozmanová Gregorová et al., 2012) Vysielajúce organizácie majú potrebu merať svoj vplyv a tento vplyv potom preukázať donorovi či širokej verejnosti. (Chowns a Rath, 2017; Allum 2019) V posledných dvoch dekádach bol skúmaný dosah ponávratových aktivít navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti verejnej angažovanosti (Allum, 2008; Jackson et al., 2005; Kelly a Case, 2007; Volunteering Matters et al., 2016; Espe, 2018; Lough a McBride, 2014; Lough et al., 2014; King, 2018). Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky neprinášajú svojím príchodom a pobytom do nízkopríjmovej krajiny finančnú pomoc. Ich možnosti sú samy osebe obmedzené – pokiaľ ide o časový horizont pôsobenia a implementáciu aktivít, systémové riešenia problémov, prebratie zodpovednosti za konkrétnu ‘misiu‘ a aktivity v danej oblasti. Dôležitá a dôveryhodná je tiež ich snaha prispieť k naplneniu Globálnych cieľov a ukončeniu globálnej chudoby (Úrad vlády SR, 2017, 2021). Čo je ešte dôležitejšie, mnohí z nich zostávajú pôsobiť v rozvojovom sektore a dokonca teraz sami pripravujú či koordinujú ďalších dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. (Markovič Baluchová, 2020)

V rámci výsledkov výskumu v susednom Česku (Frič a Pospíšilová, 2010) sa medzi bariérami zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva objavila: **neinformovanosť respondentov** a respondentiek o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva. To svedčí o stále nízkej osвете a propagácii dobrovoľníctva na verejnosti. Ani o dekádu neskôr nie je povedomie o dobrovoľníctve (vrátane toho medzinárodného) v našom regióne o nič lepšie. Verejnú informovanosť o programe medzinárodného dobrovoľníctva v rámci ponávratových aktivít identifikovali ako výzvu v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu aj respondenti a respondentky výskumu tejto dizertačnej práce. Medzi odporúčaniami do praxe odznelo: spoločná koordinácia osvetových aktivít (vysielajúcich organizácií s donorom), prehodnotenie doterajšej komunikačnej stratégie a PR programu.

Etika zobrazovania a citlivosť podávania správ z navštívenej krajiny je ďalšou identifikovanou výzvou. Aby vyslaný človek vo svojich mediálnych a vzdelávacích výstupoch neprehlboval stereotypy, nekolonialistické predstavy a nevyužíval fenomén **marketingu chudoby**. Ide totiž o často využívaný fenomén zneužívania obrazových alebo písaných materiálov ľudí, zachytených v nedôstojných podmienkach extrémnej chudoby, pričom sa cielene pôsobí na emócie čitateľskej či diváckej obce za účelom: zvýšenia sledovanosti či čítanosti média alebo fundraisingu, ale často i vlastného zviditeľnenia. (Whittemore, 2012; Flinders, 2014; Markovic Baluchova a Svobodova, 2016) Na to však existuje jednoduché riešenie a zároveň aj

odporúčanie do praxe – dodržiavať Kódex o používaní obrazového materiálu a podávaní správ z nízkoprijmových krajín. (PMVRO, 2012; Baluchová, 2014; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008)

4.5 Transformačná zmena pre implementáciu Agendy 2030

Aktuálnou výzvou, ktorej čelia vysielajúce rozvojové organizácie v zahraničí, sa týka vplyvu inovácií na dobrovoľníctvo pre rozvoj a tiež odvážneho návrhu: viac explicitne zosúladiť dobrovoľnícke programy so sociálnymi hnutiami a aktívnym občianstvom, aby pomohlo lepšie napĺňať dosiahnutie cieľov trvalo udržateľného rozvoja, pričom nemá ísť o technický proces (podpory komunit v teréne ako doteraz), ale skôr politický. (Allum et al., 2017) Experti a expertky z Fóra volajú po nevyhnutnej transformačnej zmene v záujme efektívnej implementácie Agendy 2030. Podstatnou súčasťou tejto transformácie sú transformačné partnerstvá – vzťahy medzi stranami, ktoré vedú ku spoločenskej zmene s ohľadom na transformáciu života a vyhliadok samotných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok.

Výhodou vysielajúcich organizácií v tomto procese je, že nimi implementované dobrovoľníctvo pre rozvoj bolo výslovne uznané a vyzdvihnuté pri vývine samotnej Agendy 2030, a to najmä pre jeho prierezovú úlohu, ktorá podporuje nové oblasti interakcie všetkých zainteresovaných strán. (UN, 2014) Prínosom takýchto partnerstiev sú udržateľné zmeny pre jednotlivcov, jednotlivkyne, aj pre komunity, na ktoré sa zameriava rozvojová intervencia. Zmena v systéme môže prispieť k vývinu nových spôsobov práce, implementačných modelov, organizačných postupov aj výkonnosti. (Haddock a Devereux, 2016)

Hoci výskum na tému príspevkov medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov rastie, výskum úlohy vysielajúcich organizácií pri budovaní potrebných partnerstiev a efektívnej rozvojovej intervencie v teréne je do veľkej miery prehliadaný. (Lough, 2016a) Je však identifikovaná potreba posilnenia vzťahov (ako efektívneho prostriedku udržateľnej zmeny) na individuálnej aj inštitucionálnej úrovni. (Haddock a Devereux, 2016)

Tiež treba poznamenať, že v súčasnosti sa meranie účasti a dosahov medzinárodného dobrovoľníctva zameriava najmä na formálne dobrovoľníctvo a dobrovoľnícke aktivity, založené na príslušnosti k nejakej konkrétnej organizácii, pričom sa opomínajú spontánne aktivity tohto druhu, vykonávané jednotlivcami a jednotlivkyňami priamo medzi ľuďmi. (UNV, 2018; Sherraden et al., 2006) Pritom najmä v oblastiach humanitárnych katastrof, zapríčinených ľudským zavinením (ako

pri pomoci ľuďom utečencom a utečenkám na tzv. Balkánskej migračnej ceste v roku 2015) alebo prírodnými živlami (ako po výbuchu v Bejrúte v roku 2020), sa pri prvotnej intervencii v rámci obnovy krajiny využíva práve neformálne dobrovoľníctvo jednotlivcov, jednotlivkýň alebo malých skupín.

Čo je dôležité, medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky v súčasnosti zohrávajú v spoločnosti tiež významnú úlohu pri spomaľovaní radikalizácie vo vzťahu k fenoménu migrácie. (Allum et al., 2017; Markovič Baluchová, 2020) Zámerná transformačná zmena pritom závisí od mäkkých faktorov, ako sú svetonázor, viera, vedomosti a vízia. (Göpel, 2014). Toto je nepochybne poľom pôsobnosti vysielajúcich organizácií, ktoré napomáhajú ku kritickej diskusii a formovaniu svetonázoru dobrovoľníkov, dobrovoľníčok v ponávratových aktivitách a zároveň majú vplyv na rozvojové aktivity prostredníctvom svojho vzťahového prístupu. Je zrejmé, že absolvovaný dobrovoľnícky pobyt prispieva k posunom ľudskej mysle individualít, ale aj k zlepšeniu odolnosti celých komunit. (Lough, 2016a)

ZÁVER

V rámci tejto dizertačnej práce bol najprv opísaný konceptuálny rámec, teoretický kontext a východiská v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, proces realizácie národného dobrovoľníckeho programu v SR, príspevku dobrovoľníckych projektov k naplňaniu Agendy 2030, ako aj predstavenie faktorov a trendov, ktoré manažovanie dobrovoľníckych cyklov ovplyvňujú). Spolu s rešeršou výskumov na danú tému bol tak vytvorený základ pre špecifické a doposiaľ nepreskúmané výskumné otázky, ako aj prípravu exploratívneho kvalitatívneho výskumného dizajnu formou diskusií vo fokusových skupinách a pološtruktúrovaných rozhovorov s tromi skupinami respondentov a respondentiek, stakeholderov v oblasti manažovania projektov medzinárodného dobrovoľníctva v SR. Analýza identifikovaných výziev vo všetkých fázach dobrovoľníckych cyklov v slovenskom kontexte tvorí spolu s metodologickým opisom skúmania druhú časť dizertačnej práce.

Výsledková časť je členená podľa jednotlivých fáz dobrovoľníckeho cyklu v slovenskom kontexte a zároveň podľa jednotlivých čiastkových výskumných otázok. Čo sa týka prvej výskumnej otázky, respondenti a respondentky výskumu identifikovali výzvy, týkajúce sa ich motivácie pre implementovanie dobrovoľníckych projektov v samotných vysielajúcich organizáciách: Analyzované boli ich výpovede v oblasti budovania individuálnych kapacít a statusu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, budovania kapacít organizácií, budovania nových partnerstiev, ale aj budovania dôvery darcov, darkýň (pomoc pri monitoringu, PR a fundraisingu). V tejto fáze výrazne pôsobil spoločenský fenomén globalizácie, čo sa odrazilo aj na výzvach, týkajúcich sa súladu s prioritami ODA SR, prehĺbenia solidarity s núdznými a potrebného šírenia osvedy a vzdelávania v globálnych súvislostiach.

Čo sa týka odpovedí na druhú výskumnú otázku k výzvam v prípravnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, tak tam na identifikované a analyzované výzvy vysielajúcich organizácií a ich možné riešenia vplýval fenomén informatizácie a nových IKT, pričom bola identifikovaná potreba manažérskej funkcie, spísanej metodiky a celkovej profesionalizácie v organizáciách. V tretej výskumnej otázke k výzvam v implementačnej fáze sa výpovede dotýkali fenoménu komercializácie na rozvojovú prácu v teréne, pričom nebolo možné obísť ani vplyv pandémie Covid-19 na medzinárodné dobrovoľníctvo. Čo sa týka výziev v záverečnej, hodnotiacej fáze dobrovoľníckych projektov v rámci štvrtej výskumnej otázky, tak tam sa výpovede participantov a participantiek výskumu týkali zužitkovania transformujúcej

skúsenosti, udržania si dobrovoľníka v organizácii či v rozvojovom sektore, a priamo na ne vplýval fenomén individualizácie mladej generácie, egoistickej motivácie pokračovať (napríklad v krátkodobom, epizodickom dobrovoľníctve).

Odporúčania pre prax boli súčasťou výsledkovej časti, keďže boli sformulované na základe výpovedí respondentov a respondentiek výskumu. Týkali sa nastavenia teritoriálnych priorit programu (MZVaEZ SR, 2020), komunikácie programu navonok, súčasného nastavenia programu a skvalitnenia prípravy na výjazd do terénu, ako aj prínosov projektu pre zúčastnené strany a ich merania.

Identifikované a analyzované výzvy boli interpretované z dvoch perspektív – v rámci postoja a pod vplyvom spoločenských procesov a aktuálnych trendov, ako aj optikou príspevku dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Zahraničné výskumy naznačujú transformačnú zmenu medzinárodného dobrovoľníctva pre implementáciu Agendy 2030, a to v podobe transformačných partnerstiev (Devereux, 2017), a tým prehĺbenia impaktu vo vzťahoch so všetkými zúčastnenými aktérmi – ako na strane domovskej, tak aj hostiteľskej krajiny. Medzinárodné dobrovoľníctvo celkovo zvyšuje nielen rovesnícku solidaritu, solidaritu s núdznymi u vyslaných ľudí, ale aj angažovanosť ľudí a aktivitu v miestnej komunite, čím podporuje vlastníctvo rozvojových riešení, buduje odolnosť a posilňuje pripravenosť, čím podporuje vlastne dosiahnutie všetkých Globálnych cieľov. (Haddock a Devereux, 2015) Dobrovoľnícke skupiny môžu tiež hrať významnú úlohu pri sprostredkovaní angažovanosti a prepájaní vládnych stratégií s nevyhnutnými aktivitami komunity. Kombinácia pôsobenia medzinárodných, národných a komunitných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok môže ešte zvýšiť dosah a znásobiť výsledky vo všetkých cieľových oblastiach Agendy 2030. (UNV, 2015)

Osobitný prínos vyslaných ľudí (okrem oblasti osobnej identity, duchovného rastu a morálneho rozvoja) zahŕňa aj rozvoj medziľudských vzťahov – na základe schopností spolupracovať, zlepšiť kritické myslenie, získať zmysel pre sociálnu zodpovednosť, citlivo komunikovať, podporovať interkultúrne porozumenie, a tým ďalej redukovať predsudky a zmierňovať radikalizáciu v spoločnosti. (Boček, Lochman, 2012)

Dôvodom antiimigračných nálad je aj absencia tréningov kritického myslenia, globálneho vzdelávania, mediálnej a informačnej gramotnosti v slovenskom vzdelávacom systéme. (Markovič Baluchová, 2020) Jedna zo slovenských vysielajúcich organizácií, ktorej štyri pracovníčky boli participantkami tohto výskumu, tento prínos opisuje na svojich navrátiťších dobrovoľníkoch a dobrovoľníčkach ako ambasádoroch zmeny, ktorí doma šíria osvetu, bojujú s predsudkami i so stereotypným zobrazovaním témy migrácie – snažia sa cez osobnú

skúsenosť a zažitý príbeh z terénu poopraviť verejnú mienku k tejto téme, oboznámiť okolie s témou rozmanitosti, citlivosti voči iným kultúram.

Dobre naštartovaný proces šírenia povedomia o globálnych témach a prehlbovania solidarity bol narušený nástupom globálnej pandémie, ktorá manažovanie dobrovoľníckych projektov v SR tvrdo zasiahla v roku 2020 aj 2021. Na každú krízu sa však dá pozerat' ako na príležitosť na uskutočnenie zmien, ktoré by boli zvyčajne komplikované, byrokratizované a dlhé. To platí aj pre pokus o zlepšenie systému oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR (Kaba, 2020), vrátane dobrovoľníckeho programu, v zmysle: rýchlejšej komunikácie na diaľku, hodnotenia nových výziev, zmeny vo financovaní, prispôsobenia stratégií pre prácu s konkrétnymi komunitami, tvorby pohotovostných plánov na vykonávanie dohodnutých aktivít, ako aj tvorby programov podpory duševného zdravia pre ľudí v teréne, ktorí zažívajú vyššie pracovné nasadenie, značné vyťaženie a potenciálne vyhorenie. Tieto a iné návrhy na zlepšenie manažovania dobrovoľníckych cyklov sa objavili v odporúčaníach pre prax. Spolu so svojimi vysielajúcimi a hostiteľskými organizáciami majú práve medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky dôležitú úlohu nielen v budovaní solidarity, ale aj priamo v naplňaní Globálnych cieľov a v znižovaní globálnej chudoby v nízkopříjmových krajinách. Tá je často spojená s konfliktmi, spôsobenými ľuďmi a následnými humanitárnymi krízami (vrátane krízy COVID-19), ktoré neprávom udržiavajú milióny ľudí v núdzi. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020) Budúce nasadenie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok aj zo Slovenska bude rozhodujúcou a nezameniteľnou súčasťou procesov obnovy nízkopříjmových krajín v 'post-COVID' ére. Všetci zapojení aktéri musia aktívne spolupracovať, na diaľku komunikovať, budovať vzťahy a zdieľať informácie o rizikách aj obmedzeniach (čo je v manažmente medzinárodného dobrovoľníctva mimoriadne dôležité), aby to čoskoro zafungovalo.

LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE

ABRAHAMS, J., 2019: Is it time to retire the term “developing country”?, [online]. Dostupné na: <https://www.prospectmagazine.co.uk/world/is-it-time-to-retire-the-term-developing-country-wto-united-nations-global-inequality>

ADAMCOVÁ, L. et al., 2009: Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 345 s.. ISBN 978-80-245-1515-1.

ADICE, PHASE, 2020: Dissemination and Multiplication of the Volunteering projects in Humanitarian Aid context. [online] Roubaix: EUAV. 16 s. Dostupné na: <https://adice.asso.fr/wp-content/uploads/2019/02/WEB-EN-PHASE-Booklet-n2.pdf>

ADICE, 2021: EUAV Mentoring handbook. [online] Roubaix: EUAV. 28 s. Dostupné na: <https://adice.asso.fr/>

ALEXY, J., BOROŠ, J., SIVÁK, R., 2004: Manažment ľudských zdrojov a organizačné správanie. Bratislava: IRIS. 257 s., ISBN 80-89018-59-9.

ALFES, K., et al., 2016: Enhancing Volunteer Engagement to Achieve Desirable Outcomes: What Can Non-profit Employers Do? *Voluntas*, 27(2), s. 595–617. Dostupné na: 10.1007/s11266-015-9601-3

ALIANZA POR LA SOLIDARIDAD, 2017: Standards and procedures required by EU Aid volunteers initiative: guidelines for sending organisations. [online] 124 s. Dostupné na: www.alianzaporlasolidaridad.org

ALLUM, C., 2008: ‘Measuring volunteerism in civic engagement.’ Conference paper for Academic Council on the UN System (ACUNS), 2008. Dostupné na: <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2007/09/20356311-Skill-Share-Measuring-Volunteerism-in-Civic-Engagement.pdf>

ALLUM, C., 2016: ‘Why measure and for whose benefit?’ International Forum for Volunteering in Development discussion paper. Dostupné na: https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2016/11/forum-discussion-paper-2016_why-measure-and-for-whose-benefit.pdf

ALLUM, C., 2019: ‘What do we know about exchange for development?’ NOREC Report, 1(1). Norec, Norway. Dostupné na: https://www.norec.no/globalassets/om-norec/aktuelt/artikler/rapportlansering/rapport_endeleg_v2.pdf

ALLUM, C. a ONUKI, M., 2019: Measuring the collective impact of Forum members & associate members, IVCO 2019 PAPER. [online]. 24 s. Dostupné na: <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2019/10/JOB004-Measuring-the-collective-impact-of-Forum-members-V4.pdf>

- AMBRELA, 2020: Aidwatch – hodnotenie systému ODA SR. [online] Ambrela: Bratislava. 70 s. Dostupné na: https://ambrela.org/wp-content/uploads/2020/12/Ambrela_Aidwatch_2020_WEB.pdf
- AMBROS, J., 2013: Rozvojové a misijné aktivity katolíckej cirkvi v Slovenskej republike, [DP]. UP: Olomouc, 119 s.
- BALUCHOVÁ, B., 2014: Výzvy rozvojového dobrovoľníctva – vysielania slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do rozvojových krajín; In: Zborník z Medzinárodnej vedeckej konferencie Rozvoj a demokracia: Rozvojové ekosystémy vo V4: Príležitosti na spoluprácu mimovládnych organizácií a firiem po miléniových cieľoch, Nadácia Pontis, Bratislava, 2014, s. 58-68, ISBN 978-80-971310-3-6
- BALUCHOVÁ, B., 2014: Ako slovenskej verejnosti mediálne podávať informácie z rozvojových krajín. In Slovenský národopis / Slovak Ethnology, vol. 62, no.1, s. 71-87. ISBN 1339-9357.
- BAUMAN, Z., 1999: Globalizace. Důsledky pro člověka. Praha: Mladá fronta. 160 s. ISBN 80-204-0817-7.
- BAUMAN, Z., 2002: Tekutá modernita. Praha: Mladá fronta. 344 s. ISBN 80-2040-966-1
- BECK, U., 2007: Co je to globalizace? Omyly a odpovědi. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 191 s. ISBN: 978-80-7325-123-9
- BECK, U., 2011: Riziková společnost. Praha: Slon. 430 s. ISBN 978-8-7149-047-6
- BECK, U. et al., 2003: The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme. Theory, Culture and Society, Vol. 20(2), s. 1–33.
- BEDNAŘÍK, A., 2003: Riešenie konfliktov: príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. [online]. Bratislava: PDCS. 187 s. [cit. 2014.08.20]. Dostupné na: <http://www.pdcs.sk/sk/publikacie/nenasilna-transformacia-konfliktov.html>
- BEGHETTO, R.A., 2018: What If? Building Students' Problem-Solving Skills Through Complex Challenges [online]. Dostupné na: <http://www.ascd.org/publications/books/118009/chapters/What-Is-a-Challenge%C2%A2.aspx?>
- BENCOVÁ UTEŠENÁ, M., et al, 2017: Hurá, idem na projekt, (Vysokoškolské skriptá k predmetu Globálne rozvojové vzdelávanie), Bratislava: Dvojfarebný svet, 132 s., ISBN 978-80-972478-3-6
- BENNETT, R., 2006: The effects of volunteer job satisfaction on client perceptions of the service quality of a helping and caring charity. In: Voluntary Action, Volume 7, Number 3, s. 47 – 61.

- BOČEK, J. a LOCHMAN, O., 2012: Dobrovolně přes hranice: Praktický návod pro začínající organizace. Praha, 2012.
- BOYATZIS, R. E., 1998: Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. 200 s.
- BREWER, J. a HUNTER, A. 1989: Multimethod Research: A Synthesis of Styles. Newbury Park, CA: Sage.
- BRIDGE 47, 2021: Partnerships: Bridge 47 as a partner, [online]. Dostupné online: <https://www.bridge47.org/theme/partnerships>
- BRODOVÁ, T., 2018: Postavení rozvojových zemí ve Světové obchodní organizaci, [DP]. MU: Brno, 69 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. et al., 2011: Dobrovolnictvo: Keď pomoc baví a zábava pomáha. Bratislava: Ševt. ISBN 978-80-8106-049-6.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. et al., 2012: Dobrovolnictvo na Slovensku výskumné reflexie. Bratislava: Iuventa, 208 s. ISBN 97-80-8072-119-0.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., et al., 2014: Štandardy kvality manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a odporúčania na prácu s mládežou v oblasti dobrovoľníctva. Banská Bystrica: CD a Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií. 28 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MARČEK, E., MRAČKOVÁ, A., 2009: Analýza dobrovoľníctva na Slovensku, Bratislava: PDCS-Panet, 92 s. [online]. Dostupné na: http://dobrovolnictvo.sk/_subory/PDCS_Analyza_dobrovolnictva_SK.pdf
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., et al., 2018: Dobrovolnictvo mládeže na Slovensku – aktuálny stav a trendy. Stupava: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, 148 s. ISBN 978-80-973034-0-2
- BRUMOVSKÁ, T., SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G., 2010: Mentoring: výchova k profesionálnému dobrovolníctví. Praha: Portál, 2010. ISBN 978– 80– 7367– 772– 5.
- BRYMAN, A., 2008: Social research methods. (3rd ed.). New York, NY: Oxford University Press Inc. 748 s. ISBN 9780199202959 0199202958.
- BUTCHER, J. a SMITH, P., 2010: ‘Making a Difference’: Volunteer Tourism and Development. Tourism Recreation Research, 35 (1), s. 27–36.
- BUCKLES, D. & CHEVALIER, J., 2012: ‘Assessing the impact of international volunteer cooperation. Guiding questions and Canadian experiences’. International Forum for Volunteering in Development discussion paper. Dostupné na: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/53924/IDL-53924.pdf>

- BUČKO, L. a SLÁVIKOVÁ, P., 2013: Špecifiká inštitucionálnej náhradnej starostlivosti o deti v Kambodži. In Slovenský národopis / Slovak Ethnology, vol. 61, no.3, s. 289-301. ISBN 1339-9357.
- BURNS, D. et al., 2015: Valuing Volunteering: The role of volunteering in sustainable development. [online]. London, VSO and IDS. Dostupné na: https://www.vsointernational.org/sites/default/files/the_role_of_volunteering_in_sustainable_development_2015_vso_ids.pdf.
- CARDO, 2015: Dobrovoľníctvo: výskumy a publikácie, [online] Dostupné na: <http://www.dobrovolnictvo.sk/menu/5/28/vyskumy-a-publikacie>
- CHARMAZ, K., 2006: Constructing Grounded Theory: A practical guide through qualitative analysis. Sage, 224 s.
- CLARY, E. G. a SNYDER, M., 1999: The motivations to volunteer: theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8, s. 156–159.
- CLARY, G.E. a SNYDER, M., 1999: Theoretical and Practical Considerations. *Current Directions in Psychological Science* [online]. Dostupné na: <http://cdp.sagepub.com/content/8/5/156>
- CLARK, J. & LEWIS, S., 2017: ‘Impact beyond volunteering: a realist evaluation of the complex and long-term pathways of volunteer impact. Research summary. London: VSO.
- CHOWNS, E. a RATH, A., 2017: ‘IVCO 2017 Sub-Theme Paper – Measurement’. International Forum for Volunteering in Development discussion paper. Dostupné na: <https://forum-ids.org/2017/08/28/ivco-2017-sub-theme-paper-measurement/>
- COGHLAN, A. a NOAKES, S., 2012: Towards an understanding of the drivers of commercialisation in the volunteer tourism sector. *Tourism Recreation Research*, 37(2), s. 123–131.
- COMHLÁMH, 2013: Models of international volunteering: Trends, innovation & good practice. [online]. Dublin, Comhlámh. 88 s. Dostupné na: <https://issuu.com/comhlamh/docs/models-of-international-volunteerin>
- COMHLÁMH, 2014: Online volunteering Discussion paper, [online]. Dublin, Comhlámh. 4 s. Dostupné na: https://issuu.com/comhlamh/docs/comhl__mh_online_volunteering_paper
- COMHLÁMH, 2013: Comhlámh’s Volunteer Charter, [online]. Dublin, Comhlámh. 32 s. Dostupné na: <https://comhlamh.org/wp-content/uploads/2019/07/volcharter-final.pdf>

- COMHLÁMH, 2014: Engaging Returned Development Workers in Development Education. [online]. Dublin, Comhlámh. 47 s. Dostupné na: https://issuu.com/comhlamh/docs/engaging_rdws_report_single
- COMMUNITY TOOL BOX, 2013: Developing a Strategic Plan and Organizational Structure: Recruiting and Training Volunteers (chapter 11), [online]. Dostupné na: <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/structure/volunteers>
- CONCORD EUROPE, 2021: EU ODA up, but far from levels promised and needed amid international crises [online] Dostupné na: <https://concordeurope.org/2021/04/13/eu-oda-up-but-far-from-levels-promised-and-needed-amid-international-crises/>
- COOK, P. a JACKSON, N., 2006: Valuing volunteering. A route to professional development: views from VSO volunteers and managers. London: Chartered Management Institute and VSO.
- CRESWELL, J. W., 2007: Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. 472 s. ISBN-10: 1412995302
- Common Characteristics of Developing/Third World Countries: Economic concepts.com, [online]. 2015 Dostupné na: http://www.economicconcepts.com/common_characteristics_of_developing_countries.htm
- COLLIER, P., 2009: Miliarda nejchudších. Praha: Vyšehrad. 217 s. ISBN 978-80-7429-010-7.
- ČLOVEK V OHROZENÍ, 2020: Narastajúci strach, chudoba a smútok detí. Ako vyzerá život rodín na úteku v Libanone v čase pandémie? [online]. Dostupné na: <https://clovekvoohrozeni.sk/zivot-v-libanone-v-case-pandemie/>
- DEVEREUX, P., 2008: International volunteering for development and sustainability: outdated paternalism or a radical response to globalisation? *Development in Practice*, 18 (3), s. 357–370
- DEVEREUX, P. a GUSE, K., 2012: ‘MDGs, Sustainable Development Goals and the post 2015 agenda: opportunities for consolidating the recognition of volunteerism’. *International Forum for Volunteering in Development*.
- DEVEREUX, P. et al., 2017: Volunteering and the UN Sustainable Development Goals: Finding common ground between national and international volunteering agendas?, *Third Sector Review*, 23 (1). s. 209-234.
- DEVEREUX, P. a LEARMONTH, B., 2017: Implementation of the SDGs through transformative partnership in volunteering. *IVCO 2017 FRAMING PAPER*. 29 s

- DISMAN, M., 2002: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha, Karolinum. 374 s. ISBN 978-80-246-1966-8
- DUŠKOVA, L. a ŠAFARÍKOVÁ, S., 2015: Kvalitativní metody pro rozvojová studia. Olomouc: UP, 77 s.
- ELLIS, S., 2005: Tracking volunteer trends. Leadership Issue 2005, January 2005.
- ESMOND, J., 2010: Volunteer Management – 7 Trends That Will Change Volunteer Recognition and Recruitment For You. [online]. Dostupné na: <http://ezinearticles.com/?Volunteer-Management---7-Trends-That-Will-Change-Volunteer-Recognition-and-Recruitment-For-You&id=4051550>
- ESPE, H., 2018: 'The approach of FK Norway to the concept of added value'. Conference presentation to the Fourth European Meeting for International Volunteer Cooperation Organisations, Lucerne, May 2018.
- EUROBAROMETER, 2005: Attitudes towards Development Aid, [online]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_222_en.pdf
- EUROBAROMETER, 2007: Citizens of the new EU Member States and Development Aid. European commission, [online]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_286_en.pdf
- EUROBAROMETER, 2013: EU Development Aid and the Millenium Development Goals. [online]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_375_en.pdf
- EVANS, E. a SAXTON, J., 2005: The 21st Century volunteer. Report on the changing face of volunteering in the 21st Century. London: Scout Association.
- FEE, A. et al., 2014: Factors Influencing the Effectiveness of International Volunteer Assignments: A 10-Year Analysis, [online]. AVI research: Australia. 4 s. Dostupné na: www.australianvolunteers.com/research.aspx
- FERNHOLZ, T., 2016: The World Bank is eliminating the term “developing country” from its data vocabulary. [online] Dostupné na: <https://qz.com/685626/the-world-bank-is-eliminating-the-term-developing-country-from-its-data-vocabulary/>
- FLINDERS, M., 2014: Down and Out in Bloemfontein [online]. Dostupné na: <http://blog.oup.com/2014/01/bloemfontein-poverty-porn-slum-tourism-2014>
- FLICK, U. (Ed.), 2018: The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.
- FRIČ, P. a POSPÍŠILOVÁ, T. et al., 2010: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Agnes, 263 s. ISBN 978-80-903696-
- GAŽOVIČ, O., 2008: Slovak Aid – oficiálna rozvojová spolupráca ako nástroj konštituovania identity SR? [DP]. MU: Brno, 93 s.

- GÁLIKOVÁ TOLNAIOVÁ, S., 2007: Problém výchovy na prahu 21.storočia. Bratislava: Iris. 250 s. ISBN 978-80-89256-04-4
- GASKIN, K. (ed.), 2008: Results of the public consultation. The Commission on the Future of Volunteering. [online]. Dostupné na: <http://www.volunteering.org.uk>
- GASKIN, K., 2003: A Choice Blend: what volunteers want from organisations and management. London: Institute for Volunteering Research.
- GAY, P., 2000: Delivering the goods: The work and future direction of volunteer management. In: Voluntary Action, Volume 2, Number 2, s. 45 – 57.
- GIDDENS, A., 1988: Důsledky modernity. Praha: Slon. 200 s. ISBN 80-86429-15-6
- GIDDENS, A., 2013: Sociologie. Praha: Argo. ISBN 728-80-257-0807-1.
- GILLETTE, A., 1999: A (Very) Short History of Volunteering. [online]. Dostupné na: <http://www.worldvolunteerweb.org/news-views/volunteer-stories/doc/a-very-short-history.html>
- GLASER, B. G., a STRAUSS, A. L., 2017: Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research. Routledge.
- GOPEL, M., 2014: Navigating a New Agenda Questions and Answers on Paradigm Shifts & Transformational Change. Berlin, Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy GmbH.
- GRABOWSKI, S., 2013: Volunteer tourists: Why do they do it? In WEARING, S. L. a MCGEHEE, N. G. (2013). International Volunteer Tourism: Integrating travellers and communities. Wallingford, Cab International, s. 70–83.
- GRAFF, L.L., 2002: Emerging Trends and Issues in Volunteerism and Volunteer Program Management, [online]. CBS: Canada, 16 s. Dostupné na: <https://engagejournal.org/quarterly/02octdec/graffa3a>
- GREEN, J., WILLIS, K., HUGHES, E., SMALL, R., WELCH, N., GIBBS, L., 2007: Generating best evidence from qualitative research: the role of data analysis. Australian and New Zealand journal of public health. 31(6). S. 545-50.
- HADDAD, M. A., 2006: Civic Responsibility and Patterns of Voluntary Participation Around the World. Comparative Political Studies, vo. 39, no. 10, s. 1220-1242.
- HADDOCK, M. a DEVEREUX, P., 2015: ‘Documenting the contribution of volunteering to the SDGs: the challenges and opportunities of universal SDGs for IVCOs and volunteer groups’. International Forum for Volunteering in Development.
- HALL, M., et al., 2001: Caring Canadians, Involved Canadians: Highlights from the 2000 National Survey of Giving, Volunteering and Participating. Ottawa: Statistics Canada.

- HANDY, F., et al., 2006: Summer on the island: episodic volunteering. *Voluntary Action*, 7 (3), s. 31–46.
- HANDY, F., a HUSTINX, L. 2009: The Why and How of Volunteering. *Nonprofit Management & Leadership*, vol. 19, no. 4. Dostupné na: www.interscience.wiley.com
- HAMMERSLEY, M., a ATKISON, P., 1995: *Ethnography: Principles in Practice* (2nd ed.). London: Routledge.
- HATOKOVÁ, M. et al., 2013: *Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach*. 2. vydanie. Košice: EQUILIBRIA, 2013. ISBN 978–80–8143–125–8.
- HATOKOVÁ, M. et al., 2009: *Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco. ISBN 978-80-8074-095-5
- HAWKINS, A., VERSTEGE, E. a FLOOD, T., 2013: *Volunteering for international development – approaches and impact*. [online]. AusAID, Office of Development Effectiveness. Dostupné na: http://www.ode.dfat.gov.au/current_work/documents/literature-review.pdf
- HENDL, J. 2005: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. 408s. ISBN 8073670402
- HENNINK, M. M., 2007: *International focus group research: A handbook for the health and social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press. 280 s.
- HINDLE, C., 2010: *Volunteer: A Traveller's Guide to Making a Difference Around the World*. London, Lonely Planet.
- HIRST, A., 2001: *Links between employability and volunteerism*. [online]. Research Report RR309. Great Britain, Department for Education and Skills. Dostupné na: <http://dera.ioe.ac.uk/4618/1/RR309.pdf>
- HUSTINX, L., 2001: Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical exploration. In *Voluntary action*, vo. 3, no 2, s. 57-76.
- HUSTINX, L. a LAMMERTYN, F., 2003: Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. In *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organization*, vo. 14, no. 2, s. 167-187.
- HUSTINX, L., CNAAN, R. a HANDY, F., 2010: Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40 (4), s. 410–434.
- IGAZOVÁ, M., 2016: *Přínosy pro samotné dobrovolníky v pomoci uprchlíkům na státních hranicích*, [DP]. CARITAS: Olomouc, 61. s
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION – ILO, 2011: *Manual on the measurement of volunteering work*. [online]. Geneva. Dostupné na:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

IAVE, The International Association for Volunteer Effort, 2015: The Universal Declaration on Volunteering, In 16th World Volunteer Conference, Amsterdam, The Netherlands, January 2001, the International Year of Volunteers.

Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008: Ako hovoriť o väčšine sveta. Ako objektívne informovať o krajinách globálneho juhu, IGO: Varšava, 19 s. ISBN 978-83-928244-0-4

IFRC, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2019: Volunteer Management Cycle. [online]. IFRC: Americas. 36 s., Dostupné na: <https://volunteeringredcross.org/wp-content/uploads/2019/08/IFRC-Americas-Volunteer-Management-Cycle-EN.pdf>

IRIE, E; et al., 2010: The Worth of What they Do: The Impact of Short-term Immersive Jewish Service-Learning on Host Communities: An Exploratory Study. Berkeley CA: BTW Consultants Inc. JACKSON, E.T. et al., 2005: 'The power of volunteering: a review of the Canadian Volunteer Cooperation Program'. Montreal: Universalia. Dostupné na: <http://www.oecd.org/derec/canada/35419744.pdf>

JANČOVIČ, J., 2011: Keď príde na bezpečnosť..., (Bezpečnosť humanitárnych a rozvojových organizácií a ich pracovníkov, Váry, Trnava, 2011, ISBN 978-80-89422-10-4

JANČOVIČ, J. et al., 2012: Texty k efektívnej rozvojovej spolupráci, Typi Universitatis Tyrnaviensis - spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 251 s. ISBN 978-80-8082-548-5

JASSOVÁ, M., 2018: Dobrovoľníctvo a jeho prínosy pre dobrovoľníkov a klientov krízového centra, [DP]. TF KU: Košice, 54 s.

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA, 2013: Jazyková poradňa: výzva. [online] Dostupné na: <https://jazykovaporadna.sme.sk/q/5861/>

JONES, CH., 2017: Microvolunteering: what is it and why should you do it. [online]. Dostupné na: [network/2017/apr/13/microvolunteering-what-is-it-and-why-should-you-do-it](https://network.2017/apr/13/microvolunteering-what-is-it-and-why-should-you-do-it)

JONES, A., 2004: Review of gap year provision research report (RR555). [online]. London, Department for Education and Skills/School of Geography, Birkbeck College, University of London. Dostupné na: <http://www.rgs.org/>

JONES, A., 2005: Assessing international youth service programmes in two low-income countries. *Voluntary Action*, 7 (2), s. 87–99.

- KSSJ, Krátky slovník slovenského jazyka (kolektív autorov), 2003: Výzva, VEDA: Bratislava, 945 s.
- KABA, D., 2021: Objem oficiálnej rozvojovej pomoci vzrástol celosvetovo (i v SR), no na riešenie globálnych kríz to stále nestačí. [online] Dostupné na: <https://ambrela.org/spravy/objem-oda-2020-vzrastol-ale-nestaci-to/>
- KABA, D., 2020: Pandémia nesmie zastaviť rozvojovú spoluprácu. In Zahraničná politika. [online]. Dostupné na: <https://zahranicnapolitika.sk/pandemia-nesmie-zastavit-rozvojovu-spolupracu>
- KACHAŇÁKOVÁ, A., 2003: Riadenie ľudských zdrojov. Bratislava: SPRINT. 212 s. ISBN 80-89085 22-9.
- KELLY, S. & CASE, R., 2007: 'The overseas experience: a passport to improved volunteerism. A research report'. Toronto: Centre for Research and Education in Human Services.
- KEESBURY, J., 2003: The Value of International Volunteerism: A Review of Literature on International Volunteer-Sending Programs. [online]. USAID. Dostupné na: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACW574.pdf
- KING, D., 2018: 'Active citizenship, civic engagement and global citizenship'. International Forum for Volunteering in Development. Dostupné na: <https://forum-ids.org/2018/09/16/ivco-2018-resource-paper/>
- KOSOVÁ, B., 2015: Filozofické aglobálne súvislosti edukácie. Banská Bystrica: Belianum, 174 s. ISBN 978-80-557-1021-1.
- KOONTZ, H. a WEIHRICH, H. (eds.), 2007: Essentials Of Management: An International perspective. 7. vydanie, New Delhi, Tata McGraw-Hill Publishing Company.
- KŘIVOHLAVÝ, J., 2001: Psychologie zdraví. Praha: Portál. ISBN 80-7178-774- 4.
- KOUBEK, J., 2004: Řízení lidských zdrojů. 3. vyd. Praha: Management Press. 355 s. ISBN 80-7261- 033-3.
- KUDLÁČOVÁ, B., 2007: Človek a výchova v dejinách európskeho myslenia. Trnava: Pedagogická fakulta. 199 s. ISBN 978-80-8082-120-3.
- KUSÁ, D., 2006: Riešenie konfliktov. [online]. Boston : Inštitút pre mediáciu a historický zmier. Projekt Život bez predsudkov. 48 s. Dostupné na: http://www.academia.edu/2556851/Riesenie_konfliktov_I_a_II.
- LAGO, M., 2005: Dobrovoľníctvo ako konkurenčná výhoda uchádzača o zamestnanie v cieľovej skupine personalistov. Bratislava: YMCA.

- LEVERMORE, R., 2011c: The paucity of, and dilemma in, evaluating corporate social responsibility for development through sport. *Third World Quarterly*, 32(3), s. 551- 569.
- LEWIS, D., 2006: Globalization and International Service: A Development Perspective. *Voluntary Action*, 7 (2), s. 13–26.
- LIEBERMAN, A., 2020: After COVID-19 evacuations, volunteers fear for future of Peace Corps, [online]. Dostupné na: <https://www.devex.com/news/after-covid-19-evacuations-volunteers-fear-for-future-of-peace-corps-96862>
- LOUGH, B.J., et al., 2019: ‘Contributing to the Global Research Agenda on volunteering for peace and development’, *Voluntaris*.
- LOUGH, B., 2008: Impacts of International Volunteering and Service. [online]. St. Louis, Washington University. Dostupné na: http://www.unitech.org/12archiv/archiv09_study/Wirkung/Impacts-of-International-Volunteering-and-ServiceLough.pdf
- LOUGH, B.J., 2011: ‘International volunteers’ perceptions of intercultural competence’. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, s. 452-464.
- LOUGH, B.J., 2012: ‘Participatory research on the impact of international volunteerism in Kenya: provisional results’. *International Forum for Volunteering in Development*. Dostupné na: <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2012/10/contributions-of-international-volunteerism-in-kenya.pdf>
- LOUGH, B.J., et al., 2013: ‘International volunteering for development: A desk review of Forum members’ grey literature’. Ottawa: International Forum for Volunteering in Development.
- LOUGH, B.J. a MATTHEW, L., 2013: ‘Measuring and conveying the added value of international volunteering’. *International Forum for Volunteering in Development*. Dostupné na: <https://forum-ids.org/2013/12/02/executive-summary-forum-discussion-paper-2013/>
- LOUGH, B.J. a McBRIDE, A.M., 2014: ‘Navigating the boundaries of active global citizenship’, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39, s. 457-469.
- LOUGH, B.J., et al., 2014: ‘The impact of international service on the development of volunteers’ intercultural relations’. *Social Science Research*, 46, s. 48-58.
- LOUGH, B.J., 2016: ‘Global partners for sustainable development: the added value of Singapore International Foundation Volunteers’. Singapore: Singapore International Foundation. Dostupné na: <https://www.sif.org.sg/publications/sif-research-paper-on-global-partners-for-sustainable-development>

- LOUGH, B.J. a TIESSEN, R., 2018: 'How do international volunteering characteristics influence outcomes? Perspectives from partner organizations', *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 29, s. 104-118.
- LOW, N. et al., 2007: Helping out: A national survey of volunteering and charitable giving. [online]. Cabinet Office. Dostupné na: <http://www.ivr.org.uk/component/ivr/helping-out-a-national-survey-of-volunteering-and-charitable-giving>
- LYONS, M., WIJKSTROM, P. a CLARY, G., 1998: Comparative studies of volunteering: what is being studied. *Voluntary Action*. ISSN 1465-4067, 1998, vo. 1, no. 1, s. 45-54
- LYONS, K. et al., 2012: GAP YEAR VOLUNTEER TOURISM Myths of Global Citizenship? *Annals of Tourism Research*, 39 (1), s. 361–378.
- LYONS, K. a WEARING, S., 2008a: Volunteer Tourism as Alternative Tourism: Journeys Beyond Otherness. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism: international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 3–11.
- LYONS, K. a WEARING, S., 2008b: All for a Good Cause? The Blurred Boundaries of Volunteering and Tourism. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism : international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 130–143.
- MARSHALL, C., a ROSSMAN, G., 2011: *Designing Qualitative Research*. London: Sage.
- MACHIN, J., a PAINE, A. E., 2008: *Managing for success: volunteer's views on their involvement and support*. London: Institute for Volunteering Research.
- MCBRIDE, A.M. a DAFTARY, D., 2005: *International Service: History and Forms, Pitfalls and Potential*. Working Paper No. 05-10. Washington, Global Service Institute, Center for Social Development.
- MCBRIDE, A.M., BENITEZ, C. a DANSO, K., 2003: *Civic Service Worldwide: Social Development Goals and Partnerships*. Working Paper No. 03-13. Washington, Global Service Institute, Center for Social Development.
- MCBRIDE, A.M., LOUGH, B. a SHERRADEN, M., 2010: Perceived impacts of international service on volunteers: interim results from a quasi-experimental study. [online]. Brookings, *Global Economy and Development* a St Louis, Centre for Social Development, Washington University. Dostupné na:

- http://www.brookings.edu/~media/research/files/opinions/2011/12/06%20youth%20volunteers%20colombia%20caprara/0621_volunteering_mcbride.pdf
- MACDUFF, N., 2005: Societal Changes and Rise of the Episodic Volunteer, Emerging Areas of Volunteering, Arnova Occasional Paper Series, vol. 1, no. 2. Indianapolis.
- MACMILLAN DICTIONARY, 2021: Challenge definitions. [online] Dostupné na: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/challenge_1
- MACHÁČEK, M., 2008: Úvod do politickej sociológie mládeže. Trnava: Katedra politológie FF UCM. 181 s. ISBN 978-80-8105-012-1
- MACHIN, J., 2008: The Impact of Returned International Volunteers on the UK: A Scoping Review. London: Institute for Volunteering Research.
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B. a SVOBODOVÁ, M., 2016: Zobrazenie zraniteľných osôb z rozvojových krajín a metódy marketingu chudoby na internetových stránkach vybraných organizácií, Acta Missiologica, 10/1, Bratislava: VŠSA, s. 31-47.
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B. a KIMULI, D., 2020: Analysis of challenges in international voluntary service in the Covid-19 era on example of Slovak development volunteer projects, In Acta Missiologica, 14/2, s. 137-151
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B., 2020: Pôsobenie slovenských rozvojových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblastiach ovplyvnených migráciou. [online] Ambrela: Bratislava, 14 s. Dostupné na: https://ambrela.org/wp-content/uploads/2020/07/Ambrela_Studia_Rozvojove_Dobrovolnictvo_2020.pdf
- MATULAYOVÁ, T., 2012: Dobrovoľníctvo ako výskumná téma sociálnej práce a sociológie. Zborník z vedeckej konferencie. Liberec: Technická Univerzita, 71 s. ISBN 978-80-7372-856-4.
- MATULAYOVÁ, T., BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, et al., 2012: Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie. Bratislava: Iuventa - Slovenský inštitút mládeže, 208 s. ISBN 978-80-8072-119-0.
- MATULAYOVÁ, T., CHYTIL, O. (eds.), 2011: Výzvy pre sociálne profesie v modernej spoločnosti. Prešov: FF PU, 314 s. ISBN 978-80-555-0372-1.
- MATULAYOVÁ, T., 2011: Dobrovoľníctvo v postmoderných časoch. In Národná osveta. ISSN 1335-4515, roč. XX., č. 10-11, s. 25-31.
- MATULAYOVÁ, T., et al., 2017: Motivace k dobrovolnictví. Olomouc: Univerzita Palackého, 109 s. ISBN 978-80-244-5110-7

- MEIJS, L. C. P. M., a HOOSTADT, E., 2001: New Ways of Managing Volunteers: Combining membership management and programme management. *Voluntary Action* 3 (3). s. 44–61.
- MEIJS, L. C. P. M., a KARR L. B., 2006: „Sustaining the Motivation to Volunteer in Organizations“. In F. Detlet, A. Flache, A.P. Buunk, S.Lindenberg (Eds). *Solidarity and Prosocial Behavior. An Integration of Sociological and Psychological Perspectives*. New York: Springer, s. 157–171.
- MEIJS, L. C. P. M., HANDY, et al., 2003: All in the Eyes of the Beholder? Perceptions of Volunteering Across Eight Countries. In Dekker P. a Halman L. (Eds) *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*. New Yor: Kluwer Academic, s. 19–34.
- MENDLESON, R., 2008: Helping the World. And me. Is volunteering about saving the world or enhancing a resumé? *Macleans*. Dostupné na: <http://www.macleans.ca/education/uniandcollege/helping-the-world-and-me/>
- MENEGHINI, A.M., 2016: ‘A meaningful break in a flat life: The motivations behind overseas volunteering’, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45, s. 1214–1233
- MERRILL, M., V., 2003: International megatrends in volunteerism. In *Voluntary Action*, 2003, vo. 5, No. 2, s. 63 – 69.
- MERRILL, M.V., 2006: Global Trends and the Challenges for Volunteering. *The International Journal of Volunteer Administration*, 24 (1), s. 9–14.
- MEZŘICKÝ, V., 2003: *Globalizace*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 80-7178-748-5
- MIOVSKÝ, M., 2006: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MIRRI, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR, 2020: *Správa odosiahnutých výsledkoch v národných prioritách implementácie Agendy 2030*. [online]. MIRRI: Bratislava, 61 s. Dostupné na: https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/12/SK_Sprava_dosiahnute_vysledky_A2030.pdf
- MŠVVaŠ SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2018: *Oficiálne otvorenie nového programu EÚ Európsky zbor solidarity*, [online]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/oficialne-otvorenie-noveho-programu-eu-europsky-zbor-solidarity/>
- MLČÁK, Z., ZÁŠKODNÁ, H., 2013: *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, ISBN 987–80–7464–462–7.
- MORGAN, D. L., 2001: *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Brno: združení SCAN, 99 s. ISBN 80-85834-77-4.

- MORGAN, J., 2009: Volunteer tourism: What are the benefits for international development. [online]. Dostupné na: <http://www.voluntourism.org/news-studyandresearch62.htm>
- MRÁČKOVÁ, A., 2009: Manažment dobrovoľníkov. [online]. Bratislava: Liga za duševné zdravie. s. 46. Dostupné na: http://www.invisio.sk/zsi/publikacie/a2/Manazment_dobrovolnikov.pdf. ISBN 978-80-970123-3-5.
- MULLER, A., et al., 2015: Towards a Governance Heuristic for Sustainable Development. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 15. s. 49–56.
- MYDLÍKOVÁ, E., 2004: Manažment v sociálnej práci. Vyd. 1., Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca. 112 s. ISBN 80-89185-04-5.
- MZVaEZ SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2020: Správa o Oficiálnej rozvojovej pomoci SR za rok 2019, MZVaEZ SR: Bratislava, 66 s.
- NAKONEČNÝ, M., 1996: Motivace lidského chování. Praha, Academia - nakladatelství Akademie věd ČR. 260 s., ISBN 80-200-0592-7
- NEMCOVÁ, L., 2014: Rozvojové dobrovoľníctvo získava na popularite, in *Rozvojová spolupráca – Bulletin MVRO*. Bratislava: PMVRO, KOLDO, 20 s.
- NOVÁ, M., 2018: Dobrovoľník a jeho pôsobnosť v rozvojových zemí v kontextu religiozity a globalizácie, In Knap L. (Ed.): *DOBROVOLNÍCTVO AKO SLUŽBA*, Zborník z medzinárodného vedeckého symposia, VERBUM KU: Ružomberok, s. 8-18. ISBN 978 – 80 – 561 – 0615 – 0
- NYKLOVÁ, B. A MOREE, D., 2021: Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19: výzkumná zpráva. AV ČR a UK: Praha, 189 s. ISBN 978-80-7330-380-8 (PDF)
- OECD, 2020: DAC List of ODA Recipients. [online] Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/daclist.htm>
- OKABE, Y., et al., 2019: ‘What motivates Japan’s international volunteers? Categorizing Japan overseas cooperation volunteers (JOCVs).’ JICA-RI Working Paper 158. Tokyo: JICA Research Institute. Dostupné na: <https://www.jica.go.jp>
- ONDREJKOVIČ, P., 2002: Globalizácia a individualizácia mládeže, negatívne stránky. Bratislava: Veda. 132s. ISBN 80-224-0689-9.
- ONUJI, M., 2018: ‘Measuring the competencies of international volunteers: key competencies of the Japan Overseas Cooperation Volunteers and their perceived achievements and outcomes’. JICA-RI Working Paper 116. Tokyo: JICA Research Institute. Dostupné na: <https://www.jica.go.jp>

O'BRIEN, J., et al., 2017: IVCO 2017 Sub-Theme Paper – Enabling Environment. International Forum for Volunteering in Development. Dostupné na: <http://forum-ids.org/2017/08/ivco-2017-sub-theme-paper-enabling-environment/>

O'BRIEN, J., 2020: Opinion: The future of volunteering in the coronavirus era, [online]. Dostupné na: <https://www.devex.com/news/opinion-the-future-of-volunteering-in-the-coronavirus-era-97194/amp>

PALACIOS, C. M., 2010: Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: conceiving global connections beyond aid. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (7), s. 861–878.

PUTNAM, R., 2000: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

PAINE, A. E., a HOWLETT, S., et al. 2007: *Volunteering and social policy*. The Institute for Volunteering Research and Volunteering England.

PAYNE. M., 2005: *Modern Social Work Theory*. London: Palgrave Macmillan. 366 s. ISBN 978-0925065834

PEARCE, P. a COGHLAN, A., 2008: The Dynamics Behind Volunteer Tourism. In LYONS, Kevin a WEARING, Stephen (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism: international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 130–143.

PEROLD, H., 2011: Introduction. *International Volunteering in Southern Africa: Potential for Change?* S. Net. Bonn, Scientia Bonnensis.

PEROLD, H., et al., 2013: “The colonial legacy of international voluntary service.” *Community Development Journal* 48(2): s. 179-196.

PEROLD, H., et al., 2020: *COVID-19 and Volunteering for Development: Impacts, Innovations and Implications*. [online] IVCO 2020 Paper. 20 s. Dostupné na: <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2020/10/COVID-19-and-Volunteering-for-Development-IVCO-2020-Discussion-Paper.pdf>

PLEWES, B. a STUART, R., 2007: Opportunities and challenges for international volunteer co-operation. [online]. In IVCO Conference, Montreal, 2007. International FORUM on Development Service. Dostupné na: <http://forum-ids.org/wp-content/uploads/2009/09/18402944-Future-Trends-2007-Opportunities-and-challenges-for-international-volunteer-cooperation.pdf>

PLATFORMA MVRO (kolektív autorov), 2012: *Slovenský sprievodca rozvojovým dobrovoľníctvom*, [online] PMVRO: Bratislava, 60 s. Dostupné na: https://ambrela.org/wp-content/uploads/2012/09/Slovensky_sprievodca_rozvojovym_dobrovolnictvom_priru

cka_Platformy_MVRO_2012.pdf

PLATFORMA MVRO, 2010: Štúdia o dobrovoľníctve, jeho systéme na Slovensku a v niektorých vybraných krajinách Európskej Únie, Kanady a jeho integrácia do rozvojovej a humanitárnej pomoci. PMVRO: Bratislava, 53 s

PLATFORMA MVRO, 2013: Hodnotenie doterajšej implementácie Programu MZVaEZ SR na vysielanie dobrovoľníkov a expertov do rozvojových krajín v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci SR (01.03.2012 – 31.07.2013), PMVRO: Bratislava, 7 s

PROFANT, T., 2015: Konštrukcia Slovenska ako darcu a jej mocenské dopady, In *Mezinárodní vztahy*, 50/2., s. 23-44

PUTNAM, R.D., 2000: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon and Schuster.

RACKOVÁ, Kateřina, 2014: Analýza zkušeností studentů MRS UP v Olomouci z dobrovolnických projektů v rozvojových zemích. [DP.] UP: Olomouc, 223 s.

RANDEL, J. et al., 2004: International volunteering: Trends, added value and social capital. [online]. In Oslo Forum, 2004. Wells, Development Initiatives. Dostupné na: <http://forum-ids.org/wp-content/uploads/2004/08/18415460-FORUM-2004-Trends-Added-Value-and-Social-Capital-Development-Initiative.pdf>

REICHEL, J., 2009: *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

ROCHESTER, C., 2006: *Making Sense of Volunteering. A Literature Review*. London: Volunteering England, 39 s. ISBN 1-897708-38-6

ROCHESTER, C., 2018: Trends in volunteering. (zhrnutie štatistického a akademického výskumu dobrovoľníctva)

ROCHESTER, C. a HUTCHISON, R., 2002: *A Review of the Home Office Older Volunteers Initiative*, Research Study 248, Home Office: London.

ROCHESTER, C., PAINE, A. E., HOWLETT, S., ZIMECK, M., 2010: *Volunteering and Society in the 21st Century*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 274 s. ISBN 978-0-230-36772-2-

ROTHWELL, A. a CHARLESTON, B., 2013: International volunteering: employability, leadership and more. *Education + Training*, 55 (2), s. 159–173.

RUSNÁK, U. et al., 2002: *Rozvojová pomoc a spolupráca*, Bratislava, SIMŠ.

RYAN, R.M. a DECI, E.L., 2000: Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions, in *Contemporary Educational Psychology* 25, s. 54–67 [online]. Dostupné na: <http://www.idealibrary.com>

ŘIHÁČEK, T. et al., 2013: *Kvalitativní analýzy textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.

- SAMRS, MZVaEZ SR, 2019: Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019–2023, [online]. MZVaEZ SR: Bratislava 61 s. Dostupné na: https://www.slovakaid.sk/sites/default/files/strednodoba_strategia_rozvojovej_spoluprace_sr_2019-2023.pdf
- SAMRS, 2019: Konceptia vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníkov-expertov do rozvojových krajín. [online] SAMRS: Bratislava, 6 s., Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/konceptia_dobrovolnici_2019.pdf
- SAVIO, 2020: Na cestu: Sprievodca pre misijného dobrovoľníka, SAVIO: Bratislava, 100 s.
- SEDLÁK, M., 2001: Manažment. Bratislava: Jura Edition. 378 s. ISBN 80-89047-18.
- SCHECH, S., et al., 2016: “ Building relationships and negotiating difference in international development volunteerism.” *The Geographical Journal*.
- SHERRADEN, M., LOUGH, B., MCBRIDE, A.M., 2008: Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19 (4), s. 395–421.
- SHERRADEN, M.S., STRINGHAM, J., SOW, S.C., MCBRIDE, A.M., 2006: The Forms and Structure of International Voluntary Service, In *Voluntas* 17, s. 163–180.
- SHERRADEN, M., 2001: Service and the human enterprise. St. Louis, Center for Social Development, Washington University.
- SCHWINGE, B., 2011: Organisational culture and volunteers: a model for explaining mutual satisfaction and success, in SAGE Net, ed., *International Volunteering in Southern Africa: Potential for Change?* Scientia Bonnensis, Bonn, s. 1–23.
- SICHEL, B., 2006: “I’ve come to help” Can tourism and altruism mix? *Briarpatch Magazine*, [Online]. Dostupné na: <http://briarpatchmagazine.com/articles/view/ive-come-to-help-can-tourism-and- altruism-mix/>
- SILVERMAN, D., 2005: Ako robiť kvalitatívny výzkum. Bratislava: Ikar. 327 s., ISBN 8055109044
- SIEKELOVÁ, M., 2020: Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku v kontexte individualizácie a modernizácie. [DP]. UMB: Banská Bystrica, 132 s.
- SIMPSON, K., 2004: “Doing development”: The gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of International Development*, 16, s. 681–692.
- SKUTIL M. et al., 2011: Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7
- SLOVAKAID, SAMRS, 2021: SlovakAid dobrovoľníci. [online]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/dobrovolnici/>

- SMITH, D.H., 1994: Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23 (3), s. 243–263.
- SMITH, D.J., 2000: Volunteering and social development. *Voluntary Action*, 3(1).
- SMITH, V.L. a FONT, X., 2014: Volunteer Tourism, Greenwashing and Understanding Responsible Marketing Using Market Signalling Theory. *Journal of Sustainable Tourism*, 22 (6). S. 942–963.
- SOKOLOWSKI, A., et al., 2001: *Measuring Volunteering: A practical toolkit*. Washington and Bonn: Independent Sector and United Nations Volunteers.
- SÖDERMAN, N. a SNEAD, S., 2008: Opening the Gap: the Motivation of Gap Year Travellers to Volunteer in Latin America. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism : international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 118–129.
- STEBBINS, R., 2006: Leisure Reflections. No. 13. The Serious Leisure Perspective. *LSA Newsletter No. 75*, s. 6-8.
- SNYDER, M. a OMOTO, A., 2009: Who gets involved and why? The psychology of volunteerism. In E. S. C. LIU, M. J. HOLOSKO, a T. W. LO (Eds.), *Youth empowerment and volunteerism: Principles, policies and practices*. Hong Kong, City University of Hong Kong Press, s. 3–26.
- SURMAŘOVÁ, E., 2019: *Motivace dobrovolníků k mezinárodní dobrovolnické činnosti u Sasaků na Lomboku*. [DP]. UTB: Zlín, 120 s.
- SYROVÁTKA, M. a HARMÁČEK, J., 2014: Klasifikace rozvojových zemí. In *Rozvojová studia - vybrané kapitoly* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 45-66. ISBN 978-80-244-3958-7.
- ŠAFARÍKOVÁ, S., 2013: The influence of sport and physical activities on youth development within the context of developing countries (The Kids League, Uganda), [DP]. Olomouc: UP. 136 s.
- ŠVAŘÍČEK, R. a ŠEĐOVÁ, K. et al., 2007: *Kvalitativní výskum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVEC, Š. et al., 1998: *Metodológia vied o výchove. Kvantiatívno-scientické a kvalitatívno-humanistické prístupy v edukačnom výskume*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 1998. 303 s. ISBN 80-88778-73-5.
- TIESEN, R., 2012: 'Motivations for learn/volunteer abroad programs: Research with Canadian youth', *Journal of Global Citizenship & Equity Education*, 2, s. 1-21.

- THOMPSON, S. et al., 2020: Volunteering for development: what does best practice look like?, *Development in Practice*, [online] Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/09614524.2020.1787351>
- TOMAN, I., 2010: *Motivace zvenčí je jako smrad*. Praha, Taxis International. [e-kniha], 190 s.
- TOMAZOS, K., 2010: Volunteer tourism – an ambiguous marketing phenomenon. *Innovative Marketing*, 6 (4), s. 42–47.
- TOMAZOS, K. a BUTLER, R., 2009: Volunteer tourism: working on holiday or playing at work? *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 4 (4), s. 331–349
- TOŠNER, J. a SOZANSKÁ, O., 2002: *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-178-6..
- TOURISM RESEARCH AND MARKETING – TRAM, 2008: *Volunteer Tourism: A Global Analysis*. Arnhem. Association for Tourism and Leisure Education.
- TRAU, A.M., 2015: Challenges and dilemmas of international development volunteering: a case study from Vanuatu, *Development in Practice*, 25:1, s. 29-41
- UGROCZY, J., 2008: *Motivácia dobrovoľníkov v manažmente neziskových organizácií*. [DP]. Bratislava: KM FPM, 102 s.
- UJFALUŠI, R., 2012: Význam mezinárodního dobrovolnictví pro rozvoj jednotlivce a otevřené společnosti. In: *Cesty k uznávání: sborník příspěvků z Konference k uznávání neformálního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, s. 13-15. ISBN 978-80-87449-17-2.
- ÚRAD VLÁDY SR, 2017: *Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami*, Koncepcia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí, 25 s.
- UNGA, 2015: *Report of the Secretary-General on Integrating volunteering in the next decade*. (A/70/118) New York.
- UNITED NATIONS VOLUNTEERS – UNV, 2011: *State of the World's Volunterism Report: Universal Values for Global Well-being*. [online]. United Nations Volunteers. Dostupné na: http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/English/SWVR2011_full.pdf
- UN, 2011: *The Millenium Development Goals Report (2011)*, [online]. Dostupné na: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/%282011_E%29%20MDG%20Report%20011_Book%20LR.pdf
- UN stats, 2016: *SDG report 2016: Leaving no one behind*, [online]. United Nations. Dostupné na: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2016/leaving-no-one-behind>

UNV, 2018: Current Estimates and Next Steps – The scope and scale of global volunteering, Background research for the 2018 State of the World's Volunteerism Report: The thread that binds, [online] Dostupné na: <https://www.unv.org/sites/default/files/The%20Scope%20and%20Scale%20SWVR2018%20final.pdf>

UNV, 2020: Volunteering at the heart of South-South cooperation, UNV & UN Office for South-South Cooperation, Bangkok. 52 s. [online]. Dostupné na: <https://www.unv.org/News/Volunteering-heart-South-South-cooperation>

UNV, Forum, CSD, 2015: Strategic Directions for Global Research on Volunteering for Peace and Sustainable Development 2015-2025, Report of the workshop co-hosted by the UNV, Forum, and the Center for Social Development, July 6-7, 2015, United Nations Campus, Bonn, Germany.

UNSTEAD-JOSS, R., 2008: 'An analysis of volunteer motivation: implications for international development', Voluntary Action: The Journal of the Institute for Volunteering Research, 9(1), s. 12–24.

VELUDO-de-OLIVIERA, et al. 2015: Unselfish? Understanding the role of altruism, empathy, and beliefs in volunteering commitment. Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing, 27 (4). s. 373–396.

VOIGTS, J., 2017: Trends in Volunteering Abroad. New Volunteer Programs Reflect Evolving Interests and Needs. [online]. Dostupné na: https://www.transitionsabroad.com/listings/work/volunteer/articles/trends_in_volunteering_abroad.shtml

VODOPIVEC, B. a JAFFE, R., 2011: Save the World in a Week: Volunteer Tourism, Development and Difference. European Journal of Development Research 23, s. 111–128.

VOLUNTEER CANADA, 2001: A Guide to Volunteer Program Management Resources. [online] VC: Canada, 28 s., ISBN 0-9680701-6-7

Dostupné na: https://volunteer.ca/vdemo/EngagingVolunteers_DOCS/Guide_to_Volunteer_Program_Management_Resources.pdf

VOLUNTEERING MATTERS et al., 2016: Engaging returned volunteers in active citizenship: research, learning and best practice from four countries. [online]. Dublin: Comhlámh. Dostupné na: https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2016/11/Active-Citizen-Survey_Final.pdf

VSA, 2019: VSA helps develop the first ever global volunteering standard. [online]. Dostupné na: <https://vsa.org.nz/about-vsa/news/vsa-helps-develop-the-first-ever-global-volunteering-standard/>

VSO INTERNATIONAL, 2020: Meet the volunteers fighting poverty from their living rooms, [online]. Dostupné na: <HTTPS://WWW.VSOINTERNATIONAL.ORG/NEWS/BLOG/MEET-THE-VOLUNTEERS-FIGHTING-POVERTY-FROM-THEIR-LIVING-ROOMS>

VSO, Voluntary Service Overseas, 2015: Valuing volunteering. The role of volunteering in sustainable development. [online]. VSO/Institute of Development Studies. Dostupné na: https://www.vsointernational.org/sites/default/files/the_role_of_volunteering_in_sustainable_development_2015_vso_ids.pdf

ZIEMEK, S., 2006: Economic analysis of volunteers' motivations – A cross-country study. *The Journal of Socio-Economics* 35 (2006), s. 532–555.

YAMAZAKI, Y., KAYES Ch. D., 2004: An Experiential Approach to Cross-Cultural Learning: A Review and Integration of Competencies for Successful Expatriate Adaptation. *Academy of Management Learning & Education*, 3(4), s. 362-379.

YASHIMA, T., 2010: 'The effects of international volunteer work experiences on intercultural competence of Japanese youth', *International Journal of Intercultural Relations*, 32, s. 268-282.

WALLACE, T. et al., 2015: State of the World's Volunteerism Report: Transforming Governance. Bonn, Germany, United Nations Volunteers. 132 s.

WANG, L., et al., 2016: An Empirical Examination of Formal and Informal Volunteering in Canada. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. s. 1–23.

WEARING, S.L a MCGEHEE, N.G., 2013: *International Volunteer Tourism: Integrating travellers and communities*. UK: Preston. ISBN 978-1-84593-696-9.

WILLIAMS, C. C., 2008: Developing a Culture of Volunteering: Beyond the Third Sector Approach. *The Journal of Voluntary Sector Research*. Volume 1, Issue 1, s. 25–43.

WILSON, J., 2000: Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, s. 215–240.

WILSON, J. a MUSICK, M., 2008: *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press. ISBN 978-0-253-34929-3.

WHITTEMORE, N., 2012: The Rise And Fall Of Poverty Porn. In *Fastcoexist.com*, [online] Dostupné na: <http://www.fastcoexist.com/1679092/the-rise-and-fall-of-poverty-porn>

PRÍLOHY

Príloha 1. Zoznam a opis slovenských rozvojových organizácií, venujúcich sa príprave a vysielaniu medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do nízkopríjmových krajín pod značkou SlovakAid:

I. ADRA Slovensko (www.adra.sk)

ADRA Slovensko je slovenská humanitárna a rozvojová organizácia, ktorá od roku 2003 pôsobí v nízkopríjmových krajinách aj na Slovensku. Je súčasťou medzinárodnej siete ADRA (Adventist Development and Relief Agency). Školí a vysielajú mladých ľudí do zahraničia cez dva dobrovoľnícke programy – cez dobrovoľnícky program MZVaEZ SR, ktorý administruje SlovakAid; a cez iniciatívu EU Aid Volunteers. Za uplynulých šesť rokov bolo cez ADRA Slovensko vyslaných takmer tridsať rozvojových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (naposledy do Albánska, Gruzínska, Moldavska, Libanonu a na Ukrajinu), ktorí v rámci **ponávratových aktivít** o svojich skúsenostiach rozprávajú na verejných podujatiach, tzv. **ADRA večeroch**. Traja z nich už získali ocenenie Srdce na dlani ako SlovakAid dobrovoľníci, dobrovoľníčky roka.

II. Človek v ohrození (www.clovekvohrozeni.sk)

Poslaním občianskeho združenia Človek v ohrození je účinne pomáhať ľuďom, ktorí trpia dôsledkami vojnových konfliktov, prírodných katastrof a autoritárskych režimov v zahraničí. Svoje poslanie napĺňa prostredníctvom humanitárnych a rozvojových aktivít v zahraničí, ako aj vzdelávacími a osvetovými aktivitami na Slovensku (oddelenie Globálneho vzdelania produkuje kvalitné metodické príručky pre školy). Organizácia Človek v ohrození vysielajú dobrovoľníkov, dobrovoľníčky a profesionálov, profesionálky na základe aktuálnych projektov organizácie a špecifických požiadaviek partnerov. V minulosti tím ČvO vyslal dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do Kene, Moldavska, Gruzínska, Bosny a Hercegoviny a Libanonu.

III. Dvojfarebný svet (www.dvojfarebnysvet.sk)

Občianske združenie Dvojfarebný svet sa snaží pomôcť deťom, žijúcim v náročných životných podmienkach. Hlavným programom združenia sú projekty podpory vzdelávania detí a dostupnosti zdravotnej starostlivosti v nízkopříjmových krajinách (najmä v Keni a Kambodži) – prostredníctvom individuálnej podpory dieťaťa – formou adopcie na diaľku. Projekty rozvojovej spolupráce a globálneho vzdelávania realizuje v spolupráci s hlavným partnerom: Vysokou školou zdravotníctva a sociálnej práce svätej Alžbety v Bratislave. Občianske združenie Dvojfarebný svet zároveň vysiela dobrovoľníkov a dobrovoľníčky najčastejšie do Kambodže.

IV. GLEN na Slovensku (www.glen-slovakia.org)

Dnes už nefungujúce občianske združenie GLEN Slovakia ako súčasť medzinárodnej siete GLEN (Global Education Network of Young Europeans) budovalo v ročnom programe kapacity mladých Európanov a Európaniek pre rozvojovú spoluprácu a vzdelávanie, ktorého súčasťou bola v implementačnej fáze aj tzv. stáž – trojmesačný pobyt v Ázii, Afrike alebo juhovýchodnej Európe. Po získaní tejto skúsenosti sa mladí ľudia stávali súčasťou globálneho vzdelávania vo svojej vlastnej krajine a v Európe. Boli (re)integrovaní na trh práce a odovzdávali zažitú skúsenosť, vedomosť, zručnosť a ‘know-how’ v ponávratových aktivitách všetkým relevantným aktérom. S podporou SlovakAid boli takto zrealizované pobyty napríklad do Gruzínska, Burkiny Faso či Etiópie.

V. eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí (www.erko.sk)

Hlavnou náplňou činnosti organizácie eRko v SR je mimoškolská práca s deťmi v malých spoločenstvách. eRko tiež organizuje kolednícku akciu s názvom Dobrá novina. Medzi jej hlavné ciele patrí vzdelávanie slovenských detí o živote (afrických) detí v podmienkach extrémnej chudoby a učenie solidarite (finančnou zbierkou pomáhajú núdznym). Ďalším cieľom je realizácia rozvojových a humanitárnych projektov v Afrike. Na dobrovoľnícke pobyty eRko vysiela za prvou rozvojovou skúsenosťou najmä mladých ľudí, vysokoškolských študentov, študentky či absolventov, absolventky, a to najmä do Kene, Ugandy a Etiópie. Špecifikujú sa na krátkodobé, 3-mesačné pobyty (počas letných prázdnin).

VI. Nadácia Integra (www.integra.sk)

Nadácia Integra začínala v roku 1995 školeniami pre začínajúcich podnikateľov a podnikateľiek na Slovensku, neskôr aktivity preorientovala na Afriku. Rozvinula tam adopčný program Malaika – Adopcia na diaľku. Za dekádu fungovania tohto programu podporili slovenskí sponzori a sponzorky už takmer šesťsto núdznych detí. Integra v Afrike pôsobí aj v oblasti fair trade, kde vytvára spravodlivé podmienky pre miestnych farmárov. Je tiež členom medzinárodnej humanitárnej Aliancie Integral, s ktorou spolupracuje v prípade kríz, vojen a živelných pohrôm (aktuálne napríklad v Libanone a Etiópii). Dobrovoľníkov a dobrovoľníčky vysielala do Kene a Etiópie, kde realizuje svoje rozvojové projekty.

VII. Nadácia Pontis (www.nadaciapontis.sk)

Nadácia Pontis sa svojimi aktivitami snaží prispievať ku zmene Slovenska na dobrú krajinu, miesto pre slobodných a zodpovedných ľudí, ktorí zlepšujú svoj život a svoje okolie. Buduje krajinu, ktorá prosperuje, funguje trvalo udržateľne a je dobrým „globálnym občanom“. Dôležitou súčasťou tejto práce bola v minulosti (do roku 2018) aj podpora občianskej angažovanosti, dobrej správy vecí verejných a prepájania sektorov v zahraničí. Skúsenosti, ktoré SR získala pri budovaní demokratickej spoločnosti a komunity zodpovedných občanov a firiem, posúval tím Pontisu ďalej do nízkopríjmových krajín a realizoval projekty v Keni, Gruzínsku, Bielorusku, Macedónsku, ale aj v severnom Kosove. Dobrovoľníkov a dobrovoľníčky vysielal iba do Kene.

VIII. SAVIO (www.savio.sk)

Cieľom občianskeho združenia SAVIO je pozdvihnutie života detí a mladých ľudí v menej rozvinutých krajinách a je zvyšovanie informovanosti verejnosti o rozvojovej pomoci. Organizuje každoročne zbierku pomoci Tehlička. Podporuje aktívnu a dlhodobú prítomnosť Saleziánov dona Bosca a saleziánskych misijných dobrovoľníkov v blízkosti ľudí, žijúcich v biede v Angole, Keni, Južnom Sudáne, ale aj v Azerbajdžane, na Sibíri či Ukrajine. Pôsobí aj na Slovensku vo vylúčených komunitách. Dĺžka dobrovoľníckych pobytov z dielne SAVIO trvá spravidla rok, pričom mu predchádza ročná príprava. Vysielala mladých ľudí aktuálne do Kene, Tanzánie, Angoly.

IX. Slovenská katolícka charita (www.charita.sk)

Slovenská katolícka charita (SKCH) poskytuje charitatívne, sociálne, zdravotnícke a výchovno-vzdelávacie služby ľuďom v núdzi bez ohľadu na rasu, národnosť, vierovyznanie a politické zmýšľanie. Prostredníctvom diecéznych charít pomáha opusteným deťom a mladým, rodinám v núdzi, ľuďom so špeciálnymi potrebami, bez domova aj na úteku. Sekretariát SKCH koordinuje národné projekty a činnosť diecéznych charít v právnej, mediálnej a zahraničnej oblasti. Realizuje humanitárnu pomoc, rozvojovú spoluprácu a v minulosti aj workshopy globálneho vzdelávania na školách. Medzi najvýznamnejšie rozvojové aktivity patrí program Adopcia na diaľku, zbierka Pôstna krabička pre Afriku a ďalšie projekty. Dobrovoľníkov a dobrovoľníčky vysiela do Ugandy a Rwandy, kde prevádzkuje vlastné centrá pre núdzne deti.

X. Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (www.sfpa.sk)

Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA) bola založená v auguste 1993 ako otvorené nestraničné diskusné fórum o medzinárodných otázkach a zahraničnej politike SR. Svojou činnosťou chce aktívne prispievať k začleneniu SR do spoločenstva demokratických štátov a ich politických a bezpečnostných štruktúr. Prostredníctvom svojich programov šíri objektívne informácie o medzinárodných vzťahoch z pôvodných zdrojov. Vydáva Ročenku zahraničnej politiky SR a časopis Zahranicnapolitika.sk. Expertných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky vysiela do Moldavska a na Ukrajinu.

XI. Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj (<https://sccd-sk.org>)

Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj (SCKR) je mimovládna organizácia, fungujúca od roku 2005, ktorá sa v súčasnosti zameriava na poskytovanie odborných služieb v oblasti rozvojovej spolupráce a globálneho vzdelávania, a to prostredníctvom riešenia projektov, organizovaním verejných a odborných podujatí v národnom a globálnom kontexte. Je zriaďovateľom Librarie – jednej z mála verejných knižníc v SR, ktorá sa špecializuje na globálne témy. V rámci rozvojovej spolupráce sa zameriava na spoluprácu s partnermi v krajinách bývalého sovietskeho bloku (Kirgizsko, Gruzínsko, Ukrajina, Moldavsko). V minulosti vysielať aj dobrovoľníkov

a dobrovoľníčky, a to najmä do Kirgizska a Gruzínska.

XII. Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety **(www.vssvalzbety.sk)**

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o. (VŠSA) je súkromná vysoká škola, založená ako nezisková organizácia v roku 2002. Poskytuje študijné programy doma i v zahraničí v odboroch verejné zdravotníctvo, sociálna práca, ošetrovatelstvo, misijná a sociálna práca s cieľom vychovávať pracovníkov, pracovníčky pre domáce a zahraničné humanitárne, charitatívne a misijné aktivity. Hoci škola nie je zriadená žiadnou oficiálnou cirkevnou organizáciou, svojich študentov a študentky sa snaží viesť k zásadám kresťanskej etiky a humanizmu. Realizuje rozvojové a humanitárne projekty v Burundi, Etiópii, Južnom Sudáne, Libanone, Indii, Lesothe, Keni, Rwande, Ugande, kam vysiela aj dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Projekty sú podporované predovšetkým z interných zdrojov školy.

Príloha 2, Tabuľka: Zoznam 26 účastníkov a účastníčok výskumu – zástupcov a zástupkyň slovenských vysielajúcich organizácií, manažujúcich projekty prípravy a vyslania cez oficiálny program medzinárodného dobrovoľníctva SR pod značkou SlovakAid v rokoch 2012–2021.

Označenie respondent/ky	Typ zberu dát	Dátum online zberu dát	Inštitúcia	Funkcia
KP1	FG 1	02.03.2021	ADRA Slovensko	Projektový manažér / manažérka
KP2	FG 1	02.03.2021	ADRA Slovensko	Projektový manažér / manažérka pre dobrovoľnícke programy
KP3	FG 1	02.03.2021	ADRA Slovensko	Projektový manažér / manažérka pre dobrovoľnícke programy
KP4	FG 1	02.03.2021	ADRA Slovensko	Koordinátor / koordinátorka pre dobrovoľnícke programy

KP5	FG 1	02.03.2021	Človek v ohrození (ČvO)	Vedúca oddelenia humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce
KP6	FG 1	02.03.2021	Človek v ohrození (ČvO)	Projektový manažér / manažérka
KP7	I	24.03.2021	Dvojfarebný svet	Riaditeľ / riaditeľka organizácie
KP8	FG 3	09.03.2021	GLEN Slovensko	Bývalý projektový manažér / manažérka pre dobrovoľnícke programy
KP9	FG 3	09.03.2021	GLEN Slovensko	Bývalý projektový manažér / manažérka pre dobrovoľnícke programy
KP10	FG 3	09.03.2021	GLEN Slovensko	Zakladateľ / zakladateľka organizácie
KP11	I	30.04.2021	GLEN Slovensko	Zakladateľ / zakladateľka organizácie
KP12	FG 2	04.03.2021	Hnutie kresťanských spoločenstiev detí – eRko	Projektový manažér / manažérka
KP13	FG 2	04.03.2021	Hnutie kresťanských spoločenstiev detí – eRko	Projektový manažér / manažérka
KP14	FG 3	07.03.2021	Nadácia Integra	Projektový manažér / manažérka
KP15	FG 3	09.03.2021	Nadácia Integra	Komunikačný manažér / manažérka
KP16	FG 3	09.03.2021	Nadácia Pontis	Bývalý projektový manažér / manažérka
KP17	FG 3	09.03.2021	Nadácia Pontis	Bývalý projektový manažér / manažérka
KP18	FG 2	04.03.2021	SAVIO	Riaditeľ / riaditeľka organizácie
KP19	FG 2	04.03.2021	SAVIO	Projektový manažér / manažérka

KP20	FG 2	04.03.2021	Slovenská katolícka charita (SKCH)	Vedúca oddelenia rozvojovej spolupráce
KP21	FG 2	04.03.2021	Slovenská katolícka charita (SKCH)	Projektový manažér / manažérka
KP22	I	24.03.2021	Slovenská katolícka charita (SKCH)	Projektový manažér / manažérka
KP23	I	02.05.2021	Slovenská katolícka charita (SKCH)	Bývalý projektový manažér / manažérka
KP24	I	30.04.2021	Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA)	Projektový manažér / manažérka
KP25	I	02.05.2021	Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj (SKCR)	Bývalý projektový manažér / manažérka
KP26	I	23.03.2021	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety (VŠSA)	Projektový manažér / manažérka

Poznámka: Do výskumu sa zapojili všetky oslovené organizácie (splňajúce kritérium: vyslania 3 a viac dobrovoľníkov, dobrovoľníčok pod značkou SlovakAid do zahraničia). Oslovené neboli organizácie CARDO, GLOBSEC a Trnavská univerzita, ktoré za celú existenciu program vyslali pod značkou SlovakAid menej ako 2 dobrovoľníkov, dobrovoľníčok.

Príloha 3, Tabuľka: Zoznam 6 komunikačných partnerov (reprezentantov a reprezentantiek ďalších stakeholderov – ministerstva zahraničia a donorskej agentúry SAMRS, ZÚ v Nairobi a Kišiňove, a strešnej platformy vysielajúcich organizácií Ambrela), spájaných s oficiálnym programom rozvojového dobrovoľníctva SR pod značkou SlovakAid v rokoch 2012–2021.

Označenie respondent/ky	Dátum online rozhovoru	Inštitúcia	Funkcia
KP27	05.05.2021	Slovenská agentúra pre medzinárodnú spoluprácu (SAMRS)	Projektová manažérka pre program vysielania rozvojových dobrovoľníkov SlovakAid

KP28	05.05.2021	Slovenská agentúra pre medzinárodnú spoluprácu (SAMRS)	Bývalá projektová manažérka pre program vysielania rozvojových dobrovoľníkov SlovakAid
KP29	07.05.2021	MZVaEZ SR / Zastupiteľský úrad, Keňa	Rozvojový diplomat / diplomatka
KP30	05.05.2021	MZVaEZ SR / Zastupiteľský úrad, Moldavsko	Rozvojový diplomat / diplomatka
KP31	05.05.2021	Platforma mimovládnych rozvojových organizácií (PMVRO)	Bývalý výkonný tajomník / tajomníčka
KP32	05.05.2021	Platforma rozvojových organizácií - Ambrela	Výkonný tajomník / tajomníčka

Príloha 4, Tabuľka: Zoznam 8 participantov a participantiek výskumu – bývalých medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, vyslaných siedmimi slovenskými vysielajúcimi organizáciami do nízkopříjmových krajín pod značkou SlovakAid v rokoch 2012–2021.

Označenie respondenta/ky	Dátum online rozhovoru	Krajina vyslania	Rok vyslania	Trvanie pobytu
KP33	30.04.2021	Rwanda	2014	5
KP34	30.04.2021	Kambodža	2014/15	6
KP35	29.04.2021	Keňa	2013	5
KP36	05.05.2021	Etiópia	2014	3
KP37	30.04.2021	Gruzínsko	2018/19	12
KP38	05.05.2021	India	2014/15	5
KP39	07.05.2021	Keňa	2017	7
KP40	07.05.2021	Uganda	2013	3

Príloha 5. Zoznam interných materiálov a dokumentácie k téme manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva v SR, dodaných slovenskými vysielajúcimi organizáciami

1. ADRA, EUAV, 2017: guidelines for sending organisations – Standards and procedures required by EU Aid volunteers initiative, 124 s.
2. ADRA, EUAV, 2019: Monthly volunteer report, 1 s.
3. ADRA Slovensko, 2018: Code of Ethics for ADRA Employees and Related Personnel, 3 s.
4. ADRA Slovensko, 2018: Consent on publishing media content, 1 s.
5. ADRA, EUAV, 2018: final report of HVA Volunteer, 7 s.
6. ADRA, EUAV, 2019 - Questionnaire for statistics to complete before evaluation meeting, 2 s.
7. ADRA, ADICE, 2018 – International mobility – Security guide. 68 s.
8. ADRA Slovensko, 2019 - Infopack for volunteers, 2 s.
9. ADRA, EUAV, 2020 - Selection Interview template, 7 s.
10. ADRA, EUAV, 2019 - Complementary pre-departure training for EUAV agenda, 1 s.
11. ADRA Slovensko, 2019: Program pred-výjazdového školenia ADRA Slovensko, 1 s.
12. ADRA Slovensko, 2020: Monthly follow up meetings template, 1 s.
13. ADRA, EUAV, 2020: Evaluation questionnaire of the pre-departure training, 4 s.
14. ADRA, EUAV, 2020: Monitoring report, 1 s.
15. Ambrela, Platforma MVRO, 2010: Štúdia o dobrovoľníctve, jeho systéme na Slovensku a v niektorých vybraných krajinách Európskej Únie, Kanady a jeho integrácia do rozvojovej a humanitárnej pomoci., 53 s.
16. Ambrela, Platforma MVRO, 2010: Kódex používania obrazového materiálu a podávania správ, 4 s.
17. Ambrela, 2020: Aidwatch, Hodnotenie ODA SR, 72 s.
18. Ambrela, Platforma MVRO, 2013: Hodnotenie doterajšej implementácie Programu MZVaEZ SR na vysielanie dobrovoľníkov a expertov do rozvojových krajín v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci SR (01.03.2012 – 31.07.2013), 7 s.

19. Ambrela, Platforma MVRO, 2012: Slovenské mimovládne rozvojové organizácie - Etika a efektívnosť – bližšie k medzinárodným štandardom, 71 s.
20. Ambrela, Platforma MVRO, 2012: Slovenský sprievodca rozvojovým dobrovoľníctvom: typy a rady pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, ako aj vysielajúce organizácie, 60 s.
21. CARDO, 2015: Ocenenie Dobrovoľník roka: prepájanie rozvojovej pomoci a dobrovoľníctva, 20 s.
22. CARDO, 2010: Rozvojové dobrovoľníctvo, 3 s.
23. Človek v ohrození, PIN Slovakia, 2019: Welcome pack – Lebanon, 22 s.
24. Človek v ohrození, PIN Slovakia, 2020: Guidelines for personal security, 7 s.
25. Dvojfarebný svet, 2017: Hurá, idem na projekt!, 132 s.
26. eRko, 2018: Dobrovoľníci pre Afriku: Vzdelávaco-výberový víkend (program), 1 s.
27. eRko, 2019: Dobrovoľníci pre Afriku 2019: Prípravný seminár 1, 1 s.
28. eRko, 2019: Dobrovoľníci pre Afriku 2019: Prípravný seminár 2, 1 s.
29. eRko, 2019: Dobrovoľníci pre Afriku 2019: Hodnotiaci víkend, 3 s.
30. eRko, 2019: Program Dobrovoľníci pre Afriku. Informačná príručka – Etiópia, 49 s.
31. eRko, 2019: Program Dobrovoľníci pre Afriku. Informačná príručka – Uganda, 35 s.
32. Nadácia Integra, 2020: Code of Conduct for a Volunteer, 2 s.
33. Nadácia Integra, 2021: Marketing, Photography rules and Personal Information Policy, 7 s.
34. Nadácia Integra, 2020: Politika ochrany detí a mladých ľudí Nadácie Integra, 20 s.
35. Nadácia Integra, 2020: Prevention of Sexual Exploitation, Abuse and Harassment (PSEAH) Policy, 8 s.
36. Nadácia Integra, 2020: Second Harvest – Volunteer Policy Manual, 17 s.
37. Nadácia Integra, IFRC, 2012: A security guide for volunteers, 59 s.
38. Nadácia Integra, 2021: Policy for Sponsor visits to the projects, 4 s.
39. MZVaEZ SR, 2019: Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019–2023, 61 s.
40. MZVaEZ SR, 2020: Správa o ODA SR za rok 2019, 66 s.
41. MZVaEZ SR, ZZ SR, 2015: ZÁKON z 18. novembra 2015 o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 22 s.

42. SAMRS, 2021: Zoznam schválených a neschválených žiadostí o dotáciu SAMRS, 6 s.
43. SAMRS, 2021: Zoznam schválených žiadostí o dotáciu SAMRS, 1 s.
44. SAMRS, 2020: Zmluva č. SAMRS/2020/D/1/48 O Poskytnutí dotácie na realizáciu projektu rozvojovej spolupráce SR z program SlovakAid, 15 s.
45. SAMRS, 2019: Koncepcia vysielania dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov do rozvojových krajín, 6 s.
46. SAMRS, 2021: Manuál pre vysielanie dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov do rozvojových krajín na rok 2021, 9 s.
47. SAMRS, 2019: Manuál pre vysielanie dobrovoľníkov a expertov-dobrovoľníkov do rozvojových krajín na rok 2019, 6 s.
48. SAMRS, 2021: Výročná správa SAMRS 2020, 27 s.
49. SAMRS, 2020: Výročná správa SAMRS 2019, 52 s.
50. SAMRS, 2019: Výročná správa SAMRS 2018, 39 s.
51. SAMRS, 2018: Výročná správa SAMRS 2017, 36 s.
52. SAMRS, 2017: Výročná správa SAMRS 2016, 32 s.
53. SAMRS, 2016: Výročná správa SAMRS 2015, 56 s.
54. SAMRS, 2015: Výročná správa SAMRS 2014, 30 s.
55. SAMRS, 2014: Výročná správa SAMRS 2013, 66 s.
56. SAMRS, 2013: Výročná správa SAMRS 2012, 67 s.
57. SAVIO, 2020: Na cestu: Sprievodca pre misijného dobrovoľníka, 100 s.
58. SAVIO, 2020: Staň sa misijným DOBROvoľníkom aj ty (Prihlasovací formulár), 2 s.
59. SFPA, 2009: Ročenka zahraničnej politiky SR 2009, 250 s.
60. SFPA, 2010: Ročenka zahraničnej politiky SR 2009, 256 s.
- 61.
62. SFPA, 2020: Yearbook of Slovakia's Foreign policy, 147 s.
63. SKCH, 2020: Manuál dobrovoľníka v Rwande, 42 s.
64. SKCH, 2021: Manuál dobrovoľníka v Ugande, 19 s.
65. Trnavská univerzita, 2012: Texty k efektívnej rozvojovej spolupráci, 251 s.
66. VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2015: Dohoda o dobrovolnickej spolupraci na projekte, 4 s.
67. VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2015: Manuál pre pracovníkov na projekte – India, 59 s.

Príloha 6. Focus Group – rámcové témy, otázky skupinovej diskusie so zástupcami a zástupkyňami vysielajúcich organizácií v SR:

- I. Aké sú pre slovenské rozvojové organizácie hlavné prínosy a motivácie pre rozhodnutie realizovať takéto dobrovoľnícke projekty vysielania dobrovoľníkov/čok do nízkoprijímových krajín?
- II. Z čoho pozostáva Prípravná fáza dobrovoľníckeho projektu? Aké výzvy (a ako) ste v tejto fáze prekonávali?
- III. Z čoho pozostáva Implementačná fáza dobrovoľníckeho projektu? Aké výzvy (a ako) ste v tejto fáze prekonávali?
- IV. Z čoho pozostáva Záverečná fáza dobrovoľníckeho projektu? Aké výzvy (a ako) ste v tejto fáze prekonávali?
- V. Aké návrhy na zmenu a odporúčania vidíte v snahe zlepšiť fungovanie a efektivitu dobrovoľníckeho programu pod značkou SlovakAid?

Príloha 7. Pološtruktúrovaný rozhovor – otázky jednotné pre celý výskumný súbor (zástupcov a zástupkyne zo všetkých troch skupín stakeholderov):

- I. Čo prináša takýto dobrovoľnícky program vysielajúcej organizácii? Čo ju motivuje ho realizovať?
- II. Ako je zakomponovaná úloha manažéra alebo manažérky medzinárodného dobrovoľníctva do manažovania dobrovoľníckych projektov vo vysielajúcej organizácii?
  - Aké predpoklady má mať manažér/manažérka pre výkon tejto funkcie? Ide o samostatnú, platenú funkciu?
- III. Čo je najťažšia časť v Prípravnej fáze projektu? Aké sú tam výzvy a ako ich riešiť?
  - Akú nadväznosť a prepojenie majú dobrovoľnícke projekty na ODA SR a projekty rozvojovej spolupráce v daných krajinách? Ako hľadať partnerov a témy projektov? Ako komunikovať a zostaviť samotný dobrovoľnícky projekt?
- IV. Čo je najťažšia časť v Implementačnej fáze projektu? Aké sú tam výzvy a ako ich riešiť?
  - V čom spočíva výber a príprava dobrovoľníka vo vysielajúcej organizácii?
  - Ako prebieha monitoring, mentoring dobrovoľníka či dobrovoľnícky priamo v teréne? Ako prebieha komunikácia s vyslaným človekom i partnerskou organizáciou?

- Ako riešiť prípadné problémy (konflikty na projekte, bezpečnostné riziká)?
  - V čom spočíva udržateľnosť projektu a verejná informovanosť o projekte?
- V. Ako zasiahla implementáciu projektov a samotné vysielanie pandémie Covid-19?
- VI. Čo je najťažšia časť v Záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu? Aké sú tam výzvy a ako ich riešiť?
- Ako pripraviť a komunikovať odchod dobrovoľníka? Ako uzatvárať projekt?
  - Ako úspešné sú osvetové a ponávratové aktivity dobrovoľníkov alebo dobrovoľníčok na Slovensku?
  - Ako sa možno zžiť skúsenosti dobrovoľníka? Ako ho udržať v organizácii?
  - Aký impakt má dobrovoľnícky pobyt na všetkých zapojených stakeholderov?
- VII. Aké sú limity dobrovoľníckeho programu pod značkou SlovakAid?
- VIII. Aké návrhy do budúcnosti, odporúčania pre prax by mohli zefektívniť prípravu a realizáciu dobrovoľníckych projektov pod značkou SlovakAid?

Príloha 8. Kódex rozvojového dobrovoľníctva (zdroj: PMVRO, 2012)

Kódex rozvojového dobrovoľníctva je súhrn základných okruhov pravidiel - odporúčaných, ale i povinných (na základe prijatia zákona o dobrovoľníctve v decembri 2011), ktoré by mali mať na zreteli všetci, ktorí sa zaujímajú o dobrovoľnícku činnosť v zahraničí.

1. Etický kódex (odporúčané)

Súhrn základných etických štandardov vo vzťahu k ľuďom/organizáciám v rozvojových krajinách.

2. Práva, povinnosti a zodpovednosť zúčastnených strán (povinné)

Prehľad vzájomných základných povinností dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, vysielajúcej organizácie a prijímateľa dobrovoľníckej činnosti (hostiteľskej organizácie) v rozvojovej krajine.

3. Požiadavky na zmluvu s dobrovoľníkom (povinné)

Súhrn základných požiadaviek na úpravu vzťahu medzi dobrovoľníkom či dobrovoľníčkou a vysielajúcou organizáciou, príp. prijímateľom dobrovoľníckej činnosti v rozvojovej krajine.

4. Vzor zmluvy s dobrovoľníkom (odporúčané)

Príklad štandardnej zmluvy medzi dobrovoľníkom či dobrovoľníčkou a vysielajúcou organizáciou, prípadne prijímateľom dobrovoľníckej činnosti v rozvojovej krajine.

5. Kritériá výberu dobrovoľníkov (odporúčané)

Opis základných pravidiel, kritérií – štandardne používaných v procese výberu dobrovoľníka či dobrovoľníčky.

6. Príprava dobrovoľníkov (odporúčané)

Príklady základného obsahu procesu prípravy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pred vyslaním do rozvojových krajín.

7. Reportovanie – spätná väzba od dobrovoľníkov (odporúčané)

Základné formy získavania spätnej väzby od dobrovoľníka či dobrovoľníčky.

8. Kódex podávania správ a obrazového materiálu (odporúčané)

Kódex ponúka súhrn základných princípov, ktoré môžu napomôcť komunikovať a prezentovať programy a hodnoty medzinárodného dobrovoľníctva koherentným a vyváženým spôsobom.

Príloha 9. Kódex používania obrazového materiálu a podávania správ z tzv. rozvojových krajín (zdroj: PMVRO, 2010).

Účelom tohto kódexu je poskytnúť základ, na ktorom mimovládne organizácie môžu stavať a realizovať svoje stratégie komunikácie s verejnosťou. Kódex ponúka súhrn základných princípov, ktoré môžu napomôcť signatárom komunikovať programy a hodnoty ich organizácií koherentným a vyváženým spôsobom.

Základné princípy

Obrazy a správy vyberáme na základe týchto princípov:

- rešpektovanie ľudskej dôstojnosti zobrazovaných a opisovaných osôb,
- viera v rovnosť všetkých ľudí,
- presvedčenie o nevyhnutnosti podporovať férovosť, solidaritu a spravodlivosť.

Berúc do úvahy tieto princípy, v každej našej komunikácii, kde je to uskutočniteľné a primerané, sa pri zobrazovaní reality snažíme:

- vyberať obrazový materiál a súvisiace správy na základe hodnôt úcty, rovnosti, solidarity a spravodlivosti,
- pravdivo predstavovať akýkoľvek obraz alebo zachytávanú situáciu v jej bezprostrednom ale aj v širšom kontexte s cieľom, aby verejnosť lepšie porozumela skutočnostiam a komplexnosti rozvoja,

- vyhnúť sa obrazovému materiálu a správam, ktoré zobrazujú realitu, ľudí alebo miesta stereotypne, diskriminačným spôsobom, alebo za účelom vyvolania senzácie,
- použiť obrazový materiál, správy a prípadové štúdie s plným vedomím a súhlasom zúčastnených osôb (prípadne rodičov /zodpovedných zástupcov),
- dohliadnuť na to, aby tí, ktorých situácia je prezentovaná, mali možnosť sami vyrozprávať svoj príbeh,
- zaznamenať si želanie zobrazovaných/opisovaných osôb, či chcú byť menovaní a identifikovateľní, a vždy zabezpečiť naplnenie ich želania,
- konať v súlade s najvyššími štandardmi v oblasti ľudských práv a ochrany zraniteľných osôb,
- konať v súlade s najvyššími štandardmi v oblasti práv detí a v súlade s Dohovorom o právach Dieťaťa, keďže deti sú najčastejšie zobrazované osoby.

Príloha 10: Celková kontrahovaná suma v rokoch 2012–2021 na projekty slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid (Zdroj dát: SAMRS)

Rok	Celková kontrahovaná suma
2012	86 705.00 €
2013	133 952.98 €
2014	205 150.58 €
2015	301 289.40 €
2016	226 602.18 €
2017	234 608.42 €
2018	232 596.00 €
2019	223 051.00 €
2020	185 760.00 €
2021	139 520.00 €

Príloha 11, Tabuľka: Počet financovaných projektov slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid v jednotlivých krajinách v rokoch 2012–2019 (Zdroj dát: SAMRS)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Afganistan	0	1	0	0	0	0	0	0
Albánsko	0	0	1	2	1	2	2	0
Angola	0	0	0	0	0	1	0	0
Arménsko	0	0	0	0	0	0	1	0
Bosna a Hercegovina	0	0	2	2	0	0	0	1
Burkina Faso	1	0	1	0	0	0	0	0
Burundi	1	0	1	0	0	0	0	0
Ekvádor	0	0	0	1	0	0	0	0
Etiópia	0	0	3	2	0	3	2	2
Filipíny	0	0	0	0	0	1	0	0
Gruzínsko	1	4	6	1	0	0	1	1
India	0	0	0	2	4	0	0	0
Južný Sudán	2	2	0	0	0	0	0	0
Kambodža	2	3	6	4	4	2	4	2
Kamerun	1	0	0	0	0	0	0	0
Keňa	6	10	24	19	9	8	10	3
Kirgizsko	1	0	0	0	0	0	0	0
Lesotho	1	1	3	3	4	4	2	2
Libanon	0	0	0	0	1	1	1	1
Madagaskar	0	0	1	0	0	0	0	0
Moldavsko	0	0	1	1	1	1	2	1
Mongolsko	0	0	2	0	0	0	0	0
Rwanda	0	1	2	4	5	4	1	4
Uganda	0	1	2	3	2	7	3	4
Ukrajina	0	0	0	2	0	0	2	0
Vietnam	0	1	2	0	0	0	0	0
spolu	16	24	57	46	31	34	31	21

Príloha 12, Tabuľka: Počet financovaných projektov slovenských vysielajúcich organizácií cez národný dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid na jednotlivých kontinentoch (okrem Južnej Ameriky) v rokoch 2012–2019 (Zdroj dát: SAMRS)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Afrika	12	15	37	31	20	27	18	15
Ázia	3	5	10	6	9	4	6	3
Európa	1	4	10	8	2	3	7	3
spolu	16	24	57	45	31	34	31	21

**VÝZVY MEDZINÁRODNÉHO DOBROVOENÍCTVA
NA PRÍKLADOCH PROJEKTOV SLOVENSKÝCH ROZVOJOVÝCH ORGANIZÁCIÍ
VO VYBRANÝCH NÍZKOPRÍJMOVYCH KRAJINÁCH**

AUTOREFERÁT DISERTAČNÍ PRÁCE

Studijní program: P1314 Geografie
Obor studia: Mezinárodní rozvojová studia
Školitelka: Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD

Katedra rozvojových a environmentálních studií
Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Božena MARKOVIČ BALUCHOVÁ

**INTERNATIONAL VOLUNTEERING CHALLENGES ON EXAMPLES OF
SLOVAK DEVELOPMENT ORGANIZATIONS' PROJECTS
IN SELECTED LOW-INCOME COUNTRIES**

Ph.D. DISSERTATION SUMMARY

Study Programme: P1314 Geography
Specialization: International Development Studies
Supervisor: Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Department of Development and Environmental Studies
Faculty of Science, Palacký University in Olomouc

Olomouc 2021

*Disertační práce byla vypracována v kombinované formě doktorského studia
na Katedře rozvojových a environmentálních studií Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.*

*The dissertation was compiled within Ph.D. study programme
at the Department of Development and Environmental Studies, Faculty of Science, Palacký University in
Olomouc.*

Předkladatel / Submitter:

RNDr. PhDr. Božena MARKOVIČ BALUCHOVÁ, PhD.
Katedra rozvojových studií
Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
17. listopadu 12, 771 47 Olomouc

Školitel / Supervisor:

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD
Katedra křesťanské sociální práce
Cyrilometodějská teologická fakulta UP
Univerzitní 244/22, 779 00 Olomouc

Oponenti / Opponents:

Prof. PhDr. Ing. Ladislav Bučko, PhD.
doc. Ondřej Botek, PhD., F.R.S.A.

Obhajoba disertační práce se koná dne 16. 8. 2021 před komisí pro obhajoby disertačních prací doktorského studia v programu P1314 Geografie, studijním oboru Mezinárodní rozvojová studia, v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 17. listopadu 12, 771 47 Olomouc.

The defence of the Ph.D. dissertation will take place on 16th August 2021 in front of the commission for the defence of Ph.D. dissertation in study programme P1314 Geography, specialization International Development Studies, in the premises of the Faculty of Science, Palacký University in Olomouc, 17. listopadu 12, 771 47 Olomouc.

S disertační prací je možno se seznámit na studijním oddělení Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 17. listopadu 12, 77 46 Olomouc.

The Ph.D. dissertation is available at the Study Department, Faculty of Science, Palacký University in Olomouc, 17. listopadu 12, 771 46 Olomouc.

ABSTRAKT

Medzinárodné dobrovoľníctvo (na Slovensku označované ako rozvojové) sa považuje za dôležitý nástroj na prekonávanie výziev v oblasti medzinárodného rozvoja. Od roku 2012 je medzinárodné dobrovoľníctvo v podobe štátom dotovaného dobrovoľníckeho programu pod značkou SlovakAid definované a využívané ako jeden z nástrojov oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR. Jeho podstatou je podpora pri naplnení Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja v nízkoprijímových krajinách. V slovenskom kontexte sú vybraní ľudia vysielaní na tri až dvanásť mesiacov do programových a projektových krajín ODA SR, kde sú skutočne potrební – na základe dôslednej komunikácie medzi vysielajúcou a hosťiteľskou organizáciou, ako aj na základe zmapovaných potrieb miestnych komunit.

V dizertačnej práci skúmame: a.) motiváciu vysielajúcich rozvojových organizácií v SR pre realizáciu medzinárodných dobrovoľníckych projektov v nízkoprijímových krajinách pod značkou SlovakAid; b.) výzvy v prípravnej fáze dobrovoľníckeho cyklu; c.) výzvy v implementačnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, vrátane prípravy a samotného vyslania medzinárodných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok do terénu, ako aj vplyvu globálnej pandémie Covid-19 na manažovanie dobrovoľníckych projektov; d.) výzvy v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu, vrátane hodnotenia a realizácie ponávratových aktivít v rámci globálneho vzdelávania na Slovensku.

Zvolený bol exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn, ktorý je viac flexibilný, participatívny a dáva dostatočný priestor na vyjadrenie samotnej skúmanej populácie v prirodzenom prostredí. V SR absentuje výskum, ktorý by sa venoval fenoménu medzinárodného dobrovoľníctva, hlavným cieľom tejto práce je teda identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkoprijímových krajinách.

Na základe diskusií fokusových skupín a pološtruktúrovaných rozhovorov so 40 respondentmi a respondentkami, zastupujúcimi okrem vysielajúcich organizácií aj návrativších dobrovoľníkov, dobrovoľníčky, a tiež zástupcov donora a strešnej platformy rozvojových organizácií Ambrela boli identifikované a analyzované výzvy, ktoré boli interpretované z dvoch perspektív – z pohľadu vplyvajúcich spoločenských procesov a aktuálnych trendov (globalizácie, informatizácie, individualizácie, komercializácie rozvojovej práce a potrebu profesionalizácie vo vysielajúcich organizáciách), ako aj cez optiku príspevku medzinárodného dobrovoľníctva k naplneniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja (v podobe transformačných partnerstiev). Súčasťou výsledkovej časti sú aj odporúčania pre prax, ktoré môžu napomôcť nastaveniu pravidiel manažovania projektov a ľudí v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva v období po odznení pandémie Covid-19.

Kľúčové slová

medzinárodné dobrovoľníctvo, manažment dobrovoľníctva, Globálne ciele trvalo udržateľného rozvoja, SlovakAid, ODA SR, vysielajúce rozvojové organizácie, nízkoprijímové krajiny, rozvojová práca, zraniteľné skupiny, pandémie COVID-19

ABSTRACT

International volunteering is considered as an important tool for overcoming challenges in the field of international development. Since 2012, international volunteering in the form of a state-subsidized volunteering program under the SlovakAid brand has been defined and used as one of the instruments of official development assistance (ODA) of the Slovak Republic. Its main goal is support in fulfilling the 2030 Agenda and the SDGs in low-income countries. In the Slovak context, selected people are sent for three to twelve months to ODA SR program and project countries, where they are really needed – based on consistent communication between the sending and host organization, as well as based on local communities needs assessments.

In this dissertation we examine: a.) the motivation of sending development organizations for the implementation of international volunteer projects in low-income countries under the SlovakAid brand; b.) challenges in the preparatory phase of the volunteering cycle; c.) challenges in the implementation phase of the volunteering cycle, including the screening and actual deployment of international volunteers in the field, as well as the impact of the global Covid-19 pandemic on the management of volunteer projects; d.) challenges in the final phase of the volunteer cycle, including the evaluation and implementation of return activities within global education framework in Slovakia.

An exploratory qualitative research design was chosen, which is more flexible, participatory and gives sufficient space to express the researched population in a natural environment. There is no research in the Slovak Republic that would focus on the phenomenon of international volunteering, so the main goal of this dissertation is to identify and understand the challenges in international volunteer management faced by Slovak development organizations implementing SlovakAid volunteer projects in selected low-income countries.

Based on focus group discussions and semi-structured interviews with 40 respondents, representing not only sending organizations but also returning volunteers, as well as representatives of the donor and the national platform for development organizations – Ambrela, challenges were identified and analyzed from two perspectives – from the perspective of influencing social processes and current trends (globalization, informatization, individualisation, commercialization of development work and the need for professionalisation in sending organizations), as well as through the perspective of the contribution of international volunteering to the 2030 Agenda and the SDGs (through transformative partnerships). The final part of the dissertation also includes recommendations for practice, which can help set the rules for managing projects and people in the field of international volunteering in the post- Covid-19 era.

Key words

international volunteering, volunteer management, SDGs, SlovakAid, ODA SR, sending organizations, IVCOs, low-income countries, development field work, vulnerable communities, pandemic COVID-19

OBSAH

ABSTRAKT	3
ABSTRACT	3
OBSAH	4
ÚVOD	6
1 KONCEPTUÁLNA ČASŤ PRÁCE	7
1.1 Doterajšie skúmanie dobrovoľníctva	7
1.2 Príspevok medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030	9
1.3 Jednotlivé fázy dobrovoľníckeho cyklu	10
1.3.1 Prípravná fáza pre vysielajúcu organizáciu	11
1.3.2 Implementačná fáza pre vysielajúcu organizáciu	11
1.3.3. Záverečná fáza hodnotenia a ponávratových aktivít.....	13
1.4 Faktory, utvárajúce medzinárodné dobrovoľníctvo a jeho trendy	14
1.4.1. Globalizácia a ‚otvorenie sveta‘	14
1.4.2 Nástup nových informačno-komunikačných technológií	15
1.4.3 Individualizácia u mladej generácie.....	15
1.4.4 Komericializácia v oblasti rozvojovej práce	16
1.5 Najnovšie trendy v dobrovoľníctve	16
1.5.1. Virtuálne dobrovoľníctvo a ‚miznutie času‘	17
1.5.2 Volunturizmus, dobrovoľnícky alebo rozvojový turizmus	17
1.5.3 Potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie	18
2 METODOLÓGIA VÝSKUMU	19
2.1 Výskumný problém	19
2.2 Cieľ výskumu a výskumné otázky	19
2.3 Výskumná stratégia	20
2.4 Použité výskumné metódy	21
2.5 Kritériá kvality, limity a etické aspekty výskumu	22
3 VÝSLEDKOVÁ ČASŤ	23
3.1 Motivácia pre implementovanie dobrovoľníckych projektov	23
3.1.1 Budovanie kapacít a statusu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	23
3.1.2 Budovanie kapacít organizácií	25
3.1.3. Budovanie nových partnerstiev.....	25
3.1.4 Budovanie dôvery darcov, pomoc pri monitoringu i fundraisingu	26
3.1.5 Súlad s prioritami ODA SR	26
3.1.6 Šírenie osvedčenia a vzdelávanie v globálnych súvislostiach	27
3.2 Výzvy v prípravnej fáze dobrovoľníckych projektov	27
3.2.1 Výber lokálnej organizácie a komunikácia.....	27
3.2.2 Skúmanie potrieb danej komunity	28
3.2.3 Nastavenie dobrovoľníckej pozície v projekte	29
3.2.4 Potreba funkcie manažéra projektov a ľudí	30
3.2.5 Vypracovaná dokumentácia na prípravu a vysielanie	31
3.3 Výzvy v implementačnej fáze dobrovoľníckych projektov	31
3.3.1 Výber dobrovoľníka, dobrovoľníčky	32
3.3.2 Nejednotná príprava na vyslanie dobrovoľníka	33
3.3.3 Podceňovanie pred-výjazdového školenia	34
3.3.4. Podpora dobrovoľníka v teréne, mentoring, supervízia.....	35
3.3.5 Bezpečnosť v teréne	35
3.3.6 Vplyv pandémie Covid-19 na medzinárodné dobrovoľníctvo.....	36
3.4 Výzvy v záverečnej fáze dobrovoľníckych projektov	38
3.4.1 Osveta a ponávratové aktivity bez stereotypov	38
3.4.2 Zúžitkovanie transformujúcej skúsenosti, hľadanie sa	40
3.4.3 Udržanie si dobrovoľníka v organizácii.....	40
3.4.4 Náročnosť uzatvárania projektu.....	42
3.5 Odporúčania pre prax	43
3.5.1 K teritoriálnym prioritám programu	43
3.5.2 Ku komunikácii programu navonok	44
3.5.3 K súčasnému nastaveniu programu	44
3.5.4 K príprave na výjazd do terénu	45
3.5.5 K prínosom projektu	45

4 DISKUSIA	46
4.1 Od globalizácie cez motiváciu až k solidarite.....	46
4.2 Od informatizácie k profesionalizácii v organizáciách	47
4.3 Pandémia Covid-19 a nové trendy, ovplyvňujúce implementáciu v teréne	48
4.4 Vplyv individualizácie na impakt dobrovoľníckeho programu	50
4.5 Transformačná zmena pre implementáciu Agendy 2030	51
ZÁVER	52
LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE	53
ODBORNÝ ŽIVOTOPIS	59

ÚVOD

Medzinárodné dobrovoľníctvo spočíva vo vykonávaní činnosti v prospech iných osôb alebo organizácií v nízkopríjmových krajinách, v minulosti označovaných za rozvojové, bez nároku na odmenu. Vyslaný človek svojou dobrovoľníckou službou odovzdáva priamo v teréne svoju odbornosť, 'know-how', kombináciu vedomostí, zručností aj skúseností, ale takisto v mieste svojho pôsobenia na oplátku veľa získava a rozvíja svoj potenciál. Buduje vzťahy s komunitami, organizáciami aj vládami v mieste vyslania. Tieto vzťahy tvoria pevný základ, na ktorom môžu dobrovoľníci a dobrovoľníčky vytvárať pozitívne zmeny a zlepšovať aj zručnosti, schopnosti svojich miestnych kolegov, kolegýň. (O'Brien, 2020) Každodenná dobrovoľnícka práca a interakcia tak umožňuje rozvinúť zapojeným ľuďom svoj potenciál, obohatiť ich život a zabrániť dysfunkcii. (Handy a Hustinx, 2009; Brozmanová Gregorová, 2012)

(PMVRO, 2010, 2012, 2013) v roku 2011 a samotné vysielanie odštartovalo v roku 2012. (Baluchová,

Na Slovensku už desaťročia fungujú rôzne formy medzinárodnej dobrovoľníckej služby ako forma pomoci núdznym v zahraničí. Medzi priekopnícke organizácie patria členovia Platformy rozvojových organizácií Ambrela: eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí, SAVIO, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, a sú obdobou zahraničných vysielajúcich organizácií (IVCO). (Sherraden et al., 2006) V podobe misijnej a charitatívnej práce, realizovanej cirkevnými organizáciami, fungovali aj pred samotným spustením národného dobrovoľníckeho programu vysielania medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Ten vznikol na pôde slovenského ministerstva zahraničia na základe odporúčani Platformy mimovládnych rozvojových organizácií (2014) Odvtedy je medzinárodné dobrovoľníctvo definované a používané ako jeden z nástrojov Oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR. (Markovič Baluchová, 2020; MZVaEZ SR, 2020; SAMRS, 2021) Podstatou je podpora pri naplňaní Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja v nízkopríjmových krajinách, napríklad v oblasti znižovania chudoby, pomoci pri transformácii spoločnosti, zvyšovaní základného dosiahnutého vzdelania a podobne. V slovenskom kontexte sú vybraní ľudia vysielaní na tri až dvanásť mesiacov a pôsobia na rozvojových projektoch tam, kde sú skutočne potrební – na základe dôslednej komunikácie medzi vysielajúcou a hositeľskou organizáciou, ako aj na základe zmapovaných potrieb miestnych komunít. (Markovič Baluchová, 2020)

Manažment medzinárodného dobrovoľníctva výrazne skomplikoval nástup globálnej pandémie Covid-19 na jar 2020. Táto pandémia poukazuje na opodstatnenosť a dôležitosť rozvojovej spolupráce, solidarity s nízkopríjmovými krajinami a potrebu naplňania Globálnych cieľov, ako je znižovanie chudoby, odstraňovanie nerovností a riešenie konfliktov. (Kaba, 2020) Tvárou v tvár tzv. lockdownom (obmedzeniu pohybu a uzavretiu hraníc), prísny bezpečnostný a hygienický proti-pandemickým opatreniam, sociálnemu dištancovaniu sa vysielajúce organizácie snažia flexibilne zareagovať na meniace sa podmienky, transformovať možné aktivity, niektoré presunúť do online prostredia a nachádzať úplne nové spôsoby, ako ďalej hrať kľúčovú úlohu v zmiernovaní negatívnych dosahov pandémie v oblastiach, kde si núdzni ľudia nedokážu pomôcť sami. (O'Brien, 2020)

Vysielajúce organizácie v rámci manažovania dobrovoľníckych projektov čelia výzvam, spojeným so všetkými fázami implementácie dobrovoľníckeho cyklu. Práve na ne bude zameraný výskum v rámci tejto práce. Na Slovensku absentuje výskum, ktorý by sa venoval fenoménu medzinárodného dobrovoľníctva, implementovaného slovenskými rozvojovými organizáciami v nízkopríjmových krajinách. Neexistuje metodologická kontinuita, ani dostatočný záujem zo strany zainteresovaných aktérov (vrátane donora). Hlavným cieľom tejto práce je identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkopríjmových krajinách. V tomto prípade je zvolený exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn, ktorý je viac flexibilný, participatívny a dáva dostatočný priestor na vyjadrenie samotnej skúmanej populácii v ich prirodzenom prostredí. (Levermore, 2011; Flick, 2018).

V konceptuálnej časti sú opísané aj spoločenské hybné sily a faktory, utvárajúce medzinárodné dobrovoľníctvo (globalizácia, informatizácia a vplyv nových informačno-komunikačných technológií, individualizácia u mladej generácie, komercializácia v oblasti rozvojovej práce) a jeho trendy (virtuálne dobrovoľníctvo, volunturizmus, potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie), ako aj príspevok medzinárodného dobrovoľníctva k naplňaniu Agendy 2030 a Globálnym cieľom trvalo udržateľného rozvoja. Práve cez tieto dve perspektívy budú potom identifikované a analyzované výzvy vo výsledkovej časti interpretované a v Diskusii diskutované s teóriami iných autorov a autoriek.

1 KONCEPTUÁLNA ČASŤ PRÁCE

V tejto kapitole možno nájsť prehľad doterajších poznatkov a teoretických východísk v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, na základe ktorých bude možné porozumieť výskumnej časti práce.

1.1 Doterajšie skúmanie dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo možno študovať na niekoľkých úrovniach (individuálnej, organizačnej a spoločenskej) a v rôznych jeho fázach (prípravnej, implementačnej, záverečnej po návrate z pobytu). (PMVRO, 2012, Bencová Utešená, 2017) Zároveň sa o jeho aspekty výskumne zaujímajú viaceré vedné odbory, vedcovia a vedkyne z oblasti sociológie a sociálnej práce, psychológie, ale tiež ekonómie a medzinárodného rozvoja. Možno ho teda opísať ako multiformný, viacvrstvový a multidisciplinárny fenomén. (Devereux et al., 2017)

Pre túto komplexnosť však výskum nie je jednoduchý, navyše ako primárne vstupné dáta vo väčšine štúdií slúžili len obmedzené vzorky respondentov a respondentiek z konkrétnych programov, projektov alebo organizácií, aj to nie zo všetkých krajín v rovnakej miere. Potom je ťažké výsledky porovnávať a zovšeobecňovať. Najmenej poznatkov existuje o národnom a medzinárodnom dobrovoľníctve v samotných nízkopríjmových krajinách, v minulosti označovaných za rozvojové. (UNV, 2011; Racková, 2014). Od roku 2001 však uznáva Organizácia Spojených národov najmenej štyri rôzne typy dobrovoľníckych činností: vzájomná pomoc alebo svojpomoc; služba iným; participácia alebo občianska angažovanosť; a advokácia alebo vedenie kampaní (UNV, 2001). Táto rozmanitosť foriem dobrovoľníctva je zdôraznená v správach o stave dobrovoľníctva (*State of the World's Volunteerism*) z rokov 2011 a 2015 (UNV, 2011; Wallace et al., 2015) a je mimoriadne dôležitá, pretože prispieva k ukončeniu starého binárneho pohľadu na svet tzv. 'rozvinutých' a 'rozvojových' krajín. (Devereux et al., 2017)

Sociológovia a sociologičky na dobrovoľníctvo nazerajú zo spoločenského hľadiska, vo výskume ich zaujímajú sociálne faktory, ľudský a sociálny kapitál dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v prípade medzinárodného dobrovoľníctva vzťahy medzi vysielajúcou, hosťiteľskou organizáciou a miestnou komunitou, ako aj prínosy pre všetky zainteresované strany a tiež pre spoločnosť ako celok. Jeho využitie so všetkými tými nadobudnutými vedomosťami, zručnosťami, pôsobením v teréne a vytvorenými vzťahmi môže prispieť k riešeniu spoločenských problémov (Hustinx, Cnaan a Handy, 2010). Skúmaný bol práve rozvoj sociálnych zručností u dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate domov zo zahraničia (Cook a Jackson, 2006; Kelly a Case, 2007; Jones, 2005; Lough, 2011; Machin, 2008; Onuki, 2018; Yashima, 2010).

Medzi aspekty vnímania dobrovoľníctva v kontexte sociálnej práce možno zaradiť dobrovoľníctvo ako terapiu; samostatnú sociálnu službu; alebo ako nástroj sociálnej zmeny. (Matulayová, 2012; Payne, 2005) Práve povzbudzovanie obyvateľstva k dobrovoľníckym aktivitám v rámci komunitného vzdelávania, rozvoja a plánovania sa ukazuje ako významná aktivita sociálnych pracovníkov a pracovníčok, smerujúca k sociálnej zmene. (Matulayová, 2012) Viacerí ďalší autori (Lyons et al., 1998; Rochester, 2006, 2010; Frič a Pospíšilová, 2010) poukázali na perspektívy skúmania dobrovoľníctva v sociálnych vedách, medzi ktoré radia: neziskovú perspektívu, perspektívu občianskej spoločnosti (a angažovania sa v rámci spoločnosti), a voľnočasovú perspektívu. (Stebbins, 2006) V posledných dvoch dekádach bol skúmaný dosah ponávratových aktivít navrátiť sa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti verejnej angažovanosti a na programovej aj organizačnej úrovni vzniklo niekoľko podnetných zahraničných štúdií (Allum, 2008; Jackson et al., 2005; Kelly and Case, 2007; Volunteering Matters et al., 2016; Espe, 2018; Lough a McBride, 2014; Lough et al., 2014; King, 2018).

Psychológovia a psychologičky zaujímajú vlastnosti, ako aj motívy pre vyslanie na dobrovoľnícky pobyt do zahraničia. Dlhoročnou oblasťou záujmu je teda práve motivácia, a to prevažne motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Clark a Lewis, 2017; Meneghini, 2016; Okabe et al., 2019; Tiessen, 2012; Unstead-Joss, 2008), vychádzajúca z existujúcich potrieb a dispozícií dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky.

Z teórií motivácie k dobrovoľníckej treba spomenúť konceptuálny model Volunteer Process Model (VPM), ktorý spája psychologický a sociologický prístup, a zahŕňa analýzu procesu, trvajúceho v čase, na úrovni: individuálnej (psychické procesy na strane dobrovoľníka a prijímateľa); interpersonálnej (dynamika pomáhajúceho vzťahu); organizačnej (otázka rekrutácie, manažovania a udržania dobrovoľníckej sily); spoločenskej (dynamika a väzby medzi jednotlivcami a sociálnymi štruktúrami v spoločnosti). (Snyder a Omoto, 2002, 2007; Matulayová, 2012) VPM berie do úvahy rôzne psychologické znaky osobnosti a funkcie správania, súvisiace so samotnými etapami dobrovoľníckej služby: etapou pred začatím dobrovoľníckej služby (antecedents stage); etapou vlastnej dobrovoľníckej

práce (experiences stage); a etapou dôsledkov (consequences stage), teda vplyvom, impaktom dobrovoľníckej služby na postoje, vedomosti a správanie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok, prijímateľov a prijímateľiek dobrovoľníckej služby a členov, členiek ich sociálnych sietí. (Snyder a Omoto, 2002, 2007)

Z psychologických teórií patrí k najviac využívaným tzv. funkčná teória, podľa ktorej ten istý skutok môže slúžiť rôznym funkciám u rôznych ľudí. Rozšíreným a vo výskumoch aj využívaným konceptom skúmania motivačnej štruktúry dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je Inventár funkcie dobrovoľníka (z angličtiny Volunteer Function Inventory – VFI). (Clary a Snyder, 1998) Podľa neho existuje šesť relatívne stabilných motivátorov, asociovaných s dobrovoľníckou prácou, a to: hodnota, funkcia spoločenského uznania, spoločenstvo, kariéra, ochrana, osobnostný rozvoj. (Matulayová, 2012; Esmond, Dunlop, 2004) Objavuje sa aj v monografii, poskytujúcej obraz o dobrovoľníctve na Slovensku a jeho vybraných dimenziách v kontexte súčasných trendov, a postavenej na empirických zisteniach z výskumu 'Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie' (Broznanová et al., 2012), realizovaného ako súčasť Národnej kampane k Európskemu roku 2011 s podporou Európskej únie.

Ekonomovia a ekonomky sa snažia objasniť napríklad teóriami súkromných a verejných prínosov, prečo sa ľudia vlastne rozhodnú pre prácu bez nároku na mzdu; skúmajú náklady a prínosy (súkromné, verejné) dobrovoľníctva. (Ziemek, 2006; Hustinx, Cnaan a Handy, 2010). Manažovanie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok a zabezpečenie ich spokojnosti, a teda aj kontinuitu ich dobrovoľníckej práce, vedie ku zmene životného štýlu a odlišným časovým záväzkom voči dobrovoľníctvu (Alfes et al., 2015; Veludo-de-Oliveira et al., 2015), čo vzbudilo záujem kvantifikovať počet a impakt dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Hall et al., 2001; Sokolowski et al., 2001; Müller et al., 2015; Wang et al., 2016). Na preukázanie skutočného dosahu a prínosov sa však uskutočnilo len veľmi málo výskumov (Perold et al., 2013; Burns, 2015). Dôkazy, ktoré existujú, však naznačujú, že programy, ktoré prechádzajú od zastaraných modelov 'humanitárnej pomoci' smerom k modelom 'rozvojovej spolupráce', môžu mať viac udržateľné dosahy. Významný vplyv môžu mať najmä programy, ktoré rozvíjajú a spájajú vzťahy medzi medzinárodnými, národnými a miestnymi dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. (Schech, 2017).

Vysielanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ako jednu z foriem oficiálnej rozvojovej spolupráce využíva väčšina tradičných donorov. (SlovakAid, 2021) Podľa OECD sa oficiálna rozvojová pomoc (z angličtiny Official Development Assistance – ODA) poskytuje tzv. rozvojovým krajinám s cieľom podporovať hospodársky rozvoj a prosperitu prijímajúcich krajín. Tieto prostriedky musia byť zvýhodnenej povahy, pričom grantová zložka dosiahne aspoň 25 %. ODA sa delí na bilaterálnu, ktorú poskytujú vládne agentúry darcovských štátov rozvojovým krajinám (v prípade SR: SAMRS pod značkou SlovakAid), a multilaterálnu, ktorú darcovia poskytujú prostredníctvom multilaterálnych inštitúcií. (Gažovič, 2008) Realizácia aktívnej rozvojovej pomoci patrí medzi nástroje zahraničnej politiky vyspelých štátov, ktoré sa aj touto formou snažia ovplyvňovať vývoj menej rozvinutých krajín s cieľom ich pozdvihnúť. Rozvojová pomoc je zvyčajne smerovaná do krajín podľa priorit donorskej krajiny alebo skupiny združených krajín (napríklad EÚ). (Profant, 2015) Hlavným kritériom pre zaradenie do kategórie ODA je smerovanie pomoci do krajín, uvedených v priebežne aktualizovanom prioritnom zozname najchudobnejších krajín. (Rusnák et al., 2002)

Adamcová et al. (2009) uvádza, že slovné spojenie 'rozvojová krajina' bolo po prvý raz použité na zasadaní Konferencie OSN pre obchod a rozvoj v roku 1964. Väčšina rozvojových krajín (z angličtiny 'developing countries') má historickú skúsenosť s kolonializmom a vyznačuje sa dlhoročnou závislosťou na vyspelých krajinách, nízkou ekonomickou úrovňou, chudobou, bezpečnostnými rizikami, potravinovou nesebestačnosťou, nedostatočným zdravotníctvom a vzdelávaním, zadlženosťou a nedemokratickým politickým režimom. Collier (2009) ešte dopĺňa, že viac ako miliarda obyvateľov celkovej populácie Zeme žije v tzv. rozvojových krajinách. Problémami v týchto častiach sveta sú epidémie, občianske vojny a negramotnosť, zasahujúce najviac kontinent Ázie a Afriky. S rastúcou svetovou ekonomikou je začlenenie takýchto krajín stále náročnejšie. Kategorizácia rozvojových krajín pochádza od troch významných medzinárodných organizácií: Svetovej banky, Medzinárodného menového fondu a OSN. Svetová banka však nehodnotí krajiny podľa rozvoja, ale podľa národného dôchodku; MMF nehodnotí celkovú rozvinutosť krajín, ale iba rozvinutosť ekonomík; naopak index HDI a klasifikácia UNCTAD hodnotí ľudský rozvoj ako taký. Keďže zahŕňa aj neekonomické aspekty ľudského rozvoja, možno túto klasifikáciu považovať za najkomplexnejšiu. (Brodová, 2018; Syrovátka a Harmáček, 2014) Samotná klasifikácia je dôležitá pre dané krajiny, pretože im patrí v rámci svetového obchodu rad zvýhodnení. (Syrovátka a Harmáček, 2014; Brodová, 2018; Common Characteristics of Developing / Third World Countries, 2015) V tejto práci sa nebude používať pojem 'rozvojové krajiny', ale bude nahradený za pojem 'nízkopríjmové krajiny' (Abrahams, 2019; Fernholz, 2016)

Ako je už naznačené, táto práca skúma vybrané aspekty, dotýkajúce sa každej zo spomenutých perspektív, zároveň sa zameriava vo výskume aj príspevkom medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja a Agendy 2030.

1.2 Príspevok medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030

Diskusie vo vnútri organizácie OECD už v roku 1994 prízvukovali použitie rozvojových cieľov (podobných tým dnešným) a zaangažovanie verejnej mienky do zvyšovania kvality a efektivity rozvojovej spolupráce. Začala sa tvoriť medzinárodná perspektíva pre komunikačné stratégie Miléniových rozvojových cieľov (MDGs). Dôležité bolo komunikovať globálne problémy s konkrétnym riešením, preukazovaním výsledkov, napríklad progres v riešení znižovania chudoby a podobne. Tento nový prístup zlepšil komunikáciu so skeptickým názorom verejnosti na otázku rozvoja. (PMVRO, 2010)

Medzinárodné spoločenstvo na pôde OSN schválilo v septembri 2015 nový súbor priorít pre dosiahnutie udržateľného rozvoja – Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj. (UN, 2015) Jej kľúčovými princípmi sú transformácia, integrácia a univerzálnosť. Transformačnú silu Agendy 2030 predstavuje 17 cieľov udržateľného rozvoja (z angličtiny Sustainable development goals – SDGs), rozpracovaných do 169 súvisiacich čiastkových cieľov, ktoré majú za ambíciu usmerňovať štrukturálnu politickú, ekonomickú a sociálnu premenu jednotlivých krajín sveta v reakcii na hrozby, ktorým ľudstvo dnes čelí. (Úrad vlády SR, 2017) Integračný prvok sa v Agende prejavuje ako prepojenie všetkých troch dimenzií udržateľného rozvoja: ekonomickej, sociálnej a environmentálnej. Značná univerzálnosť Globálnych cieľov tejto agendy ich najviac odlišuje od predošlých Miléniových rozvojových cieľov, ktorých prvotným zámerom bolo odstránenie extrémnej chudoby a hladu v tzv. rozvojových krajinách. (UN, 2015; Úrad vlády SR, 2017) Heslom Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj sa stal výrok 'Leaving no one behind', teda nenechať nikoho bokom, na okraji záujmu spoločnosti, a plnenie Globálnych cieľov očakáva od všetkých, teda aj tzv. rozvinutých štátov. (UN stats, 2016) Slovenská republika si v roku 2018 zvolila vlastný prístup k národnej implementácii Agendy 2030, ktorý premietla na národnú úroveň prostredníctvom šiestich Národných priorít implementácie Agendy 2030 (Úrad vlády SR, 2017; MIRRI, 2020) Bola tiež vypracovaná Koncepcia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí pod názvom 'Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami', v ktorej ide o reflexiu o možnej angažovanosti Slovenska v externom prostredí smerom k napĺňaniu cieľov udržateľného rozvoja (Úrad vlády SR, 2017), ktorá sa týka aj oblasti ODA (vrátane jej program medzinárodného dobrovoľníctva).

Čo sa týka konkrétnych druhov aktivít dobrovoľníctva pre rozvoj, medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky môžu prispieť k transformačnému plneniu cieľov trvalo udržateľného rozvoja vo všetkých tematických oblastiach (Globálne ciele 1–17) spôsobmi, ktoré sa zameriavajú na jeden alebo viac cieľov naraz. V rámci Globálneho cieľa SDG 17 sa dokonca výslovne uvádzajú dobrovoľnícke skupiny ako aktéri implementácie všetkých cieľov. (UNV SDGs, 2015) Konkrétne však môžu vyslaní ľudia poskytovať technické znalosti, napríklad v oblastiach ako zdravie (cieľ 3), vzdelávanie (cieľ 4), čistá voda a hygiena (cieľ 6), obnoviteľné zdroje energie (cieľ 7), udržateľné ekosystémy (ciele 13, 14, 15). Môžu rozvíjať zručnosti a budovať kapacity, a tým zvyšovať zamestnateľnosť najmä mladých ľudí a ľudí s obmedzeným prístupom na trh práce (cieľ 8). Dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú tiež preukázané skúsenosti s formovaním postojov a katalyzáciou zmien správania, čo platí napríklad pre otázky ako rodová rovnosť (cieľ 5), čistá voda a hygiena (cieľ 6), udržateľná spotreba (cieľ 12), opatrenia v oblasti klímy (cieľ 13), ako aj budovanie dôvery v rámci vzťahov, ktoré vedú k zvýšeniu sociálneho kapitálu a k posilneniu sociálnej súdržnosti (cieľ 16). (UNV SDGs, 2015)

Svetové organizácie, vysielajúce medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do zahraničia, dlho zápasili so spôsobom merania príspevku svojich dobrovoľníckych programov k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov (SDGs). Najprv vznikali malé štúdie, zamerané na názory partnerských organizácií na vplyv dobrovoľníckej práce na medzinárodný rozvoj, sprevádzané prípadovými štúdiami na úrovni krajiny, nie organizácie (Lough, 2012). Singapurská medzinárodná nadácia (SIF) si napríklad objednala výskum, zameraný na napĺňanie konkrétneho globálneho cieľa SDG 17 (Partnerstvá pre Globálne ciele) (Lough, 2016).

Skúmaný bol tiež Globálny cieľ SDG 4.7 v oblasti inkluzívneho, spravodlivého a kvalitného vzdelávania, ktorý je zameraný na získanie vedomostí a zručností, potrebných pre presadzovanie udržateľného rozvoja. (Úrad vlády SR, 2017; Bridge47, 2021) Potenciál dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zotrvať v sektore, zameranom na rozvoj aj po návrate z vyslania, je totiž vyzdvihovaný organizáciami, zapojenými do medzinárodného dobrovoľníctva aj samotnými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Práve navrátiťsi dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú potenciál naplniť SDG 4.7 a priniesť kritickú globálnu perspektívu do miestnych oblastí práce, štúdia a každodenného života seba aj ostatných, a môžu prispievať ako aktívni občania a občianky k riešeniam globálnej chudoby a sociálneho vylúčenia. (Comhlámh, 2013, 2014)

Na konferenciách fóra International Forum for Volunteering in Development (Forum) boli v poslednom období odprezentované modely potenciálnych spôsobov merania vplyvu dobrovoľníctva na rozvoj a Globálne ciele (Buckles a Chevalier, 2012; Haddock a Devereaux, 2015; Allum, 2019) Problémom bol doteraz nielen nedostatok spoľahlivých údajov, ale aj dostupné nástroje na ich meranie.

V roku 2009 pod vedením tímu z dobrovoľníckeho programu OSN: UN Volunteers (UNV) pracovala skupina členov Fóra na vývine prístupu k hodnoteniu dosahov, tzv. 'impact assessment approach'. Mapovala aktivity členov aj nečlenov fóra, čím sa budoval obraz dobrovoľníckeho odvetvia. (UNV, 2011). Dokončenie mapovania trvalo mnoho rokov a pôvodný prístup, založený na spolupráci Fóra a UNV programu sa postupne začal viac zameriavať iba na program UNV. Návrhom napríklad bolo nepoužívať pojem a nemerať 'impakt', ale radšej 'príspevok' dobrovoľníctva k rozvoju, ktorý môže byť ľahšie preukázateľný. (Allum a Onuki, 2019)

Bolo identifikovaných päť oblastí ako priorít globálnej agendy pre výskum dobrovoľníctva pre rozvoj (teda medzinárodného dobrovoľníctva a jeho prepojenia aj vplyvu na trvalo udržateľný rozvoj), a to: užitočné teoretické rámce na pochopenie a vysvetlenie vzťahov medzi dobrovoľníctvom a rozvojom; miestne informované metódy, nástroje a procesy na pochopenie rozsahu a prínosu dobrovoľníctva ku globálnym cieľom trvalo udržateľného rozvoja; podmienky pre priaznivé prostredie, v ktorom môže dobrovoľníctvo pre rozvoj prosperovať na všetkých úrovniach; kontextové faktory, brané do úvahy pri výskume dobrovoľníctva pre rozvoj; a potreba inkluzívneho procesu na implementáciu globálnej agendy pre výskum v oblasti dobrovoľníctva pre rozvoj. Budúci vývin tejto globálnej agendy bude závisieť od aktívneho zapojenia a zodpovednosti výskumných pracovníkov, pracovníčok v oblasti dobrovoľníctva, a to na národnej a medzinárodnej úrovni. (Devereux et al., 2017)

Veľa sa hovorí medzi členmi Fóra o potrebe transformačných partnerstiev v rámci dobrovoľníctva pre rozvoj (Devereux et al., 2017; Perold et al., 2013) a v rámci nich potrebu spoločných cieľov a dôvery medzi jednotlivými partnermi. Tieto rezonujú aj v súvislosti s Globálnym cieľom SDG 16.7, ktorý má zaisťiť citlivé, inkluzívne, participatívne a reprezentatívne rozhodovanie na všetkých úrovniach. Práve preto by mali byť všetci zainteresovaní partneri rovnako zapojení do výberu, alokácie a mobilizácie dobrovoľníkov, dobrovoľníčok v súlade so vzájomne dohodnutými strategickými cieľmi. (Perold et al., 2013) Lough (2016b) vyzdvihol kľúčové faktory, ktoré zvyšujú reciprocitu v transformačných partnerstvách, a to: partnerstvá medzi dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami, miestnymi hostiteľskými organizáciami a komunitami; medzi miestnymi hostiteľskými organizáciami a vysielajúcimi organizáciami; a tiež vzťahy vysielajúcich organizácií s darcami.

1.3 Jednotlivé fázy dobrovoľníckeho cyklu

Dôležitosť dobrovoľníctva potvrdila aj vláda SR prijatím Zákona č. 406/2011 Z.z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čím prispela k zviditeľneniu dobrovoľníctva zo strany štátu, ale aj k zlepšeniu ochrany a bezpečnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v zahraničí v rámci rozvojových programov. Zákon č. 392/2015 Z. z. o rozvojovej spolupráci a o zmene a doplnení niektorých zákonov definuje vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ako jednu z foriem realizácie ODA SR. Pilotný program vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pod názvom 'Programu vysielania dobrovoľníkov a expertov dobrovoľníkov do rozvojových krajín' pripravilo a schválilo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR na podnet Platformy mimovládnych rozvojových organizácií v roku 2012. (PMVRO, 2013) Odvtedy je medzinárodné dobrovoľníctvo (v danom zákone uvádzané ako rozvojové dobrovoľníctvo) jednou z foriem ODA SR, ktorú SAMRS pod značkou SlovakAid poskytuje. Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky (v SR označovaní ako rozvojoví dobrovoľníci a dobrovoľníci-experti) sú vysielaní ako podpora rozvojových intervencií SlovakAid do vybraných nízkopríjmových krajín podľa zoznamu Výboru pre rozvojovú pomoc v rámci Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (DAC/OECD) (OECD, 2021), primárne však do prioritných krajín aktuálne platnej Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR. (SlovakAid, 2021)

Každá dobrovoľnícka služba v zahraničí je určitým cyklom, ktorý zahŕňa niekoľko fáz. V slovenskom kontexte sú to nasledujúce tri fázy: prípravná, implementačná a záverečná (nazývaná tiež hodnotiacia, ponávratová), ktoré sa však miestami prekrývajú a prepájajú. Ide teda o veľmi spojitý a dynamický proces. (PMVRO, 2012) Na to, aby organizácie dosiahli požadovanú kvalitu dobrovoľníckeho projektu a vysoký stupeň profesionalizácie manažovania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, potrebujú poznať a uviesť do praxe konkrétne nástroje riadenia projektov a ľudí (PMVRO, 2012; Baluchová, 2015; Bencová Utešená, 2017; Rochester et al., 2010; Siekelová, 2020) V slovenských podmienkach by mali nasledovať Kódex rozvojového dobrovoľníctva. (PMVRO, 2012) Podrobne sú opísané všetky fázy cyklu so svojimi záväzkami a povinnosťami pre zainteresované strany aktérov v jednotlivých manuáloch dobrovoľníctva – napríklad v 60-stranovom komplexnom sprievodcovi z dielne PMVRO (2012) alebo v ďalších manuáloch z dielne slovenských organizácií (Bencová Utešená, 2017; SAVIO, eRko, SKCH, VŠSA)

1.3.1 Prípravná fáza pre vysielajúcu organizáciu

Čo sa týka samotnej **prípravy dobrovoľníckeho projektu**: vysielajúca organizácia vyhľadáva, pripravuje a robí akvizíciu dobrovoľníckeho projektu v spolupráci s partnerskou organizáciou – potenciálnou hosťiteľskou organizáciou dobrovoľníckej činnosti v konkrétnej nízkopríjmovej krajine a využíva pritom kontakty, skúsenosti a odporúčania aktérov z príslušných teritórií. (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017, eRko, SKCH)

Vysielajúca organizácia by mala mať vypracovanú alebo aktualizovanú príslušnú metodiku a štandardy v rámci vlastného dobrovoľníckeho programu na vysielanie mladých ľudí do zahraničia. (PMVRO, 2012; Comhlámh, 2013) Môže sa inšpirovať zahraničnými manuálmi medzinárodného dobrovoľníctva (ALIANZA POR LA SOLIDARIDAD, 2017; IFRC, 2019; ADICE, 2020; VSA, 2019), ale lepšie je mať vzhľadom na špecifické požiadavky donora a slovenský kontext vlastného sprievodcu. (Bencová Utešená, 2017, VŠSA, SAVIO, SKCH) V rámci neho by potom mala vedieť posúdiť odborné, organizačné, personálne a finančné kapacity na plánovanie, výber, prípravu a školenie, vysielanie a vedenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v nízkopríjmových krajinách, ako aj na ich ponávratové aktivity. Zároveň by mala disponovať človekom, ktorý by sa venoval manažovaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a vybraných kandidátov a kandidátky by sprevádzal celým cyklom medzinárodného dobrovoľníctva. Takýto manažér alebo manažérka by tiež mali reálne posúdiť uskutočniteľnosť, realizácie-schopnosť plánovanej dobrovoľníckej služby v nízkopríjmovej krajine. Často sa manažermi a manažérkami dobrovoľníckych programov stávajú ľudia, ktorí v minulosti sami absolvovali dobrovoľnícku službu v nízkopríjmovej krajine. (PMVRO, 2012; Comhlámh, 2013)

Dobrovoľnícke projekty zvyčajne nadväzujú svojim zameraním na aktuálne alebo plánované projekty rozvojovej spolupráce v daných nízkopríjmových krajinách, kde vysielajúca organizácia dlhodobo pôsobí, alebo tam má vytvorenú spoluprácu s potenciálnou hosťiteľskou organizáciou a miestnou komunitou. (SlovakAid, 2021) Výber partnera závisí od konkrétnych odborných, organizačných a personálnych kapacít, ako aj schopnosti prijať a viesť medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Pripravovaný projekt dobrovoľníckej služby by mal odrážať jednu alebo viaceré globálne témy, a pomáhať naplňať ciele a politiky ODA SR. Projekty, žiadajúce o podporu zo schémy SlovakAid, sú časovo ohraničené na obdobie 3 až 12 mesiacov. Podporujú teritoriálne a sektorové zameranie ODA SR za účelom dosiahnutia efektivity a koherentnosti poskytovanej pomoci. (SlovakAid, 2021; MZVaEZ SR, 2020)

1.3.2 Implementačná fáza pre vysielajúcu organizáciu

Hoci by sa mohlo zdať, že výber dobrovoľníka či dobrovoľníčky patrí do prvej, prípravnej fázy dobrovoľníckeho cyklu, nie je tomu tak. V slovenskom kontexte patrí **výber** dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na konkrétny pobyt až do implementačnej fázy cyklu medzinárodného dobrovoľníctva. (PMVRO, 2012) Vysielajúca organizácia najprv zverejní raz do roka (alebo podľa potreby) informáciu o aktuálnych ponukách pre záujemcov a záujemkyne o dobrovoľnícku službu v nízkopríjmových krajinách a nábor zrealizuje s využitím dostupných komunikačných kanálov. Potenciálnym záujemcom a záujemkyniam je potrebné dať dostatočný časový priestor na zhodnotenie svojich schopností, sformulovanie motivácie a prípravu žiadosti. Počas samotného výberového stretnutia formou osobného pohovoru treba mať už odkomunikované nároky na dobrovoľníkov, spísané kritériá výberu (ukončené vysokoškolské štúdium, jazyková pripravenosť, príslušný vek, požadovaná kvalifikácia a aktívna práca v oblasti komunitného rozvoja, sociálnych aktivít, rozvojovej spolupráce atď.) a posúdené zaslané materiály od uchádzačov a uchádzačiek. (Baluchová, 2015; Koubek, 2004)

Počas posudzovania motivačného listu, aj počas samotného pohovoru, treba venovať pozornosť dôvodom, prečo chce daný človek vycestovať na takýto pobyt do nízkopríjmovej krajiny. Motiváciu možno definovať ako hybný motor, ktorý aktivuje, udržiava a riadi ľudské správanie a v očiach ostatných mu dáva zmysel (Nakonečný, 1996). Je iniciovaná stavom nerovnováhy medzi tým, čo človek má a čo chce mať, alebo tiež medzi tým, kým je a kým chce byť. (Toman, 2010) Problematikou motivácie k dobrovoľníctvu sa zaoberajú aj výskumné tímy v našom regióne (Tošner a Sozanská, 2006; Frič a Pospíšilová, 2010; Matulayová, et al., 2017). Z výskumov vyplýva, že čistý altruizmus alebo egoizmus je vzácny a motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa nachádza niekde na spojnici týchto dvoch extrémov (Low et al., 2007; Hindle, 2010; Grabowski, 2013; Sichel, 2006; Wearing a McGehee, 2013; Tomazos a Butler, 2012). Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú motivovaní túžbou priniesť pozitívnu zmenu, ale zároveň aj smädом po dobrodružstve. (Sichel, 2006) Proces motivácie je procesom aktivovania vnútorných predpokladov, usmerňujúcich činnosť človeka na určitý cieľ jeho snaženia. (Nakonečný, 1992) Manažéri a manažérky sa často dostávajú do situácií, kde nie je jednoduché získať ľudí pre zapojenie sa do procesu rozhodovania, podieľania sa na riešení problémov.

Je dôležité pochopiť, prečo sa človek správa tak, ako sa správa, a čo konkrétne ovplyvňuje jeho správanie. Pochopiť príčiny motivácie, poznať možnosti jej ovplyvňovania, prípadne poznať metódy usmerňovania, či zmeny motivácie, je pre efektívne manažovanie ľudí a využitie ľudského potenciálu veľmi dôležité. (Baluchová, 2015)

Pre manažérov a manažérky je počas vstupných pohovorov a neskôr počas manažovania ľudí v teréne dôležité sledovať, resp. **odhaliť potenciálne patologické motívy**, ako sú: súcitiť, vedúci k degradácii prijímateľov a prijímateľiek pomoci; neprimeraná a zbytočná zvedavosť; služba, prameniaca z pocitu povinnosti, morálneho záväzku; snaha niečo si zaslúžiť; túžba obetovať sa (tzv. sebazničujúce typy); osobné nešťastie, závislosti, s ktorými si človek nevie dať rady a preto chce v dobrovoľníckej službe hľadať rovnováhu (tzv. kompenzácie). (Mračková, 2009) K patologickým motívom možno radiť aj osamelosť a z nej prameniaca túžba po priateľstve; pocit vlastnej dôležitosti a nenahraditeľnosti; nedostatok sebaúcty a s tým spojenú túžbu stretnúť ešte „úbohejších“ ľudí; panovačnosť, túžba ovládať iných a uplatňovať svoj vplyv. (Baluchová, 2015)

Po úspešnom výberovom procese nasleduje **samotná predvýjazdová príprava** dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Treba definovať rozsah práv, povinností a zodpovednosti dobrovoľníka, vysielajúcej organizácie a prijímateľa dobrovoľníckej činnosti, ako aj upresniť aktivity, ktoré bude vykonávať dobrovoľník či dobrovoľníčka a za akých podmienok. V spolupráci s vybraným človekom a školiacim tímom odštartuje plán individuálnej prípravy, poprípade skupinovej prípravy. Nemožno zabudnúť na donorom vyžadovanú zazmluvnenú spoluprácu organizácie s vybranými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami na základe zmluvy o dobrovoľníckej činnosti. (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017) Príprava dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by mala obsahovať dve zložky. Vo všeobecnej sa oboznámi s poslaním, organizačnou štruktúrou, prevádzkovým poriadkom a svojou rolou v organizácii, ale tiež so svojimi možnosťami, záväzkami a obmedzeniami. V druhej, odbornej príprave sa už narába s konkrétnymi úlohami a predstavami, preto je dôležité pracovať s dobrovoľníkom individuálne. (Tošner a Sozanská, 2002)

Často sa však zo strany vysielajúcej organizácie podceňuje alebo úplne vynecháva proces orientácie v rámci prípravy na pobyt, ktorý by mal zabezpečiť manažér alebo manažérka. Môže ísť o formu tréningu, inštruktáže, kvalifikačnej prípravy prostredníctvom takých aktivít, ako sú: adaptácia (orientácia); prehľbovanie kvalifikácie (doškolenie); rekvalifikácia (preškolenie). (Kachaňáková, 2003) Zabezpečené a povinné je od roku 2014 jednotné jednodňové predvýjazdové školenie zo strany donora, zamerané na prípravu konkrétneho človeka na dobrovoľnícku službu v cieľovej nízkoprijímavej krajine. (SlovakAid, 2021) Budúci dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa na ňom dozvedia viac o pôsobení v kultúrno odlišnom prostredí hostiteľskej krajiny; s princípmi rozvojovej práce s prihliadnutím na ochranu pri práci a bezpečnosť v teréne. (SlovakAid, 2021)

Popri monitoringu a evaluácii celého dobrovoľníckeho cyklu, netreba zabúdať ani na evaluáciu tréningu, a samotného prípravného a vzdelávacieho procesu (v rámci vysielajúcej), ktoré by malo prebiehať obojstranne – overením nadobudnutých vedomostí u budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (formou rozhovoru či testovania vedomostí: pred tréningom a po tréningu), zároveň odovzdaním spätnej väzby prípravnému tímu (tvárou tvár, či písomne: anonymne). (Community tool box, 2013; Fee et al., 2014)

Priebeh **samotnej dobrovoľníckej služby** v nízkoprijímavej krajine je rovnako dôležitou časťou dobrovoľníckeho cyklu pre všetky zúčastnené strany cyklu – vyslaného človeka, vysielajúcu aj hostiteľskú organizáciu. S pôsobením v teréne sú spojené aj ďalšie termíny, ako: zabezpečenie výbavy, podpora, mentoring alebo supervízia dobrovoľníka či dobrovoľníčky – na diaľku zo Slovenska, ale aj prostredníctvom človeka z partnerskej organizácie, ktorý sa nachádza priamo v mieste výkonu dobrovoľníckej práce. (PMVRO, 2012) Na pravidelnej báze prebieha monitoring činnosti dobrovoľníka či dobrovoľníčky v cieľovej krajine; pričom podávanie priebežnej správy z dobrovoľníckeho pobytu na mesačnej báze je vyžadované nielen donorom, ale aj ostatnými aktérmi v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva. (Tošner a Sozanská, 2002) Manažér alebo manažérka z vysielajúcej organizácie tiež na diaľku facilitujú a usmerňujú riešenie prípadných konfliktov, a to v spolupráci s prijímateľskou stranou dobrovoľníckej činnosti i všetkými zúčastnenými aktérmi. (Bednařík, 2003) O postupe riešenia konfliktu rozhoduje stupeň a charakter konfliktu. Napríklad partnering môže byť používaný ako prevencia konfliktu v konkrétnom prípade, alebo i ako štandardná metóda prevencie sporov vôbec. (Kusá, 2006) Keď prejde dobrovoľník alebo dobrovoľníčka kvalitným výcvikom na tému predchádzania nereálnym očakávaniam a nedorozumeniam medzi vyslaným človekom a aktérmi na prijímajúcej strane, eliminuje sa tým riziko možných konfliktov na pracovisku. (Tošner a Sozanská, 2002)

Dôležitá je existencia sociálnej opory (nielen v stresových či krízových situáciách), ktorá sa vymedzuje ako pomoc, podporný vzťah človeku v záťažovej situácii jeho okolím a druhými ľuďmi. (Křivohlavý, 2001; Surmařová, 2019) Křivohlavý (2001) vo svojej knihe opisuje štyri základné druhy opory – inštrumentálnu, informačnú, emocionálnu a hodnotiacu. Pri odovzďavaní sociálnej opory je viac než kvantita dôležitá poskytovaná kvalita, čo sa týka aj podpory a mentoringu dobrovoľníkov a

dobrovoľníčok. Má potom preukázateľne vplyv nielen na duševné zdravie, ale aj na schopnosť zvládať stres, adaptovať sa v prostredí, rozvoj odolnosti a utváranie sociálneho kapitálu, sociálnych interakcií). (Brumovská a Málková, 2010)

Úspešná zahraničná adaptácia a samotné pôsobenie dobrovoľníka či dobrovoľníčky v teréne záleží od toho, ako dobre sa človek v práci dokáže učiť zo svojich skúseností a nakoľko zapadne do nového, multikultúrneho prostredia. Kompetencie v oblasti medzikultúrneho učenia sú rozdelené do niekoľkých skupín. (Yamazaki a Kayes, 2004) Prvú tvoria medziľudské kompetencie (budovanie vzťahov s druhými, zručnosť riešiť konflikty, medzikultúrna vnímavosť, otvorenosť voči novej kultúre); druhú tvoria informačné kompetencie (nachádzať zmysel v nových skúsenostiach, porozumenie neverbálnej komunikácii, schopnosť reflexie); tretiu tvoria analytické kompetencie (umenie pracovať s komplexnými informáciami v inom jazyku). Potom sú tu ešte kompetencie jednanja (nebyť pasívny, preberať iniciatívu, rozvojové učenie, kultúrna prispôsobivosť, zvládanie stresu, emocionálna zrelosť). (Yamazaki a Kayes, 2004; Nová, 2018)

Už počas pobytu a vedenia vyslaného človeka na diaľku musí manažér alebo manažérka myslieť aj na prípravu povinných ponávratových aktivít, do ktorých sa musia (povinne na žiadosť donora) zapojiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky po svojom návrate. Preto je dôležité, aby si manažujúci človek udržiaval prehľad o tom, čo a ako presne robia ľudia, vyslaní v mene danej organizácie. (Community tool box, 2013) Môže tiež poveriť svojho dobrovoľníka či dobrovoľníčku vyhľadávaním a akvizíciou potenciálnych prijímateľských organizácií dobrovoľníckej činnosti, ktorí majú dostatočné odborné, organizačné a personálne kapacity na hostovanie zahraničných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v budúcnosti.

1.3.3. Záverečná fáza hodnotenia a ponávratových aktivít

Záverečná fáza v slovenskom kontexte realizácie projektov medzinárodného dobrovoľníctva pozostáva z vyhodnotenia projektu, realizácie ponávratových aktivít, vyúčtovania pobytu a sfinalizovania záverečnej správy z grantu. Súčasťou správy má byť aj zoznam, prípadne fotodokumentácia ponávratových aktivít (foto-výstavy alebo premietania záberov z dobrovoľníckeho pobytu, účasť na tematických podujatiach, vystúpenia v médiách, prednášky na školách atď.). Ich príprava a realizácia je dôležitou súčasťou celého dobrovoľníckeho cyklu, hoci sú zaradené do poslednej fázy cyklu. (PMVRO, 2012) Počas informovania o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti treba aplikovať zásady Kódexu používania obrazov a podávania správ (Baluchová, 2014; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008), aby fotografie z nízkoprijímových krajín rešpektovali základné ľudské práva, nedeňonestovali zobrazovaných ľudí a nemanipulovali verejnou mienkou. (PMVRO, 2012)

Hodnotiace stretnutie vo vysielajúcej organizácii by sa malo udiat za účasti všetkých aktérov, ktorí sa podieľali na príprave a vyslaní dobrovoľníkov či dobrovoľníčok na dobrovoľnícku službu. Manažér alebo manažérka z vysielajúcej organizácie na základe absolvovaného stretnutia potom posúdi vplyv a prínosy dobrovoľníckej služby pre vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčku, na vysielajúcu organizáciu, na prijímateľskú stranu dobrovoľníckej činnosti v cudzine, ako aj na miestnu komunitu. Doteraz boli identifikované štyri úrovne vplyvu dobrovoľníctva na fungovanie a pôsobenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate – osobná; komunitná; v rámci existujúcich organizácií a štruktúr; a prostredníctvom zavedenia nových iniciatív. Ako príklady aktivít po návrate možno uviesť: kampaň, podporu miestnych charitatívnych organizácií, komunitnú prácu na miestnej úrovni, dokonca ovplyvňovanie zmeny v rámci politiky. (Clark a Lewis, 2017)

Dôležité je zakomponovať získané zručnosti, poznatky a skúsenosti z dobrovoľníckej služby do interpretácie otázok globálnych výziev a medzinárodného rozvoja, ako aj ich transferu do rôznych praktických aspektov ponávratového života dobrovoľníka či dobrovoľníčky. (PMVRO, 2012) Neskôr možno navrátiť viac dobrovoľníkov a dobrovoľníčky zapájať do ďalších projektov organizácie – v úlohe koordinátorskej, manažérskej, komunikačnej, mentorskej, a motivovať ich, aby zotrvali v danej organizácii – interne alebo externe.

Mohlo by sa zdať, že dobrovoľník či dobrovoľníčka dáva viac, než prijíma, ale podľa teórie rovnosti by takýto stav bol neudržateľný. Ľudia by sa do medzinárodného dobrovoľníctva nezapájali, keby pre nich nebolo prínosné. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sice obetujú svoj čas, časť peňazí a pohodlia, na druhú stranu im táto skúsenosť môže priniesť nezabudnuteľné zážitky, osobný aj profesijný rozvoj. (Pearce a Coghlan, 2008; Koontz a Weihrich, 2007) Skúsenosť je pritom tým prínosnejšia, čím viac zodpovedá motíváciám a očakávaniam dobrovoľníka a dobrovoľníčky zo začiatku projektu. (Snyder a Omoto, 2009)

Jedným z najčastejšie uvádzaných prínosov dobrovoľníctva je zlepšenie mäkkých aj tvrdých zručností (Jones, 2005; Sherraden, 2008; Lough, 2008). Mäkké sa vzťahujú k sociálnej a emočnej inteligencii, pozostávajú z intrapersonálnych a interpersonálnych zručností. Tvrdé sa vzťahujú ku konkrétnej oblasti, napríklad k IT zručnostiam alebo projektovému manažmentu. V priebehu svojej

dobrovoľníckej služby dobrovoľníci a dobrovoľníčky nadobudnú medzikultúrne kompetencie, zahŕňajúce porozumenie v odlišných typoch spoločnosti a kultúrnej rozmanitosti, zároveň sa osobne stretnú s niektorými z globálnych problémov, napríklad s príjmovou nerovnosťou a chudobou. Takýto stret im pomôže lepšie pochopiť zložitosť rozvojových problémov, nerovností a vzťahov medzi nízkopríjmovými a vysokopríjmovými krajinami (Jones, 2005), ako aj svoj osobný príspevok k ich zmierneniu. Kontakt s ľuďmi a myšlienkami, s ktorými by sa doma nestretli, im tiež dáva možnosť cvičiť si svoju schopnosť počúvať, rešpektovať odlišnosť a citlivo pristupovať k potrebám druhých. Osobný kontakt s odlišnými kultúrami umožní vyslaným ľuďom zbaviť sa predsudkov, stereotypov, premýšľania o svete zažitým spôsobom. Získajú tým globálnu perspektívu a kritický pohľad na informácie, podávané médiami. (Jones, 2005)

Prínosom (zároveň motiváciou), ktorý dobrovoľníctvo ponúka, je zvýšenie zamestnateľnosti (umenia pohybovať sa na trhu práce). Odvíja sa od vedomostí, zručností a postojov jednotlivcov, jednotlivkyň a od toho, ako ich vedia používať a prezentovať konkrétnemu zamestnávateľmi a v konkrétnom kontexte práce, o ktorú sa uchádzajú. (Rothwell a Charleston, 2013) Dobrovoľníctvo môže pomôcť pri získaní práce absolventom, absolventkám, ale aj pri postupe v odbore tým skúsenejším. (Hindle, 2010; ILO, 2011; Low et al., 2007) Medzinárodná dobrovoľnícka skúsenosť v nízkopríjmovej krajine je pre ľudí, ktorí chcú pracovať v oblasti medzinárodného rozvoja, doslova nevyhnutnosťou. Môže im slúžiť ako odrazový mostík k ich kariére v sektore. (McBride, Lough a Sherraden, 2010; Racková, 2014)

Manažér musí na záver vyhodnotiť nielen záverečnú fázu, ale celý cyklus dobrovoľníckeho projektu a snaží sa zakomponovať nadobudnuté poznatky a skúsenosti do rozvoja dobrovoľníckeho programu (a konkrétnej metodiky) v danej vysielajúcej organizácii. O spôsobe, akým medzinárodné dobrovoľnícke skúsenosti formujú samotné organizácie, sa venovalo pomerne málo výskumov (Nelson a Child, 2016), pre vysielajúce organizácie je to však zásadná otázka. Vysielajúce organizácie vidia úspech vyslaní v budovaní dlhodobých vzťahov s partnerskými organizáciami, poskytovaní pozitívnych dobrovoľníckych skúseností a v podpore efektívnej práce smerom k trvalo udržateľnému rozvoju. Partnerské organizácie vidia význam dobrovoľníckych projektov v posilnení svojich vlastných inštitucionálnych kapacít a medzinárodnej reputácii. Navrátiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky to považovali za príspevok k priamej službe núdznym, prijímateľom a prijímateľkám pomoci v teréne. (Nelson a Child, 2016) V zahraničnej literatúre v súvislosti s vyhodnotením záverečnej, hodnotiacej fázy cyklu (a meraním impaktu pobytu) boli identifikované aj pojmy, ako aktívne občianstvo, občianska angažovanosť a globálne občianstvo. (Comhlámh, 2018)

1.4 Faktory, utvárajúce medzinárodné dobrovoľníctvo a jeho trendy

V predchádzajúcich častiach bolo zadefinované a opísané medzinárodné dobrovoľníctvo, jeho vývin, vymenované jeho znaky, formy. Vďaka tomu je teraz možné identifikovať a analyzovať, aké faktory utvárajú jeho aktuálnu podobu a aké trendy formujú. (Graff, 2002) Tie sú výsledkami procesov, ako globalizácia, informatizácia, komercializácia či individualizácia. Výskumne sa im venovali na prelome tisícročí hneď niekoľkí autori (Bauman, 1999, 2002; Beck, 2007; Giddens, 1998; Mezřícký, 2003). Postindustriálna spoločnosť a jej procesy totiž ovplyvňujú a zasahujú aj oblasť medzinárodného dobrovoľníctva. Štruktúrny kontext dobrovoľníctva spočíva ako v individuálnej životnej situácii, tak aj vo vzťahu k subjektívnemu odrazu sociálnych štruktúr, ako aj v inštitucionálnom alebo organizačnom prostredí, v ktorom sa realizuje samotná dobrovoľnícka činnosť. (Hustinx, 2001)

1.4.1. Globalizácia a ‚otvorenie sveta‘

Podľa Giddensa (2013) sa svet vďaka globalizácii stáva výrazne prepojeným, zároveň aj ľudia, spoločnosti a celé národy sa stávajú viac previazané a tiež na seba závislejšie. Týmto ‚otvorením sveta‘ sa dostalo do popredia viacero nových fenoménov, vrátane samotného medzinárodného dobrovoľníctva. Globalizácia prispela k rozvoju, alebo pokroku v oblasti ekonomiky, vedy a techniky, kultúry, prispela tiež ku skvalitneniu života poskytnutím novým možnosťami pre ľudstvo.

Na globalizáciu sad á nahliadať aj z inej perspektívy, ktorá sa zameriava na negatívne dôsledky tohto procesu (rozšírenie chudoby, zvýšenie násillia v spoločnosti, viac prejavov konzumnej spoločnosti). (Siekelová, 2020; Kudláčová, 2007) problémy, súvisiace s procesom globalizácie, rozčleňuje na ekologické (odcudzenie človeka od prírody, ignorácia zmeny klímy), ekonomické a sociálne (nižšia kvalita života, zmeny funkcie rodiny, migrácia obyvateľstva), a etické a náboženské (negatívne formovanie názorov a postojov, rozpad tradičných hodnôt, novovznikajúce etnické a kmeňové problémy).

Vzostup medzinárodného dobrovoľníctva v 21. storočí umožnila kombinácia hneď niekoľkých

faktorov, spojených s globalizáciou. Jedným z nich je **globálna mobilita osôb** (Sichel, 2006), ktorú umožňujú narastajúce **príležitosti k cestovaniu**, vyplývajúce predovšetkým z kratšieho času a dostupnosti prepravy, ako aj nižších nákladov na dopravu. Medzi ďalšie faktory možno zaradiť **nárast voľného času** počas štúdia či flexibilnej práce a tiež **záujem o globálne záležitosti**, napojený na ľahšie dostupné informácie z celého sveta (Randel et al., 2004).

S globalizáciou tiež súvisí okrem rastúcej prepojenosti sveta aj nutnosť udržiavať dobré **vzťahy v rámci celej globálnej komunity**. Medzinárodné dobrovoľnícke pobyty by mali prispievať k pozitívnym vzťahom vysoko-príjmových s nízko-príjmovými krajinami, ale tiež po návrate z pobytu ku globálnemu vzdelávaniu a budovaniu zručností, znalostí občanov a občianok. Nie náhodou sú takéto pobyty **podporované a sponzorované priamo vládami** po celom svete (Jones, 2004), obzvlášť v štátoch Európskej Únie, severnej Ameriky či Austrálie. Aj to pravdepodobne prispelo k tomu, že najmä u mladých ľudí sú medzinárodné dobrovoľnícke pobyty stále viac obľúbené a vyhľadávané. S pohodlným prístupom k informáciám online (Merrill, 2006) rastú aj konkrétne možnosti dobrovoľníckych príležitostí, zahrňujúce dokonca pobyty, šité vysielaným ľuďom na mieru.

Prepojenie na proces globalizácie by bolo možné nájsť aj v rozklade prirodzených miestnych a národných spoločenstiev (Siekelová, 2020) a informatizácii spoločnosti, o ktorých však bude reč v nasledujúcich kapitolách.

1.4.2 Nástup nových informačno-komunikačných technológií

Spojenie cez mobilné telefóny a cez počítače vďaka internetu umožňuje rýchle **šírenie informácií** aj do najviac vzdialených častí sveta. (Lewis, 2006). Takéto prepojenie šetrí vysielajúcim organizáciám, ako aj potenciálnym dobrovoľníkom, dobrovoľníckam náklady i čas – **uľahčuje a zrýchľuje ich komunikáciu**. Na webových stránkach, v rôznych fórach a na sociálnych sieťach (Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram a podobne) sa každý deň objavujú **nové výzvy a ponuky**. Do zahraničia vyslaní ľudia, pracujúci ďaleko od domova, môžu takto pomerne ľahko, lacno a v reálnom čase komunikovať so svojimi blízkymi.

Informatizácia, inovácie a pokrok v oblasti IKT (informačno-komunikačných technológií) neznamenajú iba zmenu v organizácii práce, ale aj zmenu životných štýlov, sociálnych charakteristík, foriem spolužitia atď. (Beck, 2011). Berúc do úvahy kontext, v ktorom dobrovoľníctvo prebieha, opísali autori Evans a Saxton (2005) trendy, súvisiace s procesom modernizácie spoločnosti, týkajúce sa **demografie**, a následne ovplyvňujúce dobrovoľníctvo, ako napríklad: zmena v štruktúre rodiny a domácností (nárast bezdetných, jedno- až dvoj-členných domácností); nárast vzdelanostnej úrovne mladej generácie; starnutie populácie; nárast možností výberu nielen z pracovných a dobrovoľníckych ponúk vďaka novým technológiám. (Siekelová, 2020)

Táto dostupnosť rôznych druhov technológií ovplyvňuje nielen spôsob objavenia a reagovania na dobrovoľnícke ponuky, ale aj samotný dobrovoľnícky výkon v teréne. Podľa Gálikovej Tolnaiovej (2007) čoraz častejšie dochádza k nahradeniu ľudského kontaktu technológiami a k **oslabeniu záujmu o nové kultúry**, sociálne väzby a celkovo medziľudskú komunikáciu v hostiteľskej krajine, čoho výsledkom je **rastúca kyberkultúra**. Macháček (2008) a Ondrejko (2002) konštatujú, že predovšetkým mládež ako sociálnu skupinu zasahuje najviac významne proces modernizácie (a následne individualizácie), čo môže vykresliť **nežiadúci obraz súčasnej mladej generácie** ako egocentrickej, ľahostajnej, nevšímavej, materialistickej (Hustinx, 2001).

Samozrejme, nové informačno-komunikačné technológie aj pomáhajú v klasickej dobrovoľníckej práci. Pomocou mobilného telefónu alebo počítaču s internetovým pripojením si ľudia môžu vymeniť potrebné informácie, odovzdávať inštrukcie, úlohy, rady; sledovať pokrok či **konzultovať a riešiť problémy**. Pomoc možno dokonca poskytovať aj **online bez nutnosti vycestovať** či sa osobne stretávať. (UNV 2011; Racková, 2014) Online dobrovoľníctvo, ktoré sprostredkúva napríklad OSN prostredníctvom programu UN Volunteers bude podrobne opísané a analyzované v nasledujúcich kapitolách.

1.4.3 Individualizácia u mladej generácie

Hustinx (2001) individualizáciu (ako kultúrny fenomén postmodernej spoločnosti) považuje za najväčšie ohrozenie súčasnej podoby dobrovoľníctva – z dôvodu možnej znižujúcej sa solidarity medzi občanmi. Individualizácia sa dá charakterizovať ako proces **oslabovania významu tradičných hodnôt** a uvoľňovanie sociálnych väzieb. Možno doslova hovoriť o „zameraní sa na seba“ (Kosová, 2015), pričom dochádza k odklonu až strate tradičných hodnôt. V tomto procese dochádza k nárastu významu **individuálnych rozhodnutí**, k orientácii na osobné a individuálne záležitosti. Jedinec je samostatným aktérom, ktorý zodpovedá za svoj vlastný život. Individualizácia síce prináša ľuďom väčšiu slobodu,

ale zároveň väčšiu zodpovednosť a neistotu (Hustinx, 2001; Coghlan a Noakes, 2012). Individualizácia v oblasti rozvojového dobrovoľníctva tiež ovplyvňuje **výber organizácie, konkrétnej činnosti i motivácie** dobrovoľníkov, dobrovoľníčok. V minulosti si ľudia vyberali konkrétnu organizáciu, zodpovedajúcu ich viere či ideológii. Dnes si vyberajú organizáciu podľa svojich vlastných záujmov a správajú sa viac spotrebiteľsky, pragmaticky, vyberavo, menej lojálne (Hustinx, 2001). Potrebujú flexibilné organizácie, ktoré im ponúknu individualizované príležitosti, zodpovedajúce ich motiváciám a očakávaným prínosom. Aby maximalizovali svoj osobný prínos, dané pobyty si vyberajú na základe analýzy prínosov a nákladov. Dobrovoľníctvo pre mladú generáciu znamená **kombináciu solidarity a osobného rozvoja**. (Racková, 2014)

1.4.4 Komercializácia v oblasti rozvojovej práce

Väčšina medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pochádza z vysoko-príjmových krajín, teda väčšinou zo západnej materialistickej kultúry, založenej na neoliberalnej ideológii, ktorá ovplyvňuje profesionálnu rozvojovú prax, vrátane medzinárodného dobrovoľníctva. Prináša jeho komercializáciu, privatizáciu, komodifikáciu a kompetitívnosť (Coghlan a Noakes, 2012; Vodopivec a Jaffe, 2011).

Významnými aktérmi v rozvojovej praxi aj v poskytovaní dobrovoľníckych pobytov sú dnes mimovládne, neziskové organizácie, súkromné inštitúcie a komunity. Vplyvom zmienenej privatizácie sa do rozvojových intervencií môže zapojiť aj široká verejnosť (Racková, 2014) s novými nápadmi a iným pohľadom na medzinárodný rozvoj, pričom by nemalo ísť iba o prenos technických zručností, ale o ľudský rozvoj, budovanie vzťahov a súdržnosti – ako jednotlivcov, jednotlivých, tak aj komunit a celých národov. Implementácia projektov rozvojovej spolupráce má byť založená na hodnotách, ako sú spravodlivosť, solidarita, rovnosť, vzájomná dôvera a sloboda (UNV, 2011). Vyslaní dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú možnosť zamerať sa na nemateriálnu stránku rozvoja a prispieť k participácii, blahobytu a posilneniu komunit v nízkopríjmových krajinách. V porovnaní s profesionálnym, terénnymi rozvojovými pracovníkmi a pracovníčkami však majú menšiu šancu zanechať v miestnej komunite a na mieste vyslania viditeľne pozitívny a trvalý impakt (Sherraden, 2008; Devereux, 2008; Keesbury, 2003).

Negatívnou stránkou privatizácie je aj komercializácia a komodifikácia rozvoja a medzinárodného dobrovoľníctva. Mimovládne rozvojové organizácie, pôsobiace uprostred **tvrdej ekonomickej reality** privatizovaného odvetvia, navyše **plného konkurencie**, môžu byť ťažko skúšané a občas neschopné udržať sa svojich altruistických hodnôt a princípov (Wearing a McGehee, 2013). Nejedna vysielajúca či prijímajúca organizácia v zahraničí preto využije šancu obchodného využitia dobrovoľníctva a nechá si za svoje služby účtovať vysoké poplatky (Plewes a Stuart, 2007). Ide tak o **komercializáciu dobrovoľníctva** (Coghlan a Noakes, 2012). Pomocou rôznych marketingových stratégií potom organizácie **súperia o potenciálnych dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok – uisťujú ich, že môžu miestnym komunitám priniesť pozitívnu zmenu (i bez toho aby niečo vedeli). (Sichel, 2006; Vodopivec a Jaffe, 2011; Randel et al., 2004). Vyššie uvedené javy tak umožňujú pôsobiť i organizáciám, ktoré sú **neprofesionálne**, a ktorých predstava o dosahovaní rozvoja môže byť výrazne skreslená (Vodopivec a Jaffe, 2011; Simpson, 2004). **Obsadzovanie kvalifikovaných pozícií nekvalifikovanými** dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami môže vyvolať problémy vo vzťahoch s komunitou, ako aj v zážitku samotných vyslaných ľudí. Napríklad učiteľské pozície sú často v rámci programov **rozvojového turizmu, volunturizmu** (Palacios, 2010) obsadzované krátkodobo pôsobiacimi mladými ľuďmi, ktorí nemajú s vyučbou žiadne predchádzajúce skúsenosti a pedagogický smer ani neštudovali (viac o fenoméne volunturizmu v nasledujúcich kapitolách).

Mimovládne organizácie, ktoré do nízkopríjmových krajín vysielajú ľudí vďaka finančným schémam jednotlivých vlád a oficiálnym vládnym programom, majú väčšiu zodpovednosť voči donorom, a je preto viac pravdepodobné, že budú dbať nato, aby ich projekty boli transparentné a vykazovali pozitívne výsledky. (Sherraden, 2008; Coghlan a Noakes, 2012).

Medzinárodné dobrovoľníctvo v novom tisícročí **podľahlo aj komodifikácii**, resp. produktizácii, teda premene toho, čo normálne nie je tovarom (komoditou), na tovar, produkt, predmet výmeny (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Vodopivec a Jaffe (2011) tvrdia, že potenciálni dobrovoľníci či dobrovoľníčky si kupujú dobre marketingovo propagovaný produkt, tzv. **„dobrovoľnícky balíček“** (obsahujúci vyzdvihnutie na letisku, dopravu na projekt, zaistenie ubytovania, ale aj zábavy formou výletov atď.), čo opäť pripomína rozvojový turizmus, o ktorom bude reč v nasledujúcich kapitolách.

1.5 Najnovšie trendy v dobrovoľníctve

Trendom v oblasti dobrovoľníctva sa venujú viacerí autori (vo svete Hustinx, 2001; Merrill, 2003; Evans, Saxton, 2005; Rochester et al., 2009; v ČR Frič a Pospíšilová, 2010; v SR Brozmanová

Gregorová et al., 2012, a ďalší). Sú dôsledkom vyššie opísaných procesov globalizácie, komercializácie rozvoja, modernizácie spoločnosti a individualizácie, pričom výsledkom sú potom zmeny vo vzorcoch dobrovoľníctva. Autori Evans a Saxton (2005) identifikovali ďalšie (doteraz neopísané) trendy, ktoré môžu v najbližších desiatkach rokov ovplyvniť obraz dobrovoľníctva vo svete. Ide napríklad o **nárast tzv. 'znalostných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok'**, ktorí kladú väčší dôraz na výber takých dobrovoľníckych činností, ktoré naplnia ich očakávania (pracovné skúsenosti, uplatnenie svojich zručností, nové kontakty) (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Ďalej ide o **nárast tzv. 'cause-driven'** (vecne stimulovaných) a k poklesu 'time-driven' (časovo stimulovaných) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí si ponuky naozaj zväžia, aby naplno využili čas, venovaný dobrovoľníctvu. Možno tiež pozorovať nárast aktivizmu medzi dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami a snahy **dosiahnuť zmeny v spoločnosti** zapojením sa do výchovy k aktívnemu občianstvu. V niektorých krajinách ide o synonymum občianskej angažovanosti (Merrill, 2003).

1.5.1. Virtuálne dobrovoľníctvo a ‚miznutie času‘

Narastajúci **trend virtuálneho dobrovoľníctva** už vo svojich prácach identifikovali napríklad autori (Ellis, 2005; Merrill, 2003; Esmond, 2010; Frič a Pospíšilová; 2010, Rochester, 2018). Zhodujú sa v tom, že ide o jeden z najviac narastajúcich trendov, ktorý sa bude do budúcnosti čoraz viac rozširovať. Rochester (2018) ho definuje ako ‚dobrovoľníctvo v digitálnej spoločnosti‘ a označuje ho za radikálnu zmenu spôsobu vykonávania dobrovoľníctva, spôsobené práve vplyvom ‚digitálnej spoločnosti‘. V súčasnosti sa tvorí celá nová generácia digitálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, primárne pod značkou UN Volunteers. V období pandémie Covid-19 od jari 2020 si mohli všetci aktéri v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva tento trend naplno otestovať.

S nárastom a neustálym obklopením najrôznejšími technológiami sa však ľudia stávajú ‚chudobní na čas‘. Ide o trend s označením ‚**zmiznutie času**‘ (Merrill, 2002; Esmond, 2010; Siekelová, 2020). Rastie preto obava z poklesu času, ktorý ľudia budú ochotní venovať dobrovoľníctvu – bez rodiny a svojich blízkych. Zákonite sa objavujú odporúčania vysielajúcim organizáciám, aby zväzili nadizajnovanie dobrovoľníckeho **programu pre celé rodiny** (Ellis, 2005). Tiež sa objavuje trend krátkodobého, alebo epizodického dobrovoľníctva (Macduff, 2005; Ellis, 2005, Handy et al., 2006; Rochester et al., 2010), ktorý bude mať stúpajúcu tendenciu.

1.5.2 Volunturizmus, dobrovoľnícky alebo rozvojový turizmus

Merrillová (2003) na základe štúdia aktuálnych trendov uvádza, že samotný pojem ‚dobrovoľníctvo‘ má v jednotlivých častiach sveta rôzne vysvetlenie a ponímanie. Preto nikoho neprekvapí, že si ho niektorí môžu zamieňať s rozvojovým turizmom či altruistickým turizmom (Sichel, 2006). Volunturizmus je súčasťou tzv. North-South spolupráce medzi krajinami vysoko-príjmovými, teda rozvinutými a nízko-príjmovými, teda rozvojovými (Comhlámh, 2013; Plewes a Stuart, 2007). Tento dobrovoľnícky turizmus (z anglického ‚voluntourism‘) spája klasické medzinárodné dobrovoľníctvo a cestovateľský zážitok do exotického krajiny. Pramení zo spojenia túžby cestovať a priania konať dobro. (Hustinx, Cnaan a Handy, 2010; Jones, 2004) Účastníci a účastníčky slobodne, vo svojom voľnom čase a na krátky čas vycestujú z domova a očakávajú, že si takýto pobyt naplno užijú. Zároveň prijímajú záväzok prispieť svojím časom a dobrovoľníckou ‚prácou‘ v prospech núdznych bez nároku na mzdu (Tomazos a Butler, 2012).

Označenie volunturizmus možno **odlíšiť od klasického medzinárodného dobrovoľníctva** na základe dĺžky trvania, motivácie vyslaných ľudí aj organizácie, pre ktorú dobrovoľníčia. Pre volunturistov a volunturistky sú dôležité **egoistické motivácie**, ako napríklad túžba spoznať exotickú krajinu a novú kultúru, vylepšiť si životopis a podobne. (Wearing a McGehee, 2013; Simpson, 2004). Štúdia TRAM (2008) odhadovala, že v roku 2007 takto vycestovalo 1,6 milióna mladých a hodnota volunturistického trhu sa pohybovala v rozmedzí 1,7 až 2,6 miliardy dolárov. Volunturizmus nie je obľúbený iba medzi mladými ľuďmi vo vysokoškolskom veku, ale aj medzi ľuďmi, ktorí si **dávajú prestávku vo svojej kariére** a chcú prežiť zmysluplnú dovolenku (Tomazos a Butler, 2012).

Kritika tejto formy dobrovoľníctva je na mieste. Podľa Sherraden (2008) môže byť volunturizmus v nízko-príjmových krajinách škodlivý tým, že **uprednostňuje záujmy dobrovoľníkov, dobrovoľníčok nad záujmami hostiteľských komunit**. Takto vyslaní ľudia z vyspelých západných krajín sú stereotypne vnímaní ako príslušníci ‚nadradenej rasy‘, čiže elita (Comhlámh, 2013). Vytvárajú sa tak neekvivalentné vzťahy medzi miestnou komunitou a dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami. Volunturizmus na globálnej úrovni reprodukuje spoločenskú štruktúru a **posilňuje existujúce nerovnosti, prehľbuje stereotypy**. Dobrovoľníci, dobrovoľníčky zo západných krajín si vďaka vyslaniu zvýšia svoju **zamestnateľnosť** a vzrastú na spoločenskom rebríčku. No ľudia

z navštívených nízko-príjmových krajín však **nemajú rovnakú šancu stať sa** podobnými medzinárodnými dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami a posilniť tak svoju zamestnateľnosť. Ide teda o reprodukciu sociálnej nerovnosti (Sherraden, 2008; Comhlámh, 2013).

Volunturizmus však môže byť aj prospešný – ako hostiteľským, tak aj vysielajúcim komunitám, a to tým, že **spostredkúva kultúrnu výmenu**, pri ktorej je budovaný tzv. preklenovací (z angličtiny ‘bridging’) **sociálny kapitál**. (Racková, 2014; Putnam, 2000). Vysielajúca komunita získa na svoju stranu ľudí s medzinárodnou skúsenosťou a **povedomím o globálnych problémoch**, ako aj so schopnosťou jednať s ľuďmi z odlišnej kultúry (Devereux, 2008). Hostiteľská komunita zase získa pracovnú silu, **krátkodobé doplnenie personálu** a nepriamo jej dobrovoľníci, dobrovoľníčky pomáhajú prostredníctvom stimulácie **lokálnej ekonomiky** (zabezpečenie adekvátneho ubytovania, stravovania, voľnočasovej zábavy) (Lough, 2008). Po návrate domov navyše niektorí na svojom okolí zdieľajú svoju skúsenosť, **zviditeľňujú problémy**, s ktorými sa stretli a zháňajú finančnú podporu pre svoje bývalé hostiteľské organizácie.

1.5.3 Potreba manažmentu dobrovoľníctva a profesionalizácie

Autori Evans a Saxton (2005) a Merrillová (2003), vychádzajúc zo štúdia trendov v dobrovoľníctve, poukázali na rastúcu **potrebu** profesionalizácie riadenia, **manažmentu dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok, pluralistického prístupu k ich náboru, ako aj na uvedomenie si a uznanie prínosov dobrovoľníctva – nielen v prospech jednotlivca, jednotlivkyne, ale aj v prospech komunity a celej spoločnosti. Ide o ‘nutný dôsledok’ všetkých vyššie spomenutých trendov. (Siekelová, 2020) V rámci manažmentu by organizácie mali rozumieť samotným dobrovoľníkom, dobrovoľníčkam; reagovať na zladenie potrieb a očakávaní vlastnej organizácie, ako aj potrieb dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Brozmanová Gregorová et al., 2014). Efektívny manažment môže prispieť k celkovému skvalitneniu dobrovoľníckych činností.

Autori Rochester, Paine a Howlett (2010) definovali zoznam položiek, ktorými by sa mala každá organizácia, rozvíjajúca **stratégiu manažovania** a práce s dobrovoľníkmi, dobrovoľníčkami zaoberať. Ide o výber, tzv. skríning; rovnaké možnosti; opisy dobrovoľníckej práce, usmernenia; pravidelná podpora a supervízia; možnosť hovoriť o problémoch a klásť otázky; zabezpečenie zdravia a bezpečnosti pri dobrovoľníckej práci atď.. (Siekelová, 2020)

Výsledkom nových trendov sú zmeny v (klasických, tradičných verzus moderných, nových, tzv. reflexívnych, viac individualizovaných) vzorcoch dobrovoľníctva, ktorým sa venujú viacerí autori (Hustinx, 2001; Hustinx a Lammertyn, 2003; Haddad, 2006; Frič a Pospíšilová, 2010 a iní). Trendy však nie sú stabilné, čiže aj organizácie, pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, si musia vedieť uvedomiť tieto spoločenské trendy a flexibilne zareagovať (Esmond, 2010). Len tak možno vidieť a uchopiť budúcnosť dobrovoľníctva, vrátane toho medzinárodného v SR.

2 METODOLÓGIA VÝSKUMU

V tejto časti práce je odprezentovaný výskumný problém, sformulovaný cieľ, hlavná a čiastkové výskumné otázky; ďalej je tu predstavená výskumná stratégia, voľba exploratívneho kvalitatívneho výskumného dizajnu, a následne konkrétny výskumný súbor, metódy zberu a analýzy dát, ako aj etické aspekty a kritériá kvality výskumu.

2.1 Výskumný problém

V predchádzajúcich častiach textu bolo naznačené, že téma dobrovoľníctva (aj toho medzinárodného) sa dostáva do popredia záujmu, a to ako v rovine teoretického, tak aj praktického skúmania. Je ovplyvnené rôznymi faktormi a spoločenskými procesmi, ktoré boli opísané vyššie. Aspekty, ktoré ovplyvňujú dobrovoľníctvo, je možné skúmať napríklad prostredníctvom tzv. dimenzií dobrovoľníctva, ktorých skúmaním sa možno potom priblížiť k celkovému obrazu o dobrovoľníctve, k jeho špecifikám a charakteristikám. Doterajšie výskumy sa takto zameriavali na skúmanie motívov a štýlov dobrovoľníctva s cieľom opisu prevládajúcich obrazov a vzorcov dobrovoľníctva mladých ľudí, ako aj prínosu týchto aktivít pre miestne komunity v prijímateľských komunitách či dokonca pre celú spoločnosť.

V našom regióne však nie je zaznamenaný výskum, zameraný na vysielajúce organizácie, ich motivácie, manažment dobrovoľníkov a najmä výzvy počas implementácie dobrovoľníckych projektov v praxi. Z tohto dôvodu bol stanovený tento výskumný problém nasledovne: Výzvy medzinárodného dobrovoľníctva slovenských rozvojových organizácií, ktoré realizujú vo vybraných nízkoprijímových krajinách, a to najmä v súvislosti s prebiehajúcimi spoločenskými procesmi (globalizácia, informatizácia, individualizácia a komercializácia), novými trendmi v oblasti dobrovoľníctva a cez optiku napĺňania Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja.

Treba sa ešte pozastaviť pri samotnom pojme výzva (z angličtiny ‚challenge‘), ktorý je v slovenských lexikografických príručkách spracovaný pomerne stručne – uvádzajú sa iba dva základné významy: ‚vyzvanie‘, napr. výzva do boja; alebo ‚naliehavá potreba‘, napríklad ekologická výzva súčasnosti. Podľa širšieho kontextu môže slovo výzva zodpovedať jednému či druhému významu (alebo obojmu), lebo toto spojenie sa používa v súvislosti s vyzvaním popasovať sa s nejakým problémom, vyskúšať svoje sily, aj vtedy, keď je osoba konfrontovaná s naliehavou potrebou niečo urobiť a podobne. (JULŠ, 2013; KSSJ, 2003) Predstavuje situáciu, ktorej treba čeliť, vyrovnáť sa s ňou, pričom si dané riešenie situácie vyžaduje veľké duševné alebo fyzické úsilie, aby bolo jej splnenie úspešné. (MacMillan dictionary, 2021; Beghetto, 2018) Výzva testuje schopnosti človeka, v prípade tejto práce manažéra alebo manažérku dobrovoľníckeho projektu vo vysielajúcej organizácii pri implementovaní jednotlivých fáz cyklu. Výzvami, dilemami aj príležitosťami v medzinárodnom dobrovoľníctve sa zaoberali Trau (2015), Graff (2002) a Haddock a Devereux (2016).

2.2 Cieľ výskumu a výskumné otázky

Hlavným cieľom výskumu je identifikovať a porozumieť výzvam v oblasti manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, ktorým čelia slovenské rozvojové organizácie, implementujúce takmer dekádu pod značkou SlovakAid dobrovoľnícke projekty vo vybraných nízkoprijímových krajinách. Pôjde teda o identifikáciu a porozumenie výzvam, ktoré sa objavujú v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu, realizovaného v rámci oficiálneho národného programu vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníkov-expertov z dielne MZVaEZ SR – a to od jeho zrodu v roku 2011 až po rok 2021 (vrátane nástupu a vplyvu pandémie Covid-19).

Hlavná výskumná otázka teda znie: **Akým výzvam čelia slovenské rozvojové organizácie počas manažovania projektov medzinárodného dobrovoľníctva v nízkoprijímových krajinách, a ako na ne reagujú v praxi?** Predpokladá sa identifikovanie bariéry, ako aj stimulov v manažovaní dobrovoľníckych projektov zo strany vysielajúcich organizácií v SR, a to z pohľadu troch skupín stakeholderov: vysielajúcich organizácií, navrátiacich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, aj strany donora.

Čiastkové výskumné otázky sa týkajú konkrétnych troch fáz dobrovoľníckeho cyklu, a to z pohľadu troch skupín stakeholderov, zapojených do implementácie projektov medzinárodného dobrovoľníctva v slovenskom kontexte:

1. Aká je motivácia v samotných vysielajúcich rozvojových organizáciách v SR pre realizáciu medzinárodných dobrovoľníckych projektov v nízkoprijímových krajinách pod značkou SlovakAid?
2. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v prípravnej fáze

- dobrovoľníckeho cyklu, a ako na ne reagujú?
3. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v implementačnej fáze dobrovoľníckeho cyklu (počas prípravy a samotného vyslania medzinárodných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok), a ako na ne reagujú? Ako zasiahla do implementácie projektov globálna pandémia Covid-19?
  4. Akým výzvam čelia slovenské vysielajúce rozvojové organizácie v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu (počas hodnotenia a realizácie ponávratových aktivít v rámci globálneho vzdelávania) na Slovensku, a ako na ne reagujú?

V konceptuálnej časti sú predstavení hlavní aktéri (tzv. stakeholderi) medzinárodného dobrovoľníctva, opísané jednotlivé fázy dobrovoľníckych projektov v SR, faktory a trendy, ovplyvňujúce jeho priebeh a manažovanie. **Poznávacím cieľom** tejto práce je obohatiť oblasť dobrovoľníctva v SR o samostatnú kategóriu medzinárodného dobrovoľníctva, a opísať vybrané aspekty, jeho priebeh, zapojených aktérov, jednotlivé fázy manažmentu v SR, hybné spoločenské sily a faktory vplyvu, ako aj prepojenie s Agendou 2030 a Globálnymi cieľmi trvalo udržateľného rozvoja.

Na základe poznatkov a doterajších výskumov, opísaných v konceptuálnej časti a po sformulovaní hlavného výskumného cieľa spolu s hlavnou výskumnou otázkou, vznikli čiastkové výskumné otázky a ich operacionalizáciou okruhu otázok pre zástupcov a zástupkyne stakeholderov v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva. Úlohou empirickej časti je nachádzať odpovede na tieto otázky u konkrétnych reprezentantov a reprezentantiek organizácií, identifikovať dané výzvy, analyzovať ich a na ich základe vytvoriť odporúčania pre prax – pre manažovanie dobrovoľníckych projektov vysielajúcimi organizáciami i fungovanie celého dobrovoľníckeho programu z dielne MZVaEZ SR, ktorá môžu byť aplikovateľné v organizáciách celonárodne. **Empirickým cieľom** tejto práce je teda identifikovať výzvy rozvojových organizácií podľa fáz dobrovoľníckeho projektového cyklu v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva, analyzovať ich a opísať, ako ich riešia samotné vysielajúce organizácie v SR. **Aplikačným cieľom** práce je pomocou získaných výsledkov a poznatkov prispieť k zefektívneniu procesu manažovania medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v slovenských organizáciách – sformulovaním odporúčaní pre prax (pre donora národného dobrovoľníckeho programu i samotné vysielajúce organizácie v SR) – s dôrazom na identifikované výzvy a reálne potreby aktérov dobrovoľníckeho cyklu.

2.3 Výskumná stratégia

Fenomén medzinárodného dobrovoľníctva má celý rad rovín, pôsobí naprieč spoločenskými štruktúrami, ovplyvňuje medziľudské interakcie aj individuálne prežívanie, a sám je ovplyvňovaný rôznymi spoločenskými hybnými silami a faktormi. Spolu s interdisciplinárnym rámovaním výskumného projektu, relatívnu novosťou a stále nedostatočným zmapovaním, potrebou pružného prístupu a zohľadnenia všetkých oblastí, v ktorých sa dobrovoľníctvo pre rozvoj objavuje a prejavuje, padla voľba na exploratívny kvalitatívny výskumný dizajn. (Flick, 2018; Nyklová a Moree, 2021).

V rámci teoretického základu kvalitatívneho výskumu realita neexistuje sama od seba, nezávisle od jej pozorovateľov a pozorovateľiek, ale je neustále konštruovaná v procese sociálnej interakcie. Vhodný priestor na vyjadrenie poskytuje práve kvalitatívny výskum, definovaný ako proces hľadania porozumenia, ktorý je založený na rôznych metodologických tradíciách skúmaného (sociálneho alebo ľudského) problému, pričom výskumník alebo výskumníčka vytvára komplexný, holistický obraz, analyzuje rôzne typy textov, informuje o názoroch účastníkov a účastníčok výskumu, a realizuje toto skúmanie v prirodzených podmienkach. (Hendel, 2008; Reichl, 2009)

Charakteristike kvalitatívneho výskumu sa venovalo niekoľko autorov a autoriek (Marshall, Rossmann, 2011; Hendl, 2008; Švaříček, Šedová et al., 2007; Dušková a Šafaříková, 2015). Charakteristické pre neho je to, že v centre pozornosti je človek, ľudia, poprípade miesta, v ktorých ľudia realizujú sociálne interakcie. Kontext je dôležitou súčasťou celého výskumu. Problém, vytýčený kvalitatívnym výskumom, nie je nikdy tak úplne ohraničený. V priebehu výskumu môže dochádzať k vývinu skúmaných situácií a zúčastnených ľudí, aj k modifikácii výskumných otázok. Ide o tzv. flexibilný typ výskumu. (Dušková a Šafaříková, 2015)

Táto dizertačná práca sa snaží „mapovať terén“ a porozumieť tomu, ako vnímajú fenomén medzinárodného dobrovoľníctva a proces manažovania jeho cyklu (vrátane jeho fáz, aspektov a faktorov vplyvu, ako aj súčasných výziev) primárne jeho manažéri a manažérky vo vysielajúcich organizáciách, ale i ďalší stakeholderi. Kvalitatívna výskumná stratégia pomáha odkryť význam ich subjektívnych pohľadov (Disman, 2000).

Samozrejme, existujú kritické hlasy aj isté nevýhody kvalitatívneho výskumu v zmysle, že je subjektívny; nedá sa ľahko replikovať; získané poznatky sa nemusia dať zovšeobecniť. V tomto prípade však prevažujú výhody, ako napríklad: umožnenie skúmania procesov v prirodzenom prostredí

i s ohľadom na ich dynamiku; citlivé zohľadnenie kontextu; poskytnutie podrobných informácií o dôvodoch objavenia sa daného fenoménu a jeho explorácie; pričom výsledkom môže byť hĺbkový opis, porozumenie skúmaného javu alebo navrhnutá teória. (Dušková a Šafaříková, 2015; Hendl, 2008)

Pri realizácii tohto kvalitatívneho výskumu došlo po voľbe výskumného problému a sformulovaní hlavnej a čiastkových výskumných otázok k: výberu osôb s bohatou základňou informácií; hľadaniu spoločných a/alebo rozdielnych znakov v poskytnutých údajoch; získanie kategórií javov, ich spresňovanie, prijímanie nových, poprípade vylúčenie nevhodných kategórií; identifikácia spoločných znakov a pravidielnosti; a na záver vysvetlenie, pochopenie javov. (Švec, 1998; Siekelová, 2020)

Výber respondentov a respondentiek bol vykonaný kombináciou zámerného výberu s cieľom získať čo najbohatšie informácie (Hendl, 2005) a teoretického vzorkovania podľa spresňujúceho sa cieľa výskumu (Řiháček a Hytych, 2013). Validita vzorky je založená na 'členstve v známej skupine' (Disman, 2000).

Výskumná vzorka pozostávala z troch skupín participantov a participantiek. V prvej časti výskumu tvorili výskumnú vzorku predstavitelia a predstavičky vysielajúcich rozvojových organizácií, ktorí mali bohaté skúsenosti s výberom, prípravou, školením a celkovým vedením dobrovoľníkov a dobrovoľníčok – pred, počas i po návrate z pobytu domov. Celkový počet účastníkov a účastníčok v prvej vzorke predstavuje číslo 26 – (devätnásť vo fokusových skupinách a sedem v pološtruktúrovaných rozhovoroch), z čoho bolo sedemnášť žien a deväť mužov. Pri výbere týchto participantov a participantiek bola naplnená snaha o totálny, úplný výber, teda výber všetkých jednotiek cieľovej populácie, keďže sa výskumu zúčastnili zástupcovia a zástupkyne všetkých súčasných aj v minulosti aktívnych vysielajúcich organizácií v SR.

Výskumná vzorka v druhej časti výskumu, kde už išlo výlučne o pološtruktúrované rozhovory, bola utvorená bývalých medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí boli vyslaní zo SR do nízkopríjmových na svoj pobyt. Výskumná vzorka v tretej časti výskumu, ktorej realizácia pozostávala takisto z pološtruktúrovaných rozhovorov, bola tvorená komunikačnými partnermi a partnerkami z prostredia ďalších stakeholderov v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva, ktorí majú vo svojom pracovnom portfóliu aj tému medzinárodného dobrovoľníctva, konkrétne z ministerstva zahraničia a donorskej agentúry SAMRS, zo ZÚ v Nairobi a Kišínove, a zo strešnej platformy vysielajúcich rozvojových organizácií Ambrela.

2.4 Použité výskumné metódy

Voľba kvalitatívnej metodológie len zdôrazňuje fakt, že v rámci medzinárodného dobrovoľníctva v SR ide o doteraz neprebádanú problematiku. Kvalitatívny výskum je vhodnou stratégiou vtedy, keď ide o exploráciu nových situácií a problémov, ktoré môžu byť až následne skúmané kvantitatívne (Hendl, 2005). Výskumná časť dizertačnej práce pozostávala z troch častí, ktoré disponovali tromi výskumnými vzorkami a dvoma výskumnými metódami. Na získanie empirických údajov bola v prvej časti výskumu použitá metóda diskusie vo fokusových skupinách. Ďalšie dáta pre analýzu a interpretáciu boli v dvoch ďalších výskumných vzorkách zbierané metódou pološtruktúrovaných rozhovorov.

Metóda diskusie fokusovej skupiny (z angličtiny 'focus group') poskytuje možnosť dať dohromady skupinu vybraných účastníkov a účastníčok (v tomto prípade: manažérov a manažerok z vysielajúcich organizácií), nechať ich interagovať a podeliť sa o svoje skúsenosti s manažovaním dobrovoľníckych projektov na výskumníčkou zadanú tému. (Morgan, 2001)

Kolektív českých autorov (Švaříček a Šedřová et al., 2007) uvádza, že podstatou je téma, tzv. ohnisko, ktoré sa odvíja od výskumného problému, a tiež od otázok výskumníčky. V rámci tohto výskumu boli účastníkom a účastníčkam fokusových skupín predstreté štyri okruhy tém (organizačná motivácia pre realizáciu medzinárodného dobrovoľníctva, výzvy a ich možné riešenia v troch fázach dobrovoľníckeho cyklu – v prípravnej, implementačnej a záverečnej fáze), plus možnosť formulácie odporúčaní pre prax. Online diskusií vo fokusových skupinách (v priemernom trvaní 70 minút) sa zúčastnilo devätnásť zástupcov a zástupkýň z ôsmich vysielajúcich organizácií v SR, ktoré realizovali v rokoch 2012–2020 dobrovoľnícke projekty s podporou SlovakAid a v danom období vyslali minimálne troch ľudí do terénu. Sú to menovite: ADRA Slovensko, Človek v ohrození, Hnutie kresťanských spoločenstiev detí – eRko, SAVIO, Slovenská katolícka charita, Nadácia Integra, Nadácia Pontis a GLEN Slovensko.

So siedmimi zástupcami a zástupkyňami ďalších vysielajúcich organizácií (ako Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety a Dvojfarebný svet), ktoré neboli schopné sa zapojiť do fokusových skupín, boli neskôr realizované pološtruktúrované rozhovory. Snaha totiž bola mať vo výskume zastúpené naozaj všetky vysielajúce organizácie v SR. Podstatou rozhovoru (z angličtiny 'interview') je pomocou otvorených otázok, ktoré kladie výskumníčka participantovi alebo participantke v osobnom kontakte,

zachytiť výpoveď, týkajúcu sa skúmanej problematiky, a to v jej prirodzenej podobe. (Švaříček a Šed'ová et al., 2014) Vychádza z vopred pripraveného zoznamu okruhov a otázok, pričom poradie otázok nemusí byť striktné stanovené. Môže formulácie čiastočne modifikovať, ale je dôležité, aby boli prebrané všetky. (Reichel, 2009)

Priestor na vyjadrenie názoru na manažovanie dobrovoľníckych projektov slovenskými vysielajúcimi organizáciami bol pre úplnosť daný aj ďalším dvom výskumným vzorkám. Pološtruktúrované rozhovory v online priestore boli vedené aj so štyrmi zástupcami a zástupkyňami zriaďovateľa a donora dobrovoľníckeho programu na pôde MZVaEZ SR (a ľudom, pracujúcim v SAMRS, na ZÚ Kišňov a Nairobi), ako aj s dvoma expertným zástupcami, resp. zástupcom a zástupkyňou iniciátora tohto dobrovoľníckeho programu z Platformy rozvojových organizácií Ambrela. Nezabudlo sa ani na tretiu výskumnú vzorku, ktorou sú ôsmi bývalí medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky, vyslaní siedmimi slovenskými vysielajúcimi organizáciami do nízkopríjmových krajín pod značkou SlovakAid v rokoch 2012–2020. V individuálnych rozhovoroch boli formou otvorených (a na odpovede nadväzujúcich, resp. dopĺňujúcich) otázok rozvíjané štyri hlavné témy, kopírujúce štyri čiastkové otázky výskumu, na záver zostal priestor na formulovanie odporúčaní pre prax.

Čo sa týka analýzy dát, v tomto prípade šlo o tematickú analýzu, ktorej hlavným cieľom je opísať a interpretovať hlavné témy, trendy, ktoré sa v dátach objavujú. V dátach sú hľadané a nachádzané odpovede na svoje výskumné otázky, pričom sa začína otvoreným kódovaním a následným kategorizovaním. Kódy môžu byť vytvárané deduktívne (na vopred daných otázkach) alebo induktívne (až druhotne pri čítaní, vynáraní textov). (Dušková a Šafaříkova, 2015) V procese kódovania sa treba zamerať na tri hlavné kroky: postrehnutie relevantných javov; zhromaždenie príkladov týchto javov; ich následná analýza za účelom hľadania spoločných čít, rozdielov, pravidelností, vzorcov. (Glaser a Strauss, 2007) Kódy boli vytvorené najskôr na úrovni každého prepisu a po získaní prvých kódov sa začne s porovnávaním prepisov a organizovaním kódov do kategórií. Kódy, ktoré zrejme patria k rovnakej funkcii, budú spojené. (Green et al., 2007) S výsledkami otvoreného kódovania sa dá ešte pracovať neustálym porovnávaním, hľadaním podobností a rozdielov. (Švaříček a Šed'ová, 2007). Výklad kódovaných a kategorizovaných dát (interpretácia a diskusia o vytvorených kódoch a kategóriách) je potom ďalší krok, ktorý znovu vedie k rozšíreniu materiálu. (Šafaříková, 2013) Práve kódovanie však vo veľkej miere ovplyvňuje interpretáciu nadobudnutých dát. Ide naozaj o konfrontáciu s veľkým objemom textu, ktorý je treba analyzovať, interpretovať a poukázať na zaujímavosť a relevantnosť získaných dát. (Švaříček a Šed'ová, 2007)

2.5 Kritériá kvality, limity a etické aspekty výskumu

Pozornosť treba venovať kritériám kvality zrealizovaného výskumu. Možno sa pridržiavať všeobecne používaných a akceptovaných kritérií kvalitatívneho výskumu podľa autorov Švaříček et al. (2007), Silverman (2005). Kritérium dôveryhodnosti výskumu možno naplniť technikou reflexie kolegov a kolegýň, ktoré bolo zabezpečené pravidelnými konzultáciami so školiteľkou dizertačnej práce. Dôveryhodnosť výskumu tiež zvyšuje technika správneho výberu, ako aj technika starostlivého výberu účastníkov a účastníčok výskumu (Sickelová, 2020), ktorí musia mať bohaté skúsenosti so skúmaným javom, v tomto prípade manažovaním projektov medzinárodného dobrovoľníctva. Dôveryhodnosť celého výskumu tiež zvyšuje uvádzanie priamych citácií. Z techník, zabezpečujúcich prenositeľnosť výskumu (Švaříček a Šed'ová, 2007), boli použité tieto: zdokumentovanie celého výskumného procesu (vrátane zdôvodnenia výberu zvolených metód), opísanie limitov výskumu (ktoré nasleduje v ďalšej podkapitole), a tiež prepojenie výsledkov a záverov výskumu s odbornou literatúrou (ktoré nasleduje v časti Diskusia).

Creswell (2007) predstavuje ďalšie kritériá kvality v kvalitatívnom výskume (v súlade s overovacími stratégiami), ktoré boli zohľadnené pri dizajnovaní tohto výskumu a počas realizovania jeho fáz. Okrem konzultácie s inými výskumníkmi, výskumníčkami a reflexivitu je to napríklad: dlhodobé pôsobenie v oblasti výskumu (dlhší pobyt v teréne rozvojovej práce, ako aj v oblasti medzinárodného dobrovoľníctva); triangulácia (rôzne typy výskumnej vzorky a rôzne metódy zberu dát – v tomto prípade tri výskumné vzorky a dve hlavné metódy zberu dát: diskusia fokusových skupín, pološtruktúrované rozhovory, doplnené o pozorovanie); a aj detailné objasnenie etických aspektov, úskalí a limitov vopred.

Validita, alebo správnosť odpovedá na otázku, či je skúmané skutočne to, čo bolo cieľom skúmania (Disman, 2008) V prípade skúmania fenoménu medzinárodného dobrovoľníctva a jeho výziev sa k validite dát prispelo tým, že bol jav skúmaný z perspektív troch rôznych aktérov, troch rôznych výskumných vzoriek.

Počas celej realizácie výskumu boli dodržiavané potrebné etické zásady. (Dušková a Šafaříkova, 2015) Od začiatku bolo všetkým 40 účastníkom a účastníčkam výskumu zdôrazňované, že ich účasť je dobrovoľná. Všetkým respondentom a respondentkám bola komunikovaná anonymita v rámci

výskumu. Keďže sa niektorí participanti a participantky počas realizácie výskumu zaujímali o možnosti nahliadnutia na konečné výsledky a závery práce, konkrétne údaje a časti práce im boli zverejnené v online priestore.

V tejto časti je však potrebné pozrieť sa okrem etických aspektov výskumu (Hammersley a Atkison, 1995), aj na jeho limity a úskalia. V prvom rade treba priznať úlohu výskumníčky pri interpretácii údajov. Aj keď išlo o pokus o dosiahnutie objektivity a dôveryhodnosti napríklad konzultáciami s inými výskumníkmi a výskumníčkami, interpretácia údajov vychádza z vlastných osobných a kultúrnych skúseností autorky práce. Významným limitom je tiež skreslenie poznania prostredníctvom vnímania reality samotnými respondentmi a respondentkami. Informácie, získané od troch výskumných vzoriek respondentov a respondentiek (naviac v prípade prvej výskumnej vzorky šlo o úplný výber zo všetkých aktívnych vysielajúcich organizácií) rôznymi výskumnými metódami podľa čiastkových výskumných otázok, boli však dostatočné pre zameranie cieľa tejto dizertačnej práce, ako aj jej exploračného charakteru.

3 VÝSLEDKOVÁ ČASŤ

V tejto kapitole možno nájsť identifikované a analyzované výzvy medzinárodného dobrovoľníctva vo vybraných nízkoprijmových krajinách, týkajúce sa slovenských rozvojových organizácií, a to tak, ako ich videli respondenti a respondentky výskumu. Jednotlivé kapitoly sú zostavené a nazvané podľa čiastkových výskumných otázok, týkajúcich sa konkrétnych troch fáz dobrovoľníckeho cyklu v slovenskom kontexte. Posledná kapitola sa týka odporúčaní pre prax, ktorá tiež patrí do výsledkovej časti, nakoľko boli dané podnetné odporúčania sformulované práve na základe výpovedí komunikačných partnerov a partneriek výskumu.

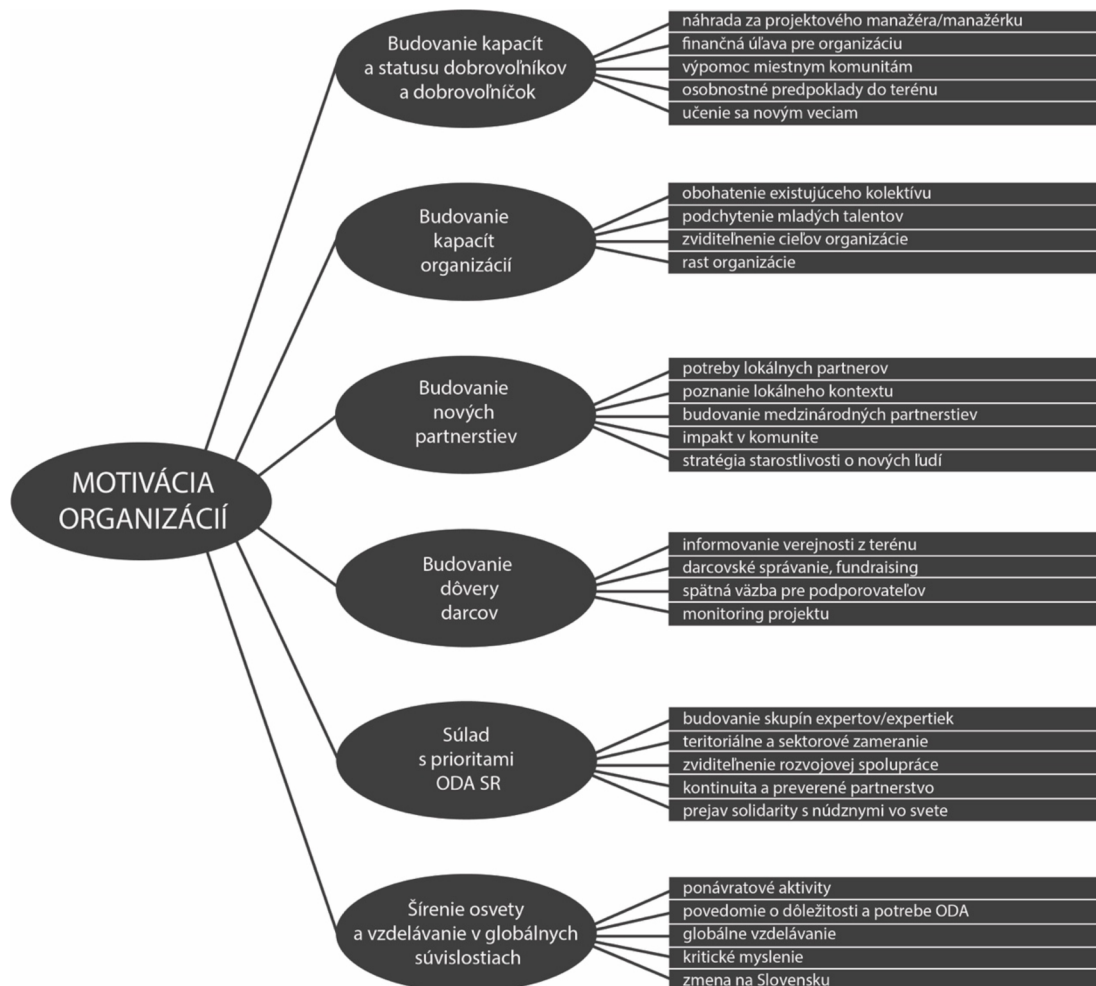
3.1 Motivácia pre implementovanie dobrovoľníckych projektov

V nasledujúcich podkapitolách bude identifikovaná a analyzovaná motivácia tímov vo vnútri slovenských rozvojových organizácií, ktoré na Slovensku pripravujú a do nízkoprijmových krajín vysielajú medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky cez oficiálny dobrovoľnícky program pod značkou SlovakAid už takmer celú dekádu. Ide o dôvody, motívy a pohnutky, ovplyvnené externými aj internými faktormi. (Ryan a Deci, 2000) Pochopiť motiváciu (Sedlák, 2001), poznať možnosti jej ovplyvňovania, prípadne poznať metódy usmerňovania či zmeny motivácie je pre efektívne vedenie ľudí na dobrovoľníckych projektoch a využitie ľudského potenciálu veľmi dôležité.

3.1.1 Budovanie kapacít a statusu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Vyslanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by malo sledovať **princíp neprebratia práce miestneho personálu** (SlovakAid, 2021), nemajú teda slúžiť ako náhrada za zamestnancov a zamestnankyne prijímateľskej organizácie. Napriek tomu sa medzi vysielajúcimi organizáciami objavuje aj dôvod vyslania – čiastočná náhrada alebo podpora projektového manažéra alebo terénneho rozvojového pracovníka priamo na mieste realizácie rozvojového projektu. Ak má dobrovoľník, vybraný na základe svojich zručností, schopností, ukončeného vzdelania i nejakých pracovných skúseností, za sebou kvalitnú prípravu a tréning, môže byť prínosom – ako pre lokálnu, tak aj pre vysielajúcu organizáciu a v určitej miere môže v teréne nahradiť projektového manažéra. (KP31) Budujú sa tak jeho kapacity a zlepšujú osobnostné predpoklady na prácu v teréne. Naopak, ak sa nevenuje dostatočná pozornosť jeho výberu a príprave, tak sa môže stať, čo povedie k frustrácii samotného dobrovoľníka, a tým aj k poškodeniu reputácie príťažou pre obe strany organizácie. (KP31)

Motiváciu organizácie môže byť aj finančné odľahčenie pri personálnych nákladoch na projekte. Dobrovoľník organizácii prináša finančnú úľavu, keďže náklady, spojené s jeho vyslaním a fungovaním v hostiteľskej krajine, sú hradené z grantu ministerstva zahraničia. (KP33) Organizácia získava ľudí na plnenie úloh, ktoré by inak nemohli uskutočniť z nedostatku vlastných kapacít. (KP35) Motiváciu pre vyslanie je tiež výpomoc miestnym zamestnancom a zamestnankyniam v stabilných projektoch: „V Ugande i Rwande máme svojich miestnych pracovníkov, tieto miestne štruktúry sú fungujúce. Pracujeme na tom, aby sme ich ešte posilnili, takže vybraných dobrovoľníkov posielame robiť klasické dobrovoľníctvo v rámci našich fungujúcich centier. Pomáhajú v zabehnutých aktivitách, prinášajú do procesu svoje inovatívne nápady, zároveň sa sami veľa učia.“ (KP21)

Obrázok: Identifikované výzvy, týkajúce sa 1. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.1.1.1 Jedinečná zahraničná skúsenosť a príležitosť

Slovenské vysielajúce organizácie sa zhodujú v tom, že je náročné nájsť kvalitných terénnych rozvojových a humanitárnych pracovníkov či pracovníčky v krajine, ktorá sa takejto príprave zatiaľ systematicky nevenuje (napríklad ponukou tematického študijného odboru či špecifickou prípravou). Je ťažké nájsť nových zamestnancov, ktorých možno vyslať rovno do terénu, preto tieto dobrovoľnícke projekty sú dobrý spôsob, ako si môže čosi terénnu prácu človek vyskúšať v praxi. Pri dobrovoľníckom projekte na vyslanom človeku neľeží až taká veľká zodpovednosť za implementáciu aktivít, ale pritom sa na nich podieľa. (KP6)

Po medzinárodnom dobrovoľníctve je stále dopyt, ktorý sa v posledných mesiacoch (počas pandémie Covid-19) ešte zvýšil. Cez pandémiu sa konkrétnym vysielajúcim organizáciám na týždennej báze ozývajú mladí ľudia e-mailom, že chcú byť vyslaní do terénu. Keď je takýto proces manažérsky kvalitne vedený a neposilní stereotypy o pomoci v zahraničí, ale práve naopak ich pomáha búrať, tak po takejto skúsenosti v navrátišších ľuďoch ostáva posilnený zmysel a cit pre spoluprácu. (KP20) Motív poskytovania takejto inej, jedinečnej skúsenosti druhým opisala jedna z respondentiek výskumu nasledovne: „Z vlastnej skúsenosti viem, že je to užitočná skúsenosť, ktorá na Slovensku ešte pred desiatimi rokmi nebola. Bolo by fajn, keby aj iní ľudia majú túto inú, jedinečnú príležitosť a skúsenosť – vycestovať a vidieť na vlastné oči, ako život v takej krajine (nie typicky dovolenkovej destinácii) vyzerá a konfrontovať to s informáciami, ktoré človek dostáva doma. Ak sa k tomu pridá ešte kontext globálneho vzdelávania, ide o požadovaný alebo želaný multiplikačný efekt.“ (KP10)

3.1.1.2 Formovanie osobnosti a hodnôt u mladého človeka

Medzinárodné dobrovoľníctvo môže byť formatívne pre mladých, v odbore zatiaľ neskúsených ľudí, ktorí ešte študujú alebo práve doštudovali na vysokej škole. Takíto mladí ľudia sú vysielaní napríklad organizáciami: eRko, SAVIO, Slovenská katolícka charita. Medzi ciele vyslania možno zaradiť: zlepšovanie pracovných zručností, formovanie hodnôt a životných vízií mladých ľudí alebo študentov, pomoc miestnym komunitám alebo posilnenie projektového personálu kontraktora SAMRS na mieste. Uvedené ciele majú vplyv na obdobie vyslania, trvanie a do istej miery aj na výber prijímajúcej krajiny. (KP32) Pre mladých ľudí vo veku 18 až 25 rokov to môže byť život transformujúca skúsenosť. Ide doslova o určitú hodnotu a konkrétny zážitok, ktorý nie je porovnateľný s inými životnými udalosťami: „*Nie je to ako dovolenka, z ktorej si urobíme pár fotiek a zabudneme, hneď na to plánujeme ďalšiu. Je to niečo, čo sa ľudí dotýka, a zmena príde najmä cez zmenu srdca. Takže túto transformáciu skúsenosť ponúkame mladým ľuďom a je po nej dopyt.*” (KP20)

Saleziánske organizácie sú zamerané na výchovu mladých, zahraničná dobrovoľnícka služba je veľmi dôležitá a podstatná časť takejto výchovy. Pre väčšinu z vyslaných mladých ľudí je to zážitok na celý život, ktorý ich posunie smerom k zodpovednosti, túžbe pracovať pre spoločnosť, čo sú pozitívne zmeny, ktoré by sme chceli vidieť u každého občana. Samotné vyslanie je završením celej ročnej výchovy a formačnej prípravy: „*Človek sa stane zrelším a zodpovedným zapojiť sa do spoločnosti, to je asi najviac podstatný dôvod, prečo to robíme. Tá konkrétna pomoc v teréne je až druhořadá. Lebo pravda je taká, že onen dobrovoľník miestnej komunite za tých pár mesiacov možno až tak veľmi nepomôže. Musí prv spoznať kultúru, jazyk, miestne pomery a zvyklosti. Na začiatku je časté, že je dokonca skôr určitou záťažou pre nášho partnera a komunitu, ktorá ho musí sprevádzať, vysvetľovať mu, čo a prečo funguje. Ale napriek tomu to robíme, lebo pre obe strany to má význam.*“ (KP18)

3.1.2 Budovanie kapacít organizácií

Medzinárodné dobrovoľníctvo tiež slúži na obohatenie existujúceho (projektového) kolektívu, ako aj na budovanie organizačných a iných kapacít lokálnych partnerov a ich pobočiek v teréne. Vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí už vedú, ako funguje humanitárna pomoc a rozvojová spolupráca, najmä z pohľadu projektového a finančného manažmentu, vysiela napríklad Človek v ohrození či ADRA Slovensko. Môže ísť aj o špecifickú podporu projektových aktivít cez vysielanie špecialistov, napríklad lekárov, ošetrovateľov, zdravotné sestry (ako v prípade VŠ sv. Alžbety) alebo výskumníkov, výskumníčok (ako v prípade SFPA). Tam už často ide o vysielanie dobrovoľníkov-expertov. (KP32)

Nejde iba o vhodnú a výhodnú formu budovania kapacít jednotlivcov, jednotlivkyň, ale celých tímov. ‘Learning by doing’ je v tomto prípade výborný spôsob učenia sa a predpoklad kvalitných programov v organizácii. Je to tiež dobrý spôsob, ako si organizácia môže vychovať potenciálnych zamestnancov a zamestnankyne. (KP31) Možno hovoriť doslova o podchytení si mladých talentov, pretože dobrovoľník, ktorý už má s konkrétnym projektom predošlé skúsenosti, môže naň byť neskôr vyslaný už ako expert, platený terénny koordinátor aktivít. (KP7) Ako opisuje konkrétnu skúsenosť jedna z respondentiek výskumu: „*Ide o výchovu mladých vychádzajúcich hviezd slovenskej rozvojovej spolupráce, ktorí si zažijú kontakt s terénom, komunikáciu s partnermi humanitárnych a rozvojových projektov a získajú tak terénnej práce. Cez príbehy takto vyslaných ľudí to potom spätne pomáha ako účinné PR, propagácia aj našej vlastnej organizácii.*” (KP4) Vyslanie dobrovoľníka či dobrovoľníčky umožňuje organizácii zviditeľniť svoje ciele. Verejným náborom kandidátov a kandidátok cez sociálne siete tak vždy komunikuje viac, než len samotné otvorené pozície. Úspešný dobrovoľnícky program môže otvoriť budúce možnosti pre samotnú organizáciu. Mnoho absolventov a absolventiek dobrovoľníckeho programu získalo rozhľad, skúsenosti so životom a prácou v rôznych krajinách sveta a vďaka tomu naďalej pôsobia v slovenských alebo zahraničných mimovládnych rozvojových organizáciách. (KP11)

Vyslanie dobrovoľníka teda prispieva k rastu celej organizácie: „*Jeden náš dobrovoľník písal reporty o deťoch, ktoré boli v našom programe adopcií na diaľku. Tým, že to robil načas a v správnej forme, si získal obľubu u nás i u partnera, čím výrazne prispel k rastu oboch organizácií. Aj vďaka tomu teraz rozširujeme adopčný program do Ďalšej krajiny.*” (KP18)

3.1.3. Budovanie nových partnerstiev

Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky (juniorskí aj tí seniorskí, expertní) sú vysielaní posilniť konkrétne projekty na základe potrieb lokálnych partnerov v konkrétnych nízkopříjmových krajinách, ide teda o princíp vnímavosti k potrebám partnerských krajín. Rozvojová organizácia by mala

vysielat dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do krajín, kde už pôsobi, resp. plánuje nejaký čas pôsobiť. Dobrovoľnícky program by mal reflektovať na lokálne potreby konkrétnej nízkoпрijmovej krajiny – čím dlhšie tam organizácia pôsobi, tým lepšie pozná lokálny kontext a potreby lokálnej komunity. Prináša to synergiu s jej aktivitami, ktorá umožňuje špecializáciu organizácie v jednotlivých oblastiach a najmä v jednotlivých lokálnych spoločensko-kultúrnych, politických a sociálnych kontextoch. (KP28)

Jedným z prínosov a tiež dôvodov realizácie dobrovoľníckych projektov je budovanie medzinárodných partnerstiev a následná možnosť spolupráce na spoločných projektoch v teréne. (KP37) Prítomnosť dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky môže smerovať k vybudovaniu dlhoročného a kvalitného partnerstva, viditeľnému impaktu v danej komunite: „*Kedysi sme mali projekt v Tanzánii – šlo o pilotný projekt a z našich zdrojov sme za desaťtisíc eur vysadili 450 ovocných stromov. Osvedčilo sa nám to, tak sme napísali projektovú žiadosť o grant od SlovakAid, a už to bolo 10-tisíc stromov za grant 200-tisíc eur. Miestni ľudia to vrelo prijali. Ostatní partneri a iní donori videli, že sa oplatí ísť do väčšieho projektu, tak potom nastúpili naši partneri z Nemecka a tí pripravili projekt za milión eur. My sme v tom taký predskokan.*” (KP18) Je to o tom, ako sa učí organizácia spolupracovať s niekým úplne cudzím a z úplne iného sveta. Takto sa dva kultúrne odlišné svety vlastne stretávajú a potrebujú nájsť spoločnú stratégiu, ako sa postarať o nejakého tretieho človeka – vymyslieť logistiku, mať pre neho plán práce, udržať ho aktívneho a v bezpečí. A to sú rozhodnutia a dohody, ktoré vznikajú na vzdialenosť tisícok kilometrov. (KP39)

3.1.4 Budovanie dôvery darcov, pomoc pri monitoringu i fundraisingu

Vysielajúce rozvojové organizácie, ktoré vo vianočnom či veľkonočnom období realizujú na Slovensku niekoľkotýždňové celonárodné zbierky na pomoc núdzným v zahraničí, oceňujú prínos dobrovoľníka či dobrovoľníčky pri reportovaní, informovaní verejnosti o situácii priamo v teréne. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo vyslania realizujú. Dobrovoľník, ktorý je komunikačne zručný, a vie pracovať s textom, audio-vizuálnymi prostriedkami a so sociálnymi médiami, tak môže výrazne pomôcť s propagáciou aktivít a budovaním dôveryhodnosti a dôvery u darcov, a to za pomerne nízke náklady. Slovenskí darcovia a darkyne vidia radi slovenský prvok v kampaniach a príklady konkrétnych slovenských ľudí pri ušľachtilej práci v teréne. Potom majú aj väčšiu ochotu prispieť a pravidelne prispievať, ovplyvnené je ich darcovské správanie. (KP31) Absolvovaný dobrovoľnícky pobyt prehĺbuje u vyslaného človeka, jeho rodiny a okolia záujem o dobročinnosť, konanie dobra, čo sa potom odzrkadľuje v podpore charity i doma. (KP38)

Tento motív objasňuje na konkrétnom príklade verejnej zbierky pomoci jeden z respondentov výskumu: „*Každoročne robíme veľkú zbierku na pomoc konkrétnej rozvojovej krajine. Naš miestny partner odtiaľ nám však nie je vždy schopný dodať také (zväčša digitálne – audio, video) podklady, aké naša verejnosť potrebuje vidieť. Tak to robí práve dobrovoľník – pomáha s PR, pri propagácii zbierky a fundraisingu, ukazuje – na čo konkrétne, ako a kde budú vyzbierané peniaze použité. Keď tam je nejaký Slováč, ktorý to, čo vidí, prosto svojím spôsobom aj zreferuje, tak aj na Slovensku tomu ľudia viac veria a potom sú ochotní prispieť.*“ (KP18) Vyslaný dobrovoľník je akoby ambasádorom daného projektu. Cez svoje zážitky a vlastnú skúsenosť hneď po návrate z pobytu vie odovzdať prvotnú spätnú väzbu pre podporovateľov zbierky tu na Slovensku. Aby vedeli, čo sa realizuje v zahraničí vďaka ich darom, a že to má význam. V tom je prínos a zároveň aj motivácia, prečo sa tomu venovať. (KP12)

Dobrovoľnícky pobyt môže byť okrem vhodného nástroja fundraisingu, PR aj veľmi dobrý nástroj monitoringu projektu. Napriek tomu, že vysielajúca organizácia každoročne uskutočňuje týždňové evaluačné cesty do konkrétnej krajiny, nie je to nič oproti tomu, keď tam má daná organizácia niekoho stále prítomného na celé tri mesiace. Okamžite má oveľa lepší náhľad na to, ako sa daný projekt vyvíja, a aké sú tam reálne potreby, ktoré aktivity prinášajú ten želaný dosah. Na základe takéhoto monitoringu potom vie upravovať implementáciu i celý zámer. (KP16)

3.1.5 Súlad s prioritami ODA SR

SAMRS na svojej stránke uvádza, že na Slovensku zatiaľ nie je možné získať vysokoškolské vzdelanie v odbore medzinárodných rozvojových štúdií, a preto je medzinárodné dobrovoľníctvo jeden zo spôsobov budovania skupín expertov a expertiek v tejto oblasti a s praktickými skúsenosťami. (SlovakAid, 2021) Dodržiava sa pritom **princíp súladu s cieľmi Oficiálnej rozvojovej spolupráce Slovenskej republiky (ODA SR)**, čím dobrovoľnícky program pomáha naplňať ciele a politiky ODA SR, podporuje jej teritoriálne a sektorové zameranie za účelom dosiahnutia efektivity a koherentnosti poskytovanej pomoci. Budujú a posilňujú sa tým rozvojové a humanitárne projekty vysielajúcich

organizácií. Samozrejme to prináša aj zviditeľnenie rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci. (KP27)

Svoje rozvojové zámery ako dôvod realizácie dobrovoľníckych projektov potvrdzujú aj zástupkyne konkrétnych vysielajúcich organizácií. Dobrovoľnícke projekty prepájajú s partnermi tam, kde už realizujú alebo chcú realizovať rozvojový projekt. (KP3) Pripravujú dobrovoľnícke projekty s organizáciami, s ktorými spolupracovali, alebo s ktorými práve spoločne pripravujú projektovú žiadosť o grant od SlovakAid. Dobrovoľníkov dobrovoľnícky posielajú do existujúcich centier, ktoré dlhodobo pod ich vedením v zahraničí fungujú. (KP22) Dôležitá je práve spomínaná kontinuita a preverené partnerstvo: „*S miestnym partnerom v Keni sme mali rozbehnuté rozvojové aktivity v už od roku 2010. On mal zároveň skúsenosti so sprevádzaním a zapájaním dobrovoľníkov zo západných krajín do svojich aktivít aj mimo nášho projektu. Tak sme spolu vytvorili projektové žiadosti o grant od SlovakAid. Naši prví dobrovoľníci potom šli do dobre zabehnutého systému, nie do niečoho, čo by sme museli tvoriť na zelenej lúke.*“ (KP16)

3.1.6 Šírenie osvetu a vzdelávanie v globálnych súvislostiach

Dobrovoľnícky cyklus nekončí návratom dobrovoľníka či dobrovoľníčky domov z nízkopríjmovej krajiny. Aby celé tie mesiace, ktoré formovali vyslaného človeka, boli úspešne zavŕšené (nielen v záverečnej správe z grantu pre donora: SlovakAid), mali by medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky absolvovať ponávratové aktivity. Ich forma aj obsah sú ponechané na rozhodnutí vysielajúcej organizácie, no zväčša ide o vzdelávaciu prednášku o navštívenej krajine a aktivitách projektu, doplnenú o premietanie fotiek alebo videí z terénu s možnosťou povzbudenia potenciálnych záujemcov a záujemkyní k rozhodnutiu prihlásiť sa na podobný pobyt. Môže ísť takisto o vystúpenie v televízii či rozhlase, zorganizovanie verejnej diskusie, účasť na tematickom evente, uverejnenie série blogov, vytvorenie kvízu či náučnej foto-knihy.

Nie všetci vyslaní ľudia študovali medzinárodné vzťahy a mali pred odchodom vedomosti o humanitárnej pomoci či o medzinárodnom rozvoji. No často nielen prijímajúca, ale aj vysielajúca organizácia uvítala ich ‚pohľad zvonka‘, keď dôjde nejaký mladý človek s množstvom nezaujatých dobrých nápadov. (KP22) Viaceré z nich je potom možné zapracovať aj po návrate na Slovensko v prednáškach o pobyte: „*Aj po návrate domov sa stále učia, konfrontujú s nami zažitú rozvojovú realitu, ktorú potom môžu (očistenú od stereotypov) na Slovensku ďalej šíriť. To povedomie o dôležitosti a potrebe ODA robíme vlastne pre obidve strany – pre tú východoafrickú, aj tú slovenskú. Vedieť porovnať tú realitu, podeliť sa o svoje svedectvá vo farnostiach, a vysvetliť, že to funguje, a možno inak, ako pozná verejnosť z TV obrazoviek, je kľúčové.*“ (KP21)

V niektorých vysielajúcich organizáciách je daný výjazd do nízkopríjmovej krajiny iba jednou časťou z ročného cyklu, v rámci ktorého je snaha vytvoriť komunitu ľudí, ktorí svojím neskresleným pohľadom na globálne témy (vrátane rozvojovej tematiky) prispievajú k zmene na Slovensku aj v celej EÚ. To bola je ich hlavná motivácia a dôvod manažovania takýchto projektov: „*Mladí ľudia prv dostali intenzívny tréning v oblasti globálneho vzdelávania, kritického myslenia a medzikultúrnej komunikácie, potom si zažili to dobrovoľníctvo v teréne. Keď sa vrátili späť domov, tak tam bolo očakávanie, že spracujú svoju skúsenosť a stanú sa aspoň dočasne lektormi globálno-vzdelávacích aktivít na školách. Cieľom bolo posunúť ďalej tú svoju skúsenosť na Slovensku.*“ (KP8)

3.2 Výzvy v prípravnej fáze dobrovoľníckych projektov

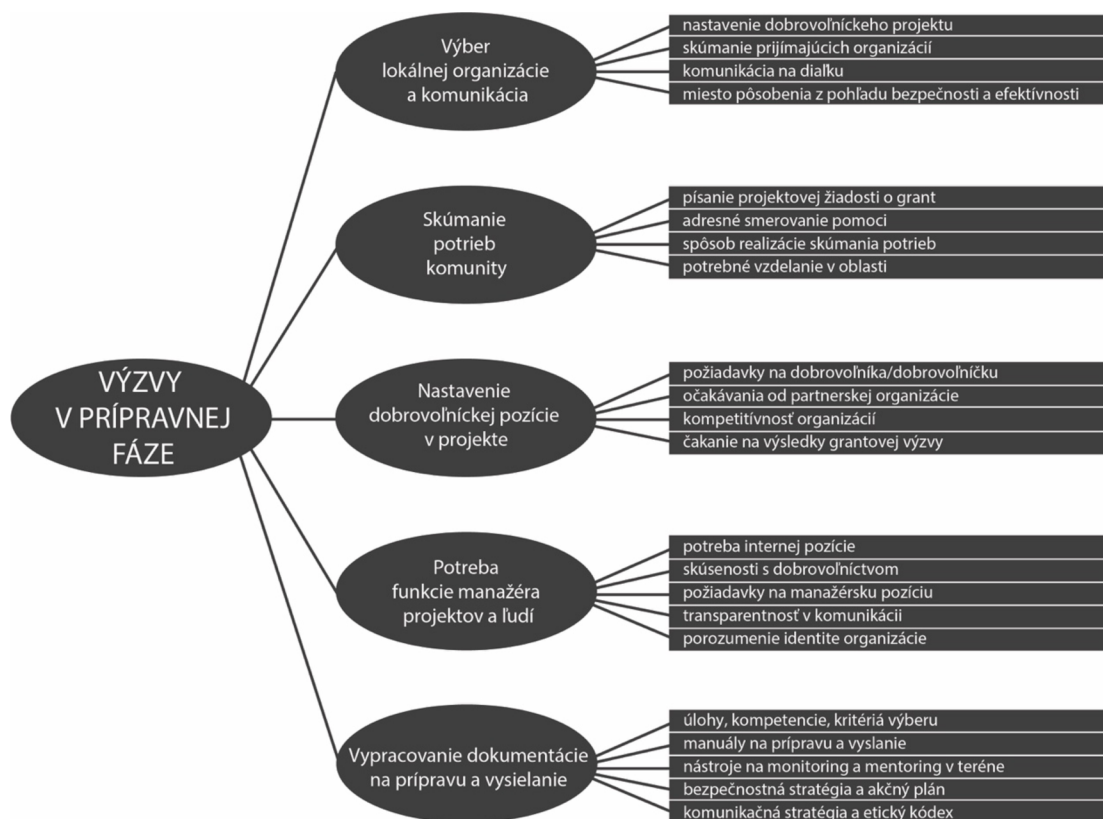
Prípravná fáza má viacero atribútov (PMVRO, 2012; Bencová Utešená, 2017), ktoré so sebou môžu priniesť isté komplikácie. Tieto komplikácie sa nemusia prejaviť hneď na začiatku, v tomto prípade je však dôležité myslieť pár krokov vopred – je dôležité včas odhadnúť, aký vplyv môžu mať rozhodnutia v prípravnej fáze na neskoršiu implementáciu celého projektu počas vyslania samotného dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky. Respondenti a respondentky výskumu identifikovali a opísali najväčšie výzvy prípravnej fázy, ktoré sú v tejto podkapitole rozdelené nasledovne, počnúc výberom samotnej partnerskej organizácie.

3.2.1 Výber lokálnej organizácie a komunikácia

Ako prvú výzvu v prípravnej fáze možno identifikovať správny výber lokálnej organizácie v konkrétnej krajine. Je dôležité uistiť sa, že miestna organizácia nemá od budúceho dobrovoľníka či dobrovoľníčky nerealistické očakávania, a zároveň sa uistiť, že daná organizácia bude mať pre tohto človeka dostatok práce. Ruka v ruku s touto výzvou ide aj nastavenie dobrovoľníckeho projektu tak,

aby bol pre miestnu komunitu čo najviac užitočný. (KP28) Partner v partnerskej krajine poskytne dobrovoľníkovi zázemie a podporu počas jeho vyslania, prípadne doplnenie financovania, hoci dotácia na dobrovoľnícke projekty od SlovakAid obvykle pokrýva 100 % financií projektu. (KP27) Všetko však závisí od vzájomne odkomunikovaných a vyjednaných podmienkach medzi vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou.

Obrázok: Identifikované výzvy, týkajúce sa 2. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka financovania projektu nie je podľa respondentiek výskumu najväčšia výzva, tou je práve výber kvalitnej partnerskej organizácie: „Peniaze sa vždy nájdu, ale dôležité je, či bude mať ten dobrovoľník čo robiť, či ho vysielame do stabilnej prosperujúcej organizácie, alebo do takej, čo sotva preživa – treba komunikovať a spoznať, aká je v nej aktuálna situácia.“ (KP39) Výzvou, resp. problémom vysielajúcich organizácií je skôr nedostatok času, venovaného skúmaniu potenciálnych prijímajúcich organizácií a budovaniu nových partnerstiev. Výber partnera často ide skôr „po pamäti“ alebo na základe minulej skúsenosti, aj keď spolupráca nemusí byť vždy efektívna. (KP37)

Komunikácia na diaľku medzi vysielajúcou a prijímajúcou organizáciou je v prípravnej fáze ďalšou výzvou. Keď sa vyberie zodpovedný partner, potom je ľahšie dohodnúť si s ním všetky detaily, ujasniť si očakávaná od vysielaného kandidáta, zabezpečiť ubytovanie a mentora. (KP22) Partner sa vyberá aj s ohľadom na najvhodnejšie miesto pôsobenia (vhodnú projektovú lokalitu, pobočku organizácie) pre vysielaných dobrovoľníkov z pohľadu bezpečnosti a efektívnosti. (KP29)

3.2.2 Skúmanie potrieb danej komunity

Ďalšou výzvou podľa respondentov a respondentiek výskumu v rámci prípravnej fázy je samotné skúmanie potrieb lokálnej komunity a partnerskej organizácie v teréne, a následné napasovanie aktivít dobrovoľníckeho projektu na ne, aby nedošlo ku sklamaniam u žiadnej zo zúčastnenej strany (vrátane samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčky). Náročné je i samotné plánovanie a písanie projektovej žiadosti o grant, aby bol projekt priamo a adresne smerovaný na pomoc lokálnym skupinám a organizáciám v nízkoпрíjmových krajinách a naozaj tam, kde je to potrebné a prospešné. Dobrovoľník by mal vedieť dostatočne prispieť k zlepšeniu života lokálnej komunity a dostatočne svojou prítomnosťou prispieť k rozvoju cieľovej skupiny. (KP27) Výzvou potom je, akým spôsobom dané organizácie ono skúmanie potrieb realizujú, čo naznačuje aj jedna z respondentiek výskumu: „Problém je, že v samotných organizáciách chýbajú ľudia, ktorí by mali vzdelanie v oblasti efektívnej rozvojovej

spolupráce, participatívnych metód v komunitnom rozvoji, a teda neovládajú ani osvedčené postupy, ako sa takéto ‚needs assessment‘ v teréne vlastne vykonáva.“ (KP33)

3.2.3 Nastavenie dobrovoľníckej pozície v projekte

Faktorom, ktorý ďalšie výzvy v prípravnej fáze ovplyvňuje, je (po výbere partnera v konkrétnej krajine a odčítaní potrieb komunity) aj nastavenie samotnej pozície dobrovoľníka či dobrovoľníčky – či vysielajúca organizácia potrebuje na konkrétny projekt človeka s pedagogickým, zdravotníckym, technickým či manažérskym vzdelaním a zameraním. V praxi sa často stáva, že ponúkaná dobrovoľnícka pozícia (pre jej zameranie alebo zvolenú krajinu) je pre potenciálnych uchádzačov a uchádzačky takpovediac ‚nezaujímavá‘, alebo naopak až príliš lákavá. To môže mať za následok situáciu, keď vysielajúca organizácia na niektorú vyhlásenú pozíciu získa tridsať životopisov, na inú zase iba dva. (KP28) Počas písania projektu treba dbať na to, aby boli predložené aktivity a požiadavky na vyslaného človeka spísané zrozumiteľne a realisticky, aby potom organizácia v inzeráte opísaného človeka dokázala nájsť, a aby zasa u partnerov nezbudzoval ďalšie očakávania – či už v oblasti ponúkanej expertízy alebo dodatočných financií. (KP12)

3.2.3.1 Nastaviť správne obdobie a dĺžku trvania

Nastavenie pracovnej náplne vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčky závisí aj od obdobia a dĺžky vyslania. Najmä u krátkodobých pobytov (počas letných prázdnin) treba nastaviť správne komunikáciu a realistické očakávania od partnerskej organizácie: „*V našej organizácii sa dlhodobo zameriavame na vysielanie mladých ľudí, zväčša vysokoškolákov medzi dvoma semestrami alebo ročníkmi, na trojmesačné pobyty, aby mali šancu pozrieť sa do terénu a možno tým smerom potom orientovať tematicky zvyšok svojho štúdia. Tak musí byť nastavená aj náplň junior dobrovoľníka. Ako niekoľko ďalších organizácií, ktoré pripravujú mladých ľudí na vysielanie takmer celý rok, tak aj my máme trochu problém s jarným termínom dobrovoľníckej výzvy zo strany donora – z hľadiska nášho interného cyklu výberu a prípravy nám to nesedí.“ (KP12) Takíto juniorskí dobrovoľníci zväčša pomáhajú miestnym organizáciám v partnerských krajinách s administratívou, písaním grantových žiadostí, s marketingom a PR, poprípade s doučovaním. Zároveň sa zdokonaľujú v medzikultúrnej komunikácii, jazykových zručnostiach, spoznávajú ľudí v novej kultúre. (KP13)*

Pri písaní samotných projektov a žiadostí o grant na vyslanie sa tu objavuje ešte vzájomná kompetitívnosť medzi vysielajúcimi mimovládnyimi organizáciami, ktorá sa vzhľadom na znižujúcu tendenciu podporených vyslaní zo strany donora bude ešte viac prejavovať: „*Ako vysielajúce organizácie si vzájomne konkurujeme, nie sme schopné sa dohodnúť na prioritách – kto koho a kde najviac potrebuje vyslať. V celoslovenskom kontexte si akosi nevieme zdefinovať konkrétne priority. Tak sa v posledných rokoch stáva, že namiesto dvoch reálne potrebných pozícií a projektov píše jedna organizácia aj desať projektových žiadostí, a to pre viaceré teritoriálne aj sektorové priority.“ (KP20) Proces písania projektových žiadostí je pritom časovo i ľudsky náročný, najmä ak vysielajúca organizácia funguje takisto na dobrovoľníckej báze – na tvorbe projektov sa podieľajú vo voľnom čase popri svojich vlastných zamestnaniach na plný úväzok. (KP8)*

3.2.3.2 Čakať v neistote na výsledok

Väčšina vysielajúcich organizácií uviedla pri prípravnej fáze v rámci dobrovoľníckeho cyklu výzvy, resp. úskalie: niekoľko-týždňové až niekoľko-mesačné čakanie na výsledky grantovej výzvy a zverejnenie schválených a neschválených žiadostí o dotáciu na vyslanie. A následne po zverejnení: nemožnosť zariadenia alternatívneho financovania na vopred odkomunikovaný a pripravený dobrovoľnícky projekt. „*Nevieme, či môžeme s financiami na dobrovoľníka počítať. Ak grant nedostaneme, tak treba zvažovať, ako ten dobre napísaný projekt upraviť a či ho podať znova. Každý z nich si totiž vyžaduje veľmi detailnú špecifikáciu pre konkrétnu krajinu, partnera a projekt, a tá sa každým rokom môže podľa potrieb a očakávaní meniť. Niektoré projekty fungujú tak, že v ktorejkoľvek časti roka a fáze projektu tam môže dobrovoľník prísť a pomôcť s aktivitami partnerovi. Naše projekty sú trochu iného rázu, majú vymedzené trvanie a špecifickú náplň práce podľa partnerov. Keď sa nestihnú zrealizovať v daný rok, ich opodstatnenie končí.“ (KP6) Narýchlo vymyslieť alternatívu financovania tak, aby sa stihol vyslať daný človek, je náročné. Niektoré žiadosti z daného roka sa naozaj nedajú zrecyklovať a podať znova. Neistota počas čakania na výsledok je pre projektové tímy demotivujúca a frustrujúca. (KP9) Naviac v začiatkoch tohto dobrovoľníckeho programu bolo zaužívané, že organizácia žiadala o grant už s priloženým životopisom predvybraného človeka. Tomu*

však nevedeli nič garantovať. Procesy schvaľovania trvali niekoľko mesiacov a nakoniec sa mohlo stať, že medzitým sa dobrovoľník či dobrovoľníčka potrebovala zariadiť inak a od výjazdu odstúpila. (KP16)

3.2.4 Potreba funkcie manažéra projektov a ľudí

Väčšina respondentov a respondentiek výskumu sa zhodla na tom, že v istom momente vedenie identifikovalo potrebu a prišlo k rozhodnutiu: zriadiť v organizácii internú pozíciu manažéra, manažérky alebo koordinátora, koordinátorky dobrovoľníckych projektov. (KP12) Vzhľadom na počet aktuálne schvaľovaných projektov to však nepostačuje na vytvorenie pracovnej pozície na plný úväzok (výzvou je práve finančné pokrytie takéhoto človeka). Preto táto úloha často pripadá na projektového manažéra pre danú nízkopríjmovú krajinu, do ktorej sa vedenie chystá dobrovoľníka či dobrovoľníčku vyslať. (KP13) V nasledujúcich podkapitolách budú identifikované (aj príkladmi doložené) kritériá a požiadavky, ktoré by mal takýto človek v organizácii napĺňať. Ide napríklad o skúsenosť s dobrovoľníctvom, projektovým manažmentom aj manažmentom ľudských zdrojov, disponovanie komunikačnými a mentorskými zručnosťami a schopnosť riešiť konfliktné situácie.

3.2.4.1 Predpoklady pre výkon manažovania dobrovoľníctva

Vybraný človek, ktorý má v danej vysielajúcej organizácii na starosti manažovanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok musí mať určité predpoklady na úspešné plnenie takejto funkcie, napríklad skúsenosti s nejakou formou dobrovoľníctva, ktorý má určitú štruktúru a venuje sa ako vedeniu takýchto projektov, tak aj vedeniu ľudí v nich. Mal by byť schopný manažovať program počas celého jeho projektového cyklu, čo v tomto prípade predstavuje samotné písanie projektu (žiadosti o grant), komunikáciu s lokálnou organizáciou v rozvojovej krajine, výber vhodných kandidátov a kandidátok, do istej miery aj ich prípravu, školenie, monitoring projektu, mentoring a/alebo komunikáciu počas ich vyslania, a po návrate napísanie záverečného reportu a celkového vyhodnotenia projektu. (KP28)

Čo sa týka ďalších kvalít a predpokladov na úspešné vedenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok počas vyslania v teréne: „Mal by byť jednoznačne kritický, no aj chápaný, a hlavne zaangažovaný do aktivít dobrovoľníka počas celého dobrovoľníckeho projektu. Z mojej skúsenosti boli koordinátori viac aktívni a nápomocní len vtedy, keď išlo o nejaký problém, inak s dobrovoľníkom neudržiavali pravidelný kontakt.“ (KP33) Prítomnosť manažéra (hoci iba na diaľku, online) sa teda vyžaduje v úlohe konzultanta alebo mentora aj v iných situáciách, ako len pri riešení konfliktov. Mal by byť prítomným oporným bodom doma na Slovensku, o ktorý sa môže vyslaný človek kedykoľvek oprieť, a s ktorým môže konzultovať prípadné problémy a morálne dilemy, ktorých býva v ďalekých a kultúrne odlišných krajinách dostatok. (KP39)

Čo sa týka samotnej práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, by mal takýto manažujúci človek disponovať dostatočnou mierou asertivity, ale zároveň dostatočnou mierou empatie. Tieto dva faktory sú pre prácu s vyslanými ľuďmi kľúčové. Nedostatok alebo prebytok jednej z týchto vlastností prináša obvykle isté problémy alebo nedorozumenia. (KP28)

Už bola spomenutá potrebná prítomnosť a intervencia zo strany manažéra v prípade riešenia konfliktov na projekte. Takýto človek by mal vedieť pracovať pod tlakom a aj v strese vedieť s chladnou hlavou riešiť ad hoc situácie. Vysielaní dobrovoľníci sa v nízkopríjmových krajinách môžu ocitnúť v nepríjemnej situácii (prírodná katastrofa alebo pandémie koronavírusu) a je potrebné dobrovoľníka bezpečne dostať späť na Slovensko. (KP27) Musí teda rátať s čímkoľvek a dopredu myslieť na to najhoršie, čo by sa mohlo stať. Nezatvárať pred problémami oči, ale skôr mať predstavu a plán, čo treba vtedy robiť: „Osobne som zažila dve úmrtia dobrovoľníkov. Jeden počas samotnej misie zomrel z dôvodu podcenenia bezpečnosti, druhá zomrela počas tréningu pred samotným vyslaním. V oboch prípadoch sa väčšia skupina dobrovoľníkov nachádzala na jednom mieste a bolo potrebné riešiť ich vzniknuté traumy, vrátane zabezpečenia psychologov, čo bolo úlohou manažéra.“ (KP31)

3.2.4.2 Súlad s hodnotami organizácie

Dobry manažér či manažérka by mal rozumieť nielen zámerom a štruktúre dobrovoľníckeho programu, ale aj kultúrnym, etnickým, kmeňovým, náboženským a ďalším rozdielom v mieste realizácie projektu, aby tieto informácie mohli byť efektívne tlmočené v rámci organizácie a najmä vyslaným ľuďom. Transparentnosť v komunikácii je dôležitá pre vytvorenie a udržanie dôvery, dôležitej najmä, ak sa projekt manažuje na diaľku. (KP39)

Rozumieť ľudskej motivácii je užitočnou schopnosťou pri dosahovaní cieľa organizácie a vyhýbaní sa rizikám. Ďalšou z výziev i požiadaviek na manažéra je porozumieť identite samotnej organizácie. Ilustruje to na konkrétnom príklade jeden z respondentov výskumu: „Porozumieť identite eRka ako Hnutia kresťanských spoločenstiev detí, hodnotovému nastaveniu a identifikácia s nami je dôležitá – ako pri práci koordinátora dobrovoľníckych projektov, tak aj pri výbere budúcich dobrovoľníkov. V daných východoafrických krajinách ide pri implementácii projektov a komunikácii o našich ambasádorov. Daný človek by nás mal ako ‚eRkár‘ teda vedieť reprezentovať.“ (KP12)

Túto výzvu ďalej svojím príkladom z praxe rozvádza aj ďalší respondent výskumu z kresťansky orientovanej vysielajúcej organizácie: „Manažérom rozvojových dobrovoľníkov bol doteraz vždy salezián. Každý z nás prešiel 8-ročnou prípravou (súčasťou je pedagogika, práca s mladými) a všeobecne sme zameraní hlavne na výchovu mladých. Prípady zneužívania detí z prostredia športu, ale i cirkvi, na nás vyvíjajú neustály tlak profesionalizovať sa a vzdelávať v oblasti prevencie, intervencie, komunikácie. Keď chce niekto z nás pracovať s mladými, musí predložiť nespočet dokumentov, aby k tomu dostal povolenie.“ (KP18)

Ak je vysielajúca organizácia aktívna aj v oblasti výchovy k občianstvu a globálneho vzdelávania, snaží sa svoj tím viesť ku globálnej predstavivosti v rámci svojej identity a hodnotového nastavenia. Výzvou organizácie potom je porozumieť globálnym mocenským štruktúram a tomu, kto sme a prečo v zahraničí realizujeme dobrovoľnícke projekty. Dobrý manažér by mal vedieť pribrzdiť premotivovaných ‚dobrovoľníkov‘ a rozšíriť ich predstavivosť o tom, že nejdú niekomu pomáhať svojou správnu ‚európskou cestou‘, ale skôr spolupracovať s niekým (v zmysle partnerstva), a uvedomiť si, ako jednoducho môžu pôsobiť paternalisticky a mesiášsky. (KP25)

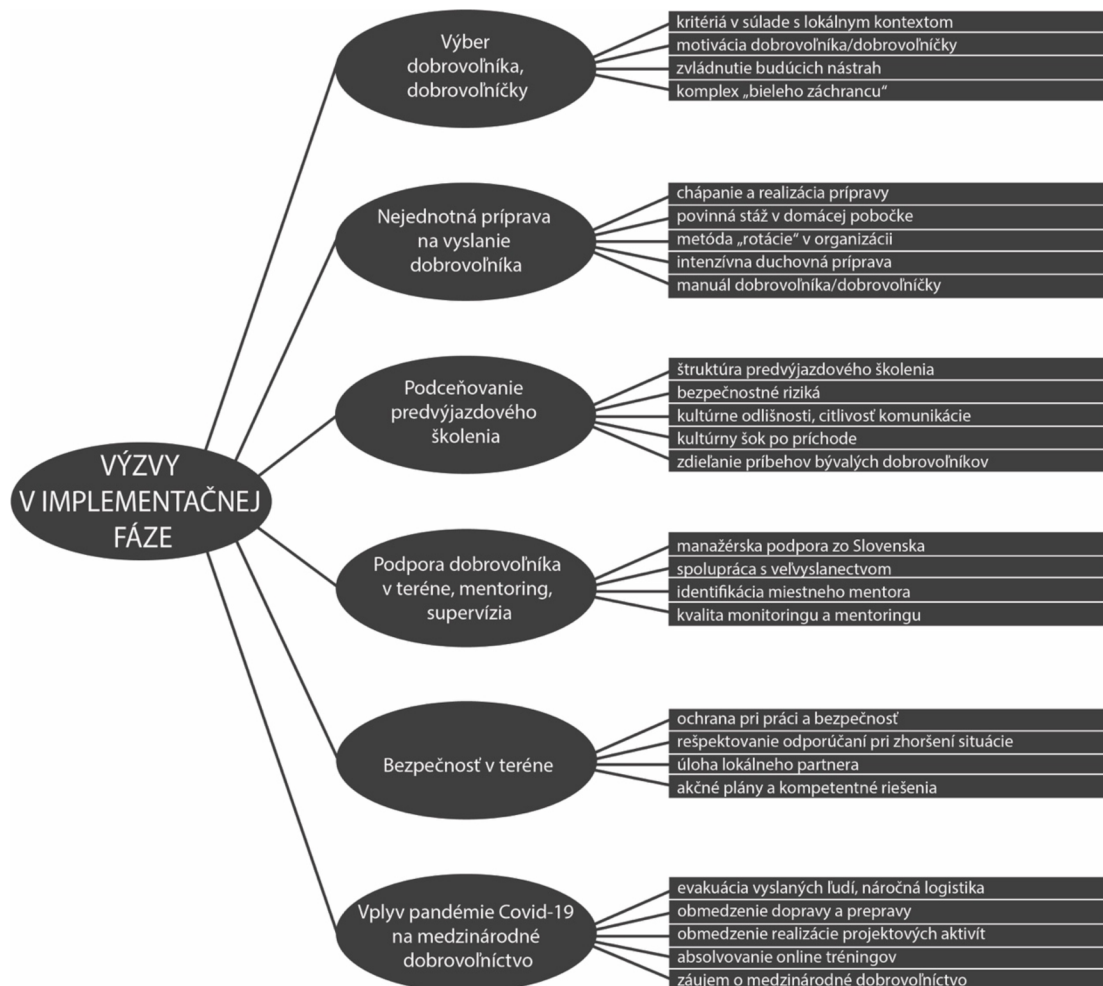
3.2.5 Vypracovaná dokumentácia na prípravu a vysielanie

Tak ako v predošlej kapitole, aj tu sa väčšina respondentov a respondentiek zhodla na tom, že v istom momente bolo v ich organizácii potrebné vytvoriť potrebnú dokumentáciu (vzor zmluvy, vzor monitorovacej správy, etický kódex organizácie, komunikačnú a bezpečnostnú stratégiu, manuál vyslania, resp. sprievodcu medzinárodným dobrovoľníctvom pred vyslaním ako podklad k predvýjazdovému školeniu a podobne). Zástupcovia a zástupkyne piatich organizácií priznali, že v začiatkoch dobrovoľníckeho programu nemali k dispozícii nič z toho. To potvrdzuje jedna z respondentiek výskumu: „V začiatkoch sme mali nejaké rámcové predstavy, čo ten dobrovoľník môže robiť, ale nemali sme spísané úlohy, kompetencie, kritériá výberu dobrovoľníka. Všetko bolo široko zadefinované, nemali sme žiadnu dokumentáciu, vnútorné dokumenty. Aj z toho potom pramenilo nepochopenie pri plnení úloh v teréne, a o to náročnejšia komunikácia so zúčastnenými stranami.“ (KP14)

Niektoré zo slovenských vysielajúcich organizácií sa inšpirovali v rámci medzinárodnej siete, do ktorej patria (ADRA, Caritas), alebo v rámci konzorcia pre iný typ dobrovoľníckych programov, a dokumentáciu si dopracovali. Inšpirovali sa napríklad procesmi, ktoré sa uplatňujú v rámci iniciatívy EU Aid Volunteers, do ktorej sú zapojení. (KP2) Pri potrebnom procese certifikácie organizácií sa totiž pripravilo veľa nástrojov na vysielanie, monitorovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a ich podporu v teréne. Tie možno adaptovať a využívať aj v slovenskom dobrovoľníckom programe. (KP3) Ako príklad uvádza respondentka výskumu spísané usmernenia, týkajúce sa bezpečnosti počas vyslania do terénu: „Máme vypracovanú bezpečnostnú stratégiu a akčný plán. Ten obnovujeme, pričom dobré je ho mať vypracovaný nielen pre konkrétnu krajinu vyslania, ale aj konkrétne miesto vyslania – čím presnejšie, tým lepšie. V Libanone je totiž situácia iná v údolí Biká, ako v meste Bejrút. Tiež je rozdiel, do ktorej časti Arménska, Gruzínska či Moldavska dobrovoľníka vyšleme. Máme tiež podrobný manuál toho, ako sa má dobrovoľník mentorovať, takže podľa toho sa snažíme stanoviť podrobný plán a nasledovať ho.“ (KP4)

3.3 Výzvy v implementačnej fáze dobrovoľníckych projektov

Určujúcou výzvou pre implementačnú fázu projektu nie je ani tak samotné vyslanie do terénu, ale samotný výber a príprava dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Aj napriek tomu, že sa táto fáza zdá byť pomerne jednoduchá (viacerí respondenti a respondentky ju označili za najmenej náročnú v rámci celého cyklu), je nesmierne komplexná.

Obrázok: Identifikované výzvy, týkajúce sa 3. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.3.1 Výber dobrovoľníka, dobrovoľníčky

Pri výbere dobrovoľníka alebo dobrovoľníčky je potrebné dbať na množstvo detailov, ako napríklad: nastavenie kritérií pre výber vyslaného človeka v súlade s lokálnym kontextom (na základe jazykových znalostí, odborných znalostí, predošlých skúseností v rozvojovom kontexte a podobne), nastavenie kritérií pre výber dobrovoľníka či dobrovoľníčky v súlade s očakávaniami organizácie: „Treba sa uistiť, že má dobrovoľník od vyslania realistické očakávania a je oboznámený so špecifikami krajiny vyslania, má tiež dostatočné jazykové znalosti. Je tiež potrebné dbať aj na ľudský faktor a charakter danej osoby, čo je však pomerne komplikované a nie vždy sa dá správne odhadnúť. No treba vedieť odčítať, aká je motivácia dobrovoľníka na prihlásenie sa na projekt.“ (KP28) Nájst' správneho kandidáta či kandidátku na dobrovoľnícku pozíciu je náročné, a stáva sa aj to, že ak sa vysielajúcej organizácii nepodarí nájsť vhodného človeka na dobrovoľnícke vyslanie, musí sa odstupovať od schválenej dotácie. (KP27)

3.3.1.1 Odhalenie motivácie pri pohovore

Niektoré vysielajúce organizácie majú vytvorenú stratégiu, ako viesť rozhovory s kandidátom či kandidátkou na dobrovoľnícku pozíciu, a ako identifikovať ich motívy. Niektoré organizácie si k pohovorom prizývajú aj psychológa či psychologičku, aby jeho spôsobilosť kvalitne otestovali. Počas takýchto rozhovorov vedú ľudí spoznať a odporučiť im, či je táto skúsenosť pre nich, alebo nie. (KP18)

Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka bez patologických motívov pre vyslanie má väčší cit a predpoklady zvládnuť nástrahy, ktoré ho čakajú v danej krajine. Vie sa dobre popasovať so situáciou a podmienkami v partnerskej krajine. Musí to byť človek, ktorý je dostatočne empatický a vedomý si toho, čo dobrovoľnícke vyslanie obnáša. (KP27) Ako identifikovala jedna z respondentiek výskumu,

viera je jednou z pohnútok, prečo absolvovať ‚misiu‘ v nízkoпрíjmovej krajine: „Často je u našich záujemcov prítomná kresťanská motivácia, chcú ísť na misiu a konať dobro. Vedia, že budú pôsobiť v centrách, ktoré prevádzkujeme v spolupráci cirkevnými inštitúciami v danej krajine. Vyberáme do nich zrelého človeka, ktorý si nejde riešiť nejaké svoje osobné problémy, neuteká pred ničím. Mal by mať už určité skúsenosti a osobnú zrelosť. To je vlastne prevencia všetkých problémov, ktoré môžu nastať potom.“ (KP20)

Ako už bolo naznačené, pri výbere môže zohrať úlohu aj otázka viery, náboženstva a nastavených hodnôt, čo organizácie vopred so záujemcami a záujemkyňami komunikujú. Je potrebné vedieť, či ide o nábožensky založené hostiteľské organizácie, aj aké náboženstvo prevláda v regióne, aké sú tam kultúrne normy a tradície. Dôležité je, aby sa vyslaní ľudia počas svojho pobytu nepúšťali do aktivít proti hodnotám daných organizácií či komunít, ktoré by mohlo narušiť vybudované partnerstvo aj implementáciu projektu. (KP22)

Ak výber prebehne správne, má daný projekt i vybraný človek potenciál zvládnuť prípadné budúce nástrahy. Je však dôležité, aby si boli dobrovoľníci a dobrovoľníčky vedomí toho, že idú na dobrovoľnícke vyslanie s istými povinnosťami a aktivitami, nie na fakultatívny výlet. (KP30) Na pohovoroch s kandidátmi a kandidátkami sa pri identifikácii a analýze ich motivácie často skloňuje termín ‚volunturizmus‘, teda rozvojový alebo dobrovoľnícky turizmus, s ktorým sa medzinárodné dobrovoľníctvo často zamieňa. (Sherraden, 2008; Lough, 2008)

Primárny záujem o vycestovanie do neznámej, exotической krajiny mladí ľudia nepopierajú: „Každý sa nám do ročného cyklu hlásil hlavne kvôli tej trojmesačnej stáži, nik nechcel byť dáky multiplikátor v globálnom vzdelávaní. A to bola práve výzva pre nás – prihlásených mladých ľudí s nejakým komplexom ‚bieleho záchrancu‘ odhadnúť, počas prípravy si utriať pojmy a pred odchodom v ňom odbúravať tie predošlé nastavenia.“ (KP8) Niektoré krajiny sú viac populárne, ako iné, keď dôjde na prihlasovanie sa na dobrovoľnícke pobyty. Jedna respondentka výskumu uvádza, ako je to v jej organizácii s krajinami vyslania v rámci vyhlásených dobrovoľníckych ponúk: „Najrýchlejšie máme obsadenú Rwandu a Ugandu, lebo to je skrátka Afrika. Do Albánska a na Ukrajinu sme hľadali vhodných ľudí dlhšie. Veľmi zdlhavé hľadanie to bolo tiež u krajín, ako Moldavsko a Gruzínsko, čo sú programové krajiny ODA SR, a mali sme v nich veľmi kvalitne nastavené projekty.“ (KP4)

3.3.1.2 Nastavenie výberového procesu v organizácii

Niektoré vysielajúce organizácie aplikujú pri výbere medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok rovnaké postupy, klasické výberové konanie, ako pri výbere iných zamestnancov a zamestnankýň. Vyhlásia inzerát na webovej stránke a sociálnych sieťach organizácie, po uplynutí uzávierky na zasielanie životopisov a motivačných listov nasleduje preštudovanie zaslaných dokumentov a pozvánka na interview, rozhovor s členmi tímu.

Jeden z respondentov výskumu identifikoval nízky záujem o ním vypísané dobrovoľnícke výzvy: „O naše veľmi špecifické pozície nie je až taký záujem. Nehlásia sa nám mladí ľudia, čo si snažia pokryť výpadok zo školy, tzv. ‚gap year‘, a pre starších takýto pobyt zasa už nie je finančne atraktívny. Idú do toho jedine v rámci tzv. ‚sabatikalu‘. Možno sa zdajú byť naše kritériá a požiadavky v inzeráte nastavené privysoko, ale aspoň to odradí volunturistov.“ (KP6)

V rámci pohovoru s pozvanými uchádzačmi a uchádzačkami je testovaná pohotovosť na otázky a načrtnuté situácie z terénu, niekedy je výberové konanie doplnené formou simulácie (ako riešiť nepríjemnú situáciu, bezpečnostné riziko či konkrétny konflikt v teréne). Manažér či manažérka sa pýta na vzdelanie, vedomosti, dôvod prihlásenia sa do výberového procesu, aj očakávania od pobytu. Je tiež dôležité hneď na prvom stretnutí dotknúť sa v časti o motivácii a očakávaniach fenoménu ‚syndrómu Bieleho spasiteľa‘, častého spasiteľského komplexu európskych ľudí. (KP33)

Súčasťou výberového procesu je aj zverejnenie (a prípadné zdôvodnenie) výsledkov – férové a transparentné komunikovanie akceptovania aj zamietnutia žiadostí, poprípade rozhodnutia: koho a prečo do terénu uprednostniť a podobne. (KP39)

3.3.2 Nejednotná príprava na vyslanie dobrovoľníka

Príprava na vyslanie dobrovoľníka i dobrovoľníčku nie je jednotne stanovená donorom, každá vysielajúca organizácia ju chápe a realizuje inak. Napríklad v ADRA Slovensko musí vybraný uchádzač alebo uchádzačka absolvovať povinnú orientáciu a minimálne 1- až 2-mesačnú stáž v jej bratislavskej kancelárii. Každý jeden zamestnanec alebo zamestnankyňa s vybraným človekom absolvuje rozhovor o svojej práci a úlohách v organizácii. Oboznámi sa tak s rozpočtami, písaním a kontrolou projektov, etickým kódexom, PR a komunikačnou stratégiou, bezpečnostnými opatreniami a viac ho to pripraví na samotnú prax. (KP3) Takáto metóda ‚rotácie‘ v organizácii je osvedčená,

dôležitá je však časová alokácia na takúto prípravu – nie všade trvá orientácia dva mesiace, zväčša je to iba pár informačne nabitých dní. (KP6)

V Slovenskej katolíckej charite pozostáva príprava z dvoch víkendových stretnutí, ktoré sú spojené aj s intenzívnou duchovnou prípravou: „Rozvojová, misijná a charitatívna práca sa v niektorých témach prekrývajú, preto našich dobrovoľníkov pripravujeme na pobyt aj duchovne, keďže budú pôsobiť v cirkevnom prostredí, a veľmi si to pochvalujú. Zabezpečuje to pre nás jedna rehoľa v Nitre. V čase pandémie prebieha takáto príprava v skrátenej móde online, ale nepodceňujeme ju.“ (KP20)

Organizácia SAVIO pripravuje svojich budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky v ročnom cykle, kde je mladým ľuďom predstavený duchovný, zvaný Preventívny systém dona Bosca (SAVIO, 2019). Po oboznámení sa s Preventívnym systémom dona Bosca má skupina mladých ľudí v rámci prípravy na programe samostatnú tému dobrovoľníctva, práce s komunitou, venujú sa budovaniu vzťahov aj reakcii na kultúrny šok. Majú tiež zdravotnícku a psychologickú prípravu, prípravu na fungovanie práce s deťmi. (KP19)

V niektorých ďalších organizáciách spočíva príprava v stretnutí s bývalými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a odovzdávaní si vzájomných informácií, ktoré však môžu byť neúplné a nepostačujúce: „Obdržali sme neúplné informácie a manuál dobrovoľníka, ktorý mal však ďaleko od reality. Nevedela som, z čoho bude pozostávať moja náplň práce. Kto by išiel na dobrovoľnícky pobyt do Indie, keby vopred vedel, že namiesto práce v teréne ho čaká iba nahadzovanie údajov o deťoch do počítača? Osem hodín denne ťukať do klávesnice môžem aj doma, to predsa nedokáže pomôcť miestnej komunite.“ (KP38)

Ak sa aj príprava vybraného kandidáta či kandidátky na Slovensku nepodcení, vyslaní ľudia stále prichádzajú so skreslenými predstavami o hostiteľskej krajine, cieľoch projektu a s prílišnými očakávaniami. Ako uviedla jedna z respondentiek výskumu: „Mladí ľudia sú nastavení na to, že napríklad v Južnom Sudáne či i Keni žijú všetci v chudobe, deti umierajú na uliciach, všetkých treba zachrániť. To je presne ten spasiteľský syndróm Bieleho záchrancu z Európy a koncept Afriky ešte z tých 60.–70. rokov minulého storočia. Po prvej prechádzke miestom pobytu zoskratujú, a najradšej by šli vo voľnom čase do slamu a krmili tam deti z vlastných úspor. Keby si prečítali pred odchodom nejaké štúdie o súčasnej situácii, možno by im to viac pomohlo.“ (KP26)

Zmieniť treba ešte výzvu, týkajúcu sa získavania víz na pobyt v hostiteľskej krajine. Takmer vždy je u dobrovoľníckeho pobytu, dlhšieho ako tri mesiace, problém s vízami a ich predĺžovaním. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú totiž primárne vysielaní do zahraničia na cestovné víza ako turisti a turistky, čo ale začína byť v niektorých krajinách problém, a sú tam pri implementácii projektov viac-menej ‚ilegálne‘. (KP31)

3.3.3 Podceňovanie pred-výjazdového školenia

Tak ako príprava, tak aj školenie pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky si organizujú vysielajúce organizácie vo vlastnej réžii. Povinné je iba jedno jednodňové školenie, realizované donormi SAMRS (pod značkou SlovakAid). Všetky vysielajúce organizácie i oslovení bývalí dobrovoľníci, dobrovoľníčky sa však zhodujú v tom, že nie je postačujúci. Jedna z respondentiek výskumu toto tvrdenie vysvetľuje na príklade: „Málo organizácií si uvedomuje dôležitosť predvýjazdového školenia, jeho štruktúru podceňuje, bezpečnosti a bezpečnostným pravidlám sa nevenuje dostatočne. Stále je možné sledovať dobrovoľníkov aj terénnych pracovníkov, ktorí na sociálnych sieťach verejne uverejňujú viaceré fotografie, kde vidno, ako sa vystavujú rôznym bezpečnostným rizikám (napríklad nosenie nevhodného oblečenia pre daný kultúrny kontext, nosenie drahých vecí do terénu, čím sa vystavujú riziku krádeže či násilia úplne zbytočne). Na tieto prešľapy by mali byť pripravení počas onoho školenia.“ (KP31)

Tréning pred odchodom nesmie byť podceňovaný, mal by mať svoju stabilnú štruktúru a dotknúť sa kultúrnych odlišností, citlivej komunikácie, bezpečnosti v teréne, projektového manažmentu, ale aj samotnej témy rozvoja a princípov slovenskej rozvojovej spolupráce. Z prijímania mediálnych obsahov majú ľudia totiž skreslený pohľad na dobrovoľníctvo. Príprava na možné nástrahy, počnúc kultúrnym šokom po príchode, by sa nemala oddaľovať na čas príjazdu do terénu. (KP39) Podobnú výzvu identifikovala aj respondentka, ktorá školenie zo strany donora neabsolvovala, iba zo strany vysielajúcej organizácie, a to nepostačovalo: „Moja vysielajúca organizácia sa zamerala skôr na zdieľanie príbehov bývalých dobrovoľníkov a pracovníkov z terénu. Privítala by som však školenie o kultúre, do ktorej dobrovoľník vstupuje, a normách, ktoré musí vzhľadom na tamojšie prostredie poznať a dodržiavať, aby neurazili miestnu komunitu. Taktiež mi chýbalo bezpečnostné školenie a téma hygieny, aby sa predchádzalo chorobám aj nedorozumeniam.“ (KP34) So zdieľaním príbehov z terénu a so zapájaním bývalých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa však dá pracovať aj efektívne. Vždy po návrate dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z terénu je možné zozbierať informácie z miesta projektu, ako aj všetkých chýb, ktoré sa vyskytli. Spoločne je potom možné napísať v organizácii novú verziu

manuálu pre budúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, aby ich dané miesto pobytu a realizácie projektu nevystrašilo. (KP22)

3.3.4. Podpora dobrovoľníka v teréne, mentoring, supervízia

Počas samotného vyslania je dôležité dodržiavať **partnerský prístup a rešpekt k miestnej kultúre**. Všetky zúčastnené strany konajú tak, aby sa vzájomná komunikácia a činnosť dobrovoľníka alebo experta-dobrovoľníka niesla v tomto duchu. K tomu prispieva plynulá komunikácia a podpora zo strany manažéra či manažérky zo Slovenska. Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka musí cítiť, že sa v akejkoľvek situácii môže na vysielajúcu organizáciu spoľahnúť. Riešenie prípadných konfliktov musí byť tiež promptné, najlepšie v spolupráci s veľvyslanectvom a zastupiteľským úradom v danej partnerskej krajine. (KP27) Manažérske vedenie a podpora by mala byť prítomná a citeľná i na diaľku: *„Ten samotný terén (nespevnené cesty, chýbajúca infraštruktúra, príprava pokrmov, absencia pitnej vody či splachovacích záchodov) je jeden veľký kultúrny šok. Na to sa ich snažíme čo najlepšie pripraviť pred odchodom, ale veľa z toho treba potom ešte pripomínať počas pobytu.“* (KP22)

Túto časť podpory v teréne bola doplnená o výzvu: identifikovať miestneho mentora, kouča (prípade potreby až mediátora) ako formu opory a pomoci pre vyslaných ľudí v hostiteľskej krajine. Šlo by o človeka, ktorý by nebol súčasťou organizácie, ale na ktorého by sa mohli ako na neutrálnu osobu obrátiť v prípade potreby, prosby o pomoc či radu. Túto funkciu môže zastupovať napríklad slovenský kňaz v danej oblasti. (KP20)

V tejto časti implementácie projektu je dôležitá pravidelná komunikácia dobrovoľníka či dobrovoľníčky s vysielajúcou organizáciou. Tá musí byť pripravená aj na možnosť projekt upraviť podľa aktuálnych potrieb a monitoringu plnenia aktivít, ale tiež v konkrétnych prípadoch projekt predčasne ukončiť. V každom prípade je dôležité komunikáciu nepretrúšať. Jedna z respondentiek danú výzvu ilustruje svojou skúsenosťou z pobytu: *„Môj koordinátor, ktorý ma vybral a vyslal, z svojej pozície odišiel (ani nie po troch mesiacoch môjho pobytu v Keni), a ja som zrazu zostala bez ‚backupu‘. Nemala som s kým riešiť aktivity či spory v organizácii, v ktorej som dobrovoľníčila. Napríklad to, že som do terénu medzi miestnych šla len jeden jediný raz, ostatok času som písala prapodivné projektové žiadosti. Sama som podliehala istým stereotypom o krajine, do ktorej som šla, hoci som si myslela, že som ten najotvorenejší človek na svete.“* (KP39) Komunikácia s vysielajúcou organizáciou na Slovensku by pritom bola benefitom – ako pre tú organizáciu, tak aj pre danú dobrovoľníčku v smerovaní projektu. (KP34)

Jedna z funkcií, ktoré by mal manažér či manažérka dobrovoľníctva naďalej plniť, je kvalitný mentoring, zisťovanie ich potrieb, zručností a motivovať k tomu, aby vyslaní ľudia z pobytu vyťažili pre seba i organizáciu maximum. (KP37) Netreba v tomto prípade zabúdať na osobné potreby vyslaných ľudí (napríklad v oblasti socializácie, športu a kultúrneho vyžitia). Je potrebné brať ohľad aj na sociálne väzby a spoločenský život dobrovoľníka – aby nedošlo ku skratom. Ak je napríklad vyslaný v náročnom prostredí, v odľahlej oblasti a sám – bežná prax je absolvovanie dovolenky (napríklad v intervaloch predĺžených víkendov každé tri mesiace pobytu). S formami psychohygieny a spoločenského vyžitia treba u ľudí v teréne počítať, inak sa zvýši frekvencia konfliktov pri realizácii projektov. (KP31)

3.3.5 Bezpečnosť v teréne

Čo sa týka bezpečnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v teréne, vysielajúca organizácia spolu s lokálnym partnerom na mieste vyslania zabezpečí potrebnú ochranu pri práci a bezpečnosť dobrovoľníkov, dobrovoľníčok. V prípade náhleho zhoršenia bezpečnostnej situácie v krajine by mala vysielajúca organizácia aktívne situáciu komunikovať a rešpektovať odporúčania, vyplývajúce zo situačného spravodajstva zastupiteľského úradu Slovenskej republiky, akreditovaného v príslušnej krajine a na MZVaEZ SR. (KP29)

Vysielajúce organizácie sa primárne nesnažia vyslať ľudí tam, kde im hrozí zvýšené riziko nebezpečenstva. Jeden z respondentov výskumu k výzve bezpečnosti uvádza: *„Vysielame dobrovoľníkov tam, kde im nič nehrozí. Štatistiky však ukazujú, že najviac bezpečnostných incidentov sú v podstate bežné veci, ktoré sa môžu stať aj na Slovensku, ako dopravná nehoda na mieste, odcudzenie pasu a peňazi, a podobne.“* (KP6) Tu je dôležitá úloha lokálneho partnera, ktorý by mal slovenskú organizáciu transparentne informovať a situáciu na mieste riešiť. Ak ide o dlhodobé vzťahy, tak sú zainteresované strany schopné a ochotné vzniknuté situácie kompetentne riešiť. (KP18)

Vzhľadom na aktuálnu pandemickú situáciu, ktorá vládne vo svete, je práve vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok najväčšou výzvou pre všetky zúčastnené strany.

3.3.6 Vplyv pandémie Covid-19 na medzinárodné dobrovoľníctvo

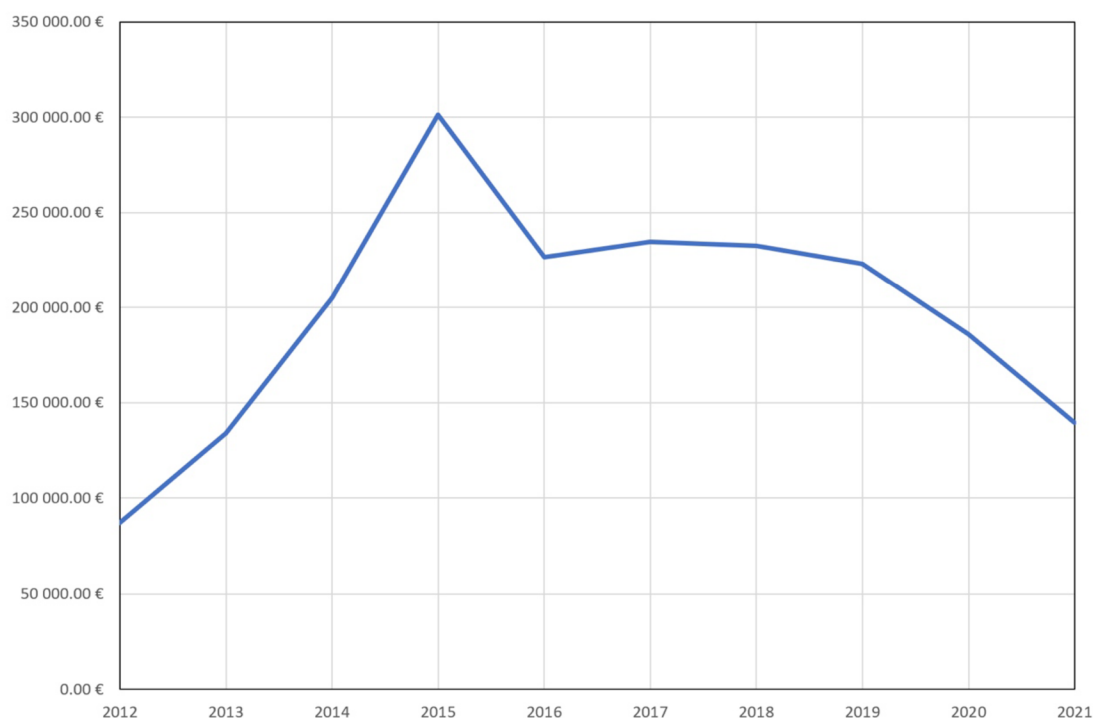
Pandémia ovplyvnila vysielanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pomerne intenzívne. Vysielanie bolo v roku 2020 na určitý čas pozastavené. Zároveň projekty podliehali aj schváleniu vyslania zo strany zastupiteľských úradov SR. V prípade nesúhlasného stanoviska, dobrovoľníčka či dobrovoľník vyslaný byť nemohol.

Jedna z výskumu identifikuje situáciu v konkrétnej programovej krajine ODA SR ako nevyspytateľnú a neprehľadnú: „Pre africké krajiny, ktoré má náš zastupiteľský úrad na starosti, sme na dlhé obdobie úplne pozastavili vysielanie dobrovoľníkov. Situácia okolo pandémie COVID-19 v Keni, vrátane ďalších krajín akreditácie ZÚ Nairobi, je veľmi neprehľadná a zároveň nevyspytateľná vzhľadom na nízku úroveň zdravotníckej starostlivosti. Negatívny vývin sme predpokladali aj v kontexte nekontrolovateľného šírenia novej juhoafrickej mutácie vírusu a takmer nulovej dostupnosti očkovania v regióne.“ (KP29)

3.3.6.1 Evakuácia vyslaných ľudí, náročná logistika

Počas prvej vlny pandémie bolo veľmi ťažké dobrovoľníkov a dobrovoľníčky evakuovať späť na Slovensko. Mnohí z nich zostali uviaznutí na letiskách, ich lety boli zrušené. Obmedzovanie leteckých spojení z a do SR, resp. EÚ značne komplikovalo repatriáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Práve evakuácie, repatriácie a okamžité návraty (vrátane povinných karantén) boli pre vysielajúce organizácie najväčšou výzvou na jar 2020, keď naplno prepukla pandémia Covid-19. Potvrďuje to jedna z respondentiek výskumu: „V počiatočnej fáze bolo nutné riešiť návrat (evakuáciu) už vyslaných dobrovoľníkov, ktorí sa zrazu ocitli v neľahkej situácii, nakoľko ich domovská krajina uzavrela hranicu a aerolíny hromadne rušili lety. V neskoršej fáze pandémie negatívne ovplyvnila vyslanie nových dobrovoľníkov, či už vo forme schválenia malého počtu projektov z pôvodnej alokácie, alebo vo forme neodporúčania dobrovoľníkov vysielat' zo strany príslušných zastupiteľských úradov.“ (KP28)

Pokles rozpočtu bol identifikovaný ako ďalší problém, pričom ide o výrazný pokles schválených dobrovoľníckych projektov. V roku 2019 bolo prihlásených 58 dobrovoľníckych žiadostí, z ktorých bolo schválených iba 21 v celkovej výške 223 051 eur (v porovnaní s 31 schválenými žiadosťami pred roka). V roku 2020 bolo schválených 18 projektov vo výške 185 760 eur a v roku 2021 už iba 12 schválených žiadostí v hodnote 139 520 eur. (KP32)

Obrázok: Vývin rozpočtov na vysielanie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s podporou SlovakAid za roky 2012–2021. Zdroj: vlastné spracovanie.

V prvých mesiacoch po prepuknutí pandémie zaznamenali vysielajúce organizácie zvýšený nápor práce v súvislosti so zmenami v rozpočtoch projektov, logistike ukončení aktivít a návratov vyslaných ľudí do SR. Jeden z respondentov výskumu vtedajšie pracovné tempo opisuje nasledovne: *“V marci až apríli 2020 sme sa takmer nezastavili, bola to intenzívna robota, náročná na psychiku jednotlivcov. Museli sme na diaľku komunikovať s dobrovoľníkmi, partnerom, ambasádou v danej krajine, zároveň žiadať o schválenie navýšenia cien leteniek u donora. V Etiópii to šlo vcelku ľahko. Čo sa týka Ugandy, tak tam to bolo náročnejšie. Krajina sa chystala zatvárať letecký priestor, čakalo sa na prejav prezidenta. Keďže sa mali na neurčito zatvárať základné, stredné aj učňovské školy, na ktorých pôsobíme, tak aj keby tam naši dobrovoľníci ostali ďalšie dva mesiace (do konca ich projektu), reálne by už nemali na čom a kde pracovať. Preto sme ich stiahli domov.”* (KP12)

3.3.6.2 Transformácia aktivít v teréne

Niektoré dobrovoľnícke výjazdy sa v roku 2020 neuskutočnili vôbec, resp. boli odložené, a tí, ktorí vycestovali, mali značne obmedzené možnosti realizácie svojich projektových aktivít – pre dodržiavanie pandemických opatrení. (KP30) Šlo konkrétne o znížený počet účastníkov a účastníčok na plánovaných tréningoch, povinné rozostupy v triedach, zdržiavanie sa v sociálnych bublinách, absencia osobného kontaktu pri potrebe online tréningov, nemožnosť absolvovania online tréningov pre znížený prístup k internetu, obmedzená možnosť monitoringu a podobne.

Vysielajúce organizácie poukázali aj na odklon pôvodných a transformáciu existujúcich aktivít na nové, týkajúce sa osvetu a zamedzenia šírenia koronavírusu v komunitách: *„Komunikácia s partnerom bola komplikovaná, snažili sme sa upraviť implementáciu projektov tak, aby sme chránili pracovníkov aj miestnych obyvateľov. Rôzne vzdelávacie aktivity a psychosociálna podpora rodín s deťmi sa zmenili zo dňa na deň na humanitárne aktivity. Naši ľudia sa snažili podporiť mentálne zdravie, šíriť osvetu a správne hygienické návyky.”* (KP5)

Pre každého človeka (nielen zainteresovaného do implementácie dobrovoľníckeho cyklu) bol nástup pandémie nečakanou a novou situáciou. Jeden z respondentov výskumu opisuje dosah pandémie na konkrétny projekt: *„Nevedeli sme, čo to pre nás znamená, ako dlho to bude trvať, ako rýchlo a kde sa to bude šíriť. Po zavretí našich detských centier tá pracovná náplň našich dobrovoľníkov už jednoducho nemohla byť naplnená. Museli sme prerušiť aktivity a dobrovoľníčky poslať domov. Z prakticky logického hľadiska, nielen bezpečnostného. Online vyučovanie a starostlivosť, na diaľku o tieto deti neprichádzala v úvahu.”* (KP21)

3.3.6.3 Otázka návratu do terénu po odznení pandémie

Miera globálnej chudoby vzrástla po prvý raz od roku 1998. Odhaduje sa, že do konca roku 2021 bude do extrémnej chudoby zatlačených ďalších 150 miliónov ľudí, ktorí budú žiť z menej ako 1,90 dolára na deň. (CONCORD, 2021) Nejde len o stratu dosiahnutého pokroku, ale aj o neprimerané negatívne dôsledky na životy a živobytie ľudí, pričom najviac ich pociťujú ženy a dievčatá. (Kaba, 2021) Situácia si žiada intervenciu, a s ňou aj postupný návrat do terénu a obnovu aktivít.

Keď to pandemická situácia dovoľí, vyšlú slovenské organizácie do nízkopříjmových krajín kandidátov a kandidátky, na ktorých získali grantovú podporu od SAMRS ešte v roku 2020. Respondent výskumu argumentuje potrebou komunity: *„Deti rýchlo rastú, nemôžu dlhodobo ostať mimo našich vzdelávacích centier. Rozhodli sme sa, že obnovíme po Novom roku chod projektov, čo sa vlastne aj stalo. Dobrovoľníci prídu, keď budú centrá otvorené. Nemohli sme však dlhšie čakať na rozhodnutia, povolenia a usmernenia od donora. Potrebovali sme tých ľudí už dostať naspäť do terénu, takže momentálne budeme mať na mieste dvoch ľudí z vlastných finančných zdrojov, a uvidíme, čo a kedy reálne využijeme z grantov od SAMRS.”* (KP21)

Keďže v nízkopříjmových krajinách je monitorovanie situácie, ako aj meranie počtu prípadov nákazy či obetí Covid-19 komplikované, je ťažké predvídať rozhodnutia konkrétnych vlád v súvislosti s pandemickými opatreniami. Komplikovaný je presun aj v rámci samotných krajín, miestni ľudia a terénni pracovníci sa nesmú presúvať medzi okresmi, nesmú používať prostriedky hromadnej dopravy a podobne. Od toho závisí implementácia humanitárnych a rozvojových (vrátane dobrovoľníckych aktivít) v tej-ktorej krajine. Situáciu v Libanone opisuje jedna z respondentiek: *„Naši spolupracovníci a psychológovia sa nemôžu napríklad presúvať cez okresy. Každý deň môže vláda vydať úplný zákaz vychádzania v krajine. Banky sú zatvorené, kolíše mena, zvyšuje sa cena potravín, materiálov a služieb, a do toho prídu ešte protesty občanov. Snažíme sa naše aktivity prispôbovať danej situácii, čo však zvyšuje náklady, a vyvíja tlak na personál, vo vnútri tímu organizácie, ako aj na vzťahy s miestnou komunitou.”* (KP5)

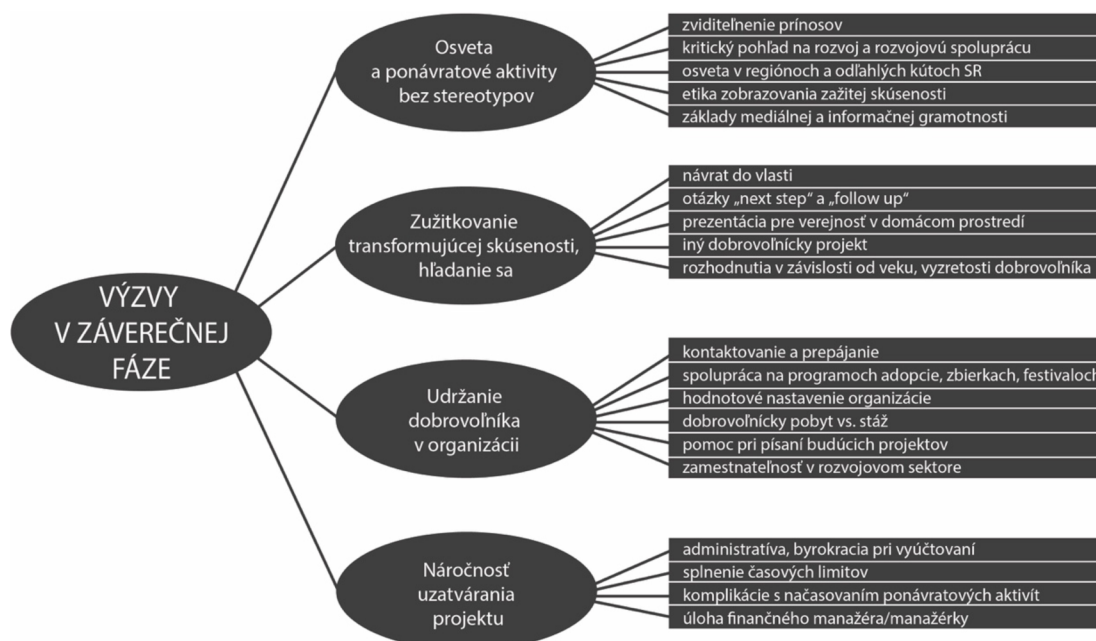
3.3.6.4 Zvýšený záujem o medzinárodné dobrovoľníctvo

Vyše roka trvajúca pandémie Covid-19 a nemožnosť cestovať do zahraničia v mladých ľuďoch paradoxne posilnila túžbu zakúsiť medzinárodné dobrovoľníctvo po odznení pandémie. Vysielajúce organizácie registrujú v posledných mesiacoch nárast záujmu o vyslanie a dobrovoľnícke pobyty: „Čakal by som, že ten záujem o takéto výjazdy akože klesne, ale nikdy sme nemali viac e-mailov od ľudí a mien v databáze záujemcov, ako teraz. Pribudlo nám takto tristo e-mailov. Nevieť, či im tá možnosť cestovania natoľko chýba, alebo v nich túžbu po konaní dobra naštartovala solidarita počas pandémie doma. My sa tomu záujmu tešíme. No dúfam, že rozumejú tomu, aké je to s pandemiou v tých chudobnejších krajinách neprehľadné a nie celkom bezpečné.“ (KP12)

Pri pohľade na pandemickú situáciu vo svete je však obozretnosť na mieste. Vysielajúce organizácie nedisponujú informáciami a predpoveďami o šírení rôznych variantov vírusu. Zároveň si treba uvedomiť, že zdravotná starostlivosť v nízkoprijimových krajinách je väčšinou nižšia a rýchlosť vakcinácie nižšia, ako v SR. Aktuálne vyslania by sa nemuseli stretnúť s pozitívnym prijatím. (KP5)

3.4 Výzvy v záverečnej fáze dobrovoľníckych projektov

Cyklus medzinárodného dobrovoľníctva nekončí návratom vyslaného človeka na Slovensko. Dôležitú časť záverečnej fázy projektového cyklu predstavujú okrem vyúčtovania grantu a hodnotenia impaktu aj ponávratové aktivity v zmysle osvety dobrovoľníckej činnosti, a s nimi sa spája nespočet výziev, ktoré vo výskume identifikovali respondenti a respondentky.

Obrázok: Identifikované výzvy, týkajúce sa 4. čiastkovej výskumnej otázky, spolu so svojimi kategóriami a kódmi. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.4.1 Osveta a ponávratové aktivity bez stereotypov

Navrátiť dobrovoľníci a dobrovoľníčky organizujú a zúčastňujú sa na podujatiach, podporujúcich myšlienku medzinárodného dobrovoľníctva a realizujú aj ďalšie aktivity v rámci globálneho vzdelávania – na školách, vo farnostiach, na festivaloch, v komunitných centrách. Fungujú ako tzv. ambasádori a ambasádorky zmeny, ktorí doma šíria osvetu, bojujú s predsudkami i stereotypným zobrazovaním napríklad témy migrácie – snažia sa cez osobnú skúsenosť a zažité príbehy z terénu poopraviť verejnú mienku k tejto téme, oboznámiť okolie s témou rozmanitosti, citlivosti voči iným kultúram. (KP2)

Ponávratové aktivity, ktoré sú dobre naplánované a cielené, vedia zvýšiť vizibilitu významu a výsledkov rozvojovej spolupráce, zároveň priblížiť konkrétnej cieľovej skupine priamo nadobudnuté vedomosti a skúsenosti s prácou v nízkoprijimovej krajine. Keďže ide o štátom dotovaný program, je

dôležité verejne zviditeľniť prínosy v oblasti zahraničnopolitických aktivít SR, vrátane rozvojovej spolupráce a dobrovoľníckeho programu. (KP27)

Jedna z respondentiek dokonca z celého dobrovoľníckeho cyklu považuje ponávratovú fázu za najdôležitejšiu: „*Oveľa dôležitejšie ako príprava alebo realizácia je tá ponávratová fáza. Po návrate na Slovensko nás vyslali do škôl robiť prezentácie o navštívenej krajine, diskutovať so študentmi, ale mohlo toho byť ešte oveľa viac. Jednoducho je dôležité, aby si všetky tie odbúrané stereotypy, tie zážitky a zžitie sa s inou kultúrou, s inými ľuďmi, zvykní a určite aj s tými neprijemnými situáciami, ako aj s predsudkami z druhej strany, človek nenechal len pre seba. Inak sa nepriblížime k rešpektovaniu rozmanitosti a inakosti ani za makové zrnko. Nesmie tá skúsenosť ostať len v nás.*“ (KP39)

3.4.1.1 Kritický pohľad na rozvoj a rozvojovú spoluprácu

Dôležitá je nielen forma ponávratových osvetových aktivít, ale aj obsah, a na jeho zostavenie dobrovoľníkom či dobrovoľníčkou by sa mali vysielajúce organizácie takisto zamerať. Inak môže dôjsť k skreslenému opisu skúsenosti alebo dehonestácii či stereotypizácii komunity v nízkopríjmovej krajine: „*Pri diskusných večerach o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti je dôležité, aby si vysielajúca organizácia pozrela dobrovoľníkovu prezentáciu vopred a dala mu spätnú väzbu nielen na formu, ale aj obsah. Aby si tak predišlo stereotypizácii lokálnej komunity a nevedomému rasizmu, a tým pádom aj celkovej degradácii dobrovoľníckeho programu.*“ (KP37)

Navrátiť ľudia potrebujú ešte pred prípravou samotných ponávratových aktivít detailné hodnotiace stretnutie vo vysielajúcej organizácii. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky majú totiž prvých pár týždňov po návrate z pobytu mimoriadne kritický pohľad na domovskú spoločnosť, porovnávajú životné podmienky a globálne výzvy v SR a hostiteľskej krajine. Pozerajú sa na vysielajúcu organizáciu cez projekt, na ktorom sa podieľali. Majú potrebu realizovať svoj vlastný projekt, nasmerovať niekam energiu, ktorú z pobytu získali. Zároveň však prichádzajú s otázkou, názorom i spätnou väzbou v jednom: prečo žiadnych ľudí z nízkopríjmových krajín neprijme SR na podobný pobyt recipročne. (KP9) Dobrovoľníci a dobrovoľníčky vnímali tento problém a potrebu dekolonizovať (Palacios, 2010) nízkopríjmové krajiny z dialógov s ľuďmi v partnerských organizáciách. Jedna z respondentiek identifikuje úskalie možného neo-kolonializmu nasledovne: „*Vo vzduchu visel názor, že sme opäť iba kolonializovali tieto krajiny tým, že naše organizácie tam vysielajú samých bielych ľudí. Dostali sme spätnú väzbu: prečo nejakého dobrovoľníka odtiaľ takto neprijmeme u nás, aby sa naučil tie znalosti, ktoré reálne potrebuje, ako „funding“, vytváranie komunit, partnerstiev...*“ (KP9)

Ďalšou identifikovanou výzvou a potrebou bolo posilať navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčky viac do regiónov a odľahlých kútov SR, kde sa domáci možno ešte nemali možnosť stretnúť s človekom-migrantom a pochopiť tento fenomén, ktorý je priamo prepojený s rozvojom a rozvojovou spoluprácou. Jeden z respondentov to ilustruje na príklade: „*Naši bývalí dobrovoľníci sú pre nás veľmi vzácni ľudia, ktorí majú túto zahraničnú skúsenosť, čerstvý pohľad na rozvoj a pochopenie pre charitu, ktorý na Slovensku začína chýbať. Cez počúvanie dobrovoľníckych príbehov a podporovanie misií v zahraničí môžu domáci lepšie pochopiť cudzie kultúry a rozhodnúť sa podporiť alebo ísť rovno pomáhať do zahraničia. Posielame preto bývalých dobrovoľníkov do farností v malých mestách a dedinách, a tam majú za úlohu informovať o tom, čo sa deje vo svete, a ako sa možno zapojiť do účinnej pomoci.*“ (KP18)

Navrátiťší ľudia buď po návrate na základe zažitej a zreflektovanej skúsenosti uveria zmyslu rozvojovej práce v teréne, alebo sa udeje presný opak: zostanú demotivovaní – nie v zmysle, že by ich práca na projekte nebavila, ale skôr v zmysle, že rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc nemajú zmysel a danej komunite v rozvoji nepomáhajú. (KP28)

3.4.1.2 Etika zobrazovania zažitej skúsenosti

Informovanie o zažitej dobrovoľníckej skúsenosti a zverejňovanie foto, audio či video materiálu z navštívených nízkopríjmových krajín s dobrým úmyslom, sa nemusí vždy stretnúť s porozumením, keď dobrovoľník alebo dobrovoľníčka nenasleduje odporúčania z etického kódexu – Kódexu používania obrazového materiálu a podávania správ (PMVRO, 2010; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008). Môže sa stať, že keď sa nebude klásť dostatočný dôraz na citlivosť pri informovaní a zobrazovaní ich skúseností, bude daný prejav zdieľaný nevyváženým spôsobom. (KP14)

Niektoré vysielajúce organizácie upozorňujú vyslaných ľudí na etiku zobrazovania situácií, ľudí a krajín. Podávajú im presné inštrukcie, ako fotografovať lokálnych ľudí s prihliadnutím na zraniteľné skupiny (najmä deti), a akým spôsobom potom fotografie šíriť, verejne propagovať, aby sa nepodával falošný obraz o obyvateľoch a obyvateľkách v krajine. (KP22)

Respondentka z konkrétnej vysielajúcej organizácie dokonca dodáva, že dobrovoľník či dobrovoľníčka pred vyslaním podpisuje, že bude konať v súlade s etickým kódexom organizácie: „V programe EU Aid volunteers každý dobrovoľník podpisuje etický kódex: čo môže a nemôže v krajine vyslania robiť, zaznamenávať, čo je prijateľné, čo nie je prijateľné a v rámci tohto sa uvádzajú tie etické normy v rámci komunikácie – ako by sme robili fotky a kde ich postavali... Toho sa pridriavame aj u domáceho programu.“ (KP1)

Identifikovaná bola aj potreba zakomponovať základy mediálnej a informačnej gramotnosti, ako aj citlivej komunikácie do každého štátom dotovaného programu: „Pri našej príprave a komunikácii s dobrovoľníkmi sme si dávali pozor na ‚White saviour complex‘, upozorňovali sme pri tréningoch na štruktúrny rasizmus a kolonialistickú minulosť, ktorú v rozvojových krajinách stále cítia. Myslím, že takéto mediálne tréningy by mali byť prítomné v každom takomto štátom dotovanom programe.“ (KP8)

3.4.2 Zujtkovanie transformujúcej skúsenosti, hľadanie sa

V prípade pozitívneho zážitku, ktorý si priniesol dobrovoľník či dobrovoľníčka z vyslania, sa bude mať tendenciu k podobnej skúsenosti vrátiť a vyskúšať si aj iný dobrovoľnícky projekt či program. Pokiaľ je vo veku, že ešte stále študuje a nemusí si hneď hľadať prácu, je veľká pravdepodobnosť, že sa zapojí do ďalšieho dobrovoľníckeho vyslania. V prípade pokročilého veku býva problém sklbiť dobrovoľnícke aktivity so stálym zamestnaním opakovane. (KP30)

Od veku tiež závisí, aký bude mať takýto pobyt na vyslaného človeka vplyv – hodnotovo a kariérne. Návrat domov znamená ďalší veľký kultúrny šok: po návrate domov často nasleduje hľadanie sa (otázky ‚next step‘ a ‚follow up‘). Preto niektoré organizácie organizujú hodnotiace stretnutie, pohovor, aby sa spolu spätne pozreli na pobyt, zodpovedali otázky, zorganizovali osvetové podujatia, komunikovali záverečnú správu. (KP22) Tento ponávratový kultúrny šok opisuje jedna z respondentiek: „Pokiaľ sú to takí, ktorí si vybavili iba voľno v práci, a potom po návrate hneď naskočia do toho pracovného rytmu, tam je výzva skôr udržať ten kontakt. Tým mladším nevieme dať podporu na ten prechodný čas (finančne alebo inak), aby v tomto medziobdobí zorientovania sa, hľadania sa a rozhodovania: ‚čo ďalej‘, neostali sami. Musia si rýchlo nájsť prácu a bývanie v SR, keď všetko pred odchodom pustili. Alebo sa vrátiť k rodičom a začať odznova, čo nie je ľahké.“ (KP20)

Ďalším krokom po návrate do krajiny je väčšinou povinná prezentácia pre verejnosť v domácom prostredí, pričom si prerozprávaním vlastného príbehu môžu utriať myšlienky. Napríklad v organizácii SAVIO podľa vlastného prieskumu až 60 % návratívších ľudí za najťažšiu časť celej misie považuje práve opätovný návrat do vlasti. Preto by mala organizácia poskytovať aj stretnutie s psychologičkou, pokiaľ by sa objavila potreba individuálnej konzultácie či terapie. (KP18)

3.4.3 Udržanie si dobrovoľníka v organizácii

Ďalšou identifikovanou výzvou v rámci záverečnej fázy je teda to, ako skúsenosť v nízkoprijímovej krajine daného človeka vyprofiluje. Je ťažké odhadnúť ako dobrovoľnícky projekt človeka ovplyvní. Prioritou je udržať si návratívšieho človeka v organizácii, hoci skúsenosti respondentov a respondentiek sú rôzne: „Mne napríklad chýbalo po návrate trochu také nasmerovanie, zorientovanie sa vo svete nezisku, nemala som pocit, že by nás niekto chcel udržať v sektore, všetko bolo viac-menej na nás a našej šikovnosti. Do určitej miery je to dobre, ale kontakty a prepojenia sa samému ťažko získavajú. U vlastnej organizácie by som ocenila napríklad informácie o voľných pozíciách v sektore, prípadne doškolenie, že čo sa bude od človeka vyžadovať na pohovoroch, taký ponávratový mentoring trochu, a tiež networking by bol super.“ (KP36)

Nie vždy je tu však snaha organizácie o udržanie si takéhoto človeka a budovanie si ďalšieho vzťahu po návrate. Vysielajúca organizácia môže mať rôzne dôvody preto, že prestane komunikovať so svojím človekom z terénu. Môže ísť napríklad o interné konflikty, reštrukturalizáciu tímu a podobne. Zároveň aj načasovanie a časová náročnosť hrajú rolu pri pokračovaní v lokálnom dobrovoľníctve a ďalšej spolupráci. Ak program predstavuje ročný záväzok, je veľmi náročné pre človeka, ktorý sa po návrate hneď vracal do práce, alebo pokračoval v štúdiu, aby bol naďalej v takomto dlhodobom a intenzívnom kontakte. (KP8)

V rámci udržiavania vzťahov a kontaktu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami aj po ich návrate môže ako príklad slúžiť spolupráca na programe adopcie na diaľku či tematických prednášok na univerzite. (KP7) Pomôcť môžu pri organizovaní a propagovaní verejnej zbierky tvorbou videa, posterov, webstránky. Vtedy už často ide o neformálny vzťah na priateľskej báze. (KP1) Jedna z respondentiek opäť identifikovala hodnotové nastavenie a identifikáciu s identitou organizácie pre ďalšie možné pokračovanie dobrovoľníctva: „Chceme si ho udržať i po aktivitách po návrate. Z praxe nám vychádza, že je to lepšie, keď ten dobrovoľník má vybudované v sebe hodnoty, ktoré sa zhodujú s našimi, a má

vzťah s našou hlavnou víziou, misiou, ideou – či už sa to objaví predtým, alebo až počas pobytu. Potom je ochotný sa zapojiť aj do ďalších našich aktivít.“ (KP13)

3.4.3.1 Zamieňanie si dobrovoľníckeho pobytu so stážou

Jednou z výziev, ktorú v tejto fáze identifikovali vysielajúce organizácie, bolo nedostatočné povedomie o existencii dobrovoľníckeho programu. Niektoré respondentky zvýraznili problém, že samotní navrátiťsi dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa touto skúsenosťou verejne neprezentujú. Dôvodom, prečo takúto skúsenosť nepovažujú za milník vo svojom živote či osobnostnom vývine, môže byť nedostatočne nadobudnutý ‚ownership‘ a nevybudovaný ‚ambasádorský engagement‘. To sa priamo odráža v neochote zapájať sa do ďalších aktivít organizácie po návrate. (KP8) S podobným postrehom sa pridáva jedna z respondentiek výskumu: *„Dobrovoľníctvo akoby stratilo tu príťažlivosť, ktorú malo koncom minulého storočia. Keď som išla na vysokú školu, tak si pamätám, že mňa sa pýtali, že v ktorých organizáciách dobrovoľníčim. Aj keď som išla do prvého zamestnania. Ale teraz sa tam taká otázka hádam ani nevyskytuje na tých pohovoroch. Pre nich to bolo, ako keby išli na Erasmus+ pobyt a po ukončení semestra chcú naspäť doma na Slovensku fungovať s priateľmi. Čo tam po nejakom ďalšom vzdelávaní a šírení osvety. Ľudia si to do životopisu dajú pomedzi semester či dva cez Erasmus+, a to je všetko. Pričom aktívne dobrovoľníctvo o charaktere človeka veľa vie manažérovi napovedať.“* (KP9) Zamieňanie dobrovoľníctva so stážou Erasmus+, poprípade s vyplnením obdobia medzi štúdiami, resp. štúdiom a prácou – tzv. ‚gap year‘ (Soderman a Snead, 2008), čo nemusí automaticky znamenať ambíciu zostať v sektore. Situácia by bola iná, keby sa program aktívnejšie orientoval a angažoval profesionálov a profesionálky, nie študujúcich či ‚hľadajúcich sa‘. (KP25)

V rámci ponávratového vyhodnotenia pobytu, vplyvu na zapojených aktérov cyklu, ale aj ďalšie individuálne smerovanie človeka, by mal manažér alebo manažérka programu preskúmať aktuálne potreby a plány navrátiťšieho človeka. Ako to opisuje jeden z respondentov výskumu: *„Na rovinnu sa vždy pýtam aj otázku, že aké majú plány napríklad po návrate. Lebo ak je niekto absolventom a vieme, že už má za sebou stáž v Holandsku, štatisticky je tam dosť šanca, že pôjde ďalej do zahraničia. To je potom výzva – ako si ho udržať, aby sa zapojil do prípravy tých ďalších dobrovoľníkov alebo do našich zbierok na pomoc núdznym.“* (KP12) Výzvou tiež je, čo týmto ľuďom po návrate vlastne ponúknuť. Navyiac ak vysielajúca organizácia funguje tiež na dobrovoľníckej báze a nejakú odmenu, platenú pozíciu alebo nejaký kariérny rast nedokáže zabezpečiť. (KP10)

3.4.3.2 Pomoc pri písaní budúcich projektov

Zapojenie navrátiťších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok bolo možné aj formou prizvania k písaniu nového rozvojového projektu a zdieľania aktuálnej informácie z terénu. Všetky postrehy o komunite i partnerovi možno zväčša zužitkovať do nového dobrovoľníckeho či rozvojového projektu a na základe toho vedieť efektívnejšie lobovať za konkrétne aktivity, upravovať ich tak, aby mali čo najväčší dosah. (KP16)

Niektorí dobrovoľníci a dobrovoľníčky tvorili aktualizovanú verziu sprievodcu medzinárodným dobrovoľníctvom v konkrétnej organizácii. Hneď po návrate vypracovali doplnenie k manuálu pre budúceho dobrovoľníka a v rámci hodnotiaceho pohovoru mohli dať alebo nedať odporúčanie, či na miesto opäť vyslať človeka do budúca. (KP22)

Jeden z respondentov konkrétne uvádza formy zaangažovania navrátiťšieho človeka do tvorby projektov: *„Pokiaľ si spolu sadneme hodnotovo, pomáhajú nám pri organizácii nášho festivalu Jeden svet alebo podobne. Keď sme trebárs s človekom v Moldavsku boli spokojní, a my teraz plánujeme nový projekt v tej krajine, je zapojený do písania alebo ho prípadne oslovíme s pracovnou ponukou koordinátora. Veľa vecí sa takto ujasní hneď pri prvom debriefingu, ktorý robíme pre všetkých zamestnancov, ktorí sa vracajú z terénu. Takto sa snažíme v podstate získať rôzne nové, nepoznané informácie, ktoré sú cenné pri príprave nového projektu.“* (KP6)

3.4.3.3 Zamestnateľnosť v rozvojovom sektore

Málo organizácií si môže dovoliť dobrovoľníka či dobrovoľníčku hneď po návrate zamestnať vo svojom tíme. Viaceré vysielajúce organizácie vidia v tejto fáze výzvu a potrebu zlepšiť systematický prístup k práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Ich inklinácia k sektoru je totiž dosť priama, výzvou organizácie teda je systematicky s nimi pracovať, aby sa stali jej riadnymi alebo pridruženými kolegyňami, kolegami. (KP24)

Ak nejde priamo o ponuku zamestnania v organizácii, odporúčanie na partnerské humanitárne či rozvojové organizácie môže byť tiež cestou, ako človeka udržať v sektore: „Jedna z našich bývalých dobrovoľníčok s nami doteraz ide na každé podujatie, ktoré organizujeme. Po skončení projektu sa chcela zamestnať ako učiteľka na medzinárodnom projekte a dobrovoľnícka skúsenosť jej k tomu dopomohla. My sme jej dali pozitívne referencie. Je našou ambasádorkou doteraz, aj dlho po skončení sme ju brali ako súčasť tímu, hoci nebola ozajstnou platenou zamestnankyňou.“ (KP14)

3.4.4 Náročnosť uzatvárania projektu

Medzi výzvami v poslednej, záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu sa často spomínala aj administratíva, resp. byrokracia, spojená s vyúčtovaním projektu – v krátkom časovom období po návrate dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Výzvou je splnenie časových limitov, keďže uzávierka na zrealizovanie ponávratových aktivít a uzavretia projektu bola v minulosti takmer nezrealizovateľná.

3.4.4.1 Komplikácie s načasovaním aktivít

Do mesiaca bolo podľa požiadavky donora potrebné uzatvoriť projekt, čo kolidovalo s rôznymi termínmi a náročne sa v organizáciách plnilo. Konkrétnu skúsenosť uvádza respondentka: „Ešte donedávna to bolo tak, že do tridsiatich dní od návratu dobrovoľníka bolo treba spraviť ponávratové aktivity, prednášky pre verejnosť, aj celé vyúčtovanie. Bolo na to málo času a potom sa robili tie aktivity zbytočne narychlo a nemalo to požadovaný efekt. Od minulého roka 2020 sa to našťastie zmenilo a predĺžila sa lehota na uzatvorenie projektu na dva mesiace. To tiež nie je dosť, ale lepšie, ako doteraz.“ (KP1)

Čas nebol jediným úskalím pri uzatváraní projektu, komplikovaná bola logistika ponávratových aktivít a forma vyhodnotenia pobytu, a to najmä vtedy, keď organizácia nemala vytvorenú stratégiu. Dobrovoľník alebo dobrovoľníčka museli dané ponávratové aktivity vymýšľať sami, lebo neexistoval vopred vytvorený plán ponávratových aktivít – ako majú vyzerať, komu majú byť určené. Jediným kritériom kvality bol čas a možnosť zdokumentovania, aby bola vyplnená položka v záverečnom reporte. (KP33)

Niekedy nebola chyba na strane organizácie, ale v nedostatku času a sústredenia zo strany samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčky, ako to opisuje ďalšia respondentka: „Robili to ako nejakú povinnú jazdu, lebo bolo na to málo času. Vrátili sa domov z projektu a prv sa zvitili s mamou, babkou, kamarátmi, nemali v hlave pomyslenie na organizovanie aktivity na škole, to bolo pre nich vyslovene zatažujúce hneď po návrate. Paradoxne až dlho, možno pol roka alebo rok po skončení projektu si utriasli myšlienky, spísali skúsenosť a sami zorganizovali nejaké premietania a prednášky.“ (KP7)

Tematické podujatia, kde by sa vystúpenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tematicky i zámerom hodili, boli zväčša načasované na obdobie veľkých kresťanských sviatkov (Vianoce, Veľká noc), kedy mali vysielajúce organizácie vyhlásené svoje verejné zbierky, alebo na prelom jari/leta (Deň Afriky, Deň utečencov a utečieniek). Jeden respondent uvádza príklad časovej kolízie nasledovne: „Naši dobrovoľníci sa vracali domov koncom leta, vyreportovať projekt bolo treba na jeseň, teda začiatkom školského roka. My sme ich prítomnosť a zdieľanie skúseností (s podporou SlovakAid) potrebovali počas vianočného obdobia, keď sme potrebovali pomôcť s kampaňou a realizovali sme veľkú kolednícku zbierku. Tam mali svedčiť svojim svedectvom alebo tým príbehom z terénu, aby tým podporili poslanie celej organizácie. To sa nám však už do záverečnej správy z grantu nerátalo, lebo bolo po termíne.“ (KP12)

3.4.4.2 Detailné vyúčtovanie pobytu

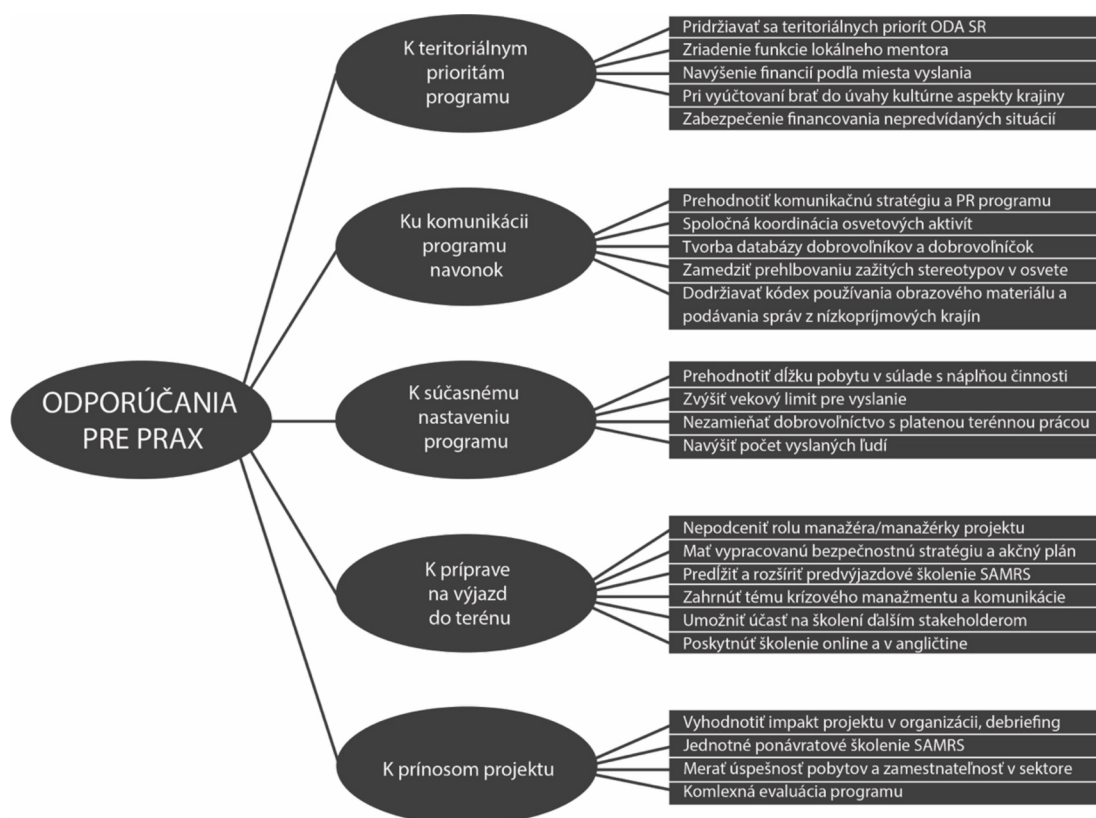
Na to, koľko práce sa počas implementácie celého dobrovoľníckeho cyklu, a najmä pri vyúčtovaní v záverečnej fáze, vyžaduje od finančného manažéra, sú vyčlenené prostriedky na jeho pozíciu z grantu nedostatočné. Vysielajúce organizácie považujú za veľkú výzvu nájsť financovanie na finančného manažéra. Náročnosť jeho práce ilustrovala na príklade jedna z respondentiek: „Veľmi málo financií šlo na slovenského finančného manažéra, ktorý možno strávil nad tým oveľa viac času, ako my ostatní v tíme. Najmä na záver grantu to bolo náročné. Kvôli našim dennodenným presunom a ubytovaniam na rôznych miestach, na ktorých naše projektové školy v Keni sídlili, mal ten finančný manažér oveľa viacej roboty. Vyúčtovať bolo treba každú jazdu taxikom či zdieľanou motorkou. Museli sme mať všetky zozbierané bločky pre finančného manažéra (až 125 bločkov niekedy), pretože inak to nebolo preplatené.“ (KP16) Čím viac zozbieraných bločkov z terénu bolo, tým viac účtovania, skenovania, vypisovania tabuliek a výkazov, plus tlač a odovzdávanie v papierovej podobe, to znamenalo. (KP1)

Podľa Aidwatch (Ambrela, 2020) došlo k navýšeniu položky ‚koordinácia a administrácia‘ z celkového rozpočtu z 5 % (2018) na 7 % (2019), no stále to situáciu veľmi nerieši. Okrem početnej dokumentácie sa niektorí respondenti zamýšľali aj nad finančnými limitmi, alokovanými na konkrétne dobrovoľnícke pobyty, s ktorými nebolo možné (vzhľadom na krajinu a mesto vyslania) hýbať. Financie na dobrovoľníka či dobrovoľníčku tak v niektorých prípadoch nepostačovali: „Tá mesačná alokácia na dobrovoľníka občas naozaj nestačí. Také Nairobi je veľmi drahé mesto, čo sa týka presunov, stravovania, ubytovania. Paradoxne si väčšina ľudí v SR myslí, že akože sa v Keni za babku odstravuje a ubytuje, ale v podstate je to podobné, ako Slovensko. Náš projekt sa naraz realizoval na 12-tich školách po celom regióne, čiže sme boli nútení sa presúvať a nie každá škola má svoje vlastné ubytovanie. Potom tá cena najlacnejšieho hotela bola pre nás stále vysoká, o strave a doprave nehovoriac.“ (KP17)

3.5 Odporúčania pre prax

Po identifikácii spoločenských fenoménov a faktorov, ovplyvňujúcich medzinárodné dobrovoľníctvo, identifikácii a analýze výziev v jednotlivých fázach dobrovoľníckeho cyklu, a odsledovaní konkrétnych trendov, je možné spísať odporúčania pre prax. V tejto časti teda budú naformulované odporúčania, ktoré by putovali primárne smerom k donorovi v snahe zlepšiť fungovanie a efektívnosť tohto dobrovoľníckeho programu, ale aj dovnútra samotných vysielajúcich organizácií, ktorých manažment úspešnosť implementácie výrazne ovplyvňuje.

Obrázok: Odporúčania pre prax. Zdroj: vlastné spracovanie.

3.5.1 K teritoriálnym prioritám programu

Jedno z odporúčaní respondentov bolo pridrižiavať sa podpory projektov v **prioritných krajinách ODA SR** a vopred definovaným oblastiam podpory v zmysle sektorových priorit. (KP37) Jeden z respondentov výskumu to ilustruje pohľadom do mapy sveta: „Keď sa pozriete na mapu krajín so schválenými projektmi u západných krajín, tak to vyzerá krajšie, keď majú veľké organizácie projekty v päťdesiatich krajinách sveta – má to lepší vizuálny efekt, akoby šlo o širšie pokrytie. U nás by sme sa však mali pridrižiavať tých programových krajín ODA SR, ktoré máme, keď ich už máme.“ (KP12)

V rámci prevencie, ale aj riešenia prípadných konfliktov na dobrovoľníckom projekte bolo vysielajúcimi organizáciami formulované odporúčanie zriadiť inštitút alebo funkciu lokálneho mentora.

Vysielajúca organizácia zo SR ponúka diaľkový mentoring i supervíziu, nepodceňuje úlohu manažérskej úlohy doma, avšak v istých situáciách nemusí poznať kontext, príčiny a priebeh konfliktu, nemusí úplne porozumieť kultúrnemu šoku či frustrácii vyslaného človeka. Miestny mentor by vedel počúvať, klást' otázky a snažiť sa situáciu zmierniť či riešiť na mieste, v čom by spočívala jeho úloha. (KP1)

Ambrela vypočítala potrebný fond pracovného času (Ambrela, 2019) všetkých zainteresovaných zamestnancov a zamestnankyň v konkrétnom prípade dobrovoľníckeho pobytu pri 12-mesačnom vyslaní (príprava prijímajúcej organizácie: 3 hodiny; administratíva, výberové konanie: 10 hodín; zmluvy: 4 hodiny; 2-mesačná stáž a príprava na vyslanie: 45 hodín; koordinácia počas pobytu: 258 hodín, ponávratové aktivity, záverečná správa: 44 hodín), čo predstavuje 403 osobohodín, teda približne 50 dní. (Ambrela, 2020) Tento výpočet a uvedené príklady podporujú odporúčanie: navýšiť náklady na koordináciu a administráciu projektu.

Donor by však mohol vziať v úvahu infraštruktúru, kultúrne pomery a situáciu v krajine pri kontrole a schvaľovaní administratívnej a finančnej časti záverečnej správy z grantu. Zjednodušená by bola administratíva projektu, zároveň by prebiehala vyvážená komunikácia na základe rešpektu, ale aj vzájomnej dôvery. Zároveň by bolo vhodné vyčleniť položku v projekte na zabezpečenie financovania nepredvídaných situácií, ktoré nepokrýva poistenie. Pandémia koronavírusu otestovala limity, flexibilitu rozpočtov, zároveň ukázala na opodstatnenie takéhoto odporúčania.

3.5.2 Ku komunikácii programu navonok

Príležitosti dobrovoľníctva je potrebné viac akcentovať vo verejnom priestore a celkovo v systéme fungovania verejnej správy. MZVaEZ by na seba mohlo vziať úlohu lídra najmä voči MŠVVaŠ SR, ktoré je potrebné motivovať, aby sa viac zaoberalo integráciou témy dobrovoľníctva (vrátane toho medzinárodného) v sektore školstva. Tým by sa mohlo zlepšiť fungovanie aj tohto dobrovoľníckeho programu, nakoľko by získal viac pozornosti, záujmu a možno aj viac finančných prostriedkov. (KP24) Keď už bude tá pozornosť a záujem dostatočný, musí byť vytvorená a otestovaná záväzná komunikačná stratégia v záujme transparentnej komunikácie a zvýšenia povedomia o dobrovoľníckom programe, ako aj o ODA SR a celej značke SlovakAid, ktoré je zatiaľ nedostatočné. (KP33)

K desiatemu výročiu by tento štátom dotovaný dobrovoľnícky program mohol dostať viac uchopiteľné meno, alebo by v prípade nemožnosti premenovania mal byť propagovaný a prezentovaný širokej verejnosti pod iným názvom. (KP37) Vedieť dostať do popredia úspešné príklady z praxe, pozitívne „hope-based“ príbehy, vysvetliť prínos ODA, je odporúčanie nielen pre donora, ale aj pre PR oddelenia samotných vysielajúcich organizácií. Spoločnou koordináciou osvetových aktivít a propagovania programu by sa zvýšil záujem ODA SR (vrátane vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok).

Vytvorenie databázy by mohla byť jedna z foriem koordinovaného úsilia v oblasti osvetu o medzinárodnom dobrovoľníctve, čím by napomohla zvýšiť verejnú informovanosť o tomto programe. Táto databáza by mohla byť pomôckou pre potenciálnych či budúcich vyslaných ľudí tým, že by si v nej mohli pozrieť vysielajúce organizácie, schválené projekty vyslania, príklady ponávratových aktivít, prekonali strach, zostavili si vlastnú motiváciu, aj nabrali inšpiráciu. (KP37)

Súčasťou reformovanej komunikačnej stratégie by mal byť aj etický kódex, ktorý by v súvislostiach vysvetľoval dôležitosť dodržiavania základných pravidiel počas reportovania zažitých situácií z nízkoprijímových krajín. Odporúča sa dodržiavať Kódex používania obrazového materiálu a podávania správ z nízkoprijímových krajín, ktorého sa mimovládne rozvojové organizácie v EÚ pridriavajú už od roka 2006, v SR od roka 2010. (PMVRO, 2012)

3.5.3 K súčasnému nastaveniu programu

Úskalím, na ktoré vysielajúce organizácie pri súčasnom nastavení programu upozorňujú, je popri finančných limitoch v zmysle nákladov v mieste pobytu a načasovaní grantovej výzvy dĺžka trvania vyslania. Stále sa v komunite diskutuje o adekvátnej dĺžke trvania, hoci donor SAMRS v poslednej výzve na základe spätnej väzby od členov Ambrely upravil dĺžku dobrovoľníckeho vyslania na minimálne 3 mesiace (z pôvodných 6) a maximálne 12 mesiacov. Dĺžka expertného vyslania je minimálne 1 mesiac a maximálne 3 mesiace. (KP27)

Z praxe vyplýva, že väčšiu úspešnosť majú projekty, ktoré majú trvanie minimálne šesť mesiacov. Odôvodňuje sa to udržateľnosťou a tým, že práca dobrovoľníka má väčšiu pridanú hodnotu, ak tam pôsobí dlhodobo (deväť až dvanásť mesiacov). Pri niektorých špecifických projektoch je však dostačujúca aj krátkodobá intervencia, v rozmedzí napríklad 3–4 mesiace. (KP28) Tieto špecifiká treba dôkladne ozrejmiť v projektovej žiadosti.

Organizácie tiež odporúčajú nastaviť minimálny vek vyslaného dobrovoľníka či dobrovoľníčky na 25 rokov – nech už majú za sebou štúdium, nejaký pobyt v zahraničí a sú osobnostne zrelší, aby vedeli lepšie reagovať na nepredvídané situácie. (KP26) Zaznel aj pozoruhodný názor k počtu samotných vyslaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorý by sa mal mnohonásobne zvýšiť v záujme šírenia povedomia o medzinárodnom dobrovoľníctve a opodstatnení ODA SR.

3.5.4 K príprave na výjazd do terénu

Ľudský kapitál, s ktorým možno pracovať aj v rovine nemateriálnej, resp. duchovnej, nielen ekonomickej, vystupuje ako tvorivý aktér spoločnosti. (Ugroczy, 2008) Pri správnej motivácii, vedení dobrovoľníkov, dobrovoľníčok a otvorenej, transparentnej komunikácii s nimi, je ľudský kapitál zdrojom úspechu a efektivity každej organizácie. V rámci dobrovoľníckeho cyklu je každá fáza dôležitá a pre manažujúceho človeka náročná. Úroveň prípravy pred výjazdom sa však najčastejšie odrazí na implementácii projektu v teréne.

Východiskom kvalifikovaného rozhodovania manažmentu v organizácii je plánovanie, nielen to personálne. Odporúčaním vysielajúcich organizácií je nepodceniť rolu manažéra alebo manažérky v dobrovoľníckom cykle, ktorý je vzhľadom na veľkosť organizácie odkázaný na kumulovanie viacerých pracovných funkcií a naplní do jednej (od písania projektu, cez výber vhodného kandidáta, jeho prípravu, mentoring v teréne, konzultáciu pri aktivitách a podobne). S manažérskou pozíciou v organizácii ide ruka v ruke potreba tvorby, aktualizácie a dodržiavania interných predpisov a manuálov, týkajúcich sa procesov v oblasti vedenia projektov aj vedenia ľudí v organizácii. Objavuje sa vyslovene odporúčanie mať vypracovanú bezpečnostnú stratégiu s akčným plánom, ktorý niektoré z vysielajúcich organizácií už uplatnili počas evakuácie v prvej vlne pandémie Covid-19.

V súčasnosti sa jednotné, jednodňové predvýjazdové školenie z dielne donora zameriava primárne na bezpečnosť a bezpečnostné riziká počas dobrovoľníckej činnosti v nízkoпрijmovej krajine, a jeho dĺžka nie je postačujúca. (KP4) Väčšina vysielajúcich organizácií odporúča tematicky rozšíriť a časovo predĺžiť predvýjazdové školenie, organizované donorom pre všetkých vybraných kandidátov a kandidátky, keďže sa v rozsahu 6–8 hodín nedá povedať všetko o aspektoch dobrovoľníckeho vyslania. K tomu sa pridáva obsahové odporúčanie: do obsahu zaradiť aj tému krízového manažmentu a komunikácie v konflikte (nielen vzhľadom na pandemickú situáciu). (KP4)

Bolo tiež sformulované odporúčanie: povoliť toto školenie absolvovať aj v online podobe, pričom by sa cieľová skupina rozšírila okrem vysielaných ľudí aj o tímy z vysielajúcich a prijímajúcich organizácií. Pre súčasných manažérov či manažérky projektov takéto školenie doposiaľ neexistuje. (KP7) Bolo by tiež vhodné, keby partnerské organizácie videli, aký základ k téme získavajú vysielaní ľudia v SR pred odchodom na projekt. Tiež by dostali možnosť sietovania, budovania partnerstiev, výmeny skúseností a možnosť spoznať slovenský kontext.

3.5.5 K prínosom projektu

Tak, ako je potrebné poznať motiváciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pred výjazdom na pobyt, tak je dôležité poznať prínosy dobrovoľníckeho pobytu po návrate vyslaného človeka na Slovensko. Dôležité je nezamerať sa iba na čísla ako na hlavné ukazovatele úspešnosti projektu. Čísla sa jednoducho prezentujú, ale aj rovnako ľahko zneužívajú. (KP35)

Počet rozdistribúovaných potravinových balíčkov, zriadených školských záhrad či vyškolených komunitných pracovníkov, pracovníčok neznamená celkový prínos. Môže znamenať okamžitú pomoc pre miestnu komunitu, ale nesignalizuje to automaticky aj markantný prínos pre vysielajúcu organizáciu či samotného dobrovoľníka, dobrovoľníčku. Na vytvorenie trvalej zmeny treba dlhodobú stratégiu, presahujúcu jedno volebné obdobie (a jedno vyslanie). Preto by sa priority mali nastavovať podľa dôsledne určených kritérií – od urgentných krátkodobých po stabilné dlhodobé.

Tak ako je pred odchodom dobrovoľníka v režii donora zorganizované povinné jednodňové predvýjazdové školenie, tak by v podobnom duchu mohlo byť zorganizované aj ponávratové jednotné hodnotiace školenie, a to opäť z dielne SAMRS. Toto odporúčanie ponúka navrátiť ľuďom prejsť si dôslednou reflexiou po návrate a rozdiskutovaním či podchytením tých dôležitých vecí, ktoré budú formovať ich ďalšie kroky. (KP8)

Odporúča sa však po ukončení dobrovoľníckeho pobytu a uzatvorení celého cyklu udeliť navrátiť ľuďom z terénu certifikát o absolvovaní takéhoto programu. Môže to byť pre nich atraktívny stimul pokračovania v dobrovoľníctve pre organizáciu, preukázané docenenie ich činnosti, ale i cenný bod do budúceho povolania. (KP17)

Ďalšie odporúčanie sa týka preverovania reálnych kapacít organizácií. Je opäť na manažérovi alebo manažérke vysielajúcej organizácie (a v ďalšom pláne i na donorovi), aby vedel takéto situácie riadiť a monitoring zabezpečiť – v záujme efektívneho dosahu projektov na všetky zúčastnené strany. Rozvíjanie základných zručností z oblasti zamestnateľnosti u juniorských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok súčasťou projektov medzinárodného dobrovoľníctva.

V tomto prípade bude vhodné a do budúcnosti potrebné vypracovať komplexnú evaluáciu desaťročného trvania programu s tým, že by sa už v niektorých prípadoch podľa kompetenčného profilu dobrovoľníka, dobrovoľníčky dal impakt už aj merať (Fee et al., 2014). Kvantifikovať mieru zamestnateľnosti a uplatnenia v sektore by bolo možné, ak by sa napríklad u dvesto bývalých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zrealizoval kvantitatívny výskum použitím metódy dotazníka so zatvorenými otázkami a možnosťami s číselnými škálami. Komplexná evaluácia je posledným, ale mimoriadne dôležitým a aktuálnym odporúčaním pre donora celého programu.

4 DISKUSIA

V nasledujúcich časti budú prepájané a porovnávané výsledky z analyzovaných dát tejto práce s výskumami domácich a zahraničných autorov či autoriek. Najviac aktuálnych štúdií k téme medzinárodného dobrovoľníctva pochádza z dielne, resp. na objednávku fóra International Forum for Volunteering in Development (Forum) a programu UN Volunteers (UNV). Devereux v roku 2008 poznamenal, že proaktívne štúdie hodnotenia zo strany vysielajúcich rozvojových organizácií a ich platforiem sú skôr výnimkou (VSO, 2015; Allum, 2019) ako pravidlom. Aj dnes stále dominujú hodnotenia, ktoré iniciujú donori. (Allum a Onuki, 2019) Motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Clark a Lewis, 2017; Meneghini, 2016; Okabe et al., 2019; Tiessen, 2012; Unstead-Joss, 2008) patrí medzi najviac preskúmané dimenzie dobrovoľníctva, a to vo svetovej, ako aj v domácej literatúre. Identifikované a analyzované výzvy sú tu interpretované z dvoch perspektív – z pohľadu vplyvu spoločenských procesov a aktuálnych trendov (globalizácie, informatizácie, individualizácie, komercializácie rozvojovej práce a potrebu profesionalizácie vo vysielajúcich organizáciách), ako aj cez prizmu príspevku medzinárodného dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja (v podobe transformačných partnerstiev).

4.1 Od globalizácie cez motiváciu až k solidarite

Počas hľadania odpovedí na prvú výskumnú otázku v tejto práci však zámer nesmeroval k motivácii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. V tomto výskume boli identifikované a analyzované motívy vysielajúcich organizácií pre implementáciu pravidelných cyklov medzinárodného dobrovoľníctva. Zjavný bol vplyv hybnej sily a fenoménu **globalizácie**, a následného myslenia v globálnych súvislostiach, nasledovania zahraničnopolitickej stratégie krajiny a priorít ODA SR. Prostredníctvom vyslania do nízkopříjmových krajín sa rozvíjali nielen talenty **znalostných dobrovoľníkov** a dobrovoľníčok a budovali individuálne ľudské kapacity v SR, ale aj kapacity na úrovni organizácií, aj v rámci medzinárodných partnerstiev.

Až v posledných rokoch začali zahraničné štúdie zohľadňovať perspektívy organizácií (aj to viac hostiteľských) v oblasti skúseností s medzinárodnými dobrovoľníkmi a vplyvu dobrovoľníckej služby na lokálne komunity (Irie et al., 2010; Lough et al., 2010; Schwinge, 2011). Tie naznačujú, že má takýto pobyt má potenciál pozitívne ovplyvniť ako dobrovoľníkov, dobrovoľníčky, tak aj príjemcov a hostiteľské komunity, a zároveň aj vysielajúce a hostiteľské organizácie. Z pohľadu hostiteľských organizácií však dosiahnutie pozitívnych dosahov závisí od množstva individuálnych a inštitucionálnych faktorov (Sherraden, Lough a McBride, 2008), ako potrebu vedenia ľudí, zladenia pobytu s prioritami organizácie, budovania vzťahov v mieste pôsobenia, pričom nemožno opomenúť 'kritický hlas z Juhu' na tvorbu fungujúcich dobrovoľníckych intervencií.

Je tiež dôležité identifikovať kritické faktory, ktoré pomôžu organizáciám spresniť svoje programy a zefektívniť dosah vyslania. (Perold et al., 2012) Konkrétne faktory, vplývajúce na slovenský program medzinárodného dobrovoľníctva, boli opísané v konceptuálnej časti tejto práce, a spolu s identifikovanými a analyzovanými výzvami a trendmi v implementácii dobrovoľníckych projektov boli nakoniec pretavené do odporúčaní pre prax.

V rámci identifikovaných a analyzovaných motívov slovenských organizácií, prečo vlastne realizujú konkrétne dobrovoľnícke projekty v zahraničí, zaznievali aj konkrétne príklady ponávratových globálno-vzdelávacích aktivít, osvety o dôležitosti ODA a snaha budovať darcovské správanie, vyjadriť solidaritu s núdzovými a dosiahnuť zmenu na Slovensku. Prínosom dobrovoľníctva pre spoločnosť je bezpochyby posilnenie občanov a občianok v sociálnej súdržnosti, nadväzovaní a posilňovaní vzťahov dôvery a porozumenia medzi ľuďmi (Igazová, 2016).

Pod vplyvom globalizácie a náhlych spoločenských zmien sa ľudia častejšie dostávajú do zložitých životných situácií, stávajú sa na sebe vzájomne viac závislými. Dobrovoľníctvo môže v dnešnej postmodernej dobe napomôcť: v udržiavaní a posilňovaní práve takých hodnôt, ako sú súdržnosť, záujem o druhých a služba iným ľuďom; v uplatňovaní práv a zodpovednosti jednotlivcov, jednotlivkyň ako súčasti istej komunity, v realizácii svojho ľudského potenciálu; a napokon v prepojení ľudí (napriek rozdielom), aby sme mohli žiť v zdravých, udržateľných komunitách a aby sme mohli spoločne usilovať o nájdenie nových riešení pre spoločné úlohy a utváranie nášho kolektívneho osudu. (IAVE, 2015) Práve formou medzinárodného dobrovoľníctva napomáhajú dobrovoľníci a dobrovoľníčky budovať väčšie porozumenie z hľadiska rôznych krajín a kultúr v rámci medzikultúrneho dialógu, pomáhajú tiež napríklad migrantom a migrantkám svojou činnosťou zapojiť sa do miestnych spoločenstiev, a tým prispievať ku kultúrnemu rozvoju. (Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009) K častejším **prejavom solidarity** s núdznymi vo svete, aktívnemu občianstvu, a medzikultúrnemu porozumeniu podľa výsledkov tohto výskumu dochádza práve vtedy, keď sa efektívne zviditeľňuje rozvojová spolupráca spolu s úspešnými príkladmi projektov medzinárodného dobrovoľníctva prostredníctvom globálno-vzdelávacích aktivít v SR.

Správa generálneho tajomníka OSN o integrácii dobrovoľníctva do budúcej dekády, ktorú predniesol v roku 2015 na Valnom zhromaždení OSN, zdôraznila ako hybnú silu práve príspevok dobrovoľníckych programov k zabezpečeniu mieru a rozvoja. Pričom dôležitá bola forma podpory začlenenia čo najväčšieho počtu ľudí na okraji spoločnosti do tohto procesu, teda inklúzia. Podľa tejto správy je potrebná silná dobrovoľnícka infraštruktúra pre zabezpečenie začlenenia marginalizovaných ľudí. (UNV, 2018) Sociálna inklúzia a medzinárodné dobrovoľníctvo ako činiteľ sociálneho začlenenia, je popri expanzii a inováciách jedným z globálnych trendov, ktorý identifikoval tím programu UNV. Jeho úspešnosť úzko súvisí aj s medzinárodným záväzkom prispieť 0,7 % (v prípade SR: 0,33 %) HND na najmenej rozvinuté krajiny do roku 2030 v záujme pomôcť vylúčeným a najzraniteľnejším komunitám. (Kaba, 2020)

4.2 Od informatizácie k profesionalizácii v organizáciách

Informačno-komunikačné technológie a inovácie sú dnes jednou z hlavných síl, formujúcich medzinárodné dobrovoľníctvo. Digitálna infraštruktúra a sociálne médiá spôsobili, že dobrovoľnícke programy sa stali menej statické a prilákali nové, netradičné spoločenské skupiny. Krátkodobé a online dobrovoľníctvo sa stáva čoraz väčšou realitou, dobrovoľnícka infraštruktúra sa preto musí týmto zmenám prispôbiť. (UNV, 2018) Aj identifikovaných a analyzovaných výziev prípravnej fázy dobrovoľníckych cyklov v SR vyplýva, že v tejto 'digitálnej' spoločnosti je medzinárodné dobrovoľníctvo ovplyvňované **informatizáciou a využívaním informačno-komunikačných technológií** (IKT) a rôznych inovácií. (Perold et al., 2020) Vďaka najnovším technickým vymoženostiam prebieha medzikultúrna komunikácia medzi slovenskou vysielajúcou organizáciou a partnerom v nízko príjmovej krajine v reálnom čase. Zjednodušujú sa tak všetky časti, spadajúce pod prípravnú fázu, ako kontaktovanie a výber partnerskej organizácie na diaľku, skúmanie potrieb miestnej komunity, nastavenie samotnej dobrovoľníckej pozície a konzultácie pri písaní projektovej žiadosti o grant.

V tejto fáze sa však objavuje aj potreba ukotvenej funkcie manažéra či manažérky v organizácii, manažujúceho ako dobrovoľnícke projekty, tak aj ľudí v nich. Nastavenie takejto pozície prispieva k **professionalizácii** v manažmente dobrovoľníctva. Existuje hneď niekoľko slovenských a zahraničných autorov a autoriek, ktorí sa zaoberajú manažmentom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Mydlíková, 2002; Tošner a Sozanská, 2002; Hatoková et al., 2009, Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009)

Na Slovensku sa trend organizovaného vedenia (prevažne národných) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok objavil so vznikom prvých dobrovoľníckych centier a programov, zameraných na prácu s ľuďmi. Na Slovensku sú dostupné viaceré školenia k manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. To však neznamená, že sa zo zapojených mladých ľudí do dobrovoľníckych aktivít potom stanú profesionálni zamestnanci či zamestnankyne. Minimalizujú sa však riziká z neusmernenej spontánnej činnosti. (Brozmanová Gregorová, 2012) Pod profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami rozumieme zavedenie nástrojov profesionálnej manažérskej práce a využívania týchto nástrojov v organizácii. Zväčša platí, že čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. (Brozmanová Gregorová, 2011; Siekelová, 2020) Ide o trend, ktorý sa v zahraničí objavuje už niekoľko dekád. (Rochester, 1999; Macduff et al., 2009, Meijs a Hoogstad, 2001; Meijs a Ten Hoorn, 2008) Zo zamestnania sa stáva profesia, čo znamená, že na pozíciách manažérov, manažériek dobrovoľníckych programov pracujú platení zamestnanci a zamestnankyne.

Snaha o profesionalizáciu tejto práce má nasledujúce dôvody (Gay, 2000): očakávania vlády a

spoločnosti zvyšujúcej sa kvality služieb, poskytovaných dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami; dosiahnutie pozitívnej praxe pod vplyvom a využitie zdrojov na manažovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s čo najväčším efektom; zabezpečenie prospechu z dobrovoľníctva pre príjemcov pomoci, ale tiež zmysluplnej a príjemnej skúsenosti pre samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; príspevok k sociálnej inklúzii. (UNV, 2018)

Treba však nájsť v organizáciách vhodnú mieru vedenia projektov a ľudí, aby dobrovoľníctvo bolo síce dobre organizované a manažované, ale zasa aby nebolo príliš byrokratické. (Gaskin, 2003) Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je aj o tom, ako vie organizácia v rámci manažmentu dobrovoľníctva kombinovať voľbu a kontrolu, flexibilitu a organizovanosť, neformálnosť, výkonnosť a osobnú a profesionálnu podporu. (Brozmanová Gregorová, 2011)

S profesionalizáciou súvisí aj tvorba potrebná dokumentácia, spísané interné smernice a stratégie, ktoré v rámci manažmentu medzinárodného dobrovoľníctva treba potom sledovať v jednotlivých fázach dobrovoľníckych projektov. Ich absencia a tvorba sa objavila medzi výzvami, identifikovanými respondentmi a respondentkami slovenských rozvojových organizácií v tomto výskume. Neexistuje jeden jediný správny a vyhovujúci model manažovania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorý by mohli uplatňovať všetky organizácie. Existuje niekoľko národných i medzinárodných manuálov a sprievodcov dobrovoľníctva, ktoré môžu využiť a inšpirovať sa nimi organizácie, pôsobiace v dobrovoľníckych a rozvojových odvetviach. (ADICE, 2019; VSA CID, 2017; VA Canada, 2001; VA Canada, 2015; PMVRO, 2012) Od roku 2019 sú však svetové organizácie, implementujúce projekty medzinárodného dobrovoľníctva vyzývané, aby sa pridali ku Globálnemu štandardu pre dobrovoľníctvo pre rozvoj z dielne fóra IVCO (VSA, 2019), čím by potvrdili, že ich procesy sú v súlade s osvedčenými rozvojovými postupmi a cieľmi trvalo udržateľného rozvoja. Tento dokument poskytuje štandardy, ktoré posilnia nielen výsledky projektov v praxi, ale poskytnú tiež starostlivosť a ochranu dobrovoľníkom a dobrovoľníčkam v teréne, ako aj komunitám v nízkopríjmových krajinách. (Perold, 2019)

Je tiež namieste otázka, či profesionalizácia dobrovoľníctva bude viac odrádzať alebo povzbudzovať organizácie a zapojených ľudí k účasti na dobrovoľníckych projektoch, najmä pokiaľ ide o spontánne, amatérske, nekoordinované a aj krátkodobé, epizodické angažovanie sa v pomoci druhým (ako tomu bolo napríklad počas tzv. utečeneckej krízy v roku 2015). (UNV, 2011; Igazová, 2016) Príliš vysoká hranica požiadaviek na dobrovoľníctvo môže vytlačiť účasť a vylúčiť určité skupiny. Na druhej strane, publikovanie špecializovaných požiadaviek a poskytovanie odbornej prípravy môže dobrovoľníctvo zatriktívniť, prilákať kvalifikovanejších dobrovoľníkov, dobrovoľníčky a pravdepodobne zlepšiť výsledky. (UNV, 2018)

4.3 Pandémia Covid-19 a nové trendy, ovplyvňujúce implementáciu v teréne

Dbať na bezpečnosť počas vyslania musí každý jednotlivec či jednotlivkyňa sám za seba, vysielajúca organizácia však zodpovedá za: vhodný výber vysielaného človeka, prepojenie s partnerskou organizáciou, a tiež podporu pred aj priamo počas dobrovoľníckeho pobytu v cudzine. Dôležitá je teda príprava a zaškolenia pred samotným výjazdom. (Jančovič, 2012; Bencová Utešená, 2017; PMVRO, 2012) Ako vyplynulo z identifikovaných výziev slovenských organizácií počas tohto výskumu, predvýjazdové zaškolenie je síce jednotné jednoduché v réžii donora, no obsahovo nie je postačujúce, no a príprava vysielaného človeka je na individuálnom zväžení a v réžii samotnej organizácie. Niekde prebieha formou niekoľkotýždňovej intenzívnej stáže v kancelárii (ADRA Slovensko), formou niekoľkodňovej rotácie po oddeleniach (ČVO), alebo aj v podobe niekoľkých víkendových stretnutí počas celého roka (SAVIO, eRko, SKCH). V odporúčaníach pre prax odznelo, že obsah školenia by sa nemal podceňovať, mal by sa tematicky rozšíriť a časovo predĺžiť, zároveň ponúknuť v online podobe aj participujúcim organizáciám. Počas neho by sa budúci dobrovoľníci a dobrovoľníčky mali dozvedieť informácie o princípoch rozvojovej spolupráce, prioritách slovenskej ODA; o medzikultúrnej citlivosti a potrebných kompetenciách v kultúrnej odlišnom prostredí hostiteľskej krajiny. (Bencová Utešená, 2017; PMVRO, 2012) Ďalej by mali porozumieť základom projektovému manažmentu a komunitnej práce. Akcentovať treba zásady ochrany zdravia a bezpečnosti pri práci v teréne; a tiež pravidlá informovania o zažitej skúsenosti a zobrazovania rozvojovej problematiky v médiách. (Baluchová, 2014)

Vplyvom **komercializácie rozvoja, produktizácie či komodifikácie** daného dobrovoľníckeho pobytu však môže dôjsť k nedorozumeniu počas prípravy mladého človeka na pobyt vysielajúcou organizáciou, ktorého predstava výjazdu môže spočívať v očakávaní 'dobrovoľníckeho balíčka' na kľúč. Aby ešte pred samotným odchodom na miesto vyslania nedošlo k zamieňaniu si medzinárodného dobrovoľníctva s dobrovoľníckym turizmom (Bučko a Sláviková, 2013; Racková, 2014), volunturizmom do exotickú krajinu. Výzvy v implementačnej fáze zvýraznili potrebu kvalitnej prípravy a predvýjazdového školenia v snahe zmierniť kultúrny šok, zabezpečiť bezproblémovú

implementáciu aktivít v teréne a neprehľbovať komplex Bieleho spasiteľa. (Profant, 2020; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008; PMVRO, 2012)

Keď sa človek nakoniec dostane do samotnej nízkopríjmovej krajiny, musí prekonať kultúrny šok a prispôbiť sa novému prostrediu, ako aj ohrozeniam, ktoré tam číhajú. Na pandemický scenár však nebol pripravený nik zo zúčastnených strán. Od marca 2020 sa bolo treba v súvislosti s pandemiou COVID-19 prispôbiť bezpečnostným obmedzeniam, vládnym nariadeniam a neustálym zmenám, ktoré zároveň spôsobovali veľký tlak na všetkých aktéroch dobrovoľníckeho manažmentu. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020) Slovenské organizácie v súvislosti s touto pandemiou a jej vplyvom na implementačnú fázu dobrovoľníckych cyklov identifikovali výzvy, doplnené ilustráciou konkrétnych príkladov z terénu i možných foriem riešení, z ktorých najviac vypuklé boli: obmedzenie pohybu, dopravy a prepravy osôb a materiálov, obmedzené možnosti pôsobenia v krajine a náhla transformácia doterajších projektových aktivít, náročná logistika a potreba repatriácií osôb, nápor na finančný manažment i manažment ľudských zdrojov.

S rovnakými výzvami sa potýkali aj iné medzinárodné dobrovoľnícke organizácie. (O'Brien, 2020) Dobrovoľnícky program The Peace Corps, financovaný vládou Spojených štátov, uskutočnil v polovici marca 2020 najväčšiu hromadnú evakuáciu viac ako 7 300 amerických dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zo 61 krajín sveta, pretože konkrétne krajiny vyslania uzavreli svoje hranice a medzinárodné letecké spoločnosti zrušili lety. Agentúra už v minulosti realizovala evakuácie svojich ľudí napríklad počas vojny v Iraku alebo vypuknutia epidémie eboly na africkom kontinente, nikdy však neodvolala naraz všetkých svojich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. (Lieberman, 2020) Pretože títo ľudia sa stali počas svojho vyslania súčasťou miestnych komunít, ktoré podporovali a mapovali tam lokálne potreby, je dôležité, aby s prijímateľmi pomoci ostali v kontakte. Pracujú preto 'na diaľku' a poskytujú online podporu na svojich projektoch. (VSO International, 2020; Človek v ohrození, 2020) Slovenské organizácie, pracujúce so zraniteľnými (väčšinou migrantskými a utečeneckými) komunitami v súvislosti s bezpečnostnými opatreniami a nariadeniami, uviedli, že ich klienti a klientky nemohli opustiť svoje osídlenia, neformálne osady. (Ambrela, 2020) Takže po vypuknutí pandémie bolo veľa ich projektov pozastavených a priamy prístup k cieľovým skupinám projektov bol prakticky nemožný. Pokračovanie vo vzdelávacích, zdravotníckych či psychosociálnych aktivitách cez internet bolo nemožné, nakoľko dané skupiny obyvateľstva nemajú prístup k internetu. Niektoré zahraničné organizácie uviedli ako riešenie tohto problému návrat k **starším a osvedčeným metódam a stratégiám komunikácie**, ako je výroba a tlač plagátov, využívanie televízneho a rozhlasového vysielania na účely verejného vzdelávania, ako aj používanie reproduktorov, pripustených na nákladné vozidlá, zväžajúce odpad, na šírenie informácií o správnej hygiene a dodržiavaní preventívnych opatrení v snahe zabrániť šíreniu vírusu. (Perold et al., 2020)

Sektor zdravotníctva dostal prednosť pred ostatnými, rovnako dôležitými sektormi, ako je zabezpečenie bezpečnej vody a sanitácie, podpora lokálneho farmárstva. Ale aj v samotnom sektore zdravotníctva sa aktivity sústredili hlavne na prevenciu a boj proti COVID-19. (Kaba, 2020) Veľkí donori presmerovali svoje zdroje a prostriedky takisto do programov na prevenciu a boj s pandemiou. Hoci sa teraz zdravotná a zdravotnícka starostlivosť sústreďuje na pandémiu koronavírusu, riešenie ostatných ochorení, ako malária, ebola, cukrovka, akútna podvýživa a podobne nesmie ísť do úzadia. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020)

V zahraničí sa dostali do popredia okrem trendu **virtuálneho dobrovoľníctva** dostal aj iný typ dobrovoľníctva – namiesto vysielania Sever–Juh došlo k nárastu podpory miestnych komunít prostredníctvom vyslania Juh–Juh, a to najmä v ázijsko-pacifickom regióne. Tento typ dobrovoľníctva môže byť rozhodujúcim faktorom pre nastavenie cesty inkluzívneho, odolného aj viac ekologického zotavenia tohto regiónu po pandémii COVID-19. (UNV, 2020; Perold et al., 2020; O'Brien, 2017)

Pandémia ovplyvnila skúsenosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na individuálnej aj interpersonálnej úrovni. Mimovládne organizácie, implementujúce dobrovoľnícke programy sa snažia transformovať a inovovať svoje modely a spôsoby práce. To sa odráža vo vyššom pracovnom zaťažení a riziku vyhorenia, zvýšenej komunikácii s menej viditeľnými výstupmi, ale aj vo zvýšenom výskyte konfliktov na pracovisku a v teréne. (Perold et al., 2020; Markovic, Kimuli, 2020)

Paradoxne práve globálna pandémia COVID-19, možno ešte viac ako predchádzajúce globálne krízy, poukazuje na opodstatnenosť rozvojovej spolupráce vrátane medzinárodného dobrovoľníctva, solidarity s nízkopríjmovými krajinami a napĺňania globálnych cieľov, ako sú znižovanie chudoby, odstraňovanie nerovností a riešenie konfliktov. (Kaba, 2020; Perold et al., 2020) No práve systém rozvojovej spolupráce ODA SR bude patriť medzi oblasti, ktoré zasiahnu ekonomické škrtky v budúročnom štátnom rozpočte SR najviac, čo sa už viditeľne odrazilo na zníženom počte schválených dotácií na vyslanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre roky 2020 a 2021.

4.4 Vplyv individualizácie na impakt dobrovoľníckeho programu

Bennett (2006) vo svojom výskume potvrdil súvislosť medzi spokojnosťou dobrovoľníka či dobrovoľníčky s prácou v organizácii a spokojnosťou príjemcov, príjemkyne pomoci danou organizáciou. Z výsledkov národného výskumu manažmentu dobrovoľníctva v britských organizáciách (Machin a Paine, 2008) vyplýva, že najčastejším dôvodom, prečo prestali dobrovoľníci a dobrovoľníčky v organizácii pôsobiť, boli osobné dôvody. Výskum však ukázal, že prekážkou môže byť aj nefungujúce vedenie ľudí v organizácii a slabé možnosti o udržanie, zapájanie do chodu organizácie.

Spôsob, ako udržať dobrovoľníka či dobrovoľníčku v organizácii po návrate z pobytu, bola identifikovaná slovenskými organizáciami ako veľká výzva v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu. V momente po príchode na Slovensko sa prejavuje silná spoločenská hybná sila **individualizácie**, na ktorú je naviazaný trend **egoistickej motivácie**. Mladý človek vyťaží zo svojho pobytu maximum (pre svoj osobný rast a budúcu kariéru), a je na organizácii, ako túto jeho čerstvú skúsenosť využije pre seba a udrží si ho v organizácii. Výsledky výskumov (Devereux, 2008; Sherraden, Lough a McBride, 2008) naznačujú, že čím je pobyt v teréne kratší, tým je prínos relatívne väčší pre dobrovoľníka či dobrovoľníčku, ako pre hostiteľskú organizáciu a miestnu komunitu.

V odporúčaniach pre prax sa objavuje návrh potrebného hodnotiaceho debriefingu a jednotného ponávratového školenia, aby navrátiaci človek dokázal zreflektovať zažitú skúsenosť a ponávratových aktivít užitočnosť svoj kritický pohľad na tému rozvoja. Zároveň by bol na takomto podujatí verejne ocenený a bol by mu odovzdaný certifikát, ktorý by mohol podnietiť jeho záujem o pokračovanie v spolupráci. Ocenenie a uznanie totiž patrí k posledným, ale nemenej dôležitým prvkom riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Brozmanová Gregorová et al., 2012) Pokiaľ však svoje vyslanie vníma ako formu dobrovoľníckeho turizmu (volunturizmu) alebo formu semestrálnej stáže, poprípade tzv. 'gap year' medzi školou a prácou, môže byť jeho zotrvanie v organizácii krátkodobé. Náročná situácia v práci či v rodine po návrate alebo nedostatok času môže patriť takisto medzi bariéry, súvisiace s individualizáciou a zvyšujúcimi sa nárokmi na čas človeka, jeho mobilitu a flexibilitu. (Brozmanová Gregorová et al., 2012)

V zahraničí i na Slovensku bol skúmaný rozvoj sociálnych zručností u dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po ich návrate (Cook a Jackson, 2006; Kelly a Case, 2007; Jones, 2005; Lough, 2011; Machin, 2008; Onuki, 2018; Yashima, 2010). Dobrovoľníctvo zohráva dôležitú úlohu pri zamestnateľnosti (Racková, 2014), keď mladí ľudia hľadajú zamestnanie a uplatnenie na trhu práce. Absolvovaná dobrovoľnícka činnosť môže posilniť ich sebadôveru, poskytnúť im prístup k sieťam pracovných možností a kontaktov na zamestnávateľov. Môže byť príležitosťou k rozvoju zručností, očakávaných na trhu práce (Brozmanová Gregorová, Marček, Mráčková, 2009), či k rozvoju pracovných návykov a interpersonálnych schopností, potrebných predovšetkým v oblastiach pomáhajúcich profesií. (Gregorová et al., 2012).

Personalistom a personalistkám na Slovensku však stále chýba uvedomenie si hodnotu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na trhu práce, a u samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zasa uvedomenie si vlastnej hodnoty na trhu práce. (Lago, 2005) Musia si uvedomiť, že dobrovoľníctvo predstavuje základný blok pre ich život, kariéru, osobný rast aj rozvoj, a získaním medzinárodných skúseností, ponorením sa do inej kultúry a jazyka získavajú prepotrebne zručností a vedomostí pre prácu v dnešnej globálnej ekonomike. (Voigts, 2017) Inak to majú s validizáciou dobrovoľníckych skúseností v krajinách s rozvinutejšou infraštruktúrou dobrovoľníctva, napríklad v USA, vo Veľkej Británii či v Austrálii, kde môžu vďaka absolvovanej dobrovoľníckej skúsenosti ukončiť skôr svoje formálne vzdelávanie alebo si vylepšiť kariérny rast. (Brozmanová Gregorová et al., 2012) Vysielajúce organizácie majú potrebu merať svoj vplyv a tento vplyv potom preukázať donorovi či širokej verejnosti. (Chowns a Rath, 2017; Allum 2019) V posledných dvoch dekádach bol skúmaný dosah ponávratových aktivít navrátiacich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti verejnej angažovanosti (Allum, 2008; Jackson et al., 2005; Kelly a Case, 2007; Volunteering Matters et al., 2016; Espe, 2018; Lough a McBride, 2014; Lough et al., 2014; King, 2018). Medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky neprinášajú svojím príchodom a pobytom do nízkopríjmovej krajiny finančnú pomoc. Ich možnosti sú samy osebe obmedzené – pokiaľ ide o časový horizont pôsobenia a implementáciu aktivít, systémové riešenia problémov, prebratie zodpovednosti za konkrétnu 'misiu' a aktivity v danej oblasti. Dôležitá a dôveryhodná je tiež ich snaha prispieť k naplneniu Globálnych cieľov a ukončeniu globálnej chudoby (Úrad vlády SR, 2017, 2021). Čo je ešte dôležitejšie, mnohí z nich zostávajú pôsobiť v rozvojovom sektore a dokonca teraz sami pripravujú či koordinujú ďalších dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. (Markovič Baluchová, 2020)

V rámci výsledkov výskumu v susednom Česku (Frič a Pospíšilová, 2010) sa medzi bariérami zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva objavila: **neinformovanosť respondentov** a respondentiek o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva. To svedčí o stále nízkej osвете a propagácii dobrovoľníctva na verejnosti. Ani o dekádu neskôr nie je povedomie o dobrovoľníctve (vrátane toho medzinárodného)

v našom regióne o nič lepšie. Verejnú informovanosť o programe medzinárodného dobrovoľníctva v rámci ponávratových aktivít identifikovali ako výzvu v záverečnej fáze dobrovoľníckeho cyklu aj respondenti a respondentky výskumu tejto dizertačnej práce. Medzi odporúčaniami do praxe odznelo: spoločná koordinácia osvetových aktivít (vysielajúcich organizácií s donorm), prehodnotenie doterajšej komunikačnej stratégie a PR programu.

Etika zobrazovania a citlivosť podávania správ z navštívenej krajiny je ďalšou identifikovanou výzvou. Aby vyslaný človek vo svojich mediálnych a vzdelávacích výstupoch neprehľboval stereotypy, neokolonialistické predstavy a nevyužíval fenomén **marketingu chudoby**. Ide totiž o často využívaný fenomén zneužívania obrazových alebo písaných materiálov ľudí, zachytených v nedôstojných podmienkach extrémnej chudoby, pričom sa cielene pôsobí na emócie čitateľskej či diváckej obce za účelom: zvýšenia sledovanosti či čítanosti média alebo fundraisingu, ale často i vlastného zviditeľnenia. (Whittemore, 2012; Flinders, 2014; Markovic Baluchova a Svobodova, 2016) Na to však existuje jednoduché riešenie a zároveň aj odporúčanie do praxe – dodržiavať Kódex o používaní obrazového materiálu a podávaní správ z nízkopríjmových krajín. (PMVRO, 2012; Baluchová, 2014; Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008)

4.5 Transformačná zmena pre implementáciu Agendy 2030

Aktuálnou výzvou, ktorej čelia vysielajúce rozvojové organizácie v zahraničí, sa týka vplyvu inovácií na dobrovoľníctvo pre rozvoj a tiež odvážneho návrhu: viac explicitne zosúladiť dobrovoľnícke programy so sociálnymi hnutiami a aktívnym občianstvom, aby pomohlo lepšie naplniť dosiahnutie cieľov trvalo udržateľného rozvoja, pričom nemá ísť o technický proces (podpory komunit v teréne ako doteraz), ale skôr politický. (Allum et al., 2017) Experti a expertky z Fóra volajú po nevyhnutnej transformačnej zmene v záujme efektívnej implementácie Agendy 2030.

Podstatnou súčasťou tejto transformácie sú transformačné partnerstvá – vzťahy medzi stranami, ktoré vedú ku spoločenskej zmene s ohľadom na transformáciu života a vyhliadok samotných dobrovoľníkov, dobrovoľníčok.

Výhodou vysielajúcich organizácií v tomto procese je, že nimi implementované dobrovoľníctvo pre rozvoj bolo výslovne uznané a vyzdvihnuté pri vývine samotnej Agendy 2030, a to najmä pre jeho prierezovú úlohu, ktorá podporuje nové oblasti interakcie všetkých zainteresovaných strán. (UN, 2014) Prínosom takýchto partnerstiev sú udržateľné zmeny pre jednotlivcov, jednotlivkyne, aj pre komunity, na ktoré sa zameriava rozvojová intervencia. Zmena v systéme môže prispieť k vývinu nových spôsobov práce, implementačných modelov, organizačných postupov aj výkonnosti. (Haddock a Devereux, 2016)

Hoci výskum na tému príspevkov medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok k naplneniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov rastie, výskum úlohy vysielajúcich organizácií pri budovaní potrebných partnerstiev a efektívnej rozvojovej intervencie v teréne je do veľkej miery prehliadaný. (Lough, 2016a) Je však identifikovaná potreba posilnenia vzťahov (ako efektívneho prostriedku udržateľnej zmeny) na individuálnej aj inštitucionálnej úrovni. (Haddock a Devereux, 2016)

Tiež treba poznamenať, že v súčasnosti sa meranie účasti a dosahov medzinárodného dobrovoľníctva zameriava najmä na formálne dobrovoľníctvo a dobrovoľnícke aktivity, založené na príslušnosti k nejakej konkrétnej organizácii, pričom sa opomínajú spontánne aktivity tohto druhu, vykonávané jednotlivcami a jednotlivkyňami priamo medzi ľuďmi. (UNV, 2018; Sherraden et al., 2006) Pritom najmä v oblastiach humanitárnych katastrof, zapríčinených ľudským zavinením (ako pri pomoci ľuďom utečencom a utečenkám na tzv. Balkánskej migračnej ceste v roku 2015) alebo prírodnými živlami (ako po výbuchu v Bejrúte v roku 2020), sa pri prvotnej intervencii v rámci obnovy krajiny využíva práve neformálne dobrovoľníctvo jednotlivcov, jednotlivkyň alebo malých skupín.

Čo je dôležité, medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky v súčasnosti zohrávajú v spoločnosti tiež významnú úlohu pri spomaľovaní radikalizácie vo vzťahu k fenoménu migrácie. (Allum et al., 2017; Markovič Baluchová, 2020) Zámerná transformačná zmena pritom závisí od mäkkých faktorov, ako sú svetonázor, viera, vedomosti a vízia. (Göpel, 2014). Toto je nepochybne poľom pôsobnosti vysielajúcich organizácií, ktoré napomáhajú ku kritickej diskusii a formovaniu svetonázoru dobrovoľníkov, dobrovoľníčok v ponávratových aktivitách a zároveň majú vplyv na rozvojové aktivity prostredníctvom svojho vzťahového prístupu. Je zrejmé, že absolvovaný dobrovoľnícky pobyt prispieva k posunom ľudskej mysle individualít, ale aj k zlepšeniu odolnosti celých komunit. (Lough, 2016a)

ZÁVER

Identifikované a analyzované výzvy boli interpretované z dvoch perspektív – v rámci postoja a pod vplyvom spoločenských procesov a aktuálnych trendov, ako aj optikou príspevku dobrovoľníctva k napĺňaniu Agendy 2030 a Globálnych cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Zahraničné výskumy naznačujú transformačnú zmenu medzinárodného dobrovoľníctva pre implementáciu Agendy 2030, a to v podobe transformačných partnerstiev (Devereux, 2017), a tým prehĺbenia impaktu vo vzťahoch so všetkými zúčastnenými aktérmi – ako na strane domovskej, tak aj hostiteľskej krajiny. Medzinárodné dobrovoľníctvo celkovo zvyšuje nielen rovesnícku solidaritu, solidaritu s núdznými u vyslaných ľudí, ale aj angažovanosť ľudí a aktivitu v miestnej komunite, čím podporuje vlastníctvo rozvojových riešení, buduje odolnosť a posilňuje pripravenosť, čím podporuje vlastne dosiahnutie všetkých Globálnych cieľov. (Haddock a Devereaux, 2015) Dobrovoľnícke skupiny môžu tiež hrať významnú úlohu pri sprostredkovaní angažovanosti a prepájaní vládnych stratégií s nevyhnutnými aktivitami komunity. Kombinácia pôsobenia medzinárodných, národných a komunitných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok môže ešte zvýšiť dosah a znásobiť výsledky vo všetkých cieľových oblastiach Agendy 2030. (UNV, 2015)

Osobitný prínos vyslaných ľudí (okrem oblasti osobnej identity, duchovného rastu a morálneho rozvoja) zahŕňa aj rozvoj medziludských vzťahov – na základe schopností spolupracovať, zlepšiť kritické myslenie, získať zmysel pre sociálnu zodpovednosť, citlivo komunikovať, podporovať interkultúrne porozumenie, a tým ďalej redukovať predsudky a zmiernovať radikalizáciu v spoločnosti. (Boček, Lochman, 2012) Dôvodom antiimigračných nálad je aj absencia tréningov kritického myslenia, globálneho vzdelávania, mediálnej a informačnej gramotnosti v slovenskom vzdelávacom systéme. (Markovič Baluchová, 2020) Jedna zo slovenských vysielajúcich organizácií, ktorej štyri pracovníčky boli participantkami tohto výskumu, tento prínos opisuje na svojich navrátiťších dobrovoľníkoch a dobrovoľníčkach ako ambasádoroch zmeny, ktorí doma šíria osvetu, bojujú s predsudkami i so stereotypným zobrazovaním témy migrácie – snažia sa cez osobnú skúsenosť a zažitý príbeh z terénu poopraviť verejnú mienku k tejto téme, oboznámiť okolie s témou rozmanitosti, citlivosti voči iným kultúram.

Dobre naštartovaný proces šírenia povedomia o globálnych témach a prehľbovania solidarity bol narušený nástupom globálnej pandémie, ktorá manažovanie dobrovoľníckych projektov v SR tvrdo zasiahla v roku 2020 aj 2021. Na každú krízu sa však dá pozeriť ako na príležitosť na uskutočnenie zmien, ktoré by boli zvyčajne komplikované, byrokratizované a dlhé. To platí aj pre pokus o zlepšenie systému oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) SR (Kaba, 2020), vrátane dobrovoľníckeho programu, v zmysle: rýchlejšej komunikácie na diaľku, hodnotenia nových výziev, zmeny vo financovaní, prispôbenia stratégií pre prácu s konkrétnymi komunitami, tvorby pohotovostných plánov na vykonávanie dohodnutých aktivít, ako aj tvorby programov podpory duševného zdravia pre ľudí v teréne, ktorí zažívajú vyššie pracovné nasadenie, značné vyťaženie a potenciálne vyhorenie. Tieto a iné návrhy na zlepšenie manažovania dobrovoľníckych cyklov sa objavili v odporúčaníach pre prax.

Spolu so svojimi vysielajúcimi a hostiteľskými organizáciami majú práve medzinárodní dobrovoľníci a dobrovoľníčky dôležitú úlohu nielen v budovaní solidarity, ale aj priamo v napĺňaní Globálnych cieľov a v znižovaní globálnej chudoby v nízkoprijmových krajinách. Tá je často spojená s konfliktmi, spôsobenými ľuďmi a následnými humanitárnymi krízami (vrátane krízy COVID-19), ktoré neprávom udržiavajú milióny ľudí v núdzi. (Markovič Baluchová a Kimuli, 2020) Budúce nasadenie medzinárodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok aj zo Slovenska bude rozhodujúcou a nezameniteľnou súčasťou procesov obnovy nízkoprijmových krajín v 'post-COVID' ére. Všetci zapojení aktéri musia aktívne spolupracovať, na diaľku komunikovať, budovať vzťahy a zdieľať informácie o rizikách aj obmedzeniach (čo je v manažmente medzinárodného dobrovoľníctva mimoriadne dôležité), aby to čoskoro zafungovalo.

LITERATÚRA A POUŽITÉ ZDROJE

- ABRAHAM, J., 2019: Is it time to retire the term “developing country”? [online].
- ADAMCOVÁ, L. et al., 2009: Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 345 s.
- ADICE, PHASE, 2020: Dissemination and Multiplication of the Volunteering projects in Humanitarian Aid context. [online] Roubaix: EUAV. 16 s.
- ADICE, 2021: EUAV Mentoring handbook. [online] Roubaix: EUAV. 28 s.
- ALFES, K., et al., 2016: Enhancing Volunteer Engagement to Achieve Desirable Outcomes: What Can Non-profit Employers Do? *Voluntas*, 27(2), s. 595–617.
- ALIANZA POR LA SOLIDARIDAD, 2017: Standards and procedures required by EU Aid volunteers initiative: guidelines for sending organisations. [online] 124 s.
- ALLUM, C., 2008: ‘Measuring volunteerism in civic engagement.’ Conference paper for Academic Council on the UN System (ACUNS), 2008.
- ALLUM, C., 2016: ‘Why measure and for whose benefit?’ International Forum for Volunteering in Development discussion paper.
- ALLUM, C., 2019: ‘What do we know about exchange for development?’ NOREC Report, 1(1). Norec, Norway.
- ALLUM, C. a ONUKI, M., 2019: Measuring the collective impact of Forum members & associate members, IVCO 2019 PAPER. [online]. 24 s.
- AMBRELA, 2020: Aidwatch – hodnotenie systému ODA SR. [online] Ambrela: Bratislava. 70 s.
- BALUCHOVÁ, B., 2014: Výzvy rozvojového dobrovoľníctva – vysielania slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do rozvojových krajín; In: Zborník z Medzinárodnej vedeckej konferencie Rozvoj a demokracia: Rozvojové ekosystémy vo V4: Príležitosti na spoluprácu mimovládnych organizácií a firiem po miléniových cieľoch, Nadácia Pontis, Bratislava, 2014, s. 58-68.
- BALUCHOVÁ, B., 2014: Ako slovenskej verejnosti mediálne podávať informácie z rozvojových krajín. In *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*, vol. 62, no.1, s. 71-87.
- BAUMAN, Z., 1999: Globalizace. Důsledky pro člověka. Praha: Mladá fronta. 160 s.
- BAUMAN, Z., 2002: Tekutá modernita. Praha: Mladá fronta. 344 s.
- BECK, U., 2007: Co je to globalizace? Omyly a odpovědi. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 191 s.
- BECK, U., 2011: Riziková společnost. Praha: Slon. 430 s.
- BECK, U. et al., 2003: The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme. *Theory, Culture and Society*, Vol. 20(2), s. 1–33.
- BEDNÁŘIK, A., 2003: Riešenie konfliktov: príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. [online]. Bratislava: PDCS. 187 s. [cit. 2014.08.20].
- BEGHETTO, R.A., 2018: What If? Building Students' Problem-Solving Skills Through Complex Challenges [online].
- BENCOVÁ UTEŠENÁ, M., et al., 2017: Hurá, idem na projekt, (Vysokoškolské skriptá k predmetu Globálne rozvojové vzdelávanie), Bratislava: Dvojfarebný svet, 132 s.
- BENNETT, R., 2006: The effects of volunteer job satisfaction on client perceptions of the service quality of a helping and caring charity. In: *Voluntary Action*, Volume 7, Number 3, s. 47 – 61.
- BOČEK, J. a LOCHMAN, O., 2012: Dobrovolně přes hranice: Praktický návod pro začínající organizace. Praha, 2012.
- BRIDGE 47, 2021: Partnerships: Bridge 47 as a partner. [online].
- BRODOVÁ, T., 2018: Postavení rozvojových zemí ve Světové obchodní organizaci. [DP]. MU: Brno, 69 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. et al., 2011: Dobrovoľníctvo: Keď pomoc baví a zábava pomáha. Bratislava: Ševt.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. et al., 2012: Dobrovoľníctvo na Slovensku výskumné reflexie. Bratislava: Iuventa, 208 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., et al., 2014: Štandardy kvality manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a odporúčania na prácu s mládežou v oblasti dobrovoľníctva. Banská Bystrica: CD a Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií. 28 s.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MARČEK, E., MRAČKOVÁ, A., 2009: Analýza dobrovoľníctva na Slovensku, Bratislava: PDCS-Panet, 92 s. [online].
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., et al., 2018: Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku – aktuálny stav a trendy. Stupava: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, 148 s.
- BRUMOVSKÁ, T., SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G., 2010: Mentoring: výchova k profesionálnemu dobrovoľníctvu. Praha: Portál, 2010.
- BRYMAN, A., 2008: Social research methods. (3rd ed.). New York, NY: Oxford University Press Inc. 748 s.
- BUCKLES, D. & CHEVALIER, J., 2012: ‘Assessing the impact of international volunteer cooperation. Guiding questions and Canadian experiences’. International Forum for Volunteering in Development discussion paper.
- BUČKO, L. a SLÁVIKOVÁ, P., 2013: Špecifika inštitucionálnej náhradnej starostlivosti o deti v Kambodži. In *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*, vol. 61, no.3, s. 289-301.
- BURNS, D. et al., 2015: Valuing Volunteering: The role of volunteering in sustainable development. [online]. London, VSO and IDS.
- CARDO, 2015: Dobrovoľníctvo: výskumy a publikácie. [online]
- CHARMAZ, K., 2006: Constructing Grounded Theory: A practical guide through qualitative analysis. Sage, 224 s.
- CLARY, E. G. a SNYDER, M., 1999: The motivations to volunteer: theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8, s. 156–159.
- CLARY, G.E. a SNYDER, M., 1999: Theoretical and Practical Considerations. *Current Directions in Psychological Science* [online].
- CLARK, J. & LEWIS, S., 2017: ‘Impact beyond volunteering: a realist evaluation of the complex and long-term pathways of volunteer impact. Research summary. London: VSO.
- CHOWNS, E. a RATH, A., 2017: ‘IVCO 2017 Sub-Theme Paper – Measurement’. International Forum for Volunteering in Development discussion paper.
- COGHLAN, A. a NOAKES, S., 2012: Towards an understanding of the drivers of commercialisation in the volunteer tourism sector. *Tourism Recreation Research*, 37(2), s. 123–131.
- COMHLÁMH, 2013: Models of international volunteering: Trends, innovation & good practice. [online]. Dublin. 88 s.
- COMHLÁMH, 2014: Online volunteering Discussion paper, [online]. Dublin, Comhlámh. 4 s.
- COMHLÁMH, 2013: What next Toolkit for returned volunteers, [online]. Dublin, Comhlámh. 44 s.
- COMHLÁMH, 2013: Comhlámh’s Volunteer Charter, [online]. Dublin, Comhlámh. 32 s.
- COMHLÁMH, 2014: Comhlámh Coming Home Book, [online]. Dublin, Comhlámh. 60 s.
- COMHLÁMH, 2014: Engaging Returned Development Workers in Development Education. [online]. Dublin, Comhlámh. 47 s.
- COMMUNITY TOOL BOX, 2013: Developing a Strategic Plan and Organizational Structure: Recruiting and Training

- Volunteers (chapter 11), [online].
- CONCORD EUROPE, 2021: EU ODA up, but far from levels promised and needed amid international crises [online]
- COOK, P. a JACKSON, N., 2006: Valuing volunteering. A route to professional development: views from VSO volunteers and managers. London: Chartered Management Institute and VSO.
- CRESWELL, J. W., 2007: Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. 472 s.
- Common Characteristics of Developing/Third World Countries: Economic concepts.com, [online]. 2015
- COLLIER, P., 2009: Miliarda nejchudších. Praha: Vyšehrad. 217 s.
- ČLOVEK V OHROZENÍ, 2020: Narastajúci strach, chudoba a smútok detí. Ako vyzerá život rodín na úteku v Libanone v čase pandémie? [online].
- DEVEREUX, P., 2008: International volunteering for development and sustainability: outdated paternalism or a radical response to globalisation? *Development in Practice*, 18 (3), s. 357–370
- DEVEREUX, P. a GUSE, K., 2012: 'MDGs, Sustainable Development Goals and the post 2015 agenda: opportunities for consolidating the recognition of volunteerism'. *International Forum for Volunteering in Development*.
- DEVEREUX, P. et al., 2017: Volunteering and the UN Sustainable Development Goals: Finding common ground between national and international volunteering agendas?, *Third Sector Review*, 23 (1), s. 209-234.
- DEVEREUX, P. a LEARMONTH, B., 2017: Implementation of the SDGs through transformative partnership in volunteering. *IVCO 2017 FRAMING PAPER*. 29 s
- DISMAN, M., 2002: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha, Karolinum. 374 s.
- DUŠKOVÁ, L. a ŠAFARÍKOVÁ, S., 2015: Kvalitativní metody pro rozvojová studia. Olomouc: UP, 77 s.
- ELLIS, S., 2005: Tracking volunteer trends. *Leadership Issue* 2005, January 2005.
- ESMOND, J., 2010: Volunteer Management – 7 Trends That Will Change Volunteer Recognition and Recruitment For You. [online].
- ESPE, H., 2018: 'The approach of FK Norway to the concept of added value'. Conference presentation to the Fourth European Meeting for International Volunteer Cooperation Organisations, Lucerne, May 2018.
- EUROBAROMETER, 2005: Attitudes towards Development Aid, [online].
- EUROBAROMETER, 2007: Citizens of the new EU Member States and Development Aid. European commission, [online].
- EUROBAROMETER, 2013: EU Development Aid and the Millenium Development Goals. [online].
- EVANS, E. a SAXTON, J., 2005: The 21st Century volunteer. Report on the changing face of volunteering in the 21st Century. London: Scout Association.
- FEE, A. et al., 2014: Factors Influencing the Effectiveness of International Volunteer Assignments: A 10-Year Analysis, [online]. *AVI research: Australia*. 4 s.
- FERNHOLZ, T., 2016: The World Bank is eliminating the term "developing country" from its data vocabulary. [online]
- FLINDERS, M., 2014: Down and Out in Bloemfontein [online].
- FLICK, U. (Ed.), 2018: The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.
- FRIČ, P. a POSPÍŠILOVÁ, T. et al., 2010: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Agnes, 263 s.
- GAŽOVIČ, O., 2008: SlovakAid – oficiálna rozvojová spolupráca ako nástroj konštituovania identity SR? [DP]. MU: Brno, 93 s.
- GÁLIKOVÁ TOLNAIOVÁ, S., 2007: Problém výchovy na prahu 21.storočia. Bratislava: Iris, 250 s.
- GASKIN, K. (ed.), 2008: Results of the public consultation. The Commission on the Future of Volunteering. [online].
- GASKIN, K., 2003: A Choice Blend: what volunteers want from organisations and management. London: Institute for Volunteering Research.
- GAY, P., 2000: Delivering the goods: The work and future direction of volunteer management. In: *Voluntary Action*, Volume 2, Number 2, s. 45 – 57.
- GIDDENS, A., 1988: Důsledky modernity. Praha: Slon. 200 s.
- GIDDENS, A., 2013: Sociologie. Praha: Argo.
- GOPEL, M., 2014: Navigating a New Agenda Questions and Answers on Paradigm Shifts & Transformational Change. Berlin, Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy GmbH.
- GRABOWSKI, S., 2013: Volunteer tourists: Why do they do it? In WEARING, S. L. a MCGEHEE, N. G. (2013). *International Volunteer Tourism: Integrating travellers and communities*. Wallingford, Cab International, s. 70–83.
- GRAFF, L.L., 2002: Emerging Trends and Issues in Volunteerism and Volunteer Program Management, [online]. CBS: Canada, 16 s.
- GREEN, J., WILLIS, K., HUGHES, E., SMALL, R., WELCH, N., GIBBS, L., 2007: Generating best evidence from qualitative research: the role of data analysis. *Australian and New Zealand journal of public health*. 31(6). S. 545-50.
- HADDAD, M. A., 2006: Civic Responsibility and Patterns of Voluntary Participation Around the World. *Comparative Political Studies*, vo. 39, no. 10, s. 1220-1242.
- HADDOCK, M. a DEVEREUX, P., 2015: 'Documenting the contribution of volunteering to the SDGs: the challenges and opportunities of universal SDGs for IVCOs and volunteer groups'. *International Forum for Volunteering in Development*.
- HALL, M., et al., 2001: Caring Canadians, Involved Canadians: Highlights from the 2000 National Survey of Giving, Volunteering and Participating. Ottawa: Statistics Canada.
- HANDY, F., et al., 2006: Summer on the island: episodic volunteering. *Voluntary Action*, 7 (3), s. 31–46.
- HANDY, F., a HUSTINX, L. 2009: The Why and How of Volunteering. *Nonprofit Management & Leadership*, vol. 19, no. 4.
- HAMMERSLEY, M., a ATKINSON, P., 1995: *Ethnography: Principles in Practice* (2nd ed.). London: Routledge.
- HATOKOVÁ, M. et al., 2013: Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. *Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach*. 2. vydanie. Košice: EQUILIBRIA, 2013.
- HATOKOVÁ, M. et al., 2009: Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. *Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco.
- HENDL, J. 2005: Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. 408s.
- HENNINK, M. M., 2007: *International focus group research: A handbook for the health and social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press. 280 s.
- HINDLE, C., 2010: *Volunteer: A Traveller's Guide to Making a Difference Around the World*. London, Lonely Planet.
- HUSTINX, L., 2001: Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical exploration. In *Voluntary action*, vo. 3, no 2, s. 57-76.
- HUSTINX, L. a LAMMERTYN, F., 2003: Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. In *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organization*, vo. 14, no. 2, s. 167-187.
- HUSTINX, L., CNAAN, R. a HANDY, F., 2010: Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40 (4), s. 410–434.

- IGAZOVÁ, M., 2016: Prínosy pro samotné dobrovolníky v pomoci uprchlíkům na státních hranicích, [DP]. CARITAS: Olomouc, 61. s.
- INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION – ILO, 2011: Manual on the measurement of volunteering work. [online]. Geneva.
- IAVE, The International Association for Volunteer Effort, 2015: The Universal Declaration on Volunteering, In 16th World Volunteer Conference, Amsterdam, The Netherlands, January 2001, the International Year of Volunteers.
- Inštitút pre globálnu zodpovednosť, 2008: Ako hovoriť o väčšine sveta. Ako objektívne informovať o krajinách globálneho juhu, IGO: Varšava, 19 s.
- IFRC, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2019: Volunteer Management Cycle. [online]. IFRC: Americas. 36 s.,
- IRIE, E. et al., 2010: The Worth of What they Do: The Impact of Short-term Immersive Jewish Service-Learning on Host Communities: An Exploratory Study. Berkeley CA: BTW Consultants Inc. JACKSON, E.T. et al., 2005: 'The power of volunteering: a review of the Canadian Volunteer Cooperation Program'. Montreal: Universalia.
- JANČOVIČ, J., 2011: Keď príde na bezpečnosť..., (Bezpečnosť humanitárnych a rozvojových organizácií a ich pracovníkov, Váry, Trnava, 2011.
- JANČOVIČ, J. et al., 2012: Texty k efektívnej rozvojovej spolupráci, Typi Universitatis Tymaviensis - spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 251 s.
- JASSOVÁ, M., 2018: Dobrovoľníctvo a jeho prínosy pre dobrovoľníkov a klientov krízového centra, [DP]. TF KU: Košice, 54 s.
- JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV LUDOVÍTA ŠTÚRA, 2013: Jazyková poradňa: výzva. [online]
- JONES, CH., 2017: Microvolunteering: what is it and why should you do it. [online].
- JONES, A., 2004: Review of gap year provision research report (RR555). [online]. London, Department for Education and Skills/School of Geography, Birkbeck College, University of London.
- JONES, A., 2005: Assessing international youth service programmes in two low-income countries. *Voluntary Action*, 7 (2), s. 87–99.
- KSSJ, Krátky slovník slovenského jazyka (kolektív autorov), 2003: Výzva, VEDA: Bratislava, 945 s.
- KABA, D., 2021: Objem oficiálnej rozvojovej pomoci vzrástol celosvetovo (i v SR), no na riešenie globálnych kríz to stále nestačí. [online]
- KABA, D., 2020: Pandémia nesmie zastaviť rozvojovú spoluprácu. In *Zahraničná politika*. [online].
- KACHAŇÁKOVÁ, A., 2003: Riadenie ľudských zdrojov. Bratislava: SPRINT. 212 s.
- KELLY, S. & CASE, R., 2007: 'The overseas experience: a passport to improved volunteering. A research report'. Toronto: Centre for Research and Education in Human Services.
- KEESBURY, J., 2003: The Value of International Volunteerism: A Review of Literature on International Volunteer-Sending Programs. [online]. USAID.
- KING, D., 2018: 'Active citizenship, civic engagement and global citizenship'. *International Forum for Volunteering in Development*.
- KOSOVÁ, B., 2015: Filozofické aglobálne súvislosti edukácie. Banská Bystrica: Belianum, 174 s.
- KOONTZ, H. a WEIHRICH, H. (eds.), 2007: *Essentials Of Management: An International perspective*. 7. vydanie, New Delhi, Tata McGraw-Hill Publishing Company.
- KŘIVOHLAVÝ, J., 2001: *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- KOUBEK, J., 2004: *Rízení lidských zdrojů*. 3. vyd. Praha: Management Press. 355 s.
- KUDLÁČOVÁ, B., 2007: Človek a výchova v dejinách európskeho myslenia. Trnava: Pedagogická fakulta. 199 s.
- KUSÁ, D., 2006: Riešenie konfliktov. [online]. Boston: Inštitút pre mediáciu a historický zmier. Život bez predsudkov. 48 s.
- LAGO, M., 2005: Dobrovoľníctvo ako konkurenčná výhoda uchádzača o zamestnanie v cieľovej skupine personalistov. Bratislava: YMCA.
- LEVERMORE, R., 2011c: The paucity of, and dilemma in, evaluating corporate social responsibility for development through sport. *Third World Quarterly*, 32(3), s. 551- 569.
- LEWIS, D., 2006: Globalization and International Service: A Development Perspective. *Voluntary Action*, 7 (2), s. 13–26.
- LIEBERMAN, A., 2020: After COVID-19 evacuations, volunteers fear for future of Peace Corps, [online].
- LOUGH, B.J., et al., 2019: 'Contributing to the Global Research Agenda on volunteering for peace and development', *Voluntaris*.
- LOUGH, B., 2008: Impacts of International Volunteering and Service. [online]. St. Louis, Washington University.
- LOUGH, B.J., 2011: 'International volunteers' perceptions of intercultural competence'. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, s. 452-464.
- LOUGH, B.J., 2012: 'Participatory research on the impact of international volunteerism in Kenya: provisional results'. *International Forum for Volunteering in Development*.
- LOUGH, B.J., et al., 2013: 'International volunteering for development: A desk review of Forum members' grey literature'. Ottawa: International Forum for Volunteering in Development.
- LOUGH, B.J. a MATTHEW, L., 2013: 'Measuring and conveying the added value of international volunteering'. *International Forum for Volunteering in Development*.
- LOUGH, B.J. a MCBRIDE, A.M., 2014: 'Navigating the boundaries of active global citizenship', *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39, s. 457-469.
- LOUGH, B.J., et al., 2014: 'The impact of international service on the development of volunteers' intercultural relations'. *Social Science Research*, 46, s. 48-58.
- LOUGH, B.J., 2016: 'Global partners for sustainable development: the added value of Singapore International Foundation Volunteers'. Singapore: Singapore International Foundation.
- LOUGH, B.J. a TIESSEN, R., 2018: 'How do international volunteering characteristics influence outcomes? Perspectives from partner organizations', *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 29, s. 104-118.
- LOW, N. et al., 2007: Helping out: A national survey of volunteering and charitable giving. [online]. Cabinet Office.
- LYONS, M., WIJKSTROM, P. a CLARY, G., 1998: Comparative studies of volunteering: what is being studied. *Voluntary Action*, vo. 1, no. 1, s. 45-54
- LYONS, K. et al., 2012: GAP YEAR VOLUNTEER TOURISM Myths of Global Citizenship? *Annals of Tourism Research*, 39 (1), s. 361–378.
- LYONS, K. a WEARING, S., 2008a: Volunteer Tourism as Alternative Tourism: Journeys Beyond Otherness. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism: international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 3–11.
- LYONS, K. a WEARING, S., 2008b: All for a Good Cause? The Blurred Boundaries of Volunteering and Tourism. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism : international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 130–143.

- MARSHALL, C., a ROSSMAN, G., 2011: *Designing Qualitative Research*. London: Sage.
- MACHIN, J., a PAINE, A. E., 2008: *Managing for success: volunteer's views on their involvement and support*. London: Institute for Volunteering Research.
- MCBRIDE, A.M. a DAFTARÝ, D., 2005: *International Service: History and Forms, Pitfalls and Potential*. Working Paper No. 05-10. Washington, Global Service Institute, Center for Social Development.
- MCBRIDE, A.M., LOUGH, B. a SHERRADEN, M., 2010: *Perceived impacts of international service on volunteers: interim results from a quasi-experimental study*. [online]. Brookings, Global Economy and Development a St Louis, Centre for Social Development, Washington University.
- MACDUFF, N., 2005: *Societal Changes and Rise of the Episodic Volunteer, Emerging Areas of Volunteering*, Arnova Occasional Paper Series, vol. 1, no. 2. Indianapolis.
- MACMILLAN DICTIONARY, 2021: *Challenge definitions*. [online]
- MACHÁČEK, M., 2008: *Úvod do politickej sociológie mládeže*. Trnava: Katedra politológie FF UCM. 181 s.
- MACHIN, J., 2008: *The Impact of Returned International Volunteers on the UK: A Scoping Review*. London: Institute for Volunteering Research.
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B. a SVOBODOVÁ, M., 2016: *Zobrazovanie zraniteľných osôb z rozvojových krajín a metódy marketingu chudoby na internetových stránkach vybraných organizácií*, *Acta Missiologica*, 10/1, Bratislava: VŠSA, s. 31-47.
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B. a KIMULI, D., 2020: *Analysis of challenges in international voluntary service in the Covid-19 era on example of Slovak development volunteer projects*, In *Acta Missiologica*, 14/2, s. 137-151
- MARKOVIČ BALUCHOVÁ, B., 2020: *Pôsobenie slovenských rozvojových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblastiach ovplyvnených migráciou*. [online] *Ambrela*: Bratislava, 14 s.
- MATULAYOVÁ, T., 2012: *Dobrovoľníctvo ako výskumná téma sociálnej práce a sociológie*. Zborník z vedeckej konferencie. Liberec: Technická Univerzita, 71 s.
- MATULAYOVÁ, T., BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, et al., 2012: *Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie*. Bratislava: Iuventa - Slovenský inštitút mládeže, 208 s.
- MATULAYOVÁ, T., CHYTIL, O. (eds.), 2011: *Výzvy pre sociálne profesie v modernej spoločnosti*. Prešov: FF PU, 314 s.
- MATULAYOVÁ, T., 2011: *Dobrovoľníctvo v postmoderných časoch*. In *Národná osвета*.
- MATULAYOVÁ, T., et al., 2017: *Motivace k dobrovoľníctví*. Olomouc: Univerzita Palackého, 109 s.
- MEIJS, L. C. P. M., a HOOSTADT, E., 2001: *New Ways of Managing Volunteers: Combining membership management and programme management*. *Voluntary Action* 3 (3). s. 44–61.
- MEIJS, L. C. P. M., a KARR L. B., 2006: *„Sustaining the Motivation to Volunteer in Organizations“*. In F. Detlet, A. Flache, A.P. Buunk, S.Lindenberg (Eds). *Solidarity and Prosocial Behavior. An Integration of Sociological and Psychological Perspectives*. New York: Springer, s. 157–171.
- MEIJS, L. C. P. M., HANDY, et al., 2003: *All in the Eyes of the Beholder? Perceptions of Volunteering Across Eight Countries*. In Dekker P. a Halman L. (Eds) *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*. New Yor: Kluwer Academic, s. 19–34.
- MENEGHINI, A.M., 2016: *‘A meaningful break in a flat life: The motivations behind overseas volunteering’*, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45, s. 1214–1233
- MERRILL, M., V., 2003: *International megatrends in volunteerism*. In *Voluntary Action*, 2003, vo. 5, No. 2, s. 63 – 69.
- MERRILL, M.V., 2006: *Global Trends and the Challenges for Volunteering*. *The International Journal of Volunteer Administration*, 24 (1), s. 9–14.
- MEZŘICKÝ, V., 2003: *Globalizace*. Praha: Portál. 152 s.
- MIRRI, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR, 2020: *Správa odosiahnutých výsledkoch v národných prioritách implementácie Agendy 2030*. [online]. MIRRI: Bratislava, 61 s.
- MORGAN, J., 2009: *Volunteer tourism: What are the benefits for international development*. [online].
- MRÁČKOVÁ, A., 2009: *Manažment dobrovoľníkov*. [online]. Bratislava: Liga za duševné zdravie, s. 46.
- MULLER, A., et al., 2015: *Towards a Governance Heuristic for Sustainable Development*. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 15, s. 49–56.
- MYDLÍKOVÁ, E., 2004: *Manažment v sociálnej práci*. Vyd. 1., Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca. 112 s.
- MZVaEZ SR, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, 2020: *Správa o Oficiálnej rozvojovej pomoci SR za rok 2019*, MZVaEZ SR: Bratislava, 66 s.
- NAKONEČNÝ, M., 1996: *Motivace lidského chování*. Praha, Academia – nakladatelství Akademie věd ČR. 260 s.,
- NEMCOVÁ, L., 2014: *Rozvojové dobrovoľníctvo získava na popularite*, in *Rozvojová spolupráca – Bulletin MVRO*. Bratislava: PMVRO, KOLDO, 20 s.
- NOVÁ, M., 2018: *Dobrovoľník a jeho pôsobnosť v rozvojových zemi v kontextu religiozity a globalizace*, In Knap L. (Ed.): *DOBROVOĽNÍCTVO AKO SLUŽBA*, Zborník z medzinárodného vedeckého symposia. VERBUM KU: Ružomberok, s. 8-18.
- NYKLOVÁ, B. A MOREE, D., 2021: *Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19: výzkumná zpráva*. AV ČR a UK: Praha, 189 s.
- OECD, 2020: *DAC List of ODA Recipients*. [online]
- OKABE, Y., et al., 2019: *‘What motivates Japan’s international volunteers? Categorizing Japan overseas cooperation volunteers (JOCVs)’*. JICA-RI Working Paper 158. Tokyo: JICA Research Institute.
- ONDREJKOVIČ, P., 2002: *Globalizácia a individualizácia mládeže, negatívne stránky*. Bratislava: Veda. 132s.
- ONUJI, M., 2018: *‘Measuring the competencies of international volunteers: key competencies of the Japan Overseas Cooperation Volunteers and their perceived achievements and outcomes’*. JICA-RI Working Paper 116. Tokyo: JICA Research Institute.
- O’BRIEN, J., et al., 2017: *IVCO 2017 Sub-Theme Paper – Enabling Environment*. International Forum for Volunteering in Development.
- O’BRIEN, J., 2020: *Opinion: The future of volunteering in the coronavirus era*, [online].
- PALACIOS, C. M., 2010: *Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: conceiving global connections beyond aid*. *Journal of Sustainable Tourism*, 18 (7), s. 861–878.
- PUTNAM, R., 2000: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- PAINE, A. E., a HOWLETT, S., et al. 2007: *Volunteering and social policy*. The Institute for Volunteering Research and Volunteering England.
- PAYNE, M., 2005: *Modern Social Work Theory*. London: Palgrave Macmillan. 366 s.
- PEARCE, P. a COGLAN, A., 2008: *The Dynamics Behind Volunteer Tourism*. In LYONS, Kevin a WEARING, Stephen (eds.). *Journeys of discovery in volunteer tourism: international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 130–143.
- PEROLD, H., 2011: *Introduction. International Volunteering in Southern Africa: Potential for Change?* S. Net. Bonn, Scientia Bonnensis.

- PEROLD, H., et al., 2013: "The colonial legacy of international voluntary service." *Community Development Journal* 48(2): s. 179-196.
- PLEWES, B. a STUART, R., 2007: Opportunities and challenges for international volunteer co-operation. [online]. In IVCO Conference, Montreal, 2007. International FORUM on Development Service.
- PLATFORMA MVRO (kolektív autorov), 2012: Slovenský sprievodca rozvojovým dobrovoľníctvom, [online] PMVRO: Bratislava, 60 s.
- PLATFORMA MVRO, 2010: Štúdia o dobrovoľníctve, jeho systéme na Slovensku a v niektorých vybraných krajinách Európskej Únie, Kanady a jeho integrácia do rozvoje a humanitárnej pomoci. PMVRO: Bratislava, 53 s.
- PLATFORMA MVRO, 2013: Hodnotenie doterajšej implementácie Programu MZVaEZ SR na vysielanie dobrovoľníkov a expertov do rozvojových krajín v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci SR (01.03.2012 – 31.07.2013), PMVRO: Bratislava, 7 s.
- PROFANT, T., 2015: Konštrukcia Slovenska ako darcu a jej mocenské dopady, In *Mezinárodní vzťahy*, 50/2., s. 23-44
- PUTNAM, R.D., 2000: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon and Schuster.
- RACKOVÁ, Kateřina, 2014: Analýza zkušeností studentů MRS UP v Olomouci z dobrovolnických projektů v rozvojových zemích. [DP.] UP: Olomouc, 223 s.
- RANDEL, J. et al., 2004: International volunteering: Trends, added value and social capital. [online]. In Oslo Forum, 2004. Wells, Development Initiatives.
- REICHEL, J., 2009: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 192 s.
- ROCHESTER, C., 2006: *Making Sense of Volunteering. A Literature Review*. London: Volunteering England, 39 s.
- ROCHESTER, C., 2018: Trends in volunteering. (zhrnutie štatistického a akademického výskumu dobrovoľníctva)
- ROCHESTER, C. a HUTCHISON, R., 2002: *A Review of the Home Office Older Volunteers Initiative, Research Study 248*, Home Office: London.
- ROCHESTER, C., PAINE, A. E., HOWLETT, S., ZIMECK, M., 2010: *Volunteering and Society in the 21st Century*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 274 s.
- ROTHWELL, A. a CHARLESTON, B., 2013: International volunteering: employability, leadership and more. *Education + Training*, 55 (2), s. 159-173.
- RUSNAK, U. et al., 2002: *Rozvojová pomoc a spolupráca*, Bratislava, SIMŠ.
- RYAN, R.M. a DECI, E.L., 2000: Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions, in *Contemporary Educational Psychology* 25, s. 54-67 [online].
- ŘIHÁČEK, T. et al., 2013: *Kvalitativní analýzy textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- SAMRS, MZVaEZ SR, 2019: *Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023*, [online]. MZVaEZ SR: Bratislava 61 s.
- SAMRS, 2019: *Koncepcia vysielania dobrovoľníkov a dobrovoľníkov-expertov do rozvojových krajín*. [online] SAMRS: Bratislava, 6 s.,
- SAVIO, 2020: *Na cestu: Sprievodca pre misijného dobrovoľníka*, SAVIO: Bratislava, 100 s.
- SEDLÁK, M., 2001: *Manažment*. Bratislava: Jura Edition, 378 s.
- SCHECH, S., et al., 2016: "Building relationships and negotiating difference in international development volunteerism." *The Geographical Journal*.
- SHERRADEN, M., LOUGH, B., MCBRIDE, A.M., 2008: Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19 (4), s. 395-421.
- SHERRADEN, M.S., STRINGHAM, J., SOW, S.C., MCBRIDE, A.M., 2006: The Forms and Structure of International Voluntary Service. In *Voluntas* 17, s. 163-180.
- SHERRADEN, M., 2001: *Service and the human enterprise*. St. Louis, Center for Social Development, Washington University.
- SCHWINGE, B., 2011: Organisational culture and volunteers: a model for explaining mutual satisfaction and success, in SAGE Net, ed., *International Volunteering in Southern Africa: Potential for Change?* Scientia Bonnensis, Bonn, s. 1-23.
- SICHEL, B., 2006: "I've come to help" Can tourism and altruism mix? *Briarpatch Magazine*, [Online].
- SILVERMAN, D., 2005: *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, 327 s.,
- SIEKLOVÁ, M., 2020: *Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku v kontexte individualizácie a modernizácie*. [DP]. UMB: Banská Bystrica, 132 s.
- SIMPSON, K., 2004: "Doing development": The gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of International Development*, 16, s. 681-692.
- SLOVAKAID, SAMRS, 2021: *SlovakAid dobrovoľníci*. [online].
- SMITH, D.J., 2000: Volunteering and social development. *Voluntary Action*, 3(1).
- SMITH, V.L. a FONT, X., 2014: Volunteer Tourism, Greenwashing and Understanding Responsible Marketing Using Market Signalling Theory. *Journal of Sustainable Tourism*, 22 (6), S. 942-963.
- SOKOLOWSKI, A., et al., 2001: *Measuring Volunteering: A practical toolkit*. Washington and Bonn: Independent Sector and United Nations Volunteers.
- SÖDERMAN, N. a SNEAD, S., 2008: Opening the Gap: the Motivation of Gap Year Travellers to Volunteer in Latin America. In LYONS, K. a WEARING, S. (eds.) *Journeys of discovery in volunteer tourism : international case study perspectives*. Wallingford, CAB International, s. 118-129.
- STEBBINS, R., 2006: *Leisure Reflections*. No. 13. The Serious Leisure Perspective. LSA Newsletter No. 75, s. 6-8.
- SNYDER, M. a OMOTO, A., 2009: Who gets involved and why? The psychology of volunteerism. In E. S. C. LIU, M. J. HOLOSKO, a T. W. LO (Eds.), *Youth empowerment and volunteerism: Principles, policies and practices*. Hong Kong, City University of Hong Kong Press, s. 3-26.
- SURMAROVÁ, E., 2019: *Motivace dobrovolníků k mezinárodní dobrovolnické činnosti u Sasaků na Lomboku*. [DP]. UTB: Zlín, 120 s.
- SYROVÁTKA, M. a HARMÁČEK, J., 2014: *Klasifikace rozvojových zemí*. In *Rozvojová studia - vybrané kapitoly* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 45-66.
- ŠAFARÍKOVÁ, S., 2013: The influence of sport and physical activities on youth development within the context of developing countries (The Kids League, Uganda), [DP]. Olomouc: UP, 136 s.
- ŠVARÍČEK, R. a ŠEDOVÁ, K. et al., 2007: *Kvalitativní výskum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 377 s.
- ŠVEC, Š. et al., 1998: *Metodológia vied o výchove. Kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanistické prístupy v edukačnom výskume*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 1998, 303 s.
- TIESSEN, R., 2012: 'Motivations for learn/volunteer abroad programs: Research with Canadian youth', *Journal of Global Citizenship & Equity Education*, 2, s. 1-21.
- TOMAN, I., 2010: *Motivace zvenčí je jako smrad*. Praha, Taxis International. [e-kniha], 190 s.
- TOMAZOS, K., 2010: Volunteer tourism – an ambiguous marketing phenomenon. *Innovative Marketing*, 6 (4), s. 42-47.
- TOMAZOS, K. a BUTLER, R., 2009: Volunteer tourism: working on holiday or playing at work? *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 4 (4), s. 331-349

- TOŠNER, J. a SOZANSKÁ, O., 2002: Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizaciích. Praha: Portál.
- TOURISM RESEARCH AND MARKETING – TRAM, 2008: Volunteer Tourism: A Global Analysis. Arnhem. Association for Tourism and Leisure Education.
- TRAU, A.M., 2015: Challenges and dilemmas of international development volunteering: a case study from Vanuatu, *Development in Practice*, 25:1, s. 29-41
- UGROCY, J., 2008: Motivácia dobrovoľníkov v manažmente neziskových organizácií. [DP]. Bratislava: KM FPM, 102 s.
- UJFALUŠI, R., 2012: Význam mezinárodního dobrovolnictví pro rozvoj jednotlivce a otevřené společnosti. In: *Cesty k uznávání: sborník příspěvků z Konference k uznávání neformálního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, s. 13-15.
- ÚRAD VLÁDY SR, 2017: *Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami, Konceptcia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí*, 25 s.
- UNGA, 2015: Report of the Secretary-General on Integrating volunteering in the next decade. (A/70/118) New York.
- UNITED NATIONS VOLUNTEERS – UNV, 2011: State of the World's Volunteerism Report: Universal Values for Global Well-being. [online]. United Nations Volunteers.
- UN, 2011: The Millennium Development Goals Report (2011). [online].
- UN stats, 2016: SDG report 2016: Leaving no one behind, [online]. United Nations.
- UNV, 2018: Current Estimates and Next Steps – The scope and scale of global volunteering, Background research for the 2018 State of the World's Volunteerism Report: The thread that binds, [online]
- UNV, 2020: Volunteering at the heart of South-South cooperation, UNV & UN Office for South-South Cooperation, Bangkok. 52 s. [online].
- UNV, Forum, CSD, 2015: Strategic Directions for Global Research on Volunteering for Peace and Sustainable Development 2015-2025, Report of the workshop co-hosted by the UNV, Forum, and the Center for Social Development, July 6-7, 2015.
- UNSTEAD-JOSS, R., 2008: 'An analysis of volunteer motivation: implications for international development', *Voluntary Action: The Journal of the Institute for Volunteering Research*, 9(1), s. 12–24.
- VELUDO-de-OLIVIERA, et al. 2015: Unselfish? Understanding the role of altruism, empathy, and beliefs in volunteering commitment. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 27 (4). s. 373–396.
- VOIGTS, J., 2017: Trends in Volunteering Abroad. New Volunteer Programs Reflect Evolving Interests and Needs. [online].
- VODOPIVEC, B. a JAFFE, R., 2011: Save the World in a Week: Volunteer Tourism, Development and Difference. *European Journal of Development Research* 23, s. 111–128.
- VOLUNTEER CANADA, 2001: A Guide to Volunteer Program Management Resources. [online] VC: Canada, 28 s.,
- VOLUNTEERING MATTERS et al., 2016: Engaging returned volunteers in active citizenship: research, learning and best practice from four countries. [online]. Dublin: Comhlámh.
- VSA, 2019: VSA helps develop the first ever global volunteering standard. [online].
- VSO INTERNATIONAL, 2020: Meet the volunteers fighting poverty from their living rooms, [online].
- VSO, Voluntary Service Overseas, 2015: Valuing volunteering. The role of volunteering in sustainable development. [online]. VSO/Institute of Development Studies.
- ZIEMEK, S., 2006: Economic analysis of volunteers' motivations – A cross-country study. *The Journal of Socio-Economics* 35 (2006), s. 532–555.
- YAMAZAKI, Y., KAYES Ch. D., 2004: An Experiential Approach to Cross-Cultural Learning: A Review and Integration of Competencies for Successful Expatriate Adaptation. *Academy of Management Learning & Education*, 3(4), s. 362-379.
- YASHIMA, T., 2010: 'The effects of international volunteer work experiences on intercultural competence of Japanese youth', *International Journal of Intercultural Relations*, 32, s. 268-282.
- WALLACE, T. et al., 2015: State of the World's Volunteerism Report: Transforming Governance. Bonn, Germany, United Nations Volunteers. 132 s.
- WANG, L., et al., 2016: An Empirical Examination of Formal and Informal Volunteering in Canada. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. s. 1–23.
- WEARING, S.L. a MCGEHEE, N.G., 2013: *International Volunteer Tourism: Integrating travellers and communities*. UK: Preston.
- WILLIAMS, C. C., 2008: Developing a Culture of Volunteering: Beyond the Third Sector Approach. *The Journal of Voluntary Sector Research*. Volume 1, Issue 1, s. 25–43.
- WILSON, J. a MUSICK, M., 2008: *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- WHITTEMORE, N., 2012: The Rise And Fall Of Poverty Porn. In *Fastcoexist.com*, [online]

ODBORNÝ ŽIVOTOPIS

(RNDr. PhDr. Božena Markovič Baluchová, PhD.)

Vzdělání

1998 – 2003 (Bc. & Mgr.): Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra mineralógie a petrológie (odbor: Mineralógia a petrológia)

2003 – 2008 (Mgr.): Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra žurnalistiky (odbor: Žurnalistika)

2003 – 2010 (RNDr. & PhD.): Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra mineralógie a petrológie (odbor: Mineralógia a petrológia)

2008 – 2011 (PhDr.): Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, Katedra masmediálnej komunikácie (odbor: masmediálne štúdiá)

od 2008 – 2014 (Bc. & Mgr. Art.): Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Filmová a televízna fakulta, Ateliér dokumentárnej tvorby (odbor: Dokumentárna tvorba)

od 2013 – 2015 (MHA): Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, Katedra ekonomiky a manažmentu v zdravotníctve (odbor: Health Administration Research and Management)

od 2012: Univerzita Palackého v Olomouci, Prírodovedecká fakulta, Katedra rozvojových a environmentálnych štúdií (doktorský študijný program, odbor: Mezinárodní rozvojová studia)

Profesní činnost

2003 – 2006: Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra mineralógie a petrológie (pedagogička, výskumná pracovníčka)

2006 – 2009: Katolícke noviny, Slovenský rozhlas (redaktorka, publicistka)

2008 – 2011: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, Katedra masmediálnej komunikácie (pedagogička, výskumná pracovníčka)

2012: Slovenská katolícka charita (lektorka globálneho rozvojového vzdelávania, mediálna koordinátorka)

2013: Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita (odborná asistentka, terénna rozvojová pracovníčka v Keni)

2015 – 2017: UNDP / Rozvojový program OSN pre Európu a SNŠ (komunikačná konzultantka v programe: Verejné financie pre rozvoj v Moldavsku a Čiernej Hore)

2012 – doteraz: Prohuman – vedecko-odborný internetový časopis (členka redakčnej rady, analytička, publicistka v oblasti rozvojovej spolupráce a komunitného rozvoja)

2011 – doteraz: OZ DocUnion (CEO, projektová a komunikačná manažérka – projekty mediálnej a informačnej gramotnosti, tréningy globálnej žurnalistiky)

2011 – doteraz: Media about Development – internetový magazín so zameraním na rozvoj (šéfredaktorka – zodpovedné zobrazovanie globálnych tém a rozvoja)

2018 – 2019: ADRA Slovensko (komunikačná manažérka – pokrývanie tém globálneho dobrovoľníctva, humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce)

2019 – doteraz: Ambrela – Platforma rozvojových organizácií (komunikačná manažérka – mediálna koordinácia EU projektu 'Globálne ciele a migrácia')

Pedagogická činnost

Rozvojová spolupráce v praxi; Žurnalistika v rozvoji;

Účast na konferenciách

Božena Baluchová: *Výzvy rozvojového dobrovoľníctva – vysielania slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do rozvojových krajín; Medzinárodná vedecká konferencia Rozvoj a demokracia: Rozvojové ekosystémy vo V4: Príležitosti na spoluprácu mimovládnych organizácií a firiem po miléniových cieľoch*, Nadácia Pontis, Bratislava, 2014.

Božena Markovič Baluchová, Simona Šafaříková, Lenka Dušková: Mediálne školenie v teréne smerom k zodpovednému informovaniu o rozvoji, **Medzinárodná vedecká konferencia Rozvoj a demokracia: Thinking Ahead for Sustainable Development**, Nadácia Pontis, Bratislava, 2015.

Božena Markovič Baluchová et al.: *Volunteering in COVID-19 era: The power of stories from the field* (facilitovanie), **Medzinárodná panelová diskusia EU Aid Volunteers** iniciatívy, 2020.

Božena Markovič Baluchová et al.: *Volunteer deployments in the (post-)covid era: Current and future challenges for sending and hosting organisations* (facilitovanie), **Medzinárodná panelová diskusia EU Aid Volunteers** iniciatívy, 2021.

Publikační činnost

Božena Baluchová: *Ako slovenskej verejnosti mediálne podávať informácie z rozvojových krajín; Slovenský národopis*, 62 (1), 71-87 s.; Ústav etnológie SAV, Bratislava, 2014.

Božena Baluchová: *Výzvy rozvojového dobrovoľníctva – vysielania slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do rozvojových krajín; Medzinárodná vedecká konferencia Rozvoj a demokracia: Rozvojové ekosystémy vo V4: Príležitosti na spoluprácu mimovládnych organizácií a firiem po miléniových cieľoch*, Nadácia Pontis, Bratislava, 2014.

Božena Baluchová: *Motivácia komunitných zdravotníckych pracovníkov a vplyv konfliktov na pracovný výkon v rámci slovenského projektu rozvojovej spolupráce v Keni*, *Acta missiologica*, 9 (2), 51-65 s.; St. Elizabeth's University, Bratislava, 2015.

Božena Markovič Baluchová, Markéta Svobodová: *Zobrazovanie zraniteľných osôb z rozvojových krajín a metódy marketingu chudoby na internetových stránkach vybraných neziskových organizácií*, *Acta Missiologica*, St. Elizabeth's University, Bratislava, 2016.

Božena Markovič Baluchová, Alexandra Mamová: *The role of implementation and communication of MANTRA Water, sanitation and hygiene program in improving public health in Odisha state (India)*, *Neuro endocrinology letters* 38(Suppl1):35-39, 2017.

Božena Markovič Baluchová, Peter Bačík, Alexandra Mamová: *The Health Impact of Mineral Dust Air Pollution on the Global and Local Scale (on the example from Slovakia)*, *In Neuro endocrinology letters*, 2019;

Božena Markovič Baluchová: *CASE STUDY: Examples of Humanitarian Aid Projects of Slovak Organisations in Lebanon / Príklady projektov humanitárnej pomoci slovenských organizácií v Libanone*, Platforma rozvojových organizácií Ambrela, Bratislava, SR, 2020;

Božena Markovič Baluchová: *CASE STUDY: Activities of Slovak Development Volunteers in Places Affected by Migration / Pôsobenie slovenských rozvojových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblastiach ovplyvnených migráciou*, Platforma rozvojových organizácií Ambrela, Bratislava, SR, 2020;

Božena Markovič Baluchová a Dária Kimuli: *Analysis of challenges in International voluntary service in the COVID-19 era on example of Slovak development volunteer projects*, *Acta missiologica*, 14 (2), 137-151 s.; 2020.

Božena Markovič Baluchová: *Alleviation of Refugee Crisis in Lebanon through Humanitarian Aid Projects of Slovak Development Organizations in the Era of Covid-19 Pandemic*, *Clinical Social Work and Health Intervention* 12(1), 63-68 s., 2021.

Zkušenosti ze zahraničí

2012 – 2013: Tralee, Írsko (4-mesačný pobyt v Kerry One World Centre: projekt „Exploring global issues“ / Grundtvig program)

2013: Kwale, Keňa (8-mesačný rozvojový pobyt: projekt Trnavskej univerzity: „Starostlivosť o podvyživené deti a ich matky v regióne Kwale“ / SlovakAid)

2013: Chicago, USA (2-mesačný pobyt: projekt komunitného organizovania; Professional – Fellows Program – GLCAP, CCH / US State Department fellowship)

2014: Albuquerque, New Mexico (4-mesačný pobyt: projekt komunitného rozvoja; Community Solutions Program – IREX, MLP / US State Department fellowship)

2015: Hyderabad, Telangana state, India (2-mesačný výskumný pobyt: projekty Komunitného rozvoja a rozvoja vidieka, NIRD&PR / ITEC program)

2020 – 2021: Auckland, Aotearoa / NZ (4-mesačný pobyt: projekty The GeneNow financial literacy trust / Štipendijný program UP)

Odborné kurzy

Hope-based communication (Faces of Migration, Diakonie ČCE, 2020)

Programme Strategy and Design, Theory of Change (INTRAC, UK, 2020)

Impacts and Opportunities of International Migration (IOM Slovakia & EMN, 2015 – 2019)

Community Driven Rural Development (NIRD&PR, India, 2015)

Disaster Supervisor and Resiliency Training (World Cares Center Inc., 2015)

Pandemic and Ebola safety for ancillary workers and volunteers (World Cares Center Inc., 2015)

Managing people and projects in emergencies (ECHO, Austrian Red Cross and RedR UK, 2014)

Monitoring and evaluation in emergencies (ECHO, Austrian Red Cross and RedR UK, 2014)

Field logistics in emergencies (ECHO, Austrian Red Cross and RedR UK, 2014)

Community leadership institute (IREX, George Mason University, USA, 2014)

Minority realities in the news (Minority rights group, Hungary, 2014)

Building Grassroots Democracy in Minority Communities (GLCAP, CCH, USA, 2013)